

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

Disertační práce
Katedra humanitních věd

**CHUDOBA A SOCIÁLNÍ EXKLUZE
SENIORŮ NA VENKOVĚ**

Školitel: prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.
Autor: JUDr. Ing. Renata Korcová

© 2018

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí své disertační práce a školitelce paní **prof. PhDr. Ing. Věře Majerové, CSc.** za možnost psát tuto disertační práci pod jejím odborným dozorem, vedením a s její podporou. Děkuji jí rovněž za konzultace a čas, který mi věnovala.

Dále chci poděkovat všem, kteří mi poskytli cenné rady a připomínky, a rovněž i seniorům a mladistvým, bez jejichž názorů, životních postojů a zkušeností by vůbec výzkum nemohl být proveden. A nakonec poděkování ze všech největší, a to mé rodině a ostatním nejbližším za jejich podporu, důvěru a pochopení. A ještě doplňuji speciální poděkování mému tatínkovi, který byl vždy velkým vzorem a motivací, ale již si tuto práci bohužel nestačil přečíst. Všem děkuji.

OBSAH

Úvod.....	1
Cíle práce a nástin postupů k jejich dosažení	5
Cíle práce.....	5
Metodika.....	7
TEORETICKÁ VÝCHODISKA – ROZBOR LITERATURY.....	11
1. Obec, region, venkov	11
1.1 Vymezení venkova	15
1.2 Typologie venkova	18
1.3 Charakteristika českého venkova.....	21
1.4 Obyvatelstvo žijící na venkově	28
2. Chudoba v kontextu venkova	30
2.1 Mezinárodní dokumenty řešící chudobu.....	36
2.2 Chudoba a sociální vyloučení	38
3. Sociální vyloučení, sociální začleňování.....	40
3.1 Definice sociálního vyloučení a sociálního začleňování	40
3.1.1 Příčiny a faktory sociálního vyloučení	45
3.1.2 Mechanismy sociálního vyloučení	46
3.1.2 Dimenze sociálního začleňování	50
3.2 Sociální vyloučení seniorů	51
3.3 Nezaměstnanost	60
3.4 Možnosti řešení sociálního vyloučení.....	66
3.4.1 Sociální služby a příspěvek na péči	67
3.4.2 Dávky státní sociální podpory	72
3.4.3 Dávky pomoci v hmotné nouzi.....	77
3.4.4 Dávky péstounské péče	79
3.4.5 Dávky poskytované osobám se zdravotním postižením	81
3.4.6 Pracovníprávní aspekty a nezaměstnanost	82
3.4.7 Migrace	84
3.4.8 Mezigenerační solidarita	84
4. Možnosti řešení chudoby a sociálního vyloučení na venkově	86
4.1 Sociální zemědělství	88

EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ.....	90
5. Metodologický aparát empirické části práce	90
6. Charakteristika a socioekonomická studie zkoumané lokality	93
6.1 Základní údaje o Jihočeském kraji a vybraných lokalitách.....	96
6.1.1 Okres Strakonice.....	105
6.1.2 Okres Český Krumlov.....	125
7. Výstupy výzkumu.....	148
7.1 Základní výzkumná otázka a dílčí výzkumné otázky	148
7.2 Výběrový soubor	150
7.3 Vyhodnocení focus groups.....	155
7.3.1 Skupiny „Senioři z okresu Strakonice“ a „Senioři z okresu Český Krumlov“	156
7.3.2 Skupiny „Mladiství z okresu Strakonice“ a „Mladiství z okresu Český Krumlov“.....	164
8. Diskuse a doporučení	171
8.1 Srovnání výsledků provedeného výzkumu s jinými výzkumy	174
8.1.1 Dílčí výzkumné otázky č. 1 a č. 2	174
8.1.3 Dílčí výzkumná otázka č. 3.....	176
8.1.4 Dílčí výzkumné otázky č. 4 a č. 5	178
8.1.6 Dílčí výzkumná otázka č. 6.....	180
8.1.7 Dílčí výzkumná otázka č. 7.....	183
8.1.8 Dílčí výzkumná otázka č. 8.....	185
8.2 Doporučení ve vztahu k sociálnímu vyloučení seniorů.....	185
8.3 Doporučení ve vztahu k chudobě.....	186
8.4 Doporučení ve vztahu k sociálním dávkám.....	187
8.5 Doporučení realizované vůči konkrétním osobám.....	187
9. Závěr.....	188
Seznam použitých zkratk	191
Seznam tabulek, grafů a obrázků.....	193
Seznam použitých zdrojů.....	195
Přílohy	208
Příloha 1: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1971	208
Příloha 2: Faktory, které zvyšují riziko sociálního vyloučení seniorů v členských zemích Evropské unie	209
Příloha 3: Věkové složení obyvatelstva Jihočeského kraje k 31. 12. 2014 a projekce k 1. 1. 2030	210
Příloha 4: Počet uživatelů (klientů) sociálních služeb k 31. 12. 2013	211

Příloha 5: Počet neuspokojených žádostí o sociální služby k 31. 12. 2013	212
Příloha 6: Obce v okrese Strakonice k 1. 1. 2015.....	213
Příloha 7: Podíl nezaměstnaných osob na počtu obyvatel v jednotlivých krajích a okresech České republiky k 31. 12. 2013	214
Příloha 8: Počet registrovaných poskytovatelů sociálních služeb v okrese Strakonice a okrese Český Krumlov k 26. 1. 2016.....	215
Příloha 9: Obce v okrese Český Krumlov k 1. 1. 2015.....	216
Příloha 10: Formulář - záznamový arch osobních údajů.....	217

Úvod

Předkládaný text disertační práce obsahuje teoretická východiska a empirickou studii, zabývající se zkoumáním chudoby a sociální exkluzí jako sociálními jevy v současné společnosti, a to ve vztahu k venkovským oblastem vybraného území. Tímto vybraným územím je Jihočeský kraj a zejména pak jeho dva okresy, a to okres Strakonice a okres Český Krumlov. Hlavní zkoumanou skupinou jsou senioři, se kterými je venkovský prostor často spojován vzhledem ke stárnutí populace a tzv. stárnutí venkova. Rovněž skupina seniorů patří k části české společnosti, která je přinejmenším ohrožená chudobou a sociálním vyloučením.

Chudoba a sociální exkluze se řadí mezi aktuální problémy soudobé společnosti, které se přímo či nepřímo týkají celé české společnosti, a to včetně venkovských oblastí a souvisejícího zemědělského sektoru. Uvedené pojmy mají vztah k dalším stále častěji se objevujícím termínům, jako jsou například materiální deprivace, aktivní sociální začleňování, multidimenzionální charakter chudoby, finanční vyloučení, vyloučení osob se zdravotním postižením, nerovnosti v oblasti zdraví, antidiskriminace a další. I s těmito pojmy se disertační práce vyrovnává, hodnotí je, posuzuje vztah mezi nimi a nalézá možné aspekty řešení, a to jak z hlediska sociálního, tak zejména z pohledu právního.

Chudoba označuje sociální statut člověka, který se vyznačuje určitým hmotným nedostatkem vyvolaným různými příčinami, především sociálního charakteru. Nejvyšší riziko chudoby je u osob nezaměstnaných, rodin se třemi a více dětmi, neúplných domácností a u osob pobírajících důchod, zejména starobní. Stále častěji se však pod hranici chudoby dostávají i další skupiny osob, a to včetně pracujících osob s pravidelnými příjmy; dokonce na takovou úroveň, že jim finanční prostředky ze závislé práce nebo jiné výdělečné činnosti nevystačí ani na základní životní a osobní potřeby.

Sociální exkluze, jinak také sociální vyloučení či segregace, představuje ve značné míře nedobrovolný proces, kdy nejen jednotlivé osoby, ale i skupiny osob jsou přímo či nepřímo zbavovány přístupu ke zdrojům, které jsou v daném čase a na daném místě nezbytné pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku.¹ Sociální vyloučení může být důsledkem mnoha příčin, jako jsou například nízké příjmy, nedostatečné vzdělání, diskriminace, prostorová izolace, špatné životní podmínky, nepříznivý

¹ Např. REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS. Dostupné online na [<http://www.risy.cz>], [cit. 19. 1. 2016] či ČLOVĚK V TÍSNI. Dostupné online na [<https://www.clovekvtisni.cz>], [cit. 25. 2. 2018].

zdravotní stav atd. Sociálně vyloučené osoby jsou tzv. „odříznuté“ od zdrojů, úřadů a služeb různého charakteru, a to včetně zdravotnických zařízení či vzdělávacích institucí. Obecně řečeno jsou sociálně vyloučené osoby postaveny na okraj společnosti, přičemž tyto osoby obvykle nestojí jen před jedním problémem, ale často čelí celému komplexu obtíží (platební neschopnost, nemoc, ztráta zaměstnání, problémy s bydlením atd.), kdy i jedna taková obtíž by mohla samostatně ohrozit běžné fungování osoby ve společnosti.²

Dalším rozměrem, který disertační práce ve vztahu k chudobě a sociální exkluzi řeší, je problematika venkova, neboť právě ve venkovských oblastech je chudoba a sociální exkluze nejvíce ohrožujícím prvkem života. Venkov představuje osídlení mimo města, tradičně s nižší hustotou zalidnění a nejčastěji spojované se zemědělstvím. Obvykle se za tzv. venkovské obce považují ty, které mají méně než 2 000 obyvatel.

Jak chudoba, tak i sociální vyloučení reprezentují sociální problémy moderní společnosti, jejichž řešení v rámci uplatňování veřejného zájmu se věnuje veřejná politika jako disciplína „*propracovávající a aplikující výkladové rámce sociologie, ekonomie, politických věd, práva, teorie řízení a dalších oborů*“³.

Tato disertační práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Jedná se o část teoretickou, obsahující literární rešerši týkající se primárně chudoby a sociálního vyloučení, a dále část empirickou, která se orientuje na konkrétní praktické aspekty vybrané geografické oblasti, konkrétně Jihočeského kraje.

V rámci první kapitoly teoretické části práce nazvané „Obec, region, venkov“ jsou vymezeny pojmy sídlo, obec, kraj, region, venkov a další. Zároveň jsou v jejím rámci charakterizovány základní rozdíly mezi obcí, městysem, městem a statutárním městem. Je rovněž nastíněna obecná typologie venkova a charakteristika českého venkova, včetně krátkého historického exkurzu. Samostatná dílčí část této kapitoly je věnována vystihnutí podstatných prvků obyvatelstva žijícího na venkově.

Druhá kapitola se věnuje otázce chudoby z pohledu právního i sociologického. Jsou zde uvedeny základní mezinárodní dokumenty vztahující se k chudobě a české, především ústavní zákony související s tímto sociálním problémem. Rovněž je zmíněn vztah mezi chudobou a sociálním vyloučením.

² Agentura pro sociální začleňování. Dostupné online na [<http://www.socialni-zaclenovani.cz/>], [cit. 27. 1. 2016].

³ POTŮČEK, Martin. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005, str. 21.

O sociální exkluzi a sociální inkluzi jako o párových pojmech pojednává kapitola třetí, která je zaměřena rovněž na související právní a sociální aspekty. Jsou zde řešeny příčiny, faktory, mechanismy a dimenze sociálního vyloučení a zároveň možnosti sociálního začleňování. Pozornost je věnována jedné ze skupin společnosti, která je přímo ohrožena sociálním vyloučením, a to seniorům, tj. osobám ve věku 65 let a více. V rámci této kapitoly je věnován prostor procesu stárnutí a rovněž fenoménu stárnutí populace. I když se počet starších osob rychle zvyšuje celosvětově, je ve výzkumných studiích tato skupina osob stále nedostatečně zastoupena.⁴ Jedna ze subkapitol této kapitoly se věnuje nezaměstnanosti jako jednou z příčin či důsledků sociální exkluze. Poslední část této kapitoly se zabývá možnostmi řešení sociálního vyloučení, kde je kromě výčtu sociálních dávek a jejich analýze zmíněna i otázka migrace a mezigenerační solidarity, sociálních služeb či příspěvku na péči.

Samostatná kapitola č. 4 je věnována teoretickým možnostem řešení chudoby a sociálního vyloučení na venkově.

Následující druhá část této disertační práce se již věnuje konkrétním aspektům chudoby a sociálního vyloučení v Jihočeském kraji, konkrétně v okresech Strakonice a Český Krumlov. Primárně je v páté kapitole popsán metodologický postup provedeného šetření a jednotlivé metody vysvětleny, a to včetně použité vědecké metody zvané „focus group“. Jsou zde uvedeny i výhody a nevýhody této výzkumné techniky.

V rámci kapitoly č. 6 je poté uvedena charakteristika Jihočeského kraje a socioekonomické údaje týkající se tohoto kraje, a to v konkretizaci k již uvedeným dvěma okresům. U každého z okresů jsou specifikovány základní údaje týkající se demografické charakteristiky, politické situace, stručných historických souvislostí, sociálně vyloučených lokalit, dopravy, bytové situace, školství, zdravotnictví, sociální péče, způsobů trávení volného času, cestovního ruchu či životního prostředí. Charakteristika každého z okresů je zakončena SWOT analýzou, jejímž účelem je identifikovat silné stránky, slabé stránky, příležitosti a ohrožení.

Sedmá kapitola je věnována vlastnímu výzkumu, kdy jsou předem stanoveny východisková výzkumná otázka a jednotlivé dílčí výzkumné otázky. Následně je odůvodněn výběr dvou lokalit (okresů Jihočeského kraje) a popsána volba konkrétních aktérů výběrového vzorku, tedy respondentů. Jednotlivé skupiny jsou hodnoceny zvláště a ve vzájemných souvislostech. Veškerá data a informace získaná technikou focus group, tj. jednotlivé

⁴ CHERUBINI, Antonio, GASPERINI, Beatrice: *How to increase the participation of older subjects in research: good practices and more evidence are needed!* In: *Age and Ageing* – č. 2017(46): 878-881, DOI: 10.1093/ageing/afx123, str. 879.

záznamové archy osobních údajů, záznamy a poznámky, jsou autorkou uloženy a není k nim umožněn přístup třetím osobám. V rámci této práce není zmíněno jméno žádného seniora ani mladistvého, na některých místech není s ohledem na možnost identifikace respondentů uvedeno ani pohlaví a je uveden obecný výraz „senior“ či „mladistvý“.

Osmá kapitola je věnována diskuzi a doporučením, přičemž je uvedeno, zda byly po zhodnocení provedeného výzkumu jednotlivé výzkumné otázky verifikovány nebo falzifikovány, případně částečně verifikovány a částečně falzifikovány. Rovněž je uvedeno srovnání výsledků výzkumu s jinými výzkumy. Na konci této kapitoly jsou uvedena doporučení.

V závěru jsou obsaženy nejen shrnující poznatky získané studiem odborné literatury, odborných článků, právních předpisů a relevantních internetových zdrojů, jsou však uvedeny a shrnuty i závěry a doporučení vyplývající z empirické části.

Údaje uvedené v této disertační práci jsou časově zvoleny v kontextu provedeného výzkumu. Právní předpisy jsou v této disertační práci použité ve znění platném a účinném k 25. únoru 2018, není-li v této disertační práci uvedeno jinak.

Cíle práce a nástin postupů k jejich dosažení

Cíle práce

Hlavním cílem disertační práce je řešení problematiky chudoby a sociálního vyloučení z právního a sociálního pohledu, a to u sociální skupiny seniorů. Konkrétně je definováno, objasněno a vysvětleno, jaké sociální a právní faktory ovlivňují chudobu a sociální vyloučení ve venkovských oblastech, a to se zaměřením na území České republiky. V rámci Evropské unie patří Česká republika k zemím s jednou z nejnižších měr chudoby. Uvádí se, že průměrný počet osob ohrožených chudobou je v členských zemích Evropské unie 17 %, kdežto v České republice se udává 9 %. Český statistický úřad uvádí, že „v roce 2016 dosáhla tato míra ohrožení příjmovou chudobou hodnoty 9,7 %“⁵. Ve vztahu k chudobě se představitelé jednotlivých států Evropské unie zavázali, že do roku 2020 se pomůže minimálně 20 milionům obyvatel zemí Evropské unie dostat se z chudoby⁶, což podtrhuje důležitost a závažnost tohoto tématu.

Obecným cílem disertační práce je vymezení a posouzení konceptů sociálního vyloučení ve vztahu k chudobě. Je vycházeno z názorů mnohých autorů, kteří sociální exkluzi chápou buďto jako samostatný institutu nebo jej dávají do souvislosti s jinými pojmy. Jedním z autorů, kteří řeší přímé souvislosti mezi sociálním vyloučením a chudobou je např. Room ve své publikaci „Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research“⁷. Oproti tomu jiní autoři, např. Mareš⁸, považují sociální exkluzi za koncept, který vytlačil dřívější koncept chudoby. Sociální problém je v této disertační práci vymezen jako vztah sociální exkluze, sociální inkluze a chudoby, a to s prostorovým zaměřením na venkov, osobním zaměřením na seniory a věcným zaměřením na právní a sociální sféru. Jednotlivé koncepty jsou specifikovány a definovány. Ve vztahu k této disertační práci je za základní koncept považován obecně mnoha autory přijímaný koncept, který uvádí, že „proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby a nízkých

⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky 2016*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/], [cit. 25. 2. 2018], str. 2.

⁶ EVROPSKÁ KOMISE: *Sociální rozměr strategie Evropa 2020 - Zpráva Výboru pro sociální ochranu (2011) - shrnutí*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011, str. 6.

⁷ ROOM, G.: „*Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research*.“ Pp. 1-9 In *Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Ed. By G. Room. Bristol: Policy Press, 1995.

⁸ MAREŠ, Petr: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 3.

příjmů“⁹. Pro účely této disertační práce je k tomuto konceptu přihlíženo i při řešení sociálního vyloučení seniorů.

V rámci vnější analýzy je pozornost věnována České republice jako celku, a to v kontextu jejího členství v Evropské unii. V České republice je k lednu 2012 dle Českého statistického úřadu celkem 6 251 obcí, z nichž téměř 90 % je menších než 2 000 obyvatel. Dokonce téměř 78 % obcí České republiky má méně než 1 000 obyvatel. Z hlediska poměru k počtu obyvatel v České republice žije v obcích s méně než 2 000 obyvateli necelých 27 % lidí. K prosinci 2017 eviduje Český statistický úřad celkem 6 258 obcí, z nichž 5 562 je menších než 2 000 obyvatel (tj. 88,87 %).¹⁰

Objektem vnitřní analýzy je stanovení kritérií pro určení tzv. respondentů výzkumu, výzkum na vzorku seniorů a mladistvých a jejich aktuální řešení chudoby a sociálního vyloučení, resp. rizika chudoby a sociálního vyloučení.

Výzkum se zabývá otázkou, zda je chudoba a sociální vyloučení ve vztahu k seniorům dostatečně řešeno v rámci venkovských oblastí, a to jak z hlediska celostátního, tak zejm. s ohledem na místní úroveň dvou okresů v rámci Jihočeského kraje. Rovněž je zjišťováno, zda jsou obyvatelé obcí dostatečně informováni o možnostech trávení volného času a řešení své sociální situace především v podobě přístupu k sociálním službám či sociálním dávkám, případně stavu, kdy by se dostali do tíživé životní situace. Dále je řešena otázka, jakým způsobem čelí české právní předpisy riziku sociálního vyloučení a chudoby.

Cílem empirické části práce je odpovědět na předem stanovené výzkumné otázky, které korespondují s vnitřní strukturou předkládané práce.

Mezi dílčí cíle práce patří:

- charakterizovat oblast venkova s důrazem na český venkov,
- analyzovat sociální vyloučení a jeho řešení v právních předpisech České republiky,
- zhodnotit možnosti řešení sociálního vyloučení a realizaci sociálního začleňování,
- uvést přehled stávajícího právního systému poskytování sociálních dávek,
- charakterizovat Jihočeský kraj a dva vybrané okresy (okres Český Krumlov a okres Strakonice),

⁹ např. MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ: *Strategie integrace romské komunity Moravskoslezského kraje na období 2015–2020*. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2015, str. 17.

¹⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Dostupné online na [https://www.czso.cz/], [cit. 12. 2. 2015; 28. 12. 2015; 25. 2. 2018]

- analyzovat přístup seniorů k sociální exkluzi,
- posoudit subjektivní vnímání chudoby ze strany seniorů,
- zhodnotit názory mladistvých na sociální vyloučení v kontextu českého venkova a ve vztahu ke skupině seniorů.

Metodika

Disertační práce se opírá o literární rešerši, v rámci které jsou uvedeny a použity prameny různé povahy, např. odborná literatura, související právní předpisy a důvodové zprávy k právním předpisům. Je čerpáno z české i zahraniční odborné literatury včetně odborných článků a rovněž z relevantních internetových zdrojů. V rámci disertační práce je postupováno od obecného ke konkrétnímu. Jsou zde uvedeny základní pojmy týkající se tématu disertační práce, zpracována základní právní úprava chudoby a sociálního vyloučení, zhodnocena současná situace a právní úprava v České republice a navrhuta řešení, a to ve vztahu k právním a sociologickým aspektům.

Předložená disertační práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to část teoretickou a část empirickou.

V teoretické části se jedná o využití teoretických poznatků analyzovaných, syntetizovaných a dedukovaných na základě studia domácí i zahraniční odborné literatury, odborných časopisů a dalších materiálů zabývajících se danou problematikou. Je zde využita zejména metoda obsahové analýzy, kterou lze chápat „*jako velmi široké spektrum dílčích metod a postupů sloužících k analýze jakéhokoliv textového dokumentu s cílem objasnit jeho význam*“¹¹. Použita je především interpretativní obsahová analýza. Primárně dochází k identifikaci a definování vhodných odborných publikací a právních předpisů pro zamýšlenou obsahovou analýzu. Poté je provedeno shromažďování údajů a jejich roztřídění. Následuje definování základních pojmů v teoretické i deskriptivní rovině. Poté jsou interpretovány výsledky a sepsána konečná zpráva. Je popsána základní charakteristika zkoumané problematiky a analyzována situace venkova ve spojení s chudobou a sociálním vyloučením. K tomu jsou použity techniky analýzy sekundárních dat.

V empirické části jsou na základě zpracovaných poznatků postupně naplňovány cíle pomocí techniky analýzy sekundárních dat zejména s využitím dat Českého statistického úřadu

¹¹ MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, str. 238.

a proveden výzkum za použití kvantitativního i kvalitativního přístupu. Je provedena SWOT analýza českého venkova prostorově zaměřená na oblast dvou okresů Jihočeského kraje (okres Strakonice, okres Český Krumlov), kde jsou popsány jejich silné a slabé stránky, příležitosti a možné hrozby. Pro vymezení venkova je použita tzv. nová typologie Evropské unie a je zároveň respektována i původní typologie Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) založená na podílu obyvatelstva žijícího na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km² a na úrovni obcí jsou pak do venkovských zahrnuty obce do 2 000 obyvatel. Využita je i komparativní analýza sledující situaci vybraných výše uvedených okresů. Dále byla použita metoda deskripce, tedy popis stávajícího stavu, a metoda komparace, a to v případě porovnání vybraných ukazatelů v rámci Jihočeského kraje.

Miovský, stejně jako další autoři, uvádí, že *„je vhodné rozlišovat jednotlivé fáze výzkumu, v jejichž rámci mohou být použity jak metody kvalitativní, tak kvantitativní v závislosti na cílech a adekvátních výzkumných prostředcích zvolených pro dosažení těchto cílů“*¹². Rovněž Miovský k tomuto tématu dodává, že kvalitativní přístup lze chápat *„jako určitý princip nebo rámec, určující v závislosti na výzkumném problému výběr a způsob aplikace kvalitativních metod. Není tedy rozhodující, kolik či jakou mírou jsou v konkrétní studii využívány kvalitativní metody, ale zda je v jeho některé části (nebo jako celku) uplatněn kvalitativní přístup“*¹³. Mezi základní charakteristiky kvalitativního přístupu patří jeho kontextuálnost, procesuálnost, jedinečnost a neopakovatelnost.

K posouzení reálného stavu řešení chudoby a zejména sociálního vyloučení na venkově je využito vědecké techniky focus group, tedy zjišťování postojů respondentů metodou skupinového rozhovoru. Tato metoda byla používána již v 19. století, výrazněji pak od II. světové války. V současné době je v rámci sociální sféry hojně používána. Výhodou focus groups je skutečnost, že dochází nejen k testování výchozích předpokladů, ale zároveň jsou získávány zcela nové informace. Scénář rozhovoru je předem připraven a je dán prostor všem účastníkům skupinového rozhovoru, aby vyjádřili své názory a postoje. Zároveň je zde prostor, aby respondenti v rámci odpovědí na položené otázky doplňovali diskuzi o vlastní témata. Jsou využity tzv. scénáře, kdy nad rámec připravených otázek jsou dle potřeby kladeny další otázky, s cílem z rozhovorů získat co nejvíce relevantních údajů. Cílem techniky focus group je zjistit, jakým způsobem je v daném území řešeno sociální vyloučení ze strany veřejné správy vůči tzv. klientům, jak vnímají sociální vyloučení a chudobu samotní aktéři, zejména senioři a zda v české společnosti dochází např. k diskriminaci seniorů. Rovněž je zjišťováno,

¹² MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, str. 15.

¹³ Tamtéž, str. 16.

jakým způsobem a jakou mírou je řešeno sociální vyloučení z pohledu jednotlivců nacházejících se v situaci sociálního vyloučení, resp. sociálním vyloučením ohrožených. Subjektivní názory jsou zde považovány za důležité, protože je prokazováno, že starší jedinci „budují svůj význam nezávislosti, který odráží jejich osobní situaci“¹⁴. Cílem druhé části výzkumu prováděného technikou focus group je zjistit opačný pohled, tedy zda je skupina seniorů vnímána jako diskriminovaná i osobami mladšími, ekonomicky neaktivními. Náměty dalších otázek, které jsou volně pokládány v rámci probíhajících skupinových rozhovorů, se liší podle konkrétní situace.

Pro hodnocení provedených skupinových rozhovorů je aplikováno několik metod, resp. dílčích postupů interpretace získaných dat. Jedná se zejména o metodu prostého výčtu, metodu vytváření trsů, metodu kontrastů a srovnávání, metodu faktorování. Dále je využita rovněž tzv. narativní analýza. Metoda prostého výčtu „je metodou na hranici mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem“¹⁵. Jde o kategorizaci dat, tj. sledování intenzity výskytu určitého jevu ve zkoumaném vzorku. Dále je užita kvalitativní metoda tzv. trsování, kdy oblasti výzkumu a výroky respondentů v rámci focus groups jsou seskupeny podle tématu do čtyř dílčích témat – bydlení, trávení volného času, sociální vyloučení, chudoba. Metoda vytváření trsů slouží k seskupení a konceptualizování určitých výroků do skupin. „Tyto trsy by měly vznikat na základě vzájemného překryvu (podobnosti) mezi identifikovanými jednotkami. Tímto procesem vznikají obecnější, induktivně zformované kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky, určitým charakteristickým uspořádáním atd.“¹⁶. Metodou kontrastu a srovnávání je myšlena komparace, tedy upozornění na rozdíly nejčastěji mezi dvěma kategoriemi. Cílem metody faktorování je „odhalit proměnné, které nejsou přímo pozorovatelné či jinak výzkumně registrovatelné“¹⁷. Narativní analýza označuje přístup „zaměřený na dílčí, živou, osobní, jedinečnou a subjektivní zkušenost účastníka výzkumu a snahu porozumět jeho životu v kontextuálních souvislostech“¹⁸.

Metodou propojení externích dat a techniky focus group je zejména zjišťováno, jakým způsobem je v daném území řešeno sociální vyloučení ze strany veřejné správy vůči

¹⁴ BARKEN, Rachel: 'Independence' among older people receiving support at home: the meaning of daily care practices. In: Ageing & Society – č. 2017(46): 1-23. DOI: 10.107/So144686X17001039, str. 16.

¹⁵ MIOVSKÝ, Michal: Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, str. 222.

¹⁶ Tamtéž, str. 221.

¹⁷ Tamtéž, str. 225.

¹⁸ Tamtéž, str. 243.

tzv. klientům, jak vnímají sociální vyloučení a chudobu samotní aktéři, zejména senioři a zda v české společnosti dochází např. k diskriminaci seniorů.

Konkrétní postupy pro zpracování empirické části této disertační práce jsou uvedeny jako samostatná kapitola, kde jsou konkrétněji popsány všechny etapy provedeného výzkumu.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA – ROZBOR LITERATURY

1. Obec, region, venkov

Území České republiky se z hlediska ústavního vymezení člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územně samosprávnými celky.¹⁹ Jednotlivé aspekty týkající se především území obcí a krajů, jejich obyvatel, orgánů, působnosti, dozoru či kontroly řeší zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení) a zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.

Elementární jednotkou osídlení je sídlo, které lze vymezit jako „*prostorově oddělené soubory lidských sídlišť včetně ostatních výrobních a nevýrobních základních fondů*“²⁰. Wokoun definuje sídlo jako „*každé obydlené místo včetně příslušných ploch, které jsou jeho obyvatelstvem bezprostředně využívány*“²¹. Současná sídla jsou velmi různorodá, což vychází z historického vývoje, způsobu života jejich obyvatel, ekonomických možností, politického uspořádání, druhu zástavby, přírodních podmínek atd. Na základě těchto odlišností se rozlišuje mezi sídly venkovskými a městskými, neboli urbánními. Venkovská sídla jsou starší formou sídel, která jsou orientovaná zejména na zemědělskou výrobu a krajinotvornou funkci.

Perlín vymezuje sídlo jako prostorově oddělenou jednotku, „*kteřou tvoří skupina domů a která je oddělena od dalších sídel volným nezastavěným prostorem. Sídlo má nebo alespoň v minulosti mělo obytnou funkci, nebo má rekreační funkci.*“²².

Pavlík a kolektiv charakterizují venkovské sídlo „*jako samostatnou skupinu usedlostí (domů), pro něž je příznačné, že jejich funkce je v podstatě stejná. Z toho plyne i stejnorodá profesionální struktura venkovského sídla a jednotnost jeho tvarových prvků*“²³. Městská sídla se naopak vyznačují rozmanitostí tvarových prvků.

Mates a kolektiv mezi venkovská sídla zahrnuje „*sídla, v nichž má převážná většina obyvatelstva ekonomickou základnu v zemědělství*“²⁴. Rozlišuje mezi samotou, vískou

¹⁹ Čl. 99 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²⁰ MATES, Pavel, a kol.: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 18.

²¹ Tamtéž, str. 23.

²² PERLÍN, Radim: Venkov, typologie venkovského prostoru. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 4.

²³ PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘIKOVÁ, Alena ŠUBRTOVÁ, Alena: *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986, str. 473.

²⁴ MATES, Pavel, a kol.: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 25.

a vesnicí, kde se samotou rozumí zcela izolované obydlí, vískou seskupení většinou čtyř až pěti usedlostí a vesnicí souhrn většího počtu zemědělských usedlostí bez velkého vzájemného odstupu s poměrně homogenním osídlením a již možnou ekonomickou diferenciací obyvatelstva.²⁵

Obce i kraje představují sídelní jednotky, které se odlišují zejména velikostí a počtem obyvatel. Obec je „základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce“²⁶. Obce se dále dělí do tří kategorií, a to na obce s obecním úřadem, obce s pověřeným obecním úřadem a obce s rozšířenou působností.²⁷ Hendrych uvádí, že „obec jako společenství osob určitého území je nejen sociologickou jednotkou, ale též jednotkou právní. Rozsah osobního a územního základu obce v právním smyslu bývá určitelný relativně přesnými právními nástroji (např. domovským právem, trvalým pobytem, v případě území pozemkovými knihami, katastrem atd.). V sociologickém pohledu však působí množství dalších faktorů – např. psychický vztah obyvatel k určitému území (někteří obyvatelé se např. mohou subjektivně cítit členy obce, která byla v minulosti sloučena s jinou a v právním smyslu již tedy neexistuje)“²⁸.

Vymezení města a venkova, resp. městských a venkovských obcí, lze v základní rovině opřít o shora zmíněný zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), který v rámci obcí rozlišuje běžné obce, městyse, města a statutární města. Jde však de facto jen o pojmenování různých druhů obcí, kdy nejsou jednotná kritéria pro existující obce, ale pouze pro vznik označení města či městyse u obcí. Za městys se označuje obec tehdy, když „tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády“²⁹. Městysem může být rovněž na svou žádost podanou předsedovi Poslanecké sněmovny i obec, která oprávněně užívala označení „městys“ před 17. květnem 1954. Zákon nestanoví bližší podmínky pro nabytí statusu městyse, a to ani s ohledem na počet obyvatel, historické souvislosti či velikost území. Za město se považuje obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, „pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády“³⁰. Kritérium počtu obyvatel se vztahuje jen ke dni vzniku charakteru města, nikoliv k celému trvání existence města. Podmínka třech tisíc obyvatel ke vzniku označení „město“ však není zcela určující, protože rovněž obec, která byla

²⁵ MATES, Pavel, a kol.: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.

²⁶ § 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

²⁷ Zákon č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností.

²⁸ HENDRYCH, Dušan: *Správní právo: obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 134.

²⁹ § 3 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

³⁰ § 3 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

před 17. květnem 1954 městem, může požádat předsedu Poslanecké sněmovny, aby opět nesla označení „město“. Statutární města jsou taxativně vyjmenovaná v § 4 tohoto zákona. Zákon o obcích neuvádí, co se rozumí sídlem, venkovem, venkovskou obcí, regionem atd. Není to ani účelem právní regulace, neboť na rozdíl od obcí a krajů nejsou sídla či regiony subjekty práva.

Pojem „region“ je právně definován v rámci zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který za region s účinností do 24. listopadu 2015 považoval „*územní celek vymezený pomocí administrativních hranic krajů, okresů, správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem, správních obvodů obcí s rozšířenou působností obcí nebo sdružení obcí, jehož rozvoj je podporován podle tohoto zákona*“³¹. Novelou tohoto zákona, která byla provedena zákonem č. 298/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se změnila legální definice „regionu“, kdy tímto se rozumí „*územní celek, vymezený územními obvody krajů a obcí, jehož rozvoj může být podporován podle tohoto zákona*“³². Kučera a Kuldová uvádějí dva základní předpoklady, které musejí být splněny ke vzniku regionu a jeho identity. První je uznání regionu jako objektu z vnějšku, tedy obyvateli mimo něj. Druhým předpokladem je, že „*musí existovat vůle a sebevymezení spojená se vznikem regionálního vědomí uvnitř dané části společnosti*“³³.

Pro účely statistického monitorování, mezinárodního srovnání a analýzy situace v regionech byla v roce 1988 v rámci Evropské unie zavedena jednotná nomenklatura územních statistických jednotek (NUTS³⁴)³⁵, na jejímž základě jsou definovány tři hlavní úrovně regionálního členění území podle počtu obyvatel, a to NUTS I, NUTS II a NUTS III. Česká republika musela evropským podmínkám přizpůsobit své členění. V podmínkách České republiky odpovídá úrovni NUTS I celý stát. Kraje odpovídají úrovni NUTS III. Z důvodu vstupu České republiky do Evropské unie byl zaveden ještě jeden stupeň mezi stát (NUTS I) a kraje (NUTS III), a to regiony soudržnosti odpovídající úrovni NUTS II. Celkem je v rámci

³¹ § 2 písm. a) zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění účinném k 24. 11. 2015.

³² § 2 písm. a) zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění zákona č. 298/2015 Sb., zákona č. 24/2017 Sb. a zákona č. 367/2017 Sb.

³³ KUČERA, Zdeněk a SILVIE KULDOVÁ: *Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* In: Venkov je náš svět – sborník příspěvků z mezinárodní konference, Český Krumlov. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006, str. 400.

³⁴ Zkratka z francouzské „La Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques“.

³⁵ KAŠPAROVÁ, Ludmila a MILAN PŮČEK. *Kohezní politika: osídlení v České republice: partnerství měst a venkova*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2009, str. 18.

České republiky 8 regionů soudržnosti³⁶, které byly stanoveny zákonem č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje. Kromě úrovně NUTS byly vytvořeny dvě nižší úrovně členění, a to tzv. místní administrativní jednotky LAU³⁷. Úrovně LAU I, někdy označované za NUTS IV, odpovídají v českém prostředí okresy a úrovně LAU II, považované za NUTS V, odpovídají obce.

Za venkovské oblasti se označují lokality s malým počtem obyvatel a nízkou hustotou zalidnění. Při vymezení pojmu „venkov“ je třeba vzít v úvahu zejm. následující hlavní kritéria:

- „- *urbanistický a architektonický ráz ovlivněný stále ještě zemědělstvím,*
- *nízká hustota obyvatel,*
- *typ vlastnictví domů a pozemků,*
- *preferenze bydlení,*
- *úzké spojení sídel s přírodou a krajinou,*
- *zvláštní sociální vztahy a jejich intenzita,*
- *hodnotová orientace a její struktura*“³⁸.

Území České republiky, které se vyznačuje „*vyšokou hodnotou osídlení a převažujícím počtem malých sídel, žije ve venkovském prostoru přibližně 40,5 % obyvatelstva státu*“³⁹. Některá původně venkovská sídla však ztrácejí svůj venkovský charakter, a to především s ohledem na industrializační procesy a rozvoj urbanizace. Města se sbližují s venkovem, což nadále formuje postavení venkovských sídel a jejich sídelní struktury. Proces koncentrování obyvatel do měst zapříčiňuje postupné vylidňování venkovského prostoru. Důvodem je především snižování počtu pracovních příležitostí souvisejících zejména se zemědělskou výrobou, struktura vzdělanosti, dojíždění do zaměstnání a za společenskými či volnočasovými aktivitami, zvyšující se zastoupení mužů oproti ženám a stárnutí obyvatelstva ve venkovských sídlech.

³⁶ Praha (hlavní město Praha), Střední Čechy (Středočeský kraj), Severozápad (Karlovarský kraj, Ústecký kraj), Severovýchod (Liberecký kraj, Královehradecký kraj, Pardubický kraj), Jihozápad (Plzeňský kraj, Jihočeský kraj), Jihovýchod (Vysočina, Jihomoravský kraj), Střední Morava (Olomoucký kraj, Zlínský kraj), Moravskoslezsko (Moravskoslezský kraj).

³⁷ Zkratka z anglických slov „Local Administrative Units“.

³⁸ MATES, Pavel, a kol.: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 26.

³⁹ Tamtéž.

1.1 Vymezení venkova

Definice venkovského prostoru a venkova je nejednoznačná; obecně přijímaná jednotná charakteristika venkova neexistuje. Není to způsobeno neochotou k jasnému vymezení daného pojmu, ale nemožností absolutně rozlišit venkovské a městské oblasti zejména tam, kde se venkovské prostory přibližují městům. O vymezení venkova se pokoušela celá řada autorů, vždy je však potřeba si uvědomit, za jakým účelem je venkov vymezován.

Venkov jako určitý prostor lze chápat z různých hledisek, a to jako neměstský prostor, krajinu, prostor zemědělské výroby, životní styl či prostor rekreace a odpočinku. Za nejobvyklejší se považuje první úhel pohledu znázorňující odlišnosti venkova a města.⁴⁰

Hudečková v rámci Velkého sociologického slovníku charakterizuje venkov jako „obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyv., ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také jinou soc. strukturou ve srovnání s městem“⁴¹.

Perlín uvádí, že venkov je kontinuálně vymezený prostor, tedy „*prostor, který zahrnuje jak krajinu, tak i venkovská sídla. Pojem venkov tedy integruje jak nezastavěné území, tak i zastavěné území malých sídel – vesnic. Pro venkov jsou charakteristické menší intenzity sociálně ekonomických kontaktů, menší hustota vazeb mezi jednotlivými subjekty, které se ve venkovském prostoru pohybují.*“⁴². Tato charakteristika neumožňuje striktní rozlišení mezi venkovem a městem, k tomu je potřeba stanovit konkrétní kritéria.

V zásadě lze charakterizovat tři přístupy k definování venkova, které jsou dále popsány.

Nejčastěji se pro vymezení venkova používá ukazatel hustoty zalidnění, který zobrazuje vztah mezi počtem obyvatel a jednotkou prostoru (typicky 1 km²). S ohledem na hustotu zalidnění je nejběžnější vymezení venkova jako oblasti s hustotou obyvatelstva do 100 obyvatel na 1 km². Tato hodnota je snížena pro podmínky České republiky, podle metodiky OECD se za venkovskou obec považuje taková obec, ve které žije méně než 150 obyvatel na 1 km². Zde je určující, za jaké oblasti se hustota zalidnění počítá. Perlín uvádí, že bude-li se „*uvažovat obyvatelstvo v dostatečně malých územních jednotkách například v katastrálních územích, tak nepochybně vymezíme území, malých katastrů, která budou mít hustou zalidnění větší než*

⁴⁰ KUČERA, Zdeněk a Silvie KULDOVÁ: *Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* In: Venkov je náš svět – sborník příspěvků z mezinárodní konference, Český Krumlov. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006, str. 396.

⁴¹ LINHART, Jirí, a kol.: *Velký sociologický slovník: 2. svazek P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996, str. 1380.

⁴² PERLÍN, Radim: *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 2.

požadovaných 100 obyv./km², v případě velkých jednotek například okresů nebo dokonce krajů se může stát, že celé okresy včetně okresního města nebo kraje budou charakterizovány jako venkovské⁴³. Uvedená metodika OECD byla používána v rámci Evropské unie do roku 2014, poté byla nahrazena metodikou novou. Nová typologie vychází z tzv. dvoustupňového přístupu k identifikování populace v městských oblastech, přičemž pro venkovské oblasti je použit negativní výčet, kdy se za ně považují zbytkové oblasti, tj. oblasti „neměstské“. Nová typologie je založena na identifikaci populace v městských oblastech, kdy v první řadě je na území aplikována mřížka buněk o rastru 1 km². V každé buňce se zkoumá hustota zalidnění s minimálním prahem 300 obyvatel na 1 km². Městskou oblastí je taková oblast, kde prahová minimální hodnota 5 000 obyvatel je splněna v seskupených buňkách s hustotou nad 300 obyvatel na 1 km². Ostatní oblasti jsou venkovskými oblastmi. Tato nová metodika byla zvolena kvůli zkrácení, které narušovalo reálnou srovnatelnost v rámci Evropské unie. Dle této metodiky založené na 1 km² se řadí 68 % obyvatel Evropské unie do městských oblastí a 32 % do venkovských oblastí. Ve srovnání s původní metodikou je tento podíl odlišný v rozmezí 5 % ve prospěch městských oblastí.⁴⁴

Dalším možným přístupem je sledování kritéria počtu obyvatel dané sídelní jednotky. Čmejrek zmiňuje, že „v podmínkách České republiky se za hranici definující venkovské obce tradičně pokládalo 2 000 obyvatel, a to nejen v teorii, ale i v programových dokumentech“⁴⁵. Je však zřejmé, že existují i sídla s více než 2 000 obyvateli, která mají venkovský charakter, stejně tak i města s méně než 2 000 obyvatel. Shora zmiňovaný zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) tuto hranici posouvá na 3 000 obyvatel, a to jako určující pro možný vznik města. Čmejrek dále uvádí, že „se v praxi lze setkat s oběma hranicemi, ale také s hranicí 1 000 obyvatel, a dokonce i s hranicemi dalšími“⁴⁶. Perlín dodává, že „v některých evropských státech je toto konvenční hledisko nastaveno až na velikost 5 000 obyvatel“⁴⁷.

Třetím přístupem je poněkud jednoduché hledisko negativně vymežující venkov. Jde o situaci, kdy se za venkov považují sídelní jednotky, které nejsou městy. Venkov se považuje za opak města a v této dichotomii také bývá běžně užíván. Venkov je charakteristický stylem života, vyšší sociální kontrolou, sníženou anonymitou, typickou

⁴³ PERLÍN, Radim: Venkov, typologie venkovského prostoru. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 2.

⁴⁴ *Urban-rural typology*. Dostupné online na [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology], [cit. 21. 3. 2015].

⁴⁵ ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPIK. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010, str. 89.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ PERLÍN, Radim: Venkov, typologie venkovského prostoru. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 4.

architekturou, kulturou, menší industrializací, dominantním přírodním rázem krajiny, nižší hustotou osídlení, tradicemi atd.

Majerová rozlišuje mezi subjektivním a objektivním hlediskem vymezení venkova, kde kritéria subjektivního vymezení „*jsou pouze subjektivní, založená na dojmech a cítění lidí*“⁴⁸. Kritéria pro objektivní vymezení kvalitativní „*jsou víceméně přesně specifikována, ale lze je špatně kvantifikovat (měřit) – např. architektonický vzhled, struktura osídlení, historický vývoj apod.*“⁴⁹. Do této skupiny patří i sociální znaky – styl života, kam náleží profesní možnosti, sociální závislosti, sociální mobilita, vazba na tradici. Kvantitativní objektivní vymezení je řešeno kritérii, která jsou přesně definovaná, měřitelná a ověřitelná. Jedná se o rozdělení obcí dle jejich postavení ve veřejné správě, tedy o status obce.

Mezi nástroje, které umožňují vymezení venkovských sídel neboli vesnic, řadí Perlín hledisko urbanistické, architektonické, sociální, ekonomické, historické, administrativní a statistické, přičemž poslední zmíněné se považuje za jediné, které lze prakticky použít, kvantifikovat a ověřovat.⁵⁰

Základními funkcemi venkova jsou funkce produkční, rezidenční a rekreační, kde produkční funkce ustupuje a další dvě se posilují.

Vymezování venkova je, jak uvádí Čmejrek, „*důležité pro sociologické výzkumy a zejména pro zpracovávání rozvojových programů i pro rozhodování orgánů, jež zajišťují regionální rozvoj. Z hlediska zkoumání politického procesu a jeho politických subjektů ve venkovském prostoru je ovšem třeba respektovat sítě politických a správních vztahů*“⁵¹. Dále dodává, že „*pro zkoumání politického procesu a jeho subjektů na venkově je vedle vlastního vymezení venkovského prostoru mimořádně důležité rozčlenění obcí do velikostních kategorií*“⁵², protože politický proces je v určité míře na velikosti obcí závislý. Charakter obcí má vliv rovněž na financování municipalit.

⁴⁸ MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2008: proměny venkova*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009, str. 17.

⁴⁹ Tamtéž, str. 18.

⁵⁰ PERLÍN, Radim: *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 3.

⁵¹ ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPÍK. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010, str. 91.

⁵² Tamtéž, str. 92.

1.2 Typologie venkova

Typologizace venkova je důležitá pro jeho analýzu a poznání, a to nejen venkova samotného, ale i v jeho širších souvislostech. V dalším textu bude pojednáno o velikostní a polohové typologii, sídelní typologii, historicko-sociální typologii a typologii vybavenosti obcí.

Základní typologii venkovského prostoru lze postavit na velikostní a polohové diferenciaci obcí, kde diferenciaci polohová je přímo založena na dopravní poloze obcí. „*Tento přístup však zůstává „na povrchu“ a slouží pouze pro základní orientaci. Je nutné zahrnout umístění v krajině, omezující podmínky, specifické místní zdroje a v neposlední řadě přihlídnout i k vnímání situace ze strany místních obyvatel.*“⁵³. Rozdělení obcí dle Binka a kolektivu je uvedeno v následující tabulce.

Tabulka 1: Velikostní a polohová typologie obcí

Velikostní kategorie malých obcí		Polohová kategorie malých obcí	
1	obce do 200 obyvatel	A	Zázemí měst
2	obce do 500 obyvatel	B	Obce s velmi dobrou dopravní polohou
3	obce do 1000 obyvatel	C	Obce s průměrnou dopravní polohou
4	obce do 2000 obyvatel	D	Obce se špatnou dopravní polohou
5	obce do 3000 obyvatel		

Zdroj: Vlastní zpracování dle BINEK, Jan, a kol.. *Venkovský prostor a jeho oživení.*, str. 24.

Sídelní typologie jako další druh typologie obcí „*vychází z polohy obcí vůči urbanizovaným územím a urbanizačním osám, tedy z polohy obcí v sídelní struktuře*“⁵⁴. Zde se rozlišuje celkem pět sídelních kategorií, mezi které patří:

- sídla v suburbánním území jádra, u kterých existují předpoklady pro rozvoj rezidenčních funkcí, a to s přípustností vymezení rozvojových ploch pro výrobní funkce a preferencí dostavby nezastavěných ploch,
- sídla na hlavních urbanizačních osách, kde jsou předpoklady pro celkový urbanistický rozvoj, „*pro který je přípustné vymezit rozvojové zastavitelné plochy v návaznosti na zastavěné území sídla jak pro funkce rezidenční, tak funkce výrobní*“⁵⁵, a to s preferovanou dostavbou nezastavěných ploch,

⁵³ BINEK, Jan, a kol.: *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007, str. 24.

⁵⁴ Tamtéž, str. 25.

⁵⁵ Tamtéž, str. 25.

- sídla na vedlejších urbanizačních osách, kde jsou rovněž předpoklady pro celkový urbanistický rozvoj a je zde přípustné vymezení rozvojových zastavitelných ploch „v návaznosti na zastavěné území sídla pro funkce rezidenční“⁵⁶, a to přípustným vymezením rozvojových ploch pro výrobní funkci a s přednostním využitím nezastavěných ploch,
- sídla mimo urbanizační osy, která nemají předpoklady pro celkový urbanistický rozvoj nad rámec zastavěného území, přičemž možnost využití volného území může být posouzena individuálně, a
- sídla v marginálním území, kde sídlo nemá předpoklady pro rozvoj, ale je žádoucí udržet v nezbytné míře funkčnost takového sídla pro obhospodařování krajiny.⁵⁷

V rámci historicko-sociální typologie se rozlišují suburbánní zóna, venkov v bohatých zemědělských oblastech, severní Sudety, jižní Sudety, vnitřní periferie a moravsko-slovenské pomezí. O tomto druhu typologie bude pojednáno níže v přímém vztahu k České republice.

Typologie vybavenosti představuje jedno z diferenciacních kritérií pro rozdělení obcí, jehož charakteristickou podstatou je existence základních ekonomických a sociálních služeb v obci. V tomto smyslu se obce člení na obce s občanskou vybaveností bohatou (školy, lékaři, obchody, knihovna atd.), základní (základní škola, lékař, alespoň jeden obchod), malou (obchod, škola s prvním stupněm, omezeně ordinující lékař) a žádnou (bez základních prvků vybavenosti).⁵⁸

I v rámci území České republiky lze vymezit jednotlivé typy venkova, a to zejména na následující:

- Suburbánní zóna – zóna v blízkosti měst, kdy se více prosazují městské činnosti na úkor venkovských. Tato zóna je charakteristická intenzivním rozvojem bydlení, někde i výstavbou nákupních středisek sloužících pro potřeby obyvatel přilehlých měst.
- Venkov v bohatých zemědělských oblastech – zóna s intenzivní zemědělskou výrobou. Jde o oblasti Polabí, Pooří a jihovýchodní část Moravy. Tato oblast je charakterizována většími sídly, zemědělskými provozy a zpracovatelským průmyslem.
- Bohaté Sudety – zóna s intenzivní urbanizací. Jde o oblast Ašského výběžku přes Karlovarsko, České středohoří, Liberecko, podhůří Krkonoš a Orlických hor,

⁵⁶ BINEK, Jan, a kol.: *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007, str. 25.

⁵⁷ Tamtéž, str. 25.

⁵⁸ Tamtéž, str. 26.

Jesenicko. Odsun původního obyvatelstva německé národnosti zde byl rychle nahrazen českými občany.

- Chudé Sudety – rurální zóna, kde došlo pouze k částečnému dosídlení po odsunu Němců. Jedná se o jihozápadní, jižní a jihovýchodní oblast České republiky podél hranic. Oblast se velmi pomalu rozvíjí, část památek zcela zanikla, především v důsledku vojenské činnosti v 50. letech 20. století a následném období.
- Vnitřní periferie – zóna s tradiční českou venkovskou oblastí zahrnující oblast od Rakovnícka přes střeďočeské až jihočeské pomezí na Příbramsku, Tábořsku, Písecku, Benešovsku a Pelhřimovsku až do Českomoravské vrchoviny. Tato oblast je charakteristická vysokým počtem malých sídel, která jsou využívána často k rekreačním účelům nebo k bydlení spojeným s dojížděním za pracovními příležitostmi především do okresních měst.
- Moravsko-slovenské pomezí – zóna se specifickým venkovským osídlením situovaná na moravsko-slovenské pomezí. Po rozdělení Československé federativní republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku přestala být tato oblast strategickou dopravní tepnou, intenzita spojů se rapidně snížila a začaly se objevovat znaky perifernosti, a to včetně snížení zaměstnanosti.⁵⁹

Podle potenciálu rozvoje lze rozlišit, pojmenovat a charakterizovat několik venkovských oblastí České republiky, a to rozvojový venkov ležící v zázemí největších měst s poměrně silným populačním a hospodářským růstem; nerozvojový sousedský venkov vyplňující většinu českého vnitrozemí a zahrnující hospodářsky slabá území při hranicích krajů s nejrychlejším populačním stárnutím; moravské periferie zaujímají historické území Moravy a Slezska s vysokou mírou nezaměstnanosti; vybavený moravský venkov s vysokým počtem osob žijících v bytech a relativně migrační stabilitou; problémový rekreační venkov zaujímající prostor českého pohraničí s rekreačním potenciálem ale zároveň ekonomickými a společenskými problémy; nejméně četný typ označený jako intenzivní rekreační oblasti s dominantním turismem a vysokou vzdělaností; strukturálně postižený průmyslový venkov v severní oblasti Čech s nízkou vzdělaností a vysokou nezaměstnaností a zbytková oblast označovaná jako neprofilovaný venkov vykazující průměrné hodnoty v téměř všech oblastech s nejasným budoucím vývojem.⁶⁰

⁵⁹ PERLÍN, Radim: *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 16.

⁶⁰ PERLÍN, Radim, Silvie KUČEROVÁ a Zdeněk KUČERA: *Typologie venkovského prostoru Česka*. In: *Geografie: sborník České geografické společnosti*. Praha: Česká geografická společnost, číslo 2, rok 2010, str. 177.

1.3 Charakteristika českého venkova

Prostor českého venkova je ovlivněn několika faktory. Mezi stěžejní dva faktory patří doba jeho vzniku, která se datuje do 12. až 14. století a dále terén, ve kterém vznikl a historicky se vyvíjel. Dalším hlediskem jsou aktuální sociálně ekonomické ukazatele, které český venkov nadále formují. Český venkov má řadu společných rysů s ostatními venkovskými prostory zejm. ve střední Evropě. Odlišuje se však od velkých zemí západní Evropy, kde se na rozdíl od České republiky v historii vyvinula důležitá metropolitní centra zásadním způsobem ovlivňující přilehlé oblasti. Oproti tomu česká sídelní struktura byla a i v současné době je velmi rozdrobená s významným zastoupením venkovského prostoru, důležitou rolí malých a středních měst a nízkým počtem velkoměst.

V rámci České republiky lze vymezit typicky venkovské oblasti, jejichž původní převládající zemědělská funkce se postupem času přeměňovala v celou řadu dílčích funkcí. Začátek ztráty zemědělského zaměření venkova lze spojit s nástupem průmyslové revoluce v 18. a zejména začátku 19. století, kdy se zároveň zvýšila produktivita zemědělské práce a zároveň i začalo docházet k rapidnějším změnám na venkově. Rychlý růst počtu obyvatelstva vedl k nárůstu pracovních sil na venkově, přičemž počet pracovních míst na venkově začal kvůli industrializaci klesat. V důsledku těchto rozsáhlých změn začalo docházet k rychlejší a masovější migraci venkovského obyvatelstva do měst. Venkov se nově rozvíjel rovněž nezemědělským směrem spjatým zejména se stavebnictvím, sportem, vznikem a rozvojem dobrovolných spolků atd. Tradiční zemědělská architektura se začala měnit především v poválečném období, kdy se venkov stavebně tzv. modernizoval. Tím došlo k narušení rázu krajiny. Nejvýraznější urbanizační procesy probíhaly od druhé poloviny 20. století, kdy se formoval počet obyvatelstva na venkově a ve městech. Města, zejména ta okresní, rostla v důsledku svého přirozeného přírůstu a prodlužování věku dožití, zároveň docházelo k migraci venkovského obyvatelstva do měst a k připojování původně venkovských obcí k městům. Růstem měst se zároveň snižoval počet osob žijících na venkově, venkovské obyvatelstvo začalo stárnout zejména v důsledku odchodu mladých osob do měst a malá venkovská sídla se začala vylidňovat.

Historicky je považován za největší umělý zásah do vývoje českého venkova odsun Čechů, kteří museli po předání Sudet v říjnu roku 1938 opustit své domy a statky, které připadly tehdejší Velkoněmecké říši. I když se tento počet týkal relativně malého počtu osob, ovlivnil další vývoj venkova na území České republiky. Došlo k zabavení majetku, včetně zemědělské půdy, která se předávala historicky z rodiny na rodinu. Tento krok znamenal zásadní zásah

do kontinuity zemědělské činnosti v těchto oblastech. Dalším mezníkem výrazně zasahujícím do venkovských oblastí byl odsun Němců ze Sudet po II. světové válce. Stejně jako předchozí odsun Čechů byl i odsun Němců politickým rozhodnutím. Zde se však týkal asi jedné třetiny území Čech a dotkl se 2,5 až 3,5 milionů obyvatel původního poválečného Československa německé národnosti. Tato skutečnost zásadním způsobem ovlivnila kulturní a sociální vývoj spolupráce Čechů a Němců, zasáhla do vlastnických vztahů a měla za následek pokles počtu obyvatel a vysídlení venkova v Sudetech a prudký pokles, až propad zemědělské výroby. Dosídlení se již nepodařilo v původní míře a některá sídla zanikla. Noví obyvatelé těchto oblastí neměli k místní krajině a tradicím žádný vztah a zemědělskou výrobu ani původní tradice se nepodařilo zcela obnovit. Naopak se oblast Sudet vyznačovala následně vyšší mírou zejména majetkové kriminality. Po roce 1948 docházelo ke združstevnění zemědělské výroby a prosazování ideje kolektivizace prováděné na základě politického zadání a provázené razantními postupy proti osobám, které s tímto družstevnictvím nesouhlasily. Období 50. a 60. let 20. století je označováno jako socializace venkova, kdy se stabilizovaly jak ekonomické tak zejména sociální vztahy na venkově. V 70. a 80. letech 20. století se vytvářely velké zemědělské podniky a zároveň se zintenzivňovalo využívání venkova k rekreačním účelům. Ve velkých vesnicích se investovaly finance do výstavby bytových domů a souvisejících vodovodů, kanalizací a silnic, v malých vesnicích byla naopak tato činnost utlumována. Po roce 1990 došlo k významným změnám ve společnosti, které měly vliv i na venkovský prostor. Znovu se zavedla obecní samospráva, začaly se měnit vlastnické vztahy, transformovala se původní zemědělská družstva, zvýšila se zásadním způsobem ochrana životního prostředí atd.⁶¹

Ve vztahu k současné podobě českého venkova Perlín uvádí, že jsou pro něj „*typická malá sídla s 30 – 100 obytnými domy a relativně hustá síť menších měst s 3000 – 10 000 obyvateli. Tato města tvoří přirozená obchodní centra a centra pro poskytování různých služeb a od poloviny 19. století se uplatnila i jako správní střediska nově budované státní administrativy (politické a soudní okresy)*“⁶².

Rozdrobenost české sídelní struktury podtrhuje i množství katastrálních území, a to nejen v rámci obcí a měst, ale zejména v rámci venkova. Katastrální území je definováno jako „*technická jednotka, kterou tvoří místopisně uzavřený a v katastru společně evidovaný soubor nemovitostí*“⁶³. Jde o plošně souvislý soubor parcel, které pokrývají území celého státu.

⁶¹ PERLÍN, Radim: *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 7.

⁶² Tamtéž, str. 5.

⁶³ § 2 písm. h) zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon).

Katastrální území je základní evidenční jednotkou sloužící katastru nemovitostí, tedy veřejnému seznamu obsahujícímu údaje o věcech nemovitých, které se vyvinuly na českém území historicky. Ještě v první polovině 20. století měla každá vesnice své katastrální území a zároveň byla obcí. Po roce 1950 začala postupná spíše přirozená integrace obcí, kdy počet obcí klesl z původních 11 459 v roce 1950 na 4 104 k 31. prosinci 1989⁶⁴. Ani tento téměř třetinový stav však neodpovídal počtu obcí v rámci Evropy, kde byl tento počet desetinové hodnoty. Česká republika tak patří mezi evropské země s největším zastoupením malých obcí. Obdobná situace je ze zemí Evropy pouze ve Francii. Na konci 20. století se objevilo několik nových trendů spojených zejména s poklesem natality a změnami v migračním chování, a to jak vnitrostátním tak i přistěhovalectvím z cizích zemí. Dalším změnovým prvkem bylo nastolení tzv. suburbanizačních procesů, kdy začalo ubývat městského obyvatelstva ve prospěch venkovského. Prvotním impulsem pro rozvoj suburbanizace bylo podle Kašparové a Půčka „zintenzivnění opakovaných a pravidelných pohybů obyvatelstva (pracovně dojížděkových a obslužných) mezi středisky osídlení a nejbližšími sídly v jejich venkovském zázemí“⁶⁵. Rovněž uvádějí, že „po zintenzifikovaných „cestách“ mezi městem a jeho zázemím se šířily některé městské funkce do původně venkovské krajiny“⁶⁶.

Dle údajů k roku 2014 bylo v rámci České republiky celkově 6 253 obcí, tj. veškerých základních území samosprávných celků, a to konkrétně k 15. prosinci 2014. Malých obcí, tj. obcí do 500 obyvatel bylo pak 3 456, což představovalo více než 55 % zastoupení všech obcí. Nejmenších obcí s počtem obyvatel do 200 bylo 1 455, tedy 23 % všech obcí. Naproti tomu nad 100 tisíc obyvatel bylo jen 5 obcí (Praha, Plzeň, Liberec, Brno a Ostrava), tedy pouze necelých 0,08 % všech obcí. Obcí se statutem města bylo z celkového počtu 602 a městysů 214.⁶⁷ V průběhu roku 2013 ani 2014 nevznikla ani nezanikla žádná nová obec, pouze v roce 2013 vniklo u dvou obcí nově označení městyse a v roce 2014 dle údajů z 15. 12. 2014 u šesti.⁶⁸

K témuž datu v České republice celkem 10 512 419 obyvatel, přičemž v obcích do 500 obyvatel jich žilo více než 832 tisíc, tedy necelých 8 %. Více než 1,7 % obyvatel (přes 180 tisíc) bylo evidováno v obcích do 200 obyvatel. Ve městech žije necelých 7,3 miliónu obyvatel (69,38 %). Ve velkoměstech nad 100 tisíc obyvatel žije celkem 2 186 697 obyvatel České

⁶⁴ PERLÍN, Radim: *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015], str. 6.

⁶⁵ KAŠPAROVÁ, Ludmila a Milan PŮČEK. *Kohezní politika: osídlení v České republice: partnerství měst a venkova*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2009, str. 64.

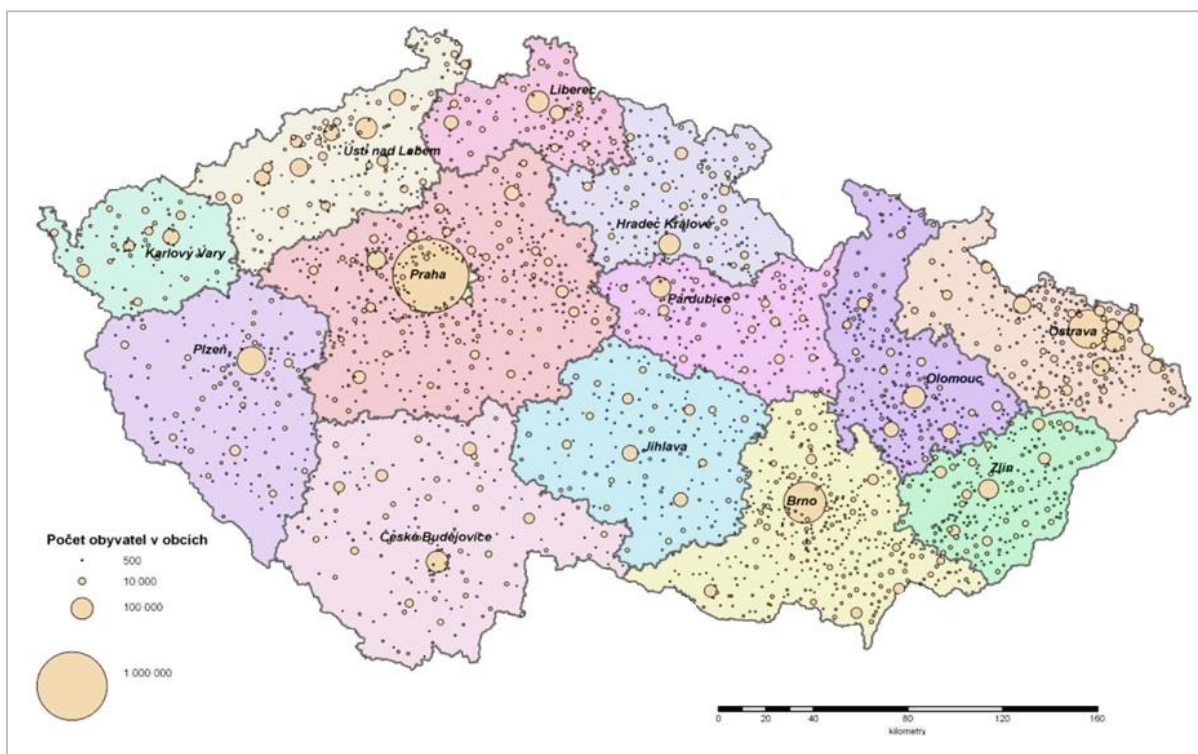
⁶⁶ Tamtéž, str. 64.

⁶⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Malý lexikon obcí České republiky – 2014*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/cso/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2014-n-gdc2kaznu1], [cit. 27. 3. 2015].

⁶⁸ Tamtéž.

republiky, tedy více než 20 %.⁶⁹ Tato data znázorňují počty osob hlášených k trvalému pobytu, nikoliv osoby reálně žijící v daných sídelních jednotkách. Míru osídlení dle velikosti obcí ve vztahu ke krajům zobrazuje následující obrázek.

Obrázek 1: Osídlení v obcích v České republice dle počtu obyvatel

Zdroj: MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ: *Zásady urbánní politiky*. Str. 10.

K 15. prosinci 2017 byl v rámci České republiky celkový počet 6 258 obcí, z čehož do 200 obyvatel bylo celkem 1 440 obcí (23,01 % z celkového počtu obcí v ČR, obýván 1,7 % obyvatel) a od 200 do 500 obyvatel celkem 2 000 obcí (tedy 3 440 obcí s počtem obyvatel do 500). Nad 100 tisíc obyvatel bylo obcí celkově 6, kdy ke shora uvedeným přibylo ještě statutární město Olomouc.⁷⁰

Z údajů Ministerstva zemědělství vyplývá, že k 1. lednu 2012 tvořilo venkovský prostor České republiky celkem 5 578 obcí s méně než 2 000 obyvateli, což představovalo téměř 90 % všech obcí České republiky a téměř 73 % její rozlohy. Žilo zde 26,8 % obyvatel státu.⁷¹ V roce

⁶⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Malý lexikon obcí České republiky – 2014*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2014-n-gdc2kaznu1], [cit. 27.3.2015].

⁷⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Malý lexikon obcí České republiky – 2017*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2017], [cit. 20. 2. 2018].

⁷¹ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/291876/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2012.pdf], [cit. 3. 6. 2014], str. 56.

2014 bylo v České republice celkem 5 570 obcí s méně než 2 000 obyvateli (tj. 89 % všech obcí a stále 73 % rozlohy České republiky. Žilo zde 27 % obyvatel státu. Došlo tedy mezitím k velmi mírnému poklesu těchto malých obcí i počtu zde žijících osob.⁷²

„Dle tradičního vymezení venkovských obcí v ČR (jako obcí do 2 000 obyvatel) bylo v roce 2016 venkovských obcí 5 569, což představovalo 89 % všech obcí ČR a téměř 73 % rozlohy ČR. Žilo zde 27 % obyvatel státu.“⁷³

Tabulka 2: Počet venkovských obcí a jejich obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR ve vybraných letech

Populační velikost obce	2001		2008		2013		2014	
	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé	obce	obyvatelé
do 99	548	38 881	518	36 512	464	33 140	458	32 649
100-199	1 113	166 214	1 048	155 578	997	148 389	997	148 036
200-499	2 041	663 416	2 024	660 126	2 012	657 282	2 001	651 677
500-999	1 280	893 592	1 312	922 543	1 356	953 571	1 369	962 432
1 000-1 999	652	903 757	692	962 615	742	1 031 212	745	1 038 124
Celkem venkov	5 634	2 665 860	5 594	2 737 374	5 571	2 823 594	5 570	2 832 918
Celkem ČR	6 258	10 230 060	6 249	10 381 130	6 253	10 516 125	6 253	10 512 419
Podíl venkov/ČR (%)	90,0	26,1	89,5	26,4	89,1	26,9	89,1	26,9

Zdroj: MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*, str. 60.

Počet venkovských obcí a obyvatel v následujících letech, tedy v letech 2015 a 2016, je uveden v následující tabulce.

Tabulka 3: Počet venkovských obcí a jejich obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR v letech 2015 a 2016

Populační velikost obce	2015				2016			
	obce	obce (%)	obyvatelé	obyvatelé (%)	obce	obce (%)	obyvatelé	obyvatelé (%)
do 99	453	7,2	32 259	0,3	449	7,2	31 629	0,3
100-199	995	15,9	147 834	1,4	999	16,0	148 464	1,4
200-499	2 006	32,1	654 936	6,2	1 998	31,9	651 475	6,2
500-999	1 365	21,8	962 262	9,1	1 378	22,0	973 247	9,2
1 000-1 999	747	11,9	1 041 459	9,9	745	11,9	1 042 569	9,9
Celkem venkov	5 566	89,0	2 838 750	26,9	5 569	89,0	2 847 384	27,0
Celkem ČR	6 253	100,0	10 538 275	100,0	6 258	100,0	10 553 843	100,0

Zdroj: MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2016*, str. 65.

Dle údajů k 1. lednu 2014 byl na úrovni NUTS III převážně venkovským regionem pouze Kraj Vysočina a převážně městským regionem naopak pouze hlavní město Praha. Ostatní

⁷² MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016], str. 60.

⁷³ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2016*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2017. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/569334/ZZ16_V3.pdf], [cit. 25. 2. 2018], str. 64.

ze 14 krajů se řadily mezi přechodné regiony, které zaujímaly více než 90 % plochy České republiky s 83 % obyvatel. Na úrovni LAU 1 patřilo do kategorie venkovských regionů celkem 21 okresů, které zabíraly přibližně jednu třetinu území státu a na jejichž území žila šestina obyvatel České republiky.⁷⁴ V roce 2012 se počet převážně městských regionů „meziročně zvýšil ze 7 na 8, jejich podíl na území ČR činil 4,0 % a podíl na obyvatelstvu tvořil zhruba čtvrtinu. Počet přechodných regionů se snížil na 49, přičemž z hlediska podílu na území i obyvatelstvu zabíraly zhruba 60 % z celku.“⁷⁵ V roce 2014 zůstalo v kategorii převážně městských regionů 8 okresů. Kategorii přechodných regionů tvořilo 48 okresů, meziročně se jeden okres přesunul z kategorie přechodných do převážně venkovských.⁷⁶ Na úrovni LAU II pak tvořilo venkovský prostor „5 375 obcí (obce s hustotou zalidnění nižší než 150 obyvatel/km²). Představovaly 86 % z celkového počtu obcí v ČR a 82 % rozlohy státu, avšak žilo v nich pouze 30 % obyvatelstva. Městských obcí bylo 878 (14 % všech obcí, 18 % plochy ČR a 70 % obyvatel ČR). Ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku se počet venkovských obcí navýšil o 1, ale ve strukturálních podílech se to prakticky neprojevovalo“.⁷⁷ Oproti roku 2012 došlo ke snížení tohoto počtu obcí o 15 (z 5 390 obcí)⁷⁸.

K 1. lednu 2016 byl dle typologie OECD „převážně venkovským regionem pouze Kraj Vysočina s 53,6% podílem obyvatel žijících v obcích s hustotou zalidnění do 150 obyvatel/km², jako převážně městský region lze klasifikovat pouze Hl. město Prahu. Většina území ČR je tvořena přechodnými regiony, tyto se přitom podílem obyvatel žijících v obcích s nízkou hustotou zalidnění výrazně liší – vyšší podíl obyvatel v řídké zalidněných obcích žije v krajích Jihočeském (48,2 %) a Pardubickém (40,0 %), naopak v krajích Moravskoslezském a Ústeckém žije v řídké zalidněných obcích méně než čtvrtina obyvatel. Novější typologie EU vymezuje na úrovni NUTS 3 více regionů převážně venkovských (kraje Jihočeský, Olomoucký, Pardubický,

⁷⁴ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016], str. 58.

⁷⁵ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/291876/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2012.pdf], [cit. 3. 6. 2014], str. 55.

⁷⁶ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016], str. 59.

⁷⁷ Tamtéž, str. 53.

⁷⁸ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/291876/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2012.pdf], [cit. 3. 6. 2014], str. 56.

Plzeňský, Vysočina a Zlínský), převážně městským regionem je vedle Hl. města Prahy i Středočeský kraj. Ostatní kraje spadají do kategorie regionů přechodných.⁷⁹ V roce 2016 náleželo celkem 23 českých okresů do kategorie převážně venkovských, přičemž nejvyšší podíl obyvatel žijících v řídce zalidněných obcích lze nalézt v okresech Prachatice (78,2 %), Jindřichův Hradec (70,2 %) a Jeseník (67,5 %).⁸⁰

Venkovský prostor na nejnižší administrativní úrovni (LAU 2) tvořilo v tomto roce v ČR „5 370 obcí s hustotou zalidnění nižší než 150 obyvatel/km², což představuje 85,8 % z celkového počtu obcí ČR, 81,7 % rozlohy státu, v roce 2016 zde žilo necelých 30 % obyvatelstva“⁸¹.

Úbytky obyvatel v nejmenších obcích sice i nadále pokračují, zvyšuje se však počet osob stěhujících se do menších a středních obcí, resp. na periferie obcí a měst. Snižující se tendence počtu malých obcí se projevuje i v posledních letech, což je uvedeno i v následující tabulce.

Tabulka 4: Celkový počet obcí a malých obcí v České republice v letech 2010 až 2014

	2010	2011	2012	2013	2014
Celkový počet obcí	6 250	6 251	6 251	6 253	6 253
Počet obcí do 200 obyvatel	1 543	1 524	1 468	1 461	1 455
Počet obcí do 500 obyvatel	3 525	3 499	3 485	3 473	3 456

Zdroj: Vlastní zpracování dle www.czso.cz.

Jak je uvedeno výše, k 15. prosinci 2017 byl v rámci České republiky celkový počet 6 258 obcí, z čehož do 200 obyvatel bylo celkem 1 440 obcí a obcí do 500 obyvatel celkem 3 440.⁸²

Současné trendy v demografickém vývoji lze charakterizovat velmi nízkou úhrnnou plodností žen, která vyjadřuje počet dětí narozených jedné ženě během jejího reprodukčního období. Současná hodnota se pohybuje v rozmezí 1,1 až 1,2 dítěte. Zároveň dochází k posunu rození dětí do vyššího věku matky. Roste počet domácností jednotlivců, prodlužuje se střední

⁷⁹ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2016*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2017. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/569334/ZZ16_V3.pdf], [cit. 25. 2. 2018], str. 64.

⁸⁰ Tamtéž, str. 64.

⁸¹ Tamtéž, str. 64.

⁸² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Malý lexikon obcí České republiky – 2017*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2017], [cit. 20. 2. 2018].

délka života a zvyšuje se podíl seniorů.⁸³

1.4 Obyvatelstvo žijící na venkově

Samotné prostředí má vliv na charakter a kvalitu života. Majerová uvádí tři základní procesy, které souvisejí s vývojem sociální struktury venkovských obcí, kterými jsou transformace a modernizace českého hospodářství, výstavba tzv. satelitů v blízkosti velkých měst a prohlubování územní diferenciací.⁸⁴

Ve vztahu k věkové struktuře je obyvatelstvo venkova oproti městským oblastem mírně mladší. Rovněž u nich lze sledovat výrazně nižší stupeň formální vzdělanosti oproti obyvatelům měst. Dalším charakteristickým rysem venkovského obyvatelstva je vyšší tolerance k dojíždění za prací a úzké vazby obyvatel venkova na vlastní obec, sousedy a blízké okolí. S příchodem nově přistěhovalých, případně s využíváním některých budov pobytovými rekreanty a chalupáři toliko k rekreačním účelům se však tyto silné vazby mohou oslabovat. Silněji se pak může projevit individualismus, kdy se vzájemně téměř nesetkávají tzv. starousedlíci a novousedlíci (nově přistěhovalí), charakteristický spíše pro městské oblasti.

Majerová zmiňuje několik znaků, kterými se venkovská komunita vymezuje vůči městské komunitě. Mezi tyto znaky lze řadit vyšší míru vzájemné sociální závislosti, menší variabilitu profesních možností, zúžený prostor sociální mobility, slabší inklinaci k sociální změně, silnější vazbu na tradici a silnější determinaci přírodním prostředím.⁸⁵

Mezi kladné faktory ovlivňující společenské a kulturní dění a život na venkově patří činnost spolků, aktivizace obyvatel, zapojení žen, zapojení všech věkových skupin obyvatelstva, pravidelné setkávání obyvatel, historické paměti (památky, zvyky, čtení z kronik) a rozvoj místního cestovního ruchu. Zápornými faktory jsou pasivita obyvatel, vysoký věkový průměr obyvatel, malý podíl žen na volnočasových aktivitách, rušení škol a školek, absence místní přirozené autority a špatný technický stav společenských místností.⁸⁶

Současní obyvatelé venkovských oblastí čelí tendencím, které se snaží na jedné straně udržet existující rozdíly mezi městem a venkovem, na straně druhé se pokoušejí co nejvíce životnímu stylu ve městech přiblížit. Moderní doba je charakteristická obklopením všech

⁸³ KAŠPAROVÁ, Ludmila a Milan PŮČEK. *Kohezní politika: osídlení v České republice: partnerství měst a venkova*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2009, str. 23.

⁸⁴ MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006, str. 22.

⁸⁵ MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2005: rozvoj venkovské společnosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005, str. 45.

⁸⁶ SVOBODOVÁ, Hana, a kol.: *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno: GaREP, 2011, str. 32.

a všeho novými informačními technologiemi, a to i ve venkovském prostoru. Rovněž vývoj v dopravě přináší změnu vztahu lidí k venkovu, historii, tradicím i přírodě. Přesto si venkov ponechává určitá urbanistická specifika projevující se především zachováním smíšené venkovské zástavby, typickými návsemi, převahou jednopodlažních rodinných domů s podkrovím, větší sounáležitostí s přírodou.

2. Chudoba v kontextu venkova

Chudoba představuje v současné době složitý a globalizovaný jev, který se objevuje v širokém spektru národních i mezinárodních dokumentů a dotýká se celé řady lidských činností, a to zejména v oblasti sociální a politické. Stejně jako v případě mnoha jiných pojmů, neexistuje ani v případě „chudoby“ jednotná a obecně přijímaná definice. Chudoba má mnoho příčin, rozměrů, podob a důsledků.

V obecné rovině je nutné poznamenat, že chudoba má různé projevy, které zahrnují především nedostatečné příjmy, které však nejsou jediným faktorem, i když se považují za hledisko rozhodující. Mezi příčiny chudoby patří např. nezaměstnanost či špatný zdravotní stav; mezi důsledky pak zejména hlad, nevyhovující podmínky pro bydlení, omezený přístup k základním službám, sociální diskriminace a sociální exkluze. Sociální diskriminace představuje jedno z možných hledisek diskriminace, a to např. vedle diskriminace psychologické a právní. Jde o „*systematické porušování principu rovnosti a rovné příležitosti při zacházení se srovnatelnými členy minoritních a majoritních skupin*“⁸⁷, která se projevuje jako úplné vyloučení nebo jako odlišné zacházení. Diskriminaci je nezbytné odlišit od „*porušení rovnosti či porušení rovnoprávnosti, a to tím, že se nevztahuje pouze k právním předpisům*“⁸⁸. Koldinská za diskriminaci označuje „*porušení rovnosti zakotvené právem. Diskriminací bude dále takové jednání či opomenutí spočívající v neoprávněném rozlišování či znevýhodnění určité skupiny ve vztahu ke skupině jiné, jež ve svém důsledku může přivodit jedinci či celé skupině újmu peněžité či nepeněžité povahy.*“⁸⁹. Osoby tzv. „chudé“ bývají označovány různými pojmy, např. jako oběti nové chudoby⁹⁰, sociálně slabí, sociálně vyloučení či pejorativně problémoví, podtřída⁹¹ či chudina. Pro chudé jako specifickou skupinu ve společnosti bývají charakteristické typické vzorce chování, které se projevují nízkým vzděláním, nekvalifikovaným nebo neoficiálním zaměstnáním, závislostí na sociálních dávkách, životem v kriminogenním prostředí, apatií z opakovaných nezdarů, nedůvěře ve státní instituce atd.

Batthyány a kol. zmiňují, že „*z hlediska lidských práv představuje chudoba mnohonásobné porušení základních práv lidských bytostí a především porušení práva na slušný*

⁸⁷ JANDOUREK, Jan: *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012, str. 59.

⁸⁸ KOLDINSKÁ, Kristina: *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 10.

⁸⁹ Tamtéž, str. 11.

⁹⁰ Chudoba označovaná za novou z důvodu, že je masového charakteru a postihuje i nejvyspělejší země.

⁹¹ Vrstva chudých, kteří se po generace přizpůsobili nepříznivé životní situaci.

život, jak je zakotveno v mezinárodních dohodách o lidských právech“⁹². Toto vymezení zdůrazňuje hodnotu jednotlivce a jeho možnost důstojně žít vlastní život.

Dede v rámci výzkumného týmu Social Watch charakterizuje chudobu jako „stav člověka charakterizovaný trvalou nebo chronickou deprivací týkající se zdrojů, schopností, možností volby, bezpečí a moci, jež jsou nutné pro to, aby se člověk mohl těšit slušné životní úrovně a ostatním občanským, kulturním, hospodářským, politickým a sociálním právům“⁹³.

Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva (OHCHR⁹⁴) pojímá chudobu jako absenci nebo nedostatečnou realizaci některých základních svobod řešících zabránění hladu, nemocem, negramotnosti, atd.⁹⁵

V rámci přechodu od průmyslové k současné postindustriální společnosti, jak uvádí Keller, dochází v sociální oblasti „k prudkému nárůstu příjmových a dalších nerovností, v oblasti práce výrazně přibývá neplnohodnotných forem zaměstnávání, což mimo jiné ohrožuje systémy financování sociálního státu. Zvyšování příjmových nerovností a šíření neplnohodnotných forem práce se promítá do prostorového uspořádání měst.“⁹⁶. V této souvislosti se především ve vztahu k velkoměstům hovoří o tzv. socioprostorové segregaci obyvatelstva, kdy se bohatí a úspěšní stěhují do rezidenčních oblastí a chudí a neúspěšní jsou vytlačováni do novodobých ghatt v podobě upadajících částí měst. Tito lidé, kteří se ocitají v ekonomické nejistotě v prostředí konzumní společnosti, často trpí nejen materiální, ale i psychickou deprivací a ocitají se v bludném kruhu bez možnosti z něj vystoupit a řešit svou situaci odstěhováním se z kvalitativně špatného bydlení a degradujícího prostředí do prostor, kde by se začala jejich chudoba s jejich aktivním přispěním řešit.⁹⁷

Většina autorů považuje chudobu v prostředí bohatství za logický důsledek soustředění ekonomické a politické moci a kladení většího důrazu na ekonomickou prosperitu než na uspokojování potřeb členů společnosti. Příčinou chudoby tedy není nutně nedostatek zdrojů, ale priority v jejich distribuci.

Důvody pro nárůst nerovnosti jsou podle Kellera tři. Prvním důvodem, ke kterému dochází od poloviny 70. let 20. století, je ofenziva vlastníků kapitálu namířená proti práci, resp. na úkor mezd. Tento trend je považován za výchozí. Druhý důvod se opírá o prudký nárůst

⁹² DEDE Graciela: *O chudobě z hlediska hospodářských, sociálních a kulturních práv*. In: BATTHYÁNY, Karina, a kol.: *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010, str. 7.

⁹³ Tamtéž, str. 17.

⁹⁴ Z anglického „Office of the High Commissioner for Human Rights“.

⁹⁵ OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS: *Human Rights and Poverty Reduction – a Conceptual Framework*. New York and Geneva: United Nations, 2004, str. 9.

⁹⁶ KELLER, Jan: *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, str. 13.

⁹⁷ Tamtéž, str. 13.

nejvyšších zaměstnaneckých odměn při současné stagnaci či poklesu mezd středních a nižších. Třetí příčina je narůstání nerovnosti mezi ekonomicky aktivními a těmi, kteří byli z trhu práce vyloučeni, ať trvale či dočasně.⁹⁸

Chudobu lze členit na absolutní a relativní, kde se absolutní chudobou rozumí stav, kdy „u člověka nedochází k uspokojování potřeb, které jsou nutné k zabezpečení jeho sociálního či fyzického přežití. Oproti tomu relativní chudoba je vymezena ve vztahu k obecně platným životním standardům ve společnosti“⁹⁹. Mezi další koncepty určitého antagonického členění chudoby patří například chudoba přímá a nepřímá či objektivní a subjektivní. „Objektivní míry jsou ty, kde je chudoba vymezena faktory nezávislými na mínění těch, kdo jsou pak za chudé považováni. Subjektivní jsou založeny na hodnocení vlastní zkušenosti jednotlivými domácnostmi. Do subjektivních konceptů se promítají i aspirace těchto domácností (z tohoto hlediska jsou i relativními).“¹⁰⁰

Dede převzala¹⁰¹ za nejběžnější systém měření chudoby systém zmiňovaný Dr. Héctorem Rodríguezem Ramírezem, který uvádí tři hlavní metody identifikace chudých, a to přímý přístup (neuspokojené základní potřeby, index lidského rozvoje), nepřímý přístup (kalorický příjem, cena základních potřeb, relativní metoda, subjektivní metoda) a kombinovaný přístup (holistická metoda měření chudoby, dvourozměrná metoda)¹⁰². Dle prvního zmíněného přístupu je chudým ten, u kterého není uspokojena „jedna nebo více jeho základních potřeb, k nimž patří například dostatečná výživa, slušné bydlení, základní vzdělání atd. Můžeme tudíž konstatovat, že tato metoda vztahuje dobré životní podmínky na spotřebu zboží a služeb“¹⁰³. Index lidského rozvoje pak obsahuje tři základní rozměry lidského života, a to dlouhověkost (naděje dožití při narození), znalosti a slušný životní standard. Druhá metoda nazvaná „nepřímý přístup“ hodnotí životní podmínky podle schopnosti spotřeby, tedy prostředků na uspokojení základních potřeb osob. Metody nazvané „kalorický příjem“ a „cena základních potřeb“ řeší spotřebu jednotlivců. Relativní přístup určuje hranici chudoby

⁹⁸ KELLER, Jan: *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, str. 18 až 19.

⁹⁹ BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK: *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísni - společnost při České televizi, 2007, str. 10.

¹⁰⁰ MAREŠ, Petr a Ladislav RABUŠIC: *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. In: Sociologický časopis, XXXII, (3/1996), Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 1996, str. 301.

¹⁰¹ DEDE Graciela: *O chudobě z hlediska hospodářských, sociálních a kulturních práv*. In: BATTHYÁNY, Karina, a kol.: *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010, str. 20.

¹⁰² RODRÍGUEZ RAMÍREZ, Hector: *Propuesta metodológica para la medición de la pobreza en Nuevo León*. Mexico: ITESM, Campus Monterrey. Sine data. Dostupné online na [http://www.mty.itesm.mx/egap/centros/caep/imagenes/PobrezaNuevoLeon.pdf], [cit. 10. 12. 2014], str. 4.

¹⁰³ BATTHYÁNY, Karina, a kol.: *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010, str. 21.

ve vztahu k průměrnému příjmu ve státě, chudoba je zde považována za situaci relativní deprivace, tedy strádání vzniklé srovnáním dané osoby s ostatními „průměrnými“ osobami v dané společnosti. Subjektivní metoda se opírá o názor jednotlivců. Holistická metoda měření chudoby zvažuje pro celkovou charakteristiku chudoby celkem šest zdrojových informací, a to o běžných příjmech, základních aktivech a zadluženosti domácností, rodinný majetek, přístup ke zboží a bezplatným službám, volnočasové aktivity a znalosti. Dvourozměrná metoda se zabývá vztahem neuspokojených základních potřeb a hranicí chudoby, které se vzájemně doplňují.¹⁰⁴

V ekonomicky vyspělých státech stoupá počet osob, které jsou víceméně trvale vyloučeny z trhu práce a klesají pod práh chudoby. Za osoby ohrožené chudobou se považují ty, které mají disponibilní příjem nižší než 60 % z mediánu v jejich vlastní zemi.¹⁰⁵

Lidé, kteří žijí v chudobě, trpí porušováním svých práv, a to především hospodářských, sociálních, kulturních a dále občanských a politických. Aby byla chudoba odstraněna, je potřeba veškerá tato práva respektovat a chránit. Současným problémem je, že se většina strategií a politik zaměřuje na řešení extrémní chudoby, přičemž je opomíjena ta tzv. nekrajní chudoba v rámci celé společnosti. Marginalizovaným a znevýhodněným skupinám a jednotlivcům je potřeba věnovat zvláštní pozornost v rámci definování státních politik a ekonomických a sociálních podpor.

Je potřeba však zmínit, že Česká republika patří mezi země, které jsou z pohledu ohrožení obyvatel chudobou vyrovnané. „*Na druhé straně dynamika vývoje ekonomiky a zaměstnanosti na venkově, zvláště pak v malých obcích, naznačuje, že chudoba může být v budoucnu problém, zejména pro stárnoucí obyvatelstvo v malých obcích.*“¹⁰⁶

Následující graf reflektuje problematiku životních podmínek domácností starobních důchodců, a to v rámci šetření EU-SILC¹⁰⁷ provedeného v letech v rámci Evropy, tj. nikoliv v zařízeních zdravotnických či sociálních služeb. Zobrazuje postavení České republiky ve vztahu k dalším zemím Evropské unie, a to v souvislosti s hranicí chudoby, která je zde počítána dle ekvivalizovaného disponibilního příjmu¹⁰⁸. Tento graf zobrazuje hranici chudoby

¹⁰⁴ RODRÍGUEZ RAMÍREZ, Hector: Propuesta metodológica para la medición de la pobreza en Nuevo León. Mexico: ITESM, Campus Monterrey. Sine data. Dostupné online na [http://www.mty.itesm.mx/egap/centros/caep/imagenes/PobrezaNuevoLeon.pdf], [cit. 10. 12. 2014], str. 6 až 10.

¹⁰⁵ EVROPSKÁ KOMISE: *Sociální rozměr strategie Evropa 2020 - Zpráva Výboru pro sociální ochranu (2011) - shrnutí*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011, str. 8.

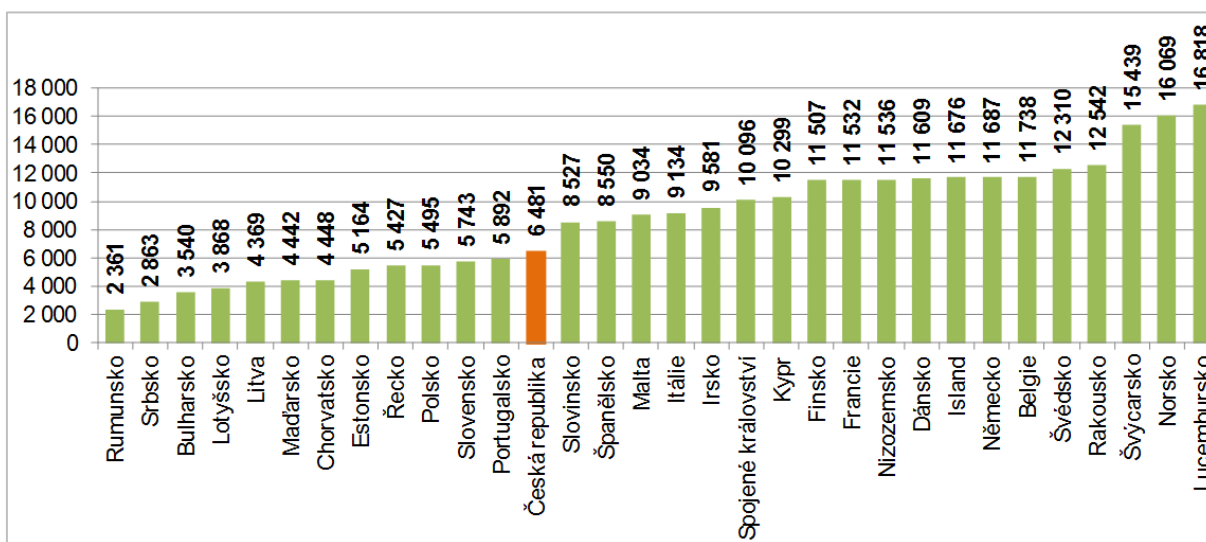
¹⁰⁶ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Program rozvoje venkova na období 2014-2020*. Verze schválená vládou ČR dne 9. 7. 2014, str. 27.

¹⁰⁷ European Union - Statistics on Income and Living Conditions.

¹⁰⁸ Příjem na spotřební jednotku přepočtený v domácnosti podle vah dle konvence EU.

jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu, což představuje nejvíce používanou míru hranice chudoby. Je vyjádřena standardem kupní síly¹⁰⁹. Hranice chudoby je uměle vytvořená jednotka lišící se dle životních podmínek konkrétní země. Jde o relativní ukazatel měnící se každý rok v souvislosti s mediánovým příjmem v dané zemi.

Graf 1: Hranice chudoby v PPS (standard kupní síly) v roce 2013

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky seniorů v Česku a v Evropě (SILC) - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2015], [cit. 6. 3. 2016].

Z uvedeného grafu vyplývá, že tzv. nejbohatší jsou lidé v Lucembursku, a to více než 2,5krát bohatší než lidé v České republice. Nejchudší jsou na tom naopak Rumunové, kteří mají k dispozici téměř třikrát méně PPS než český občan na hranici chudoby. Kromě PPS je možné vyjádřit hranici chudoby i v eurech, kdy českých 6 481 PPS odpovídá 4 616 Euro. Rumunská hodnota PPS činí 1 240 Euro, Lucemburská pak 19 981 Euro.¹¹⁰

Metod měření chudoby existuje samozřejmě více, nejčastěji jde o stanovení alternativních relativních příjmových hranic. Může jít ale i o metodu příjmu (spotřeby) na osobu, kde je „počet spotřebních jednotek domácnosti roven počtu jejích členů. Ekvivalentní příjem či spotřeba jsou rovny hodnotě za domácnost jako celek vydělené počtem jejích členů. V tomto jednoduchém případě se neuvažuje existence úspor z rozsahu, potřeba dvoučlenné domácnosti je rovna dvojnásobku domácnosti jednotlivce, trojčlenné trojnásobku atd. Výhodou je jednoduchost, nevýhodou fakt, že nebere v úvahu existenci fixních nebo fixním se blízcích

¹⁰⁹ Tzv. za jedno PPS (Purchasing power standard) je možné si koupit stejné množství služeb a zboží v každé z porovnávaných zemí. Země s více PPS má lepší postavení vůči ostatním zemím.

¹¹⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky seniorů v Česku a v Evropě (SILC) - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2015], [cit. 6. 3. 2016].

nákladů domácností, což povede při použití k hodnocení příjmové úrovně a úrovně spotřeby domácností k zavádějícím výsledkům – ekvivalentní příjem či spotřeba u vícečlenných domácností budou nepřiměřeně nízké.¹¹¹ Úspory z rozsahu obsahuje tzv. stupnice „square root“, kde je „počet spotřebních jednotek je zde dán druhou odmocninou počtu členů (u dvojčlenné 1.41, u tříčlenné 1.73, u čtyřčlenné 2 atd.). Tato stupnice je pro svou jednoduchost poměrně oblíbená“¹¹². Kromě uvedených příkladů existují i další metody, např. kanadská stupnice pro Low Income Measures (LIMs), stupnice spotřebních jednotek v životním minimu, McClementsova stupnice a další. Pro účely této práce bude dále jako primární bráno subjektivní vnímání chudoby jednotlivci.

V případě příjmové chudoby je nejčastěji používaným ukazatelem, jak již bylo zmíněno, 60 % mediánového ekvivalizovaného disponibilního příjmu. V rámci České republiky jsou k dispozici dvě hranice chudoby, a to uvedených 60 % ekvivalizovaného mediánového příjmu, čili příjmu na spotřební jednotku, a dále 70 % ekvivalizovaného mediánového příjmu. Následující tabulka reflektuje situaci osob ohrožených chudobou v roce 2014, a to ve vztahu k první hranici chudoby (60 %) a ke druhé hranici chudoby (70 %).

Tabulka 5: Osoby ohrožené chudobou v ČR v roce 2014 dle hranic chudoby

	První hranice chudoby	Druhá hranice chudoby
Hranice příjmové chudoby	60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu	70 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu
Počet osob pod hranicí chodby (v tis.)	1 002,3	1 752,2
Míra chudoby (podíl z celkového počtu osob v %)	9,7	17,0
Hranice příjmové chudoby roční (v Kč)	118 817	138 620
Hranice příjmové chudoby měsíční (v Kč)	9 901	11 552
Osoby s příjmem pod hranicí chudoby (v %):		
- ve věku do 18 let	14,7	22,8
- ve věku 18 až 24 let	10,7	18,3
- ve věku 25 až 49 let	8,7	14,3
- ve věku 50 až 64 let	9,0	14,1
- ve věku 65 let a více	7,0	19,4

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky seniorů v Česku a v Evropě (SILC) – za období 2013 a 2014*. Praha: Český statistický úřad, 2015.

¹¹¹ SIROVÁTKA, T. a kol.: *Monitorování chudoby v České republice*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 12.

¹¹² Tamtéž, str. 12.

V roce 2014 se pod první hranicí chudoby nacházelo 9,7 % (1 002,3 tisíc osob), pod druhou hranicí bylo 17,0 % (tj. 1 752,2 tisíc osob).¹¹³ Vezme-li se v potaz druhá hranice chudoby, pak nejohroženějšími skupinami z hlediska věku byly osoby do 18 let a dále osoby ve věku 65+. „V případě domácností jednotlivců s osobou ve věku 65 a více let se pod první hranicí chudoby dostane 14,5 % těchto domácností, pod druhou hranici chudoby již 44,8 %.“¹¹⁴

2.1 Mezinárodní dokumenty řešící chudobu

Česká republika jako členská země Evropské unie, Rady Evropy a signatářská země řady hlavních mezinárodněprávních smluv o lidských právech je na mezinárodní úrovni právně zavázána zajistit výkon občanských, politických a hospodářských, sociálních a kulturních práv všem svým občanům a zároveň přitom bránit diskriminaci a související segregaci například z důvodu příslušnosti k etnické či jinak definované sociální skupině. V mezinárodních dokumentech a smlouvách o lidských právech sice není výslovně uveden závazek k aktivnímu sociálnímu začleňování či k bránění sociálnímu vyloučení, tyto úmluvy však především zakazují diskriminaci, která je jedním z faktorů sociálního vyloučení.

Mezi základní dokumenty přijaté na mezinárodní úrovni patří Všeobecná deklarace lidských práv, která byla schválena 10. října 1948 Valným shromážděním Organizace spojených národů. Jde sice o právně nezávazný dokument, představuje však výchozí bod de facto pro všechny mezinárodní lidskoprávní úmluvy.

Dalšími mezinárodními dohodami jsou např. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace z roku 1965 vyhlášená v České republice pod č. 95/1974 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 vyhlášená pod č. 209/1992 Sb. Mezi další důležité mezinárodní dohody patří Úmluva o právech dítěte (1989), Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1966), Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966 vyhlášený v české Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb. a další.

Veškeré uvedené dokumenty obsahují a vyhláší specifická lidská práva, která jsou nezczitelná a nedělitelná. Mezi tato práva patří právo na život, právo na svobodu myšlení a projevu, právo na osobní integritu, právo na vlastnění majetku, právo na vzdělání, práva

¹¹³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky seniorů v Česku a v Evropě (SILC) – za období 2013 a 2014*. Praha: Český statistický úřad, 2015, str. 13.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 13.

dítěte, právo na slušné bydlení a další. Podpisem a zejména pak ratifikací těchto dokumentů přijaly jednotlivé státy povinnosti v rámci systému ochrany lidských práv.

Závazek k přijetí adekvátních kroků ve prospěch sociálně vyloučených obyvatel vyplývá přímo již ze Smlouvy o Evropské unii (1992), a to konkrétně v rámci Amsterdamské smlouvy (1997). Evropská rada na svém zasedání v Lisabonu v březnu 2000 označila rozsah chudoby a sociálního vyloučení za nepřijatelný a vyzvala k přijetí opatření, která by rozhodným způsobem ovlivnila odstranění chudoby, a to do roku 2010. Na půdě Evropského parlamentu bylo dne 15. listopadu 2007 přijato usnesení o vyhodnocení sociální reality, ve kterém byla zdůrazněna nutnost posílení sociální soudržnosti a odstranění chudoby a sociálního vyloučení. Následně byl usnesením Evropského parlamentu a Rady č. 1098/2008/ES ze dne 22. října 2008 rok 2010 vyhlášen Evropským rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Takové rozhodnutí neznamenal jen formální označení roku, ale zároveň zavázalo všechny členské státy Evropské unie k věnování větší pozornosti souvisejícím tématům, jako např. rovný přístup k zdrojům a službám, vhodné bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče, diskriminace, začleňování etnických a jiných menšin a podpora integrovaných přístupů aktivního začleňování.¹¹⁵

Základním právním předpisem České republiky je ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“). V čl. 1 odst. 1 Ústavy je přímo stanoveno, že Česká republika je „svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana“¹¹⁶. Zároveň dodává, že dodržuje závazky pro ni vyplývající z mezinárodního práva. Článek 6 Ústavy pak zmiňuje ochranu menšin.

V rámci České republiky jsou základní a související lidská práva uvedena v Listině základních práv a svobod, která byla po rozdělení Československé federativní republiky vyhlášena jako usnesení předsednictva České národní rady formou ústavního zákona č. 2/1993 Sb.¹¹⁷ (dále jen „Listina“). Pro komplexnost budou zmíněny některé z nejdůležitějších ustanovení vztahujících se k sociálnímu aspektu. V čl. 1 Listina stanoví, že lidé jsou svobodní a jsou si rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva pak označuje za nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Důležité je rovněž v tomto ohledu ustanovení čl. 3 odst. 1 a 2 Listiny, dle kterého se zakazuje diskriminace mimo jiné na základě

¹¹⁵ MINISTERSTVO VNITRA ČR: *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2014. Dostupné také online na [www.mvcr.cz/soubor/identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx], [cit. 15. 6. 2017; 28. 2. 2018], str. 7.

¹¹⁶ Čl. 1 odst. 1 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹¹⁷ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka a příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině. V rámci čl. 7 Listiny je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zakázáno nelidské a ponižující zacházení. Dle čl. 10 Listiny má každý právo na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, jakož i na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Čl. 12 Listiny se týká nedotknutelnosti obydlí. Hlava třetí Listiny (čl. 24 a 25) se týká práv národnostních a etnických menšin. Čl. 24 Listiny zde stanoví, že příslušnost k národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Neméně důležité ustanovení čl. 36 zavádí právo na soudní a jinou právní ochranu, když hovoří o oprávnění každého domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, případně i u jiného orgánu.

2.2 Chudoba a sociální vyloučení

Problematikou vlastního sociálního vyloučení se bude zabývat následující kapitola. Jelikož se ale jedná o pojmy, které jsou historicky i v současné době propojeny, je z hlediska úplnosti zaměření této práce potřeba určit vztah mezi těmito dvěma sociálními pojmy. Chudoba, jak bylo již zmíněno výše, označuje nepříznivou životní situaci, ve které lidé nemají adekvátní úroveň bydlení, vzdělání, zaměstnání nebo nejsou schopni uspokojit další důležité životní potřeby.

Dříve uznávaný koncept chudoby byl nahrazen konceptem sociálního vyloučení. První ze zmíněných chápe lidskou společnost jako vertikálně stratifikovanou. Na rozdíl od toho koncept sociálního vyloučení přidává k vertikální linii ještě rozměr horizontální a popisuje společnost jako jednotnou množinu specifických a různě charakterizovaných veličin. Přibližně od 70. let 20. století se začalo v rámci sociální sféry zjišťovat, že chybí pojem, který by označoval a popisoval dlouhodobé postavení některých občanů, kteří se však dostali na samý okraj moderní společnosti. Společným znakem těchto osob byla chudoba, která ale nebyla jediným jejich charakteristickým rysem. Chudoba označovala jen materiální nedostatek, který ale řešil jen důsledky a nikoliv příčiny tohoto nedostatku.¹¹⁸

Koncepce kultury chudoby je velmi blízká pojetí sociálního vyloučení. Tato koncepce vychází z předpokladu, že osoby postižené sociálním vyloučením nebo obývající sociálně

¹¹⁸ BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK: *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, 2007, str. 6.

vyložené lokality jsou přímými nositeli specifického kulturního vzorce. Jde o kulturní vzorec, který vznikl v procesu adaptace na dlouhodobou chudobu, stejně jako vyloučení sociální, prostorové či symbolické a jako reakce na tyto skutečnosti. Chudoba může být příčinou sociálního vyloučení tím, že přímo brání realizaci různé formy občanských práv nebo snižuje zájem o jejich uplatnění. Stejně tak sociální vyloučení může vést k chudobě.¹¹⁹

Chudoba je tedy jedním z důsledků sociálního vyloučení, které představuje negativní sociální jev nejen pro jednotlivce, kterého se týká, ale i pro společnost jako celek. Chudoba není však nezbytnou podmínkou sociálního vyloučení. Chudý člověk sociálně vyloučený být nemusí, stejně tak sociálně vyloučená osoba nemusí být chudá.

Ve vztahu ke stáří představuje přechod ze zaměstnání do starobního důchodu často díky nepříznivému poměru dříve pobíraného platu či mzdy vůči přiznané starobní penzi značný finanční propad. Životní úroveň seniorů se tak často přímo odvíjí od výše starobních důchodů.¹²⁰ V tomto ohledu bývají společností vnímány stáří a chudoba jako párové pojmy.

¹¹⁹ Fakulta humanitních studií ZČU v Plzni: *Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit. Souhrnná zpráva*. Plzeň: Fakulta humanitních studií ZČU v Plzni (Katedra antropologie), 2014. Dostupné také online na [<https://www.mpsv.cz/files/clanky/1727/zprava.pdf>], [cit. 29. 11. 2016], str. 7.

¹²⁰ SÝKOROVÁ, Dana, Gabriela NYTRA a Iva TICHÁ: *Bydlení v kontextu chudoby a stáří*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014, str. 16.

3. Sociální vyloučení, sociální začleňování

Sociální vyloučení neboli sociální exkluze na jedné straně a sociální začleňování na straně druhé představují pojmy, které jsou v české společnosti i českém právním řádu relativně nové. Do obecně přijímaného slovníku sociálních politik se dostaly až v posledních desítkách let, a to zejména v souvislosti s tzv. Evropskou sociální chartou. V současné době se jedná o pojmy, které jsou často diskutovány, a to v souvislosti s procesem demografického stárnutí, diferenciací vrstev společnosti, nízkými příjmy, ale i různými etnickými skupinami ve společnosti.

Sociální vyloučení je charakteristické ztíženým přístupem k institucím a službám, prostorovou segregací, nedostatkem kontaktů mimo vyloučenou lokalitu, vyloučením ze společenských sítí atd.

3.1 Definice sociálního vyloučení a sociálního začleňování

Definice sociálního vyloučení je celá řada, jde o pojem multidimenzionální, to znamená, že zasahuje do několika sfér lidského života a dnes již i mnohoznačný. V obecné rovině lze sociální vyloučení, jinak též exkluzi nebo vytěsňování, definovat jako obtížnou životní situaci jedince, která jej plně vyčleňuje z běžné společnosti a společenského dění, ztěžuje přístup ke službám a organizacím a z důvodu své závažnosti znemožňuje návrat jedince do takové společnosti. Sociálně vyloučené osoby nemají často dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Sociálním začleňováním se rozumí časově ohraničený proces, který podporuje návrat sociálně vyloučeného jedince do běžného života.

Keller uvádí, že „*pojem sociálního vyloučení začal být ojediněle používán od poloviny 60. let 20. století*“¹²¹.

Pojem sociální vyloučení (resp. angl. „social exclusion“) má svůj původ v Evropě, konkrétně je za autora tohoto výrazu považován Francouz René Lenoir¹²², který označení „les exclus“ použil pro osoby žijící v chudobě a jednotlivé skupiny osob, které byly vyloučeny ze státního systému sociálního zabezpečení. Za sociálně vyloučené považoval duševně a tělesně postižené, osoby se sklonem k sebevraždě, invalidní osoby ve vztahu k věku, zneužívané děti,

¹²¹ KELLER, Jan: *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, str. 168.

¹²² Francouzský politik narozený roku 1927.

drogově závislé, pachatele trestných činů, problémové rodiny, rodiče samoživitele, nepřizpůsobivé osoby, menšiny a tzv. „ztracené existence“.¹²³

Postupně se tento pojem začal používat v dalších zemích Evropy, zejména pak ve Velké Británii a následně dalších státech. S rozšiřováním pojmu se rozšířil i jeho význam, který dnes nezahrnuje jen finanční stránku spočívající v schopnosti či neschopnosti jednotlivců dosáhnout na sociální dávky, ale i další související aspekty. V 90. letech 20. století se pojem sociální vyloučení stal součástí sociální politiky Evropské unie a součástí běžného slovníku osob pracujících v rámci oblasti sociálního zabezpečení.

Právní řád České republiky obsahuje legální definici sociálního vyloučení v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále jen „zákon o sociálních službách“), který uvádí, že sociálním vyloučením se rozumí „vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace“¹²⁴. Sociálním začleňováním je pak dle litery zákona „proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný“¹²⁵. Room poukazuje ve vztahu k sociálnímu vyloučení na práva jedince na základní životní standard (bydlení, vzdělání, zdraví, služby, práci).¹²⁶

Brož a kolektiv definují sociální vyloučení jako „proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim omezován nebo zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme především zaměstnání, bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče a vzdělání“¹²⁷. Sociální vyloučení není stacionární pojem, naopak se v průběhu času vyvíjí.

Pojem sociální vyloučení lze chápat ve dvou rovinách. První statické pojetí označuje za sociální vyloučení stav, do kterého upadli lidé v důsledku své nedostatečnosti. Tento přístup charakterizuje fungování lidské společnosti jako správné a za problémové označuje ty, kteří se z vlastních příčin z tohoto systému trvale či přechodně vyčlenili. Opačné pojetí představuje sociální vyloučení jako proces a snaží se jej vysvětlit v souvislosti s fungováním trhu práce a celkovým ekonomickým procesem. Pokládá se zde za důležité nejen inkludovat osoby zpět

¹²³ RAWAL, Nabin: *Social Inclusion and Exclusion: A Review*. Dhulagiri Journal of Sociology and Anthropology Vol.2, str. 162.

¹²⁴ § 3 písm. f) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹²⁵ § 3 písm. e) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹²⁶ ROOM, G.: „*Poverty and Social Exclusion: The New European Agenda for Policy and Research*.“ Pp. 1-9 In *Beyond the Threshold. The Measurement and Analysis of Social Exclusion*. Ed. By G. Room. Bristol: Policy Press, 1995.

¹²⁷ BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK: *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, 2007, str. 6.

do společnosti, ale zároveň zjistit, proč společnost některé své členy vůbec vylučuje na okraj a proč se počet sociálně vyloučených postupně zvyšuje.¹²⁸

S rozdělením osob do vrstev pracovalo již mnoho autorů, jako např. Karel Marx, Max Weber či William Lloyd Warner. Poslední ze zmiňovaných shrnul svůj výzkum provedený ve 30. letech 20. století ve středně velkém americkém městě do pyramidálního schématu o šesti stupních, který je jedním z příkladů teorie sociální stratifikace¹²⁹ charakterizovaný následovně:

1. vyšší patro horní třídy, tzv. společenská aristokracie, kde bohaté rodiny již po několik generací pečují o své rozsáhlé majetky,
2. nižší část horních vrstev, která je početnější než první skupina a kterou tvoří velmi bohaté rodiny, které ke svým majetkům přišly teprve nedávno,
3. vyšší patro středních vrstev, které tvoří relativně zámožní podnikatelé a příslušníci svobodných profesí, jež požívají značné vážnosti ve společnosti,
4. velmi početná skupina nižších středních vrstev neboli drobná buržoazie, kam se řadí menší podnikatelé, vyšší zaměstnanci a drobní obchodníci,
5. vyšší dolní třída, kam se řadí téměř jedna třetina obyvatel a kterým se daří podprůměrně (majitelé drobných obchodů, drobní zaměstnanci, kvalifikovaní dělníci), a
6. sociálně deklasovaní, tedy sezónní dělníci a lidé často bez práce, příslušníci různých menšin.¹³⁰

Převážná část současné lidské společnosti je tvořena středními třídami, pro které je charakteristická standardní spotřeba a standardní úroveň sociálního zajištění. Nadstandardní tržní příležitosti jsou charakteristické pro privilegovanou skupinu tzv. hvězd. Naopak pod středními vrstvami se nachází osoby, kterým je přístup k tržním šancím odepřen, a to jak z vlastních příčin, tak i na základě společenských problémů. V jiné své publikaci Keller pracuje s hypotézou Alaina Touraina¹³¹, který považuje sociální vyloučení za výraz „*radikální proměny, jež se týká nejen sociální stratifikace, ale charakteru moderní společnosti vůbec*“¹³². Keller rovněž uvádí názor Touraina, že „*v dnešní společnosti už lidem nejde v první řadě o to, aby vylepšili svoji pozici, nýbrž o to, aby uhájili svou autonomii*“¹³³. Rovněž lze dnešní dobu

¹²⁸ KELLER, Jan: *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, str. 169.

¹²⁹ Z latinského „stratum“, tj. vrstva.

¹³⁰ KELLER, Jan: *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, str. 174 až 176.

¹³¹ Francouzský sociolog narozený v roce 1925 považovaný za autora pojmu „postindustriální společnost“.

¹³² KELLER, Jan: *Sociologie středních vrstev*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, str. 201.

¹³³ Tamtéž, str. 202.

ve vztahu k sociálnímu vyloučení charakterizovat jako společnost, která je jako integrovaný celek nahrazována „představou rozchodu jednotlivců se systémem“¹³⁴.

Podle Petera L. Bergera, jehož názor uvádí Petrusek, „jsou současné západní společnosti charakterizovány neustálým konfliktem mezi dvěma třídami, starou střední třídou (zaměstnanci v produkci a distribuci zboží a služeb materiální povahy) a novou střední třídou (zaměstnanci v produkci a distribuci symbolických znalostí)“¹³⁵. V této souvislosti je potřeba dodat, že budoucí vývoj, i když často predikovaný, je nejistý. Petrusek stejně jako řada jiných autorů uvádí, že „žádná dlouhodobá předpověď vývoje společnosti (ne-li dokonce lidstva) se nikdy nesplnila“¹³⁶. Dokonce i klasická teorie Karla Marxe, že hybnou silou vývoje společnosti bude konflikt mezi prací a kapitálem (proletariátem a buržoazií), se ukázala jako mylná.¹³⁷

Čermák zastává názor, že „i když třídní struktura představuje pouze jeden z aspektů sociální struktury, jde nicméně o aspekt specifický, jenž nelze identifikovat se žádným jiným typem sociální diference“¹³⁸. Třídy představují sociální tvar, který má ve srovnání s pozitivními a negativními společenskými prvky širší rozsah, ale užší obsah.

Sociální vyloučení může mít různé projevy a zásadní důsledky pro jednotlivce, mezi které patří dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, ztížený přístup na trh práce, obecně ztížený přístup k legálním formám výdělečné činnosti, závislost na sociálních službách hrazených z veřejných rozpočtů, špatné právní povědomí a neschopnost porozumět vlastním právům a povinnostem, špatný zdravotní stav, rizikový životní styl, špatné hygienické podmínky, problémy s bydlením, bezdomovectví, apatie z nepříznivé sociální situace, dluhová situace, nízká míra vzdělanosti, kriminogenní prostředí, větší potenciál výskytu sociálně patologických jevů (např. alkoholismus), snížené sebevědomí, neschopnost hospodařit s penězi, životní strategie orientované na přítomnost atd.

Některé skupiny osob jsou sociální exkluzí ohroženy více než jiné. Jedná se například o osoby nedostatečně vzdělané, osoby dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnané, osoby trpící nějakým druhem závislosti, osoby s mentálním či fyzickým handicapem, imigranty, osaměle žijící seniory, příslušníky menšin různě definovaných, osoby v těžké životní situaci bez schopnosti si pomoci, atd.

¹³⁴ KELLER, Jan: *Sociologie středních vrstev*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, str. 203.

¹³⁵ PETRUSEK, Miloslav a Jan BALON: *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů*. Praha: Academia, 2011, str. 92.

¹³⁶ Tamtéž, str. 10.

¹³⁷ Tamtéž, str. 10.

¹³⁸ ČERMÁK, Vladimír: *Otázka demokracie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1997, str. 141.

Mareš uvádí, že koncept sociální exkluze je v současné době „vytlačován koncepty sociální inkluze a sociální koheze (integrace) - stejně jako i on kdysi vytlačil dříve dominující koncept chudoby, zůstává součástí obou diskurzů (bez něho by byly zmíněné koncepty inkluze a koheze méně srozumitelné)“¹³⁹.

Mareš dále zmiňuje práci Ruth Levitas¹⁴⁰, která identifikuje tři současné základní významy sociální exkluze podle jejich důsledků, kterými jsou:

- Chudoba jako široce definovaná neschopnost jedince nebo skupiny participovat na obvyklém standardu života společnosti, ve které žijí. Levitas tuto interpretaci označuje jako „redistributivní diskurz“, kdy soustředění pozornosti na chudobu jako příčinu sociálního vyloučení implikuje požadavek masivnější redistribuce v podobě sociálních dávek.
- Nezaměstnanost, kdy tuto interpretaci označuje jako „sociálně integrativní diskurz“, ve kterém je základním mechanismem sociálního začleňování placené zaměstnání, tedy politika zaměstnanosti. Tento diskurz je skeptický vůči předchozímu redistributivnímu diskurzu, a to z důvodu, že sociální dávky sice mohou snižovat chudobu ve společnosti jakožto důsledek sociálního vyloučení, nemohou ale odstranit jeho příčinu.
- Sociálně patologického jednání označované za „morální diskurz“, kde jsou sociálně vylučování chápány jako tzv. „underclass“ a pozornost je soustředěna na jejich morální a kulturní charakteristiky. Základním mechanismem sociálního začleňování je zde resocializace, a to i v podobě odstraňování fyzických, sociálních a mentálních bariér mezi vylučovanými osobami a majoritním zbytkem společnosti.¹⁴¹

Sociální vyloučení je přímo spojeno s nerovným přístupem osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučeným ohrožených k pěti základním zdrojům společnosti, kterými jsou zaměstnání, bydlení, zdravotní péče, sociální ochrana a vzdělání.

Problémem sociálního vyloučení a následné snahy o sociální začleňování bývá nejasný rozdíl mezi tím, co bylo příčinou a co důsledkem sociálního vyloučení. Osoby nacházející se v situaci sociálního vyloučení se přizpůsobují nastalým podmínkám a osvojují si nové specifické vzorce jednání, které často nejsou v souladu s hodnotami většinové společnosti. Tyto

¹³⁹ MAREŠ, Petr: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 3.

¹⁴⁰ LEVITAS, Ruth: *What is Social Exclusion?* In: *Breadline Europe: The Measurement of Poverty*, eds. by David Gordon and Peter Townsend. Bristol: The Policy Press, 2000.

¹⁴¹ MAREŠ, Petr: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 8.

problematické návyky znemožňují sociálně vyloučeným dostat ze tzv. „ze dna“, být úspěšní, což je přímo uzavírá v pasti sociálního vyloučení.¹⁴²

3.1.1 Příčiny a faktory sociálního vyloučení

Příčiny, které sociální vyloučení způsobují, jsou různorodé a lze je rozdělit podle směru, ve kterém působí, a to na vnější a vnitřní.

Vnější příčiny nebo vnější vlivy sociálního vyloučení působí mimo dosah a kontrolu sociálně vyloučených jedinců. Tyto vlivy, které jsou dány širšími společenskými podmínkami, mohou sociálně vyloučení ovlivnit jen velmi obtížně nebo vůbec. Do této skupiny se řadí zejména trh práce a jeho charakter, sociální politika státu, bytová politika, sociální praxe územích samosprávných celků, diskriminace, etnicita, rasová diskriminace, stigmatizace atd.

Vnitřními příčinami se rozumějí takové vlivy, které jsou důsledkem individuálního chování jedinců, kterých se sociální vyloučení přímo dotýká. Jednotlivci si mohou stav sociálního vyloučení způsobit, dokonce si posilovat jeho stávající existenci. Do této skupiny patří ztráta pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti, dlouhodobá neschopnost hospodařit s penězi, orientace na okamžité uspokojení svých potřeb, apatie a nízká motivace k řešení vlastních problémů.¹⁴³

Ohrožení sociálním vyloučením může být podmíněno několika faktory, které mohou působit individuálně nebo v souvislosti s jinými faktory. Mezi tyto faktory dle Mareše patří:

- odmítnutí majoritní společnosti integrovat určité marginalizované jedince či kolektivity odmítané na základě jejich odlišnosti kulturní, náboženské či jiné;
- odmítnutí jedinců či kolektivů integrovat se do společnosti a jejich tendence vytvářet uzavřené enklávy vymezené kulturně nebo nábožensky, a to často ve formě komunit vymezujících se vůči majoritní společnosti kulturně a jazykově;
- osobní charakteristiky vylučovaných osob, jako jsou nízká úroveň jejich ekonomického, vzdělanostního či sociálního kapitálu nebo odlišná charakteristika jejich kulturního kapitálu;
- strukturální faktory bránící jedincům či kolektivitám integrovat se nezávisle na jejich vůli k integraci i nezávisle na vůli majoritní společnosti, projevující se zejména velkými nerovnostmi, povahou lokálních trhů práce, na něž jsou

¹⁴² MAREŠ, Petr: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 8.

¹⁴³ BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK: *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, 2007, str. 8 a 9.

vylučované osoby odkazovány, špatným životním prostředím a nedostatečnou občanskou vybaveností území, ve kterém žijí.¹⁴⁴

3.1.2 Mechanismy sociálního vyloučení

Pod pojmem mechanismy sociálního vyloučení se rozumějí vlastní způsoby vytěsňování jedinců a skupin osob na okraj společnosti. Těchto mechanismů je celá řada a prolínají se různými oblastmi života sociálně vyloučených osob.

Prostorové vyloučení

Prostorové vyloučení, označované také za segregaci rezidenční, je nejviditelnějším projevem sociálního vyloučení, kdy sociálně vyloučené osoby žijí v lokalitách v podobě částí měst, ulic či konkrétních objektů s celkově nízkou životní úrovní projevující se především v kvalitě bydlení a minimální nabídce služeb. Tyto oblasti jsou označovány za sociálně vyloučené lokality, případně enklávy či ghetta¹⁴⁵ a jsou charakteristické obyvateli stejné národnosti, náboženského vyznání, rasy atd. Jedinci se v těchto lokalitách ocitají často nedobrovolně a často se z těchto lokalit a objektů stávají tzv. „byty pro neplatiče“, „objekty pro nepřizpůsobivé“ atd. V těchto značně zanedbaných prostorech není řešena možnost, jak se z tíživé sociální situace dostat a naopak je exkluze posilována nejen prostorovým vymezením.

Sociálně vyloučenou lokalitou se rozumí „*geograficky vymezená oblast, kde dochází ke koncentraci osob ohrožených sociální exkluzí*“¹⁴⁶. Hlavními charakteristikami sociálně vyloučených lokalit jsou chudoba a materiální deprivace, nízká vybavenost veřejnými službami, nízká úroveň ekonomické aktivity, významný počet Romů, vysoká a dlouhodobá nezaměstnanost, nízká úroveň vzdělání, významné ekonomické a sociální potíže, neúčast v dlouhodobých sociálních a redistribučních systémech, nevyhovující životní a zdravotní prostředí, špatné hygienické podmínky, narušené životní prostředí, sousedské konflikty, vysoká kriminalita, vandalismus a delikvence. Obtížná a špatně řešitelná situace obyvatel vyloučených lokalit se bohužel stává v mnoha případech středem pozornosti zejména osob podnikajících ve finančních službách orientovaných na oblast zadlužení a kontroly dluhů, případně osob

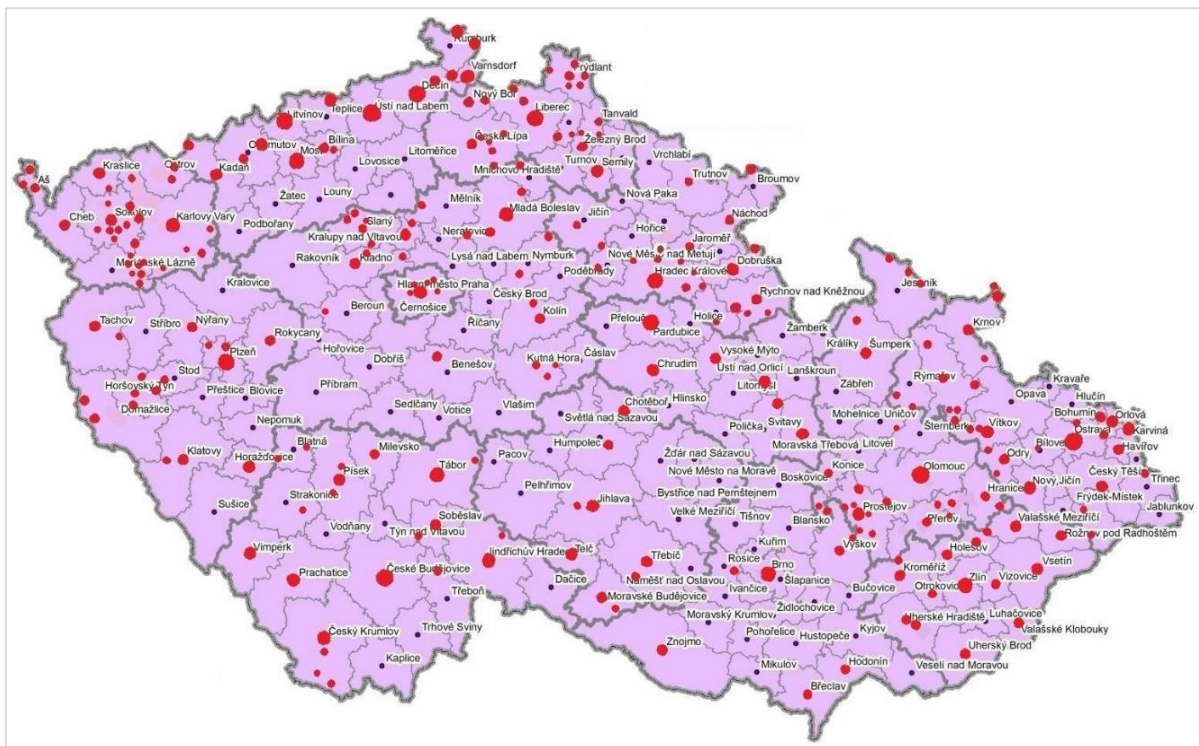
¹⁴⁴ MAREŠ, Petr: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006, str. 6.

¹⁴⁵ Historicky se pojem „ghetto“ datuje do roku 1516, kdy benátský senát rozhodl o umístění Židů do lokality nazvané „ghetto nuovo“, ostrova v okrsku San Geremia v Benátkách.

¹⁴⁶ ČERNÝ, Jan: *Sociální diskriminace pod lupou: metodika identifikace diskriminačního jednání a doprovodných negativních jevů v bydlení a zaměstnávání*. Praha: Otevřená společnost, 2006, str. 39.

provozujících hazardní hry a přístroje.¹⁴⁷ Počet sociálně vyloučených lokalit v České republice přibývá, jejich počet převyšuje číslo 400.¹⁴⁸ Následující obrázek znázorňuje prostorové rozmístění sociálně vyloučených lokalit.

Obrázek 2: Mapa sociálně vyloučených lokalit (2013)

Zdroj: ČÁP Petr, Agentura pro sociální začleňování: *Sociální začleňování v CLLD s ohledem na synergie OP v ESIF 2014-2020*. Dostupné online na [http://nsmascr.cz/content/uploads/2014/10/prezentace_ASZ.pdf], [cit. 10. 1. 2015]

Právo na přiměřené bydlení vychází z mezinárodních dokumentů i z vnitrostátních právních předpisů včetně Ústavy a Listiny. Z nadnárodních dokumentů se jedná například o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který se přímo dotýká sociálně vyloučených lokalit a souvisejícího práva na přístup k přiměřenému bydlení, když v čl. 11 odst. 1 uvádí „právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních

¹⁴⁷ KRAJ VYSOČINA: *Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina na období 2012-17*. Sine data. Dostupné také online na [https://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4054993], [cit. 27. 3. 2015], str. 10.

¹⁴⁸ FIALA, Václav, Jan POLÍVKA: *Sociálně vyloučených lokalit je u nás více než čtyři sta, odhaduje šéf vládní agentury*. Článek publikovaný dne 29. 8. 2014. Dostupné online na [<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Socialne-vyloucenych-lokalit-je-u-nas-vice-nez-ctyri-sta-odhaduje-sef-vladni-agentury-332646>], [cit. 12. 3. 2015].

*podmínek*¹⁴⁹. Veselá a kolektiv odkazují při definování spojení „právo na přiměřené bydlení“ na ustálený výklad judikatury, podle které v sobě právo na přiměřené bydlení obsahuje „*jednak právní jistotu bydlení, která zahrnuje právní ochranu proti nucenému vystěhování a nejrůznějším způsobům obtěžování, přístup ke službám a infrastruktuře, dále lokační přiměřenost (bydlení umožňující přístup k zaměstnání, zdravotním službám, vzdělávacím a sociálním zařízením), kulturní přiměřenost (způsob výstavby domů a používání materiálů musí umožnit vyjádření kulturní identity a rozmanitosti bydlení) a konečně cenovou dostupnost bydlení – tedy ochranu před nepřiměřenými požadavky pronajímatelů bytů a poskytovatelů služeb*“¹⁵⁰.

Kromě sociálního vyloučení vyplývajícího z bydlení v sociálně problémových lokalitách měst a obcí může prostorové vyloučení vycházet i z bydlení v horských územích, kde se uplatňuje prostorové odloučení sídelních jednotek a rovněž vyšší náklady na bydlení (údržba domů, vytápění, zvládání přírodních jevů atd.) a obživu (produkce potravin). Jiný pohled na prostorové sociální vyloučení se týká bydlení v územích se znečištěným životním prostředím, především ovzduší a následnými vícenáklady na preventivní i následnou zdravotní péči. Sociální vyloučení se může projevat i v bydlení v polohově periferních územích ve vztahu k centřům lokalit a regionů.

Prostorové vyloučení kromě vlastního oddělení od většinového zbytku společnosti znamená také odříznutí od infrastruktury, kdy se v takové lokalitě nevyskytuje dostatečné množství obchodů a nabídky služeb. Do těchto oblastí se méně investuje, rovněž dochází ke snižování hodnoty majetku v místě a čase obvyklé a v důsledku toho i ke geografické koncentraci sociálně slabých osob a riziku prohloubení sociální exkluze v takové lokalitě.

Ekonomické vyloučení

Ekonomické vyloučení je charakteristické uzavřením přístupu na primární či sekundární trh práce a následnou chudobou. Projevuje se ztíženým nebo i nemožným přístupem k finančním zdrojům. V důsledku ekonomického vyloučení z pracovních příležitostí dochází k adaptaci na situaci v podobě černého trhu práce či zvýšení kriminality. Uzavření přístupu

¹⁴⁹ Čl. 11 odst. 1 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech uvedeného ve vyhlášce ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹⁵⁰ VESELÁ Michaela, a kol.: *Sociální vyloučení: dobrá praxe a řešení*. Praha: Společně k bezpečí o.s., 2009, str. 8.

na trh práce pro jednotlivce znamená neschopnost mít ve srovnání s ostatní většinou populací stejnou či obdobnou šanci získat průměrně placenou závislou práci.¹⁵¹

Kulturní vyloučení

Kulturní vyloučení znamená omezení přístupu kapitálu nejčastěji v podobě vzdělání a znalostí, ke kterému dochází spolupůsobením vnitřních a vnějších příčin. Vnitřními příčinami může být nedostatečné vzdělání rodičů a následná malá motivace potomků k řešení vlastního vzdělání. Kulturní kapitál obecně se v sociologii definuje jako „*soubor získaných předpokladů jedince nebo skupiny k dosažení určitého postavení ve společnosti. Tyto předpoklady se získávají jednak od rodičů v procesu socializace a výchovy (např. u dítěte dělníků je velká pravděpodobnost, že bude v dospělosti zastávat také nějakou dělnickou profesi) a jednak ve vzdělávacím systému.*“¹⁵² Vnější příčiny jsou reprezentovány nejčastěji zřizováním zvláštních či speciálních škol pro problémové děti a rodiny.

Sociální vyloučení v užším smyslu

Sociální vyloučení v užším smyslu je důsledkem širší sociální exkluze a znamená omezování společenských styků a kontaktů na lidi rovněž sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené. Počet těchto kontaktů bývá nižší a nenabízí vidět možnosti, jak se z vlastního sociálního vyloučení vymanit.

Symbolické vyloučení

Symbolické vyloučení, často označované za tzv. „nálepkování“, je definováno ve vztahu k průměrnému chování lidí ve společnosti prostřednictvím stereotypního myšlení. Jde o tzv. nepřizpůsobivé občany, kteří se ale do skupiny takto označovaných osob mohli dostat jen z důvodu svého sociálního statusu týkajícího se např. bydliště, nezaměstnanosti či etnicity, stigmatizace jako zevšeobecňujícího přisuzování negativních vlastností. V souvislosti se symbolickým vyloučením jsou často zmiňovány romské enklávy sociální exkluze někdy označované za „romská sídliště“ nebo „romské čtvrti“, kdy je zdůrazňovaná předpokládaná, tedy automatická etnicita jejich obyvatel. Životní styl je označován za romský životní styl. Jakékoliv často neoprávněné paušalizování jednotlivců či skupin lidí s různým negativním,

¹⁵¹ EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND V ČR: *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Dostupné online na [http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/analyza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr-1], [cit. 21. 1. 2016].

¹⁵² ČERNÝ, Jan: *Sociální diskriminace pod lupou: metodika identifikace diskriminačního jednání a doprovodných negativních jevů v bydlení a zaměstnávání*. Praha: Otevřená společnost, 2006, str. 38.

nepřesným a zavádějícím podtextem je dalším důležitým faktorem sociálního vyloučení, který u ostatních indikuje méněcennost takových lidí.

Další druhy vyloučení

Politické vyloučení představuje druh sociálního vyloučení, které se projevuje odpíráním občanských a politických práv, často i základních lidských práv.

Mezi další dimenze sociálního vyloučení se řadí vyloučení z mobility, tedy nemožnost přestěhovat se z nepříznivého bydlení úzce související se sociálně vyloučenými lokalitami, a vyloučení z bezpečí, tedy vystavení jedince sociálně patologickým jevům a vyšším rizikům.

3.1.2 Dimenze sociálního začleňování

Existuje několik dimenzí sociálního vyloučení, které se často sdružují. Jejich negativní působení se tímto sdružováním zvyšuje, dokonce až násobí. Následný proces možného sociálního začleňování je pak bez cizí pomoci téměř nemožný. Mezi dimenze nebo rizikové faktory, které podstatně zvyšují pravděpodobnost sociálního vyloučení nebo jej přímo způsobují, patří:

- nezaměstnanost (především dlouhodobá), nízká kvalita zaměstnání,
- dlouhodobě nízký nebo nepřiměřený příjem,
- nízké vzdělání a kvalifikace, předčasné opuštění školy,
- zdravotní postižení, špatný zdravotní stav a stáří,
- neuspokojivé bydlení a bezdomovectví,
- nerovnost podle pohlaví, migrace, diskriminace a rasismus,
- rozpad rodiny a výchova dětí v ohrožených rodinách,
- život ve velmi znevýhodněných oblastech,
- závislost na drogách a alkoholismus¹⁵³.

Efektivnost vlastního procesu sociálního začleňování je „do značné míry závislá na institucionálních podmínkách a na kompetencích jednotlivých zúčastněných aktérů“¹⁵⁴, a to jak státních, tak i nestátních. Pro iniciaci, koordinaci, proces a kontrolu sociálního začleňování jsou rozhodující státní instituce a jejich strategie. Vývoj eliminace sociálního

¹⁵³ KOTÝNKOVÁ, Magdalena, Štěpán LAŇKA: *Národní akční plány boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení členských zemí Evropské unie*. Praha: VÚPSV, 2002, str. 6.

¹⁵⁴ MAREŠ, Petr, a kol.: *Sociální vyloučení a sociální začleňování v České republice jako veřejně politická agenda*. Praha: CESES FSV UK, 2006, str. 66.

vylučování a postupný proces sociálního začleňování je v tomto ohledu závislý na efektivní komunikaci mezi všemi zúčastněnými aktéry (státními organizacemi, územními samosprávnými celky, lokálními aktéry, ale i nadnárodními institucemi včetně Evropské unie).

3.2 Sociální vyloučení seniorů

Většina výzkumů a publikací na území České republiky se věnuje sociálnímu vyloučení vymezené skupiny osob, a to příslušníků romské národnostní menšiny jako početně největší menšiny. V rámci posledního sčítání lidu, které bylo provedeno v roce 2011, se při celkovém počtu 10 436 560 obyvatel k romské národnosti přihlásilo necelých 13 tisíc obyvatel¹⁵⁵. Vezme-li se však v úvahu skupina osob starší 60 let, pak ve stejném období bylo zjištěno, že těchto osob je celkem 2 389 083. Z této skupiny je pak 1 084 167 osob starších 70 let a 386 794 starších dokonce 80 let.¹⁵⁶ I když je skupina Romů hodně diskutovaná, jistě mnohonásobně početně větší je skupina seniorů. I z tohoto důvodu je pozornost této práce věnována zejména této skupině osob. Ve vztahu k romské skupině je potřeba dodat, že ne všichni Romové žijící v České republice se nacházejí v situaci a prostředí sociálního vyloučení.

Proces stárnutí je přirozeným biologickým procesem a stáří samotné představuje běžnou etapu lidského života, u které dochází vlivem působení životního stylu, stravy, aktivity, lékařské péče k jejímu prodlužování. Stárnutím jednotlivců se zabývá vědní obor gerontologie, a to jak z hlediska sociálního, tak i psychologického či zdravotního. Jde o integrovaný vědní obor, který vychází z řady vědních disciplín a do řady dalších se dostává. Geriatrie pak představuje samostatný lékařský obor, který se zabývá diagnostikou, prevencí a léčbou nemocí ve vyšším věku. Na oblast seniorů se orientují i jiné disciplíny, jako např. gerontopedagogika (zabývá se výchovou a vzděláváním seniorů), gerontopsychiatrie (týká se duševních poruch souvisejících s procesem stárnutí a stářím), gerontopsychologie (zkoumá individuální zvláštnosti týkající se stáří, mezigenerační vztahy, vývoj partnerských vztahů, volnočasové aktivity, psychické změny atd.), gerontoekonomie (zabývá se kvalitou bydlení seniorů, zaměstnáváním atd.), gerontoekologie (řeší vztah mezi seniory a životním prostředím) atd.

¹⁵⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví*. Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Dostupné online na [http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&v=&vo=null&vseuzemi=null&void=], [cit. 10. 3. 2015].

¹⁵⁶ Tamtéž.

V budoucnu se v souvislosti se stárnutím populace předpokládá vznik dalších nových disciplín orientujících se přímo či nepřímo na osoby staršího věku.¹⁵⁷

Koldinská uvádí, že „*stáří je obdobím v životě člověka, kdy do určité míry dochází k úbytku fyzických i psychických schopností z důvodu opotřebenosti organismu během prožitých let*“¹⁵⁸. Nejčastěji používané kategorie členění stáří jsou: ranné stáří (senescence) ve věku od 60 do 74 let, pokročilý věk (senium, vlastní stáří) od 75 do 89 let, a dlouhověkost se spodní hranicí 90 let.¹⁵⁹ V této souvislosti je však nutné dodat, že tyto hranice jsou stanovené pouze uměle a individuální pocit stáří je jiný u každého jednotlivce. Z důvodu úbytku zejména fyzických sil se předpokládá, že po dosažení určitého věku člověka dojde postupně k úbytku pracovní schopnosti a zvýší se potřeba zdravotní péče a sociálních služeb.

Neexistuje žádná obecně přijímaná definice seniora. Sak a Kolesárová považují za seniora člověka „*v završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti*“¹⁶⁰. Touto definicí není stanovena žádná konkrétní věková hranice, a to z důvodu potřeby vnímat současně hledisko biologické, medicínské i sociologické. Významnou roli pro vymezení stáří hraje podle Kotýnkové a Červenkové „*hranice mezi produktivní a postproduktivní částí života, která se odvíjí od věku, ve kterém mají lidé ze zákona nárok na starobní důchod, a od možnosti starší pracovní síly udržet se na trhu práce*“¹⁶¹. Jiní autoři, např. Działa, považují člověka ve věku 60 až 65 let za osobu, která vstoupila do fáze pozdní dospělosti.¹⁶² Nejčastěji se však za seniora považuje osoba ve věku 65 let a vyšším.

Demografické stárnutí představuje změnu věkové skladby obyvatelstva, kdy se zvyšuje podíl občanů v postproduktivním věku a snižuje podíl obyvatel ekonomicky aktivních nebo mladších. Počet obyvatel České republiky činil 30. září 2015 celkem 10 546 120, k 31. prosinci 2014 celkem 10 538 275 obyvatel. Ve srovnání s 31. prosincem 2012, kdy byl celkový počet obyvatel 10 516 125, či s 30. červnem 2007, kdy počet obyvatel činil 10 325 941, dochází k nárůstu počtu obyvatel České republiky. K 30. září 2017 měla Česká republika 10 597 473 obyvatel.¹⁶³ Následující graf uvádí vývoj počtu obyvatel na území České republiky od roku 1920, přičemž zde nejsou uvedena válečná léta. Celkový počet obyvatel zaznamenal razantní

¹⁵⁷ ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ: *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

¹⁵⁸ KOLDINSKÁ, Kristina: *Sociální právo*. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 110.

¹⁵⁹ HERMAN, Jaroslav, a kol.: *Sociální zajištění ve stáří: Studie o tendencích*. Praha: VÚPSV, 1995, str. 6.

¹⁶⁰ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012, str. 25.

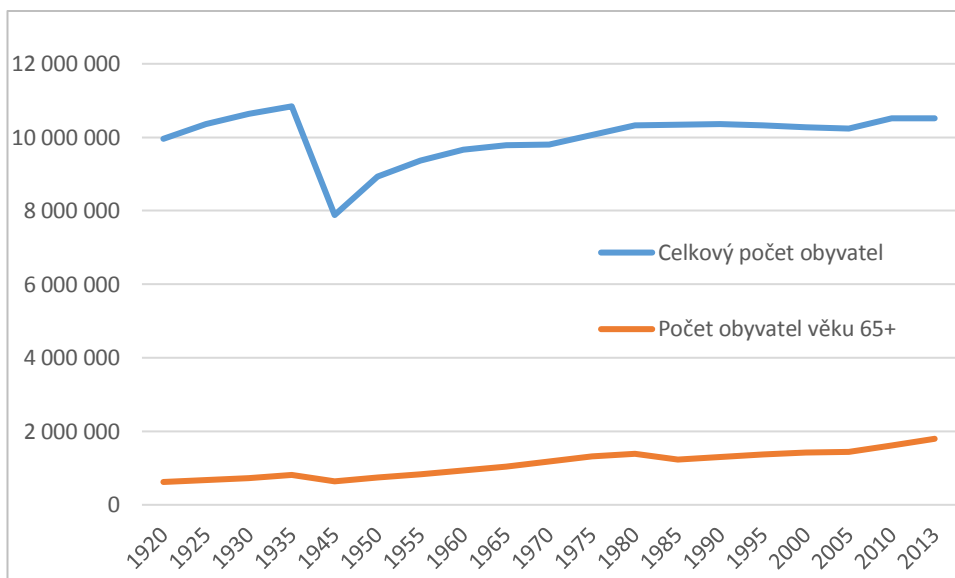
¹⁶¹ KOTÝNKOVÁ, Magdalena a Anna ČERVENKOVÁ: *Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti*. Praha: VÚPSV, 2001, str. 9.

¹⁶² DZIAŁA, Beata: *Artistic activity among the elderly as a form of lifelong learning, based upon the opinions of the University of Wrocław's University of the Third Age handicraft group members*. In: *Journal of Education Culture and Society* - č. 2016(1): 144-151. DOI: 10.15503/jecs20161.144.151, str. 144.

¹⁶³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Dostupné online na [https://www.czso.cz/], [cit. 28. 12. 2015; 25. 2. 2018].

úbytek v době II. světové války, mírně klesal i na konci minulého století, kdy poklesla natalita, ale počet obyvatel částečně dorovnávali imigranti.

Graf 2: Vývoj počtu obyvatel na území České republiky a obyvatel ve věku 65+

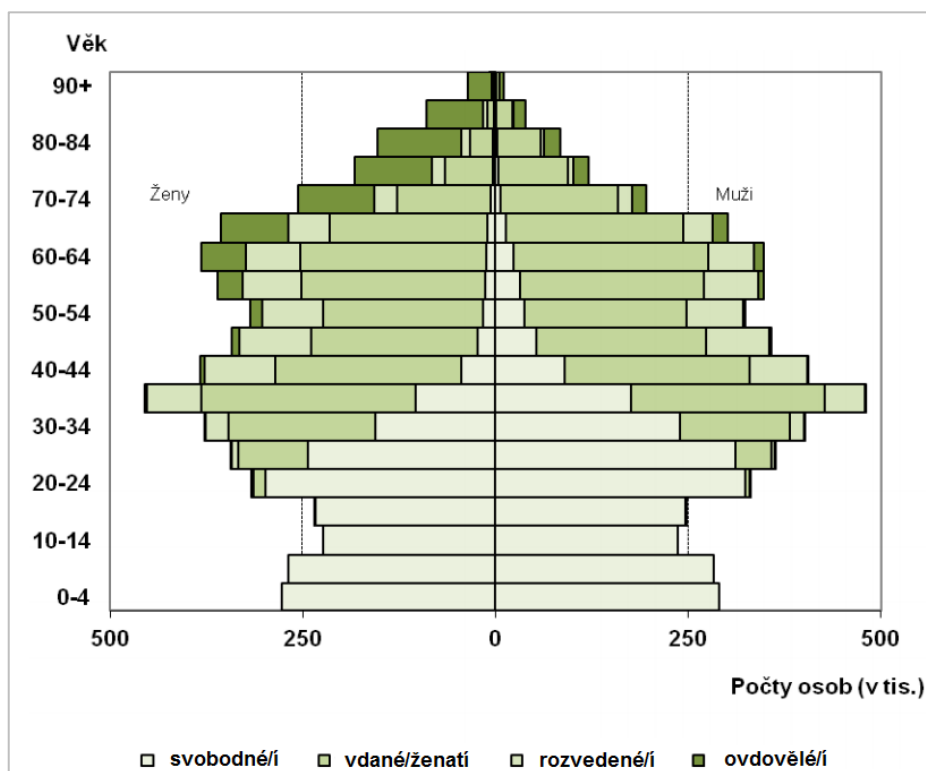

Zdroj: Vlastní zpracování dle www.czso.cz.

V této souvislosti je potřeba dodat, že tzv. index stáří, který vyjadřuje podíl seniorů ve věku 65+ na 100 dětí do 14 let věku, má od roku 2006 stoupající tendenci. Podíl seniorů se oproti dětem zvyšuje. Tento index činil v roce 2006 celkem 100,2, kdy tento stav byl téměř v rovnováze. Například v hlavním městě Praze je ale index stáří od roku 2006 v rozmezí 127,6 až 129,4, seniorů je oproti dětem tedy výrazně více. Jelikož je tento stav ale téměř neměnný, Praha takzvaně nestárne. Za nejvíce problematický je považován Zlínský kraj, kde se během osmi let index stáří zvýšil z 103,7 na 123,6. Zlínský kraj je krajem nejvíce a nejrychleji stárnoucím.¹⁶⁴ Pro úplnost je dále uveden strom života, tedy tzv. věková pyramida zobrazující demografickou strukturu obyvatel České republiky. Za ním následuje graf řešící prognózu věkového zastoupení v České republice až do roku 2050.

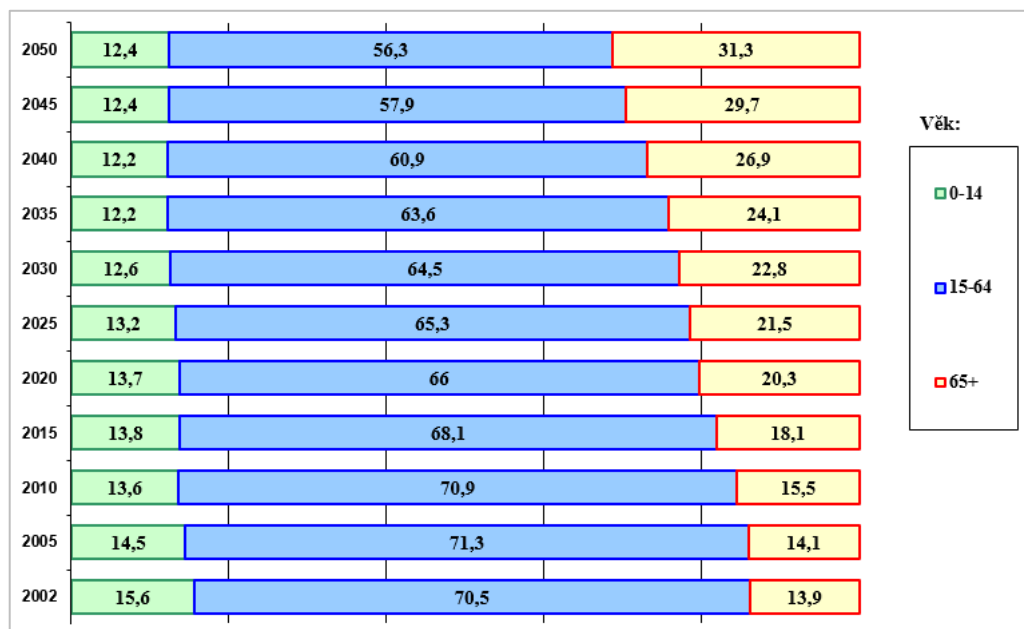
¹⁶⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniori v ČR - 2014*. Dostupné online na <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-2014-2gala5x0fg>, [cit. 16.1.2014].

Obrázek 3: Obyvatelstvo České republiky dle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2013

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v ČR - 2014*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-cr-2014-2gala5x0fg], [cit. 16. 1. 2014].

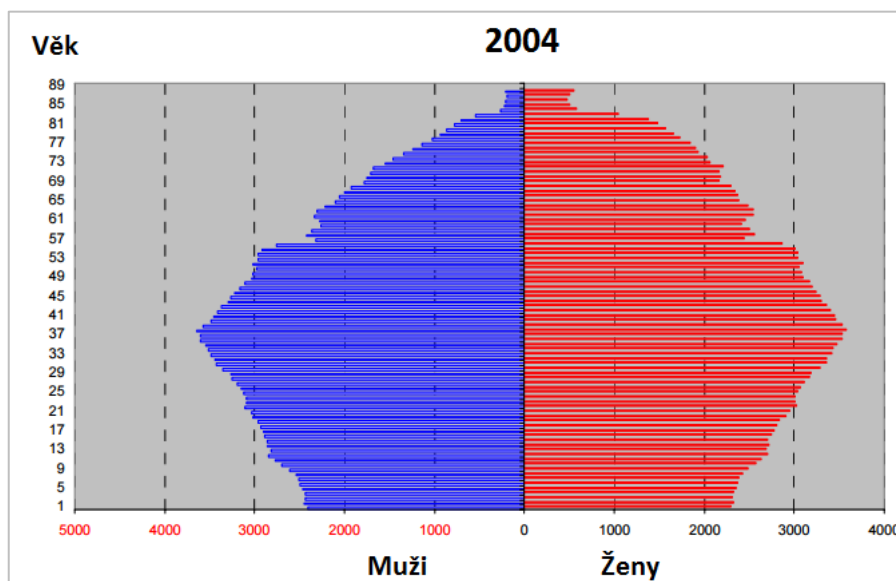
Obrázek 4: Prognóza vývoje složení obyvatel České republiky v letech 2002 až 2050 (v %)

Zdroj: ŠERÁK, Michal: *Seniři jako specifická cílová skupina – výzva pro knihovny*. Praha: 2013. Dostupné online na [http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/dokumenty/8.-valna-hromada-skip-2013/serak.ppt], [cit. 12. 4. 2015].

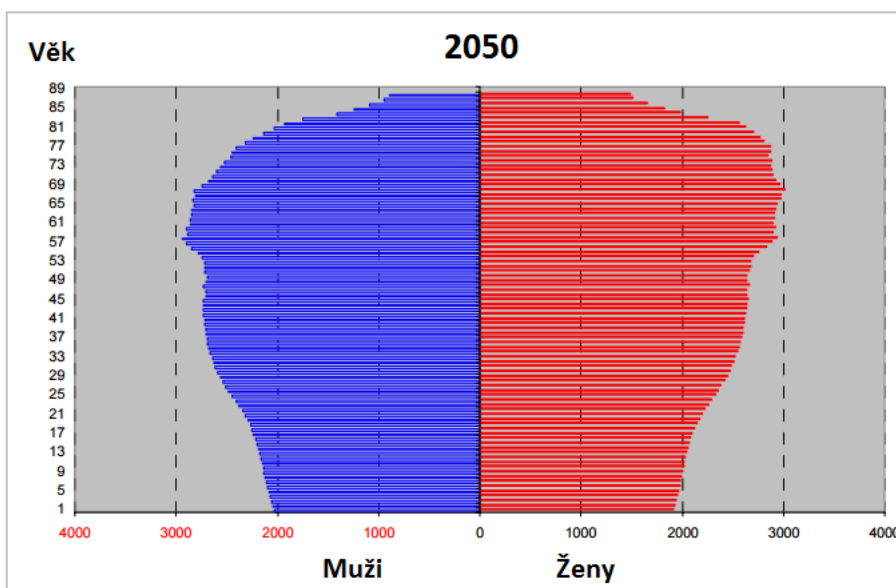
Obdobné věkové pyramidy jsou uvedeny v následujících dvou obrázcích, tentokrát pro celkovou strukturu populace v Evropské unii, resp. ve 25 členských státech Evropské unie, a to v prvním případě v roce 2004 a ve druhém případě v prognóze roku 2050. Je zde evidentní posun nepočtenější skupiny obyvatel do vyšších věkových kategorií zobrazených ve vyšších patrech pyramid.

Obrázek 5: Věková pyramida obyvatel 25 členských států EU v roce 2004

Zdroj: EUROPEAN COMMISSION (Directorate-General for Economic and Financial Affairs).

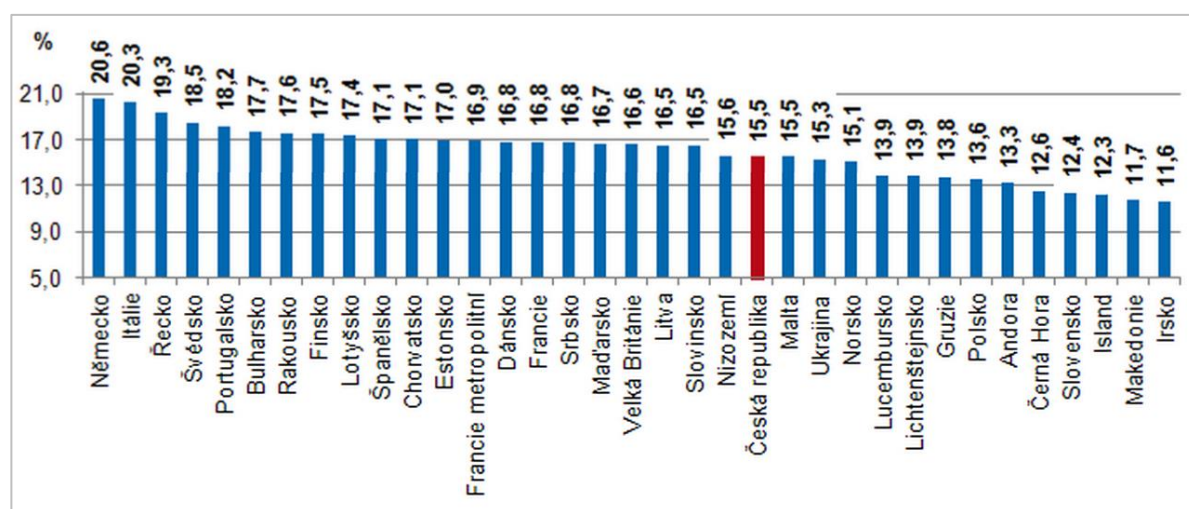
Obrázek 6: Věková pyramida obyvatel 25 členských států EU v roce 2050

Zdroj: EUROPEAN COMMISSION (Directorate-General for Economic and Financial Affairs).

Nutno dodat, že ve vztahu k seniorům zaujímala na konci roku 2013 populace osob starších 65 let v České republice celkem 17,4 %, přičemž osob nad 50 let bylo k témuž datu 37,2 % z celkové populace. U populace ve věku 65+ to bylo 20 % žen a 15 % mužů.¹⁶⁵ Procentuální zastoupení seniorů, tedy osob ve věku 65+ v rámci evropských států uvádí následující graf, kde je rovněž uvedeno i zastoupení seniorů v České republice.

Graf 3: Zastoupení populace ve věku 65+ na celkovém obyvatelstvu v jednotlivých evropských státech v roce 2011

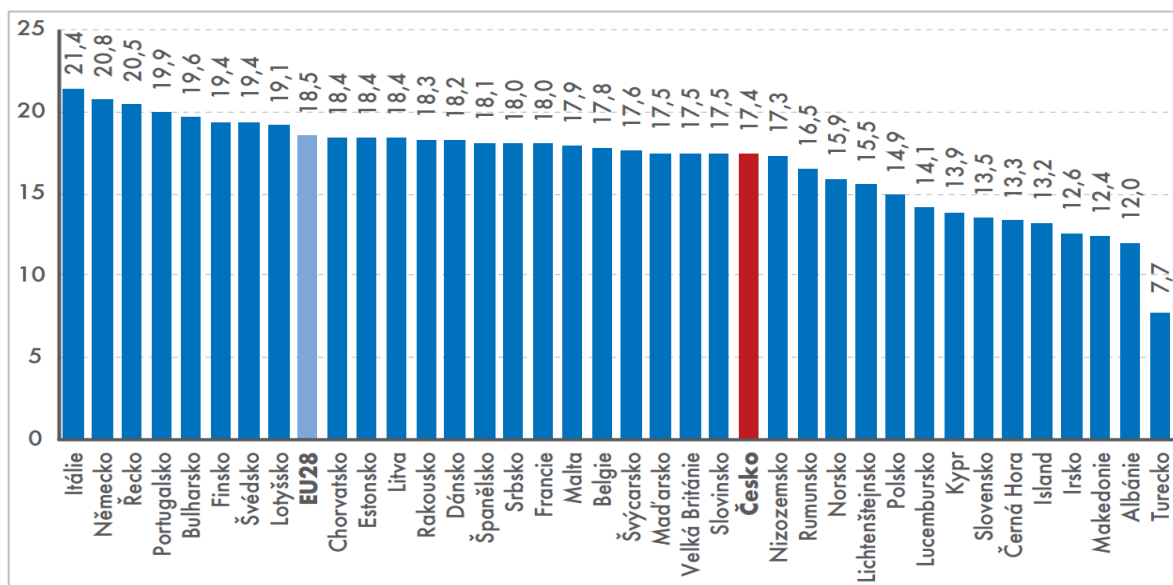

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori], [cit. 30. 3. 2015]

Níže uvedený graf reflektuje stejné údaje, ale za rok 2014. Je evidentní, že ve většině zemí došlo za tři porovnávané roky ke zvýšení podílu osob ve věku 65 a více na celkovém počtu obyvatelstva.

¹⁶⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v ČR - 2014*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-2014-2gala5x0fg], [cit. 16.1.2014].

Graf 4: Zastoupení populace ve věku 65+ na celkovém obyvatelstvu v jednotlivých evropských státech v roce 2014 (v %)

Zdroj: Statistika&My, měsíčník Českého statistického úřadu, č. 01/2016, str. 22.

Podle předpokladu Eurostatu bude zastoupení osob ve věku 65+ činit v roce 2060 až 30 % celkové populace EU, což představuje téměř dvojnásobek situace v roce 2012 (17 % osob starších 65+). Zároveň se očekává pokles zastoupení ekonomicky aktivního obyvatelstva (ve věku 15 až 64 let) z 67 % v roce 2010 na 59 % v roce 2060.¹⁶⁶

Se stářím je často spojováno větší množství nemocí, pohybové komplikace či častější pobyt v nemocničních zařízeních. Tzv. „střední délka zdravého života“ představuje ukazatel vyjadřující průměrný počet let, které má osoba v určitém věku šanci prožít ve zdraví, tj. bez handicapů a omezení. Tento ukazatel je při narození dlouhodobě nejvyšší ve skandinávských zemích a na Maltě, kdy v roce 2012 činil v Norsku 71,8 let zdravého života, ve Švédsku 70,9 let a na Maltě 71,8. V rámci Evropské unie byly tyto ukazatele v roce 2012 pro muže 61,3 a pro ženy 61,9. Česká republika byla v roce 2012 mírně nadprůměrná (muži 62,3 a ženy 64,1). Nejhorší situace je zaznamenávána v rámci Slovenské republiky, kde tyto údaje činí 53,4 pro muže a 53,1 pro ženy. Tento subjektivní ukazatel se generuje i pro věk 65 let, tedy ukazatel střední délky života, který má před sebou průměrně osoba ve svých 65 letech. Evropský průměr se zde pohybuje na hodnotě 8,4 let u mužů a 8,5 u žen. V rámci České

¹⁶⁶ EUROFOUND: *Overview: Work, care and inclusion of older people*. Dostupné online na [http://www.eurofound.europa.eu/cs/node/4268], [cit. 6. 3. 2016].

republiky je hodnota obdobná (8,9 a 8,9), nejlepších hodnot dosahuje Norsko (15,4 a 15,9), nejhorších Slovensko (3,5 a 3,1).¹⁶⁷

Pojem senior není nikde legálně definován, právní předpisy pracují s celou řadou věkových hranic týkajících se stáří, nikde však nevymezují pojem „starý občan“ nebo „senior“.

Základním předpisem, který vymezuje věkovou hranici pro stáří je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který stanoví mimo jiné hranici starobního důchodu. Důchodový věk je diferenciován podle roku narození jednotlivých osob. První skupinou jsou osoby narozené před rokem 1936, u kterých je důchodový věk stanoven hranicí 60 let pro muže a 53 až 57 u žen ve vztahu k počtu vychovaných dětí (53 u pěti a více vychovaných dětí, 54 u tří nebo čtyř vychovaných dětí, 55 let u dvou vychovaných dětí, 56 u jednoho vychovaného dítěte a 57 v případě, že žena nevychovala žádné dítě). Vychováním dítěte se rozumí osobní péče o dítě alespoň po dobu 10 let do dosažení jeho zletilosti (ujala-li se žena dítěte po jeho 8. narozeninách, je tato rozhodná doba dlouhá nikoliv 10, ale 5 let). Druhá věková skupina jsou osoby narozené v letech 1936 až 1971, kde věkovou hranici pro odchod do důchodu stanoví příloha k zákonu, přičemž se stanoví přičtením kalendářních měsíců. Tabulka stanovící důchodový věk u těchto osob je uvedena v příloze č. 1 této práce. Poslední skupinou jsou osoby narozené po roce 1971, u které důchodový věk činí 65 let.¹⁶⁸

Vysoký věk je zmiňován i v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to konkrétně v § 42 písm. h), kde je jako jedna z přitěžujících okolností uvedeno, že se přihlédně k tomu, že pachatel spáchal trestný čin ke škodě osoby vysokého věku nebo nemohoucí.

Tzv. vysoký věk je zmíněn i v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, jenž ve svém § 58 řeší zvláštní omezení při zákroku proti osobě zjevně vysokého věku, kdy policista nesmí použít zejména údery a kopy, slzotvorný zneschopňující prostředek, elektrický zneschopňující prostředek, obušek, vytlačování vozidlem, služebního psa, hrozbu namířenou střelnou zbraní, varovný výstřel a zbraň kromě případů stanovených zákonem, především pokud by byl bezprostředně ohrožen život nebo zdraví policisty nebo jiné fyzické osoby.¹⁶⁹ Obdobné omezení v případě použití vojenské zbraně obsahuje i zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a to v ustanovení § 42 odst. 6.

¹⁶⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v ČR - 2014*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-2014-2gala5x0fg], [cit. 16. 1. 2014].

¹⁶⁸ § 32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

¹⁶⁹ § 58 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje věkovou hranici v případě definování „odsouzeného trvale pracovně nezařaditelného“, kterým je mimo jiné i osoba starší 65 let, pokud sama nepožádá o zařazení do práce.¹⁷⁰

Věkovou hranici 65+ obsahuje i zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, a to ve vztahu k pravidelným lékařským prohlídkám, kterým se musí podrobit osoba nejpozději v den dovršení věku 65 a 68 let a poté každé dva roky.¹⁷¹

Věkové hranice seniorské populace jsou stanoveny i v předpisech sociálního práva, resp. sociálního zabezpečení, a to např. v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, kde je např. uveden institut domova pro seniory.

Sociální vyloučení seniorů je možné chápat jako nedostatek participace osob ve věkové skupině 65+ na životě celé společnosti doprovázená vyšší mírou závislosti na péči jiné osoby. Sociální exkluzi, na jejíž vznik i případné prohlubování mají vliv zdravotní, psychické i sociální faktory jednotlivců, zde lze chápat z individuálního hlediska, ale i z pohledu celé společnosti. Zdravotní problémy jsou průvodním jevem života většiny seniorů, přičemž obecně platí, že s přibývajícím věkem jich přibývá. V důsledku zhoršujícího se zdravotního stavu, snížené pohyblivosti a ubývání sil je pro takové osoby obtížnější vycházet z domova, což v důsledku zvyšuje osamělost a zapříčiňuje deprese, komplexní negativní postoje a pasivitu. Pocit osamělosti se prohlubuje při ztrátě partnera nebo problematických vztazích seniora s rodinou. V takových případech se senioři mohou uchýlit k čerpání služeb zařízení institucionalizované péče, která může sice riziko sociálního vyloučení snížit nebo odstranit, může ale zapříčinit i opačný proces, tedy prohloubení sociální exkluze zvýšením pocitu, že senior byl odtržen od svého běžného sociálního prostředí a „odložen“ do zařízení ústavní péče se stejnou skupinou osob. V případě, že nastane maladaptace, tedy nezvyknutí si seniora na nové prostředí, dochází k zvýšeným psychickým problémům u takové osoby. Obecně je psychická odolnost a přizpůsobivost vůči změnám u osob staršího věku snížena. Tzv. vyčleňování „starých mezi staré“, které bývá označováno za systémovou segregaci, patří k extrémním projevům sociálního vyloučení seniorů.

Senioři závislí na pomoci jiné fyzické osoby a senioři umístění v zařízeních ústavní péče představují zvláštní část společnosti, u kterých je riziko sociálního vyloučení vysoké. Tyto

¹⁷⁰ § 69 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁷¹ § 87 odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu).

osoby nedostatečně participují na životě ostatní společnosti, často se ani účastnit běžného života společnosti z důvodu svých handicapů nechtějí a nemohou. V těchto případech dochází k hrozbě sociální izolace. Dalším jevem může být i diskriminace seniorů z důvodu věku, tzv. ageismus. Lidem staršího věku, lidem s postižením pohybovým, smyslovým či mentálním, nemocní lidé, chudí, dlouhodobě nezaměstnaní i lidé bez domova mají ve společnosti na základě Ústavy a Listiny základních práv a svobod zaručena stejná lidská práva jako zdraví lidé a lidé úspěšní.

Hoff uvádí celkem 15 faktorů, které zvyšují riziko sociálního vyloučení seniorů v členských zemích Evropské unie, kde je Česká republika uvedena v případě špatného přístupu k sociálním službám a sociální péči, absenci přístupu k informačním technologiím a špatného přístupu k veřejné dopravě.¹⁷² Kompletní tabulka těchto faktorů je obsažena v příloze č. 2 k této práci.

3.3 Nezaměstnanost

Jedním z aspektů sociálního vyloučení je i nezaměstnanost, která je často považována za klíčový faktor sociální exkluze. Trh práce a jeho charakter představuje jeden z vnějších vlivů ovlivňující situaci osob žijících v prostředí ohroženém sociálním vyloučením. Příkladem vnitřních vlivů může být např. ztráta pracovních návyků dlouhodoběji nezaměstnaných osob, neschopnost adekvátně hospodařit s penězi, nedostatečná motivace řešit vlastní problémy.

Zaměstnaní představují skupinu osob, které vykonávají placenou práci, a to včetně osob, které takovou práci mají, ale z důvodu nepříznivé sociální situace (např. nemoc) nebo z jiného důvodu (např. stávka, čerpání dovolené, péče o dítě) práci nevykonávají. Naopak nezaměstnanými jsou takové osoby, které zaměstnání nemají, ale práci aktivně hledají nebo čekají, až se budou moci po dočasném vysazení do zaměstnání vrátit. Zaměstnaní a nezaměstnaní patří mezi ekonomicky aktivní obyvatelstvo.¹⁷³ Ekonomicky neaktivní jsou pak lidé, kteří nejsou zaměstnaní, ale práci si aktivně nehledají.

¹⁷² HOFF, Andreas: *Tackling Poverty and Social Exclusion of Older People – Lessons from Europe*. Oxford: Oxford Institute of Ageing, 2008. Dostupné také online na [http://www.ageing.ox.ac.uk/files/Working%20Paper%20308.pdf], [cit. 23. 12. 2014], str. 24.

¹⁷³ SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS: *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1995, str. 287.

Nezaměstnanost se měří ukazatelem míry nezaměstnanosti (u), která v % (vynásobeno 100) vyjadřuje vztah počtu nezaměstnaných (U) a počtu zaměstnaných (L):

$$u = \frac{U}{L + U}.$$

V praxi se nezaměstnanost zjišťuje pomocí tzv. registrované nezaměstnanosti, tj. dle počtu osob hlášených na úřadech práce¹⁷⁴. Registrace nezaměstnané osoby je podmínkou pro získání podpory v nezaměstnanosti. Rovněž neopominutelná je i otázka zdravotního pojištění, které za nezaměstnané obdobně jako za studenty a důchodce platí stát. Některé osoby však svou nezaměstnanost na úřad práce nehlásí. Jde např. o krátkodobou nezaměstnanost, kdy takováto osoba má zajištěný brzký nástup do práce. Může jít naopak i o dlouhodobou nezaměstnanost, kdy lidé ztrácí nárok na dávku v nezaměstnanosti a nemají ani zájem o hledání placené práce ze strany úřadu práce. Proto skutečná nezaměstnanost bývá nepatrně vyšší než shora uvedená tzv. registrovaná nezaměstnanost.

Podle příčin, které nezaměstnanost vyvolávají, ji dělíme do tří skupin, a to na nezaměstnanost frikční, strukturální a cyklickou.

Frikční nezaměstnanost „vzniká v důsledku neustálého pohybu lidí mezi oblastmi a pracovními místy nebo v průběhu jednotlivých stádií životního cyklu“¹⁷⁵. Příkladem je stěhování se do jiného města, návrat do práce po mateřské a rodičovské dovolené atd. Tato většinou přechodná a krátkodobá nezaměstnanost, kdy lidé přecházejí z jedné práce do práce druhé nebo shánějí lepší zaměstnání, je nazývána též dobrovolná nezaměstnanost.

Strukturální nezaměstnanost „se objevuje tam, kde je nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovnících. Nesoulad může vzniknout proto, že se poptávka po určitém druhu práce zvyšuje, zatímco poptávka po jiném druhu se snižuje, a nabídka se ani v jednom případě nepřizpůsobuje dostatečně rychle. Díky tomu se často setkáváme s nerovnováhami u jednotlivých povolání nebo oblastí, protože určité sektory se rozvíjejí, zatímco jiné upadají.“¹⁷⁶. Zmenšující se odvětví propouštějí část svých zaměstnanců, kteří bývají často úzce specializovaní na danou profesi (např. hornictví). K získání nového zaměstnání bývá často zapotřebí rekvalifikace, tj. získání nové kvalifikace nebo rozšíření kvalifikace stávající. Strukturální nezaměstnanost může trvat i několik let a je spojena s větším zásahem do osobního

¹⁷⁴ Úřad práce České republiky byl zřízen s účinností od 1. dubna 2011 zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů. Úřad práce ČR má krajské pobočky a pobočku pro hlavní město Prahu, součástí krajských poboček jsou kontaktní pracoviště.

¹⁷⁵ SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS: *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1995, str. 288.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 288.

života člověka, který se musí naučit nové dovednosti a nové návyky odpovídající možnému zaměstnání po rekvalifikaci. Strukturální nezaměstnanost může být v důsledku nesouladu mezi rušenými a vytvářenými pracovními místy poměrně velmi vysoká, dlouhodobá a s komplikovaným řešením.

Cyklická nezaměstnanost odpovídá situaci, kdy je „celková poptávka po práci nízká. Jestliže se celkové výdaje a produkt snižují, nezaměstnanost se zvyšuje prakticky všude.“¹⁷⁷. Příčinou cyklické nezaměstnanosti může být zpomalení či zastavení investic, pokles zahraniční poptávky atd. Osoby propuštěné v jednom odvětví se snaží neúspěšně nalézt zaměstnání v jiném odvětví, ale nezaměstnanost je de facto ve všech odvětvích. Ekonomika je ve fázi hospodářského poklesu. Tzv. Okunův zákon¹⁷⁸ říká, že „když domácí produkt roste rychleji, míra nezaměstnanosti klesá, a když naopak domácí produkt roste pomalu nebo klesá, míra nezaměstnanosti se zvyšuje“¹⁷⁹.

Nezaměstnanost má ekonomické i sociální dopady. Vysoká nezaměstnanost je projevem plýtvání zdroji; ekonomika nevytváří tolik, kolik je schopna. Sociální dopady mohou spočívat ve zhoršování fyzického i psychického stavu nezaměstnaných. Působením vlivu nezaměstnanosti může dojít ke zvýšení výskytu nejen srdečních chorob, ale také alkoholismu, popřípadě i sebevražd.

Tzv. přirozená míra nezaměstnanosti je taková, „při níž jsou síly, které působí směrem ke zvyšování a snižování cenové a mzdové inflace, vyrovnané. Při přirozené míře je inflace stálá – nevykazuje tendenci ke zvyšování ani ke snižování“¹⁸⁰. Přirozenou míru nezaměstnanosti zvyšuje vyšší míra ztráty pracovních příležitostí. Vyšší míra nových pracovních příležitostí naopak přirozenou míru nezaměstnanosti snižuje.

V České republice se v současné době používají dvě míry nezaměstnanosti, a to obecná míra nezaměstnanosti a míra registrované nezaměstnanosti, která byla zmíněna již výše.

První z nich, tj. obecná míra nezaměstnanosti, je ukazatelem, který používá Český statistický úřad a získává jej z dat z výběrového šetření pracovních sil. Výběrové šetření pracovních sil provádí Český statistický úřad od prosince 1992 a probíhá ve všech okresech České republiky kontinuálně v průběhu celého roku. Hlavním cílem šetření je získávání pravidelných informací o situaci na trhu práce, umožňujících její analýzu z různých hledisek, zejm. ekonomických, sociálních a demografických. Obecná míra nezaměstnanosti

¹⁷⁷ SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS: *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1995, str. 288.

¹⁷⁸ Americký ekonom Arthur Melvin Okun (1928 – 1980).

¹⁷⁹ HOLMAN, Robert: *Ekonomie*. Praha: C.H.Beck, 2011, str. 284.

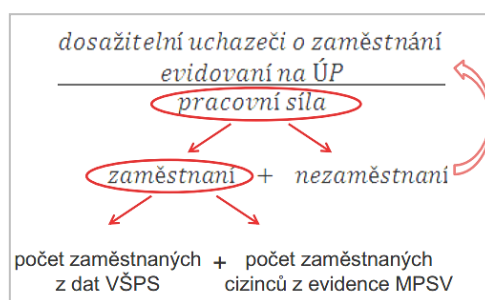
¹⁸⁰ SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS: *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1995, str. 296.

je počítána dle jednotné metodiky Eurostatu a Mezinárodní organizace práce a představuje tak mezinárodně srovnatelný ukazatel. Obecná míra nezaměstnanosti dosáhla v lednu 2013 7,0 % a meziročně se zvýšila o 0,2 procentního bodu. V roce 2014 pak činila 6,1 %.¹⁸¹ Z období od roku 2003 byl tento údaj nejnižší v roce 2008 (4,4 %), nejvyšší pak v roce 2004 (8,3 %).¹⁸²

Míra registrované nezaměstnanosti vychází z údajů Ministerstva práce a sociálních věcí o stavu počtu uchazečů o zaměstnání evidovaných na Úřadu práce České republiky vztažený k pracovní síle. Jde o čistě národní ukazatel sloužící vnitrostátním účelům.

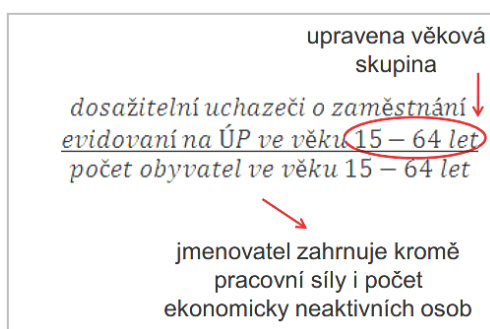
Dosavadní registrovaná míra nezaměstnanosti, která spočívala v počtu uchazečů o práci v relaci k ekonomicky aktivní populaci, je nahrazena ukazatelem podílu nezaměstnaných osob vůči celkovému počtu obyvatel ve věku 15 - 64 let.¹⁸³ Rozdíly ve výpočtech původního a nového ukazatele jsou uvedené v následujících obrázcích:

Obrázek 7: Míra registrované nezaměstnanosti – původní ukazatel

Zdroj: Nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR, tisková konference 7. 11. 2012

Obrázek 8: Podíl nezaměstnaných osob – nový ukazatel

Zdroj: Nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR, tisková konference 7. 11. 2012

¹⁸¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obecná míra nezaměstnanosti v regionech soudržnosti a krajích*. Dostupné online na [https://vdb2.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=statistiky&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_n ull_&katalog=30853], [cit. 20. 1. 2016].

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ *Nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR*, tisková konference 7. 11. 2012. Dostupné online na [http://www.mpsv.cz/files/clanky/13857/podil_nezamestnanych.pdf], [cit. 23. 7. 2013].

Rozdíl v ukazatelích je zřejmý na příkladu výsledků obou ukazatelů za měsíc září 2012, kdy míra registrované nezaměstnanosti činila 8,4 %, zatímco podíl nezaměstnaných osob 6,6 %.

Od ledna 2013 Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále též „MPSV“) publikuje již jen podíl nezaměstnaných osob na území České republiky a dále v krajích, okresech a obcích, a to nejen jako celkový ukazatel, ale i podle pohlaví a věkových skupin. Český statistický úřad zveřejňuje měsíční obecnou míru nezaměstnanosti za celé území České republiky. Podíl nezaměstnaných osob činil k 31. prosinci 2015 v České republice 6,2 %.

Ve srovnání s městy, tj. obcemi s větším počtem obyvatel, vykazuje venkov rozdíly v mnoha ukazatelích (např. demografických, ekonomických, sociálních). Jedním z nejzávažnějších problémů, který ovlivňuje celé venkovské oblasti i životy jednotlivců, je na venkově vyšší míra nezaměstnanosti. Registrovaná míra nezaměstnanosti na venkově je za rok 2011 odhadována na 9,0 %, ve městech pak 8,4 %.¹⁸⁴ Kromě vyšší míry nezaměstnanosti je v zemědělském sektoru rovněž obtížnější najít možnosti uplatnění nezaměstnaných a rovněž příjmy jednotlivců jsou nižší než ve městech.

Zemědělský sektor ovlivňuje každoročně i pohyb ukazatelů nezaměstnanosti, a to s ohledem na sezónnost prací v zemědělství, která dopadá na trh práce až do jarních měsíců.

Dle údajů Ministerstva zemědělství „*dynamické snižování zaměstnanosti v zemědělství pokračovalo i v roce 2011. Meziroční úbytek pracovníků v zemědělských podnicích činil 4,0 %, jejich počet poklesl na 109,6 tis. Podíl pracovníků v zemědělství na celkové zaměstnanosti v národním hospodářství ČR meziročně poklesl o 0,1 p. b. a činil 2,2 %. K meziročnímu úbytku pracovníků došlo ve všech právních formách zemědělských podniků*“.¹⁸⁵ Největší úbytek pracovníků byl zaznamenán v družstvech, dále pak v obchodních společnostech. Nejmenší úbytek pracovníků v zemědělství nastal u podnikajících fyzických osob. Problém zvyšující se nezaměstnanosti v zemědělství souvisí i se stárnutím zemědělské populace, ke kterému však dochází v rámci celého evropského kontinentu. „*Ve 4. čtvrtletí 2011 vykazovali v sektoru nejvyšší zastoupení pracovníci ve věku 45-59 let (46,2 %), následovaní kategorií pracovníků ve věku 30-44 let (35,5 %). Nižší podíly vykazují nejmladší skupina 15-29 let (10,1 %) a skupina*

¹⁸⁴) MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/191660/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2011.pdf], [cit. 12. 2. 2014], str. 5.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 43.

pracovníků ve věku 60 a více let (8,2 %).¹⁸⁶ Při hodnocení roku 2014 lze konstatovat mírné změny. Obecně představuje věková skladba populace v zemědělství problém nejen v České republice, ale i v ostatních evropských zemích. „Ve 4. čtvrtletí 2014 vykazovali v agrárním sektoru ČR nejvyšší zastoupení pracovníci ve věku 45-59 let (43,8 %), následovala je kategorie pracovníků ve věku 30-44 let (34,5 %). Nižších podílů dosahovali pracovníci nejmladší kategorie 15-29 let (12,4 %) a pracovníci nejstarší, tj. ve věku 60 a více let (9,3 %). V meziročním srovnání se mírně zvýšily podíly pracovníků ve věkové kategorii 15-29 let (o 0,7 p. b.) a v kategorii 30-44 let (o 0,7 p. b.). V kategorii 45-59 let naopak došlo k mírnému snížení (o 0,4 p. b.), stejně tak v kategorii 60 a více let (snížení o 1,0 p. b.).¹⁸⁷ Ve stejném období „činil podíl žen ve struktuře zaměstnanosti v agrárním sektoru 25,2 % a meziročně poklesl o 3,9 p. b.“¹⁸⁸. V roce 2014 byly oproti předchozímu silnému zpomalení růstu mezd zaznamenány „vyšší mzdové nárůsty, ve většině hlavních odvětví na úrovni 2-3 %. V národním hospodářství celkem tak vzrostla průměrná mzda ... o 2,4 % na 25 686 Kč. Průmysl se s nárůstem 2,8 % (na 26 083 Kč) řadil k úspěšnějším odvětvím (ve stavebnictví, kde se krize velmi silně a setrvale projevovala, došlo k mírnějšímu meziročnímu nárůstu, tj. 1,8 %). Průmysl tak dále mírně navýšil svůj náskok (dosažený v roce 2012) před průměrem národního hospodářství. V zemědělství (vč. lesnictví a rybářství) vzrostla mzda podobně jako v průmyslu o 2,9 % a dosáhla 21 117 Kč.“¹⁸⁹

Jak uvádí Ministerstvo zemědělství ČR, „věková skladba zemědělské populace představuje problém ve většině evropských zemí, ČR nevyjímaje. Ve 4. čtvrtletí 2016 vykazovali v agrárním sektoru ČR nejvyšší zastoupení pracovníci ve věku 45–59 let (39,4 %), následovala je kategorie pracovníků ve věku 30–44 let (36,4 %). Nižších podílů dosahovali pracovníci ve věku 60 a více let (12,5 %) a pracovníci nejmladší kategorie 15–29 let (11,8 %). V meziročním srovnání se snížil podíl pracovníků věkové kategorie 45–59 let (o 2,9 p. b.). Mírně se zvýšily podíly pracovníků ve věku 15–29 let (o 0,5 p. b.) a ve věku 30–44 let (o 0,8 p. b.),

¹⁸⁶ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/191660/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2011.pdf], [cit. 12. 2. 2014], str. 5.

¹⁸⁷ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016], str. 161.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 162.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 164.

nejvíce narostl podíl pracovníků nejstarších, tj. 60 a více let (o 1,6 p. b.), což ovšem souvisí i s posouváním hranice pro odchod do důchodu.“¹⁹⁰.

S nižšími mzdami v zemědělském sektoru souvisí do značné míry také příjmy a výdaje venkovských domácností obecně. Rovněž podíl pracujících osob je v domácnostech na venkově nižší, než jaký je celostátní průměr. S ekonomickou situací venkovských domácností úzce souvisí úroveň vzdělání a profesní zařazení jejich členů, které jsou ve srovnání s městy značně odlišné. Rovněž nemalý vliv na život venkovských domácností má i omezenější přístup ke službám rozličného charakteru - od nákupních možností přes sociální služby až ke službám zdravotním.

Ve venkovském prostoru je obecně nízká míra zaměstnatelnosti, pracovní uplatnění má na venkově šanci najít jen přibližně polovina pracovních sil.¹⁹¹ Dle dostupných údajů se v roce 2011 průměrně evidovalo na úřadech práce v České republice 487 tisíc uchazečů o zaměstnání, téměř 132 tisíc z tohoto počtu bylo na venkově. Na základě srovnání dlouhodobých ukazatelů lze říci, že ačkoliv je tzv. venkovských uchazečů přibližně čtvrtina, volná venkovská pracovní místa tvoří jen šestinu všech míst.¹⁹² „Počet dosažitelných uchazečů na 1 volné pracovní místo činil v roce 2011 13,3, na venkově však dosáhl hodnoty 22,4“¹⁹³.

Beck zdůrazňuje skutečnost, že „žádná kvalifikační a profesní skupina už neskýtá ochranu před nezaměstnaností“¹⁹⁴, která se vyskytuje u dělníků, technicky zaměřených inženýrů, ale i lékařů. Neznamená to samozřejmě, že jsou všichni postiženi nezaměstnaností stejně. Nezaměstnanost přináší riziko nejen pro stát, ale i pro jednotlivce.

3.4 Možnosti řešení sociálního vyloučení

Způsobů řešení sociálního vyloučení existuje celá řada. Jedná se např. o řešení nebo prevenci sociálního zabezpečení prostřednictvím sociálních služeb, migraci či mezigenerační solidaritu. V této kapitole jsou uvedeny základní možnosti řešení sociálního vyloučení.

¹⁹⁰ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2016*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2017. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/569334/ZZ16_V3.pdf], [cit. 25.2.2018], str. 9.

¹⁹¹ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Program rozvoje venkova na období 2014-2020*. Verze schválená vládou ČR dne 9. 7. 2014, str. 12.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Tamtéž, str. 39.

¹⁹⁴ BECK, Ulrich: *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, str. 145.

Způsobům řešení chudoby a sociálního vyloučení nebo ohrožení chudobou a sociálním vyloučením na venkově se věnuje samostatná kapitola této práce.

3.4.1 Sociální služby a příspěvek na péči

Zákon o sociálních službách zavedl způsob pomoci a podpory sociálně znevýhodněným osobám, který jim má umožnit sociální začleňování, případně působit preventivně proti eventuálnímu sociálnímu vyloučení, a to prostřednictvím tzv. sociálních služeb. Tento zákon upravuje „*podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci ... prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách*“¹⁹⁵. Zákon o sociálních službách nabyl účinnosti dne 1. ledna 2007, a to téměř po 16 letech jeho legislativních příprav¹⁹⁶.

Sociální služby představují jeden z nejstarších institutů sociální ochrany, a to zejména ve vztahu k osobám s nějakým typem zdravotního poškození, kvůli kterému jsou ohroženi na životě. „*Zpočátku tyto služby poskytovaly kláštery poutníkům a věřícím, později obce všem obyvatelům, pod různými názvy: špitály, chudobince, starobince, blázince, invalidovny, atd.*“¹⁹⁷. V 19. století se pak tato zařízení a služby staly součástí právní úpravy tzv. chudinské péče a postupně se vyvinuly do dnešní podoby.

Sociální služby tvoří součást systému sociálního zabezpečení, konkrétně sociální pomoci, která plní dvě základní funkce, a to předcházet vzniku chudoby a předcházet vzniku sociálního vyloučení. Je možné je charakterizovat jako veškeré služby, které jsou poskytované oprávněným uživatelům, a to za cílem zvýšení kvality jejich života.¹⁹⁸ Sociální služby představují široký soubor různorodých aktivit orgánů státních, samosprávných i nestátních, které mají za cíl uspokojovat a zabezpečovat potřeby osob, které se ocitly ve stavu sociální nouze, kdy nejsou schopni svoji situaci řešit z důvodů objektivních (např. nemoc) nebo subjektivních (např. ztráta osobní motivace).

¹⁹⁵ § 1 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁹⁶ Zákon o sociálních službách zásadně změnil úpravu obsaženou dříve zejm. v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a ve vyhlášce č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Především nově vymezil prostor pro zlepšení poskytování sociální péče a sociálních služeb.

¹⁹⁷ TOMESŠ, Igor: *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014, str. 295.

¹⁹⁸ MATOUŠEK Oldřich: *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, str. 214.

System sociálních služeb se vyznačuje několika charakteristickými rysy, mezi které Tröster řadí následující:

- „- *primární je poskytnutí relevantních informací osobě, která se ocitla v nepříznivé sociální situaci tak, aby ji pokud možno mohla řešit sama a vlastními silami,*
- *teprve pokud tyto informace jako takové nestačí, nastupují sociální služby,*
- *sociální služby mají být individualizované, „šité potřebám konkrétního jedince na míru“,*
- *sociální služby mají být především aktivační a podporovat samostatnost klientů a předcházet delšímu trvání nepříznivé sociální situace,*
- *kvalita poskytování sociálních služeb je dána přímo do souvislosti s dodržováním lidských práv a základních svobod a zachováním důstojnosti člověka*“¹⁹⁹.

Poskytovateli sociálních služeb jsou územní samosprávné celky²⁰⁰ a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo práce a sociálních věcí a jím zřízené organizační složky státu nebo státní příspěvkové organizace. Obecně lze poskytovatele sociálních služeb vymezit jako každou fyzickou nebo právnickou osobu, která má k této činnosti oprávnění podle zákona o sociálních službách.

Péče o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb občanů patří do samostatné působnosti obce. Jde např. o uspokojování potřeby bydlení, vzdělávání, kulturního rozvoje, ochrany a rozvoje zdraví.²⁰¹

Zákon o sociálních službách hovoří o tzv. síti sociálních služeb, kterou představuje „*souhrn sociálních služeb, které v dostatečné kapacitě, náležité kvalitě a s odpovídající místní dostupností napomáhají řešit nepříznivou sociální situaci osob na území kraje a které jsou v souladu se zjištěnými potřebami osob na území kraje a dostupnými finančními a jinými zdroji; síť sociálních služeb je součástí střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje*“²⁰².

Sociálními službami se rozumí sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.²⁰³ „*Rozlišení formy sociálních služeb má v systému zákona význam též z hlediska stanovení způsobu úhrady za poskytované služby a stanovení dalších specifických podmínek a povinností poskytovatelů.*“²⁰⁴

¹⁹⁹ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 214.

²⁰⁰ Obce jako základní územně samosprávné celky a kraje jako vyšší územně samosprávné celky.

²⁰¹ § 35 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

²⁰² § 3 písm. i) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²⁰³ § 32 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²⁰⁴ KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ: *Sociální služby a příspěvek na péči*. Olomouc: ANAG, 2008, str. 61.

Sociální poradenství zahrnuje dvě oblasti, a to základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení má každý. Základní sociální poradenství musí být zajištěno při poskytování jakékoliv sociální služby. Odborné sociální poradenství se zaměřuje již na konkrétní potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob a je poskytováno „v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu“²⁰⁵.

Služby sociální prevence mají za cíl zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, dále pro životní návyky nebo způsob života, který vede ke vzniku konfliktu se společností. Služby sociální prevence jsou určeny rovněž pro osoby žijící v sociálně znevýhodňujícím prostředí a osoby, jejichž práva a oprávněné zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné fyzické osoby. Tyto služby mají tedy nejen napomáhat osobám k překonání jejich vlastní nepříznivé sociální situace, ale také chránit celou společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Mezi služby sociální prevence patří telefonická krizová pomoc, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní nebo intervenční centra, noclehárny, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi nebo pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy a další.²⁰⁶

Služby sociální péče „napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Každý má právo na poskytování služeb sociální péče v nejméně omezujícím prostředí.“²⁰⁷. Mezi služby sociální péče patří pečovatelská služba, osobní asistence, průvodcovské a předčitatelské služby, centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče a další.²⁰⁸

²⁰⁵ § 37 odst. 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²⁰⁶ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²⁰⁷ § 38 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²⁰⁸ zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Veškeré uvedené sociální služby jsou poskytovány ve formě pobytové, ambulantní nebo terénní služby. Pobytové služby jsou přímo spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantní služby jsou poskytovány v sociálních zařízeních, jejich součástí však není ubytování. Klient (tj. uživatel sociální služby) za ambulantně poskytovanými službami tedy dochází. Určitým opakem jsou terénní služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí, tj. sociální pracovníci docházejí naopak za uživateli sociálních služeb.

Mezi základní činnosti při poskytování sociálních služeb patří např.:

- pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- poskytnutí ubytování, popřípadě přenocování,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.²⁰⁹

Příspěvek na péči byl v zákoně o sociálních službách zaveden za účelem zajištění potřebné pomoci formou sociálních služeb. Jde o dávku, která se poskytuje fyzickým osobám nacházejícím se v nepříznivé sociální situaci a závislým na pomoci jiné fyzické osoby. Důvodem pro zavedení této formy pomoci bylo umožnit tzv. závislým osobám zajištění potřebné péče, a to dle vlastního rozhodnutí. Jde o nástroj sociálního začleňování, který je hrazen ze státního rozpočtu, kterým se stát přímo podílí především na zajištění sociálních služeb při zvládnání základních životních potřeb závislých fyzických osob. Takovým osobám je poskytována péče, která jim individuálně vyhovuje a kterou potřebují. Příspěvek může být poskytnut osobám starším jednoho roku za podmínek stanovených v zákoně o sociálních službách, a to ve čtyřech stupních závislosti. Při posuzování stupně závislosti se vychází ze schopnosti fyzické osoby (žadatele) zvládat celkem deset základních životních potřeb, kterými jsou „*mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost*“²¹⁰. Bližší vymezení těchto schopností upravuje prováděcí právní předpis, kterým je vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Podle počtu úkonů, které taková osoba není schopna zvládat, se stanoví stupeň závislosti. Následující tabulka uvádí vztah mezi počtem schopností, které není žadatel schopen zvládat, mírou stupně závislosti a výší dávky příspěvku na péči. Je nutno dodat, že nabytím účinnosti zákona

²⁰⁹ § 35 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²¹⁰ § 9 odst. 1 písm. a) až j) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

č. 189/2016 Sb.²¹¹ dne 1. srpna 2016 došlo ke změně výše dávky příspěvku na péči. Z tohoto důvodu je pro úplnost následující tabulka rozdělena na údaje do 1. srpna 2016 a po tomto datu.

Tabulka 6: Stupně závislosti ve vztahu k počtu úkonů, které osoba není schopna zvládnout a výši příspěvku na péči

stupeň závislosti	název stupně závislosti	počet nezvládnutelných úkonů		výše příspěvku na péči do 1.8.2016 (v Kč)		výše příspěvku na péči od 1.8.2016 (v Kč)	
		u osoby do 18 let věku	u osoby nad 18 let věku	u osoby do 18 let věku	u osoby nad 18 let věku	u osoby do 18 let věku	u osoby nad 18 let věku
I	lehká závislost	3	3 nebo 4	3 000	800	3 300	880
II	středně těžká závislost	4 nebo 5	5 nebo 6	6 000	4 000	6 600	4 400
III	těžká závislost	6 nebo 7	7 nebo 8	9 000	8 000	9 900	8 800
IV	úplná závislost	8 nebo 9 + podmínka nutnosti každodenní mimořádné péče	9 nebo 10 + podmínka pomoci, dohledu nebo péče	12 000	12 000	13 200	13 200

Zdroj: Vlastní zpracování dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Z uvedené tabulky vyplývá, že je mírně odlišný počet úkonů, který je určující pro stanovení stupně závislosti u osob mladších než 18 let a u osob starších 18 let. Zásadnější rozdíl je však u výše příspěvků, které jsou rovněž diferenciovány podle věku posuzované osoby, a to zejména v případě přiznání lehké závislosti. Důvodová zpráva k zákonu o sociálních službách vysvětluje, že výše odpovídá rozsahu potřeb. V případě nezaopatřených dětí se tyto částky dle § 11 odst. 3 zákona o sociálních službách mohou zvýšit o 2 000,- Kč.

Zavedením příspěvku na péči a tedy i nabytím účinnosti zákona o sociálních službách došlo ke zrušení dřívějšího příspěvku při péči o osobu blízkou nebo jinou osobu a ke zrušení zvýšení důchodu pro bezmocnost. Obě tyto dávky byly poskytovány dle zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.

Příspěvek při péči o osobu blízkou nebo jinou osobu byl poskytován osobám, jež pečovaly osobně, celodenně a řádně o blízkou osobu, která byla převážně nebo úplně bezmocná

²¹¹ Zákon č. 189/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění zákona č. 87/2015 Sb., a zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

nebo starší 80 let a částečně bezmocná, popřípadě též o jinou než blízkou osobu žijící ve společné domácnosti²¹². Za účelem zajištění určité kontinuity minulého systému se současným bylo stanoveno, že nárok na tuto dávku zaniká v kalendářním měsíci, ve kterém je přiznán příspěvek na péči osobě, o kterou příjemce příspěvku při péči pečoval. Toto přechodné období trvalo do 31. prosince 2008, po tomto datu již nebylo možné zmiňovanou dávku dle zákona č. 100/1988 Sb. získat. Dávka nazvaná „zvýšení důchodu pro bezmocnost“ se poskytovala v případech, kdy byl důchodce trvale tak bezmocný, že potřeboval ošetření a obsluhu jinou osobou. Touto dávkou patřící do sociálního zabezpečení se přímo zvyšoval důchod z důchodového pojištění o 20 až 75 % v závislosti na míře bezmocnosti.²¹³ Zvýšení důchodu pro bezmocnost bylo zrušeno k 1. lednu 2007, náleželo tedy naposledy za měsíc prosinec roku 2006. Bezmocnost se dle zákona č. 100/1988 Sb. posuzovala ve třech stupních, a to částečná, převážná, úplná. Osoby, kterým toto zvýšení důchodu náleželo, se považovaly s účinností od 1. ledna 2007 dle zákona o sociálních službách za osoby závislé na pomoci jiné fyzické osoby (závislost lehká, středně těžká, těžká), došlo tedy k automatickému překlopení z tzv. „bezmocnosti“ na poskytování příspěvku na péči.

3.4.2 Dávky státní sociální podpory

Dávky státní sociální podpory a celý systém státní sociální podpory byl zaveden zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, (dále jen „zákon o státní sociální podpoře“), na základě kterého se Česká republika podílí na krytí nákladů na základní osobní potřeby dětí a rodin včetně výživy a poskytuje ji i při některých dalších sociálních situacích. Některé z dávek poskytovaných na základě tohoto právního předpisu jsou testované, tzn. poskytované v závislosti na příjmové situaci (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné), některé jsou netestované (rodičovský příspěvek, pohřebné). Jde o dávky nepojistné, kdy žadatel nemusí být pojištěncem. Zákon o státní sociální podpoře se mimo jiné zabývá věcnou úpravou podmínek pro vznik nároku na jednotlivé dávky, jejich výši, způsob výplaty a zároveň i organizaci a řízení celého systému. Státní sociální podpora je v prvním stupni prováděna krajskými pobočkami Úřadu práce ČR, ve druhém stupni vykonává jako odvolací orgán působnost ministerstvo práce a sociálních věcí. Pro vznik nároku na dávky tohoto systému musí být splněny podmínky stanovené zákonem o státní sociální podpoře, mezi které patří především hlášení fyzické osoby

²¹² § 80 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

²¹³ § 70 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

k trvalému pobytu na území České republiky, dále výše příjmu v tzv. rozhodném období a pro některé dávky i nezaopatřenost dítěte atd.

Rozhodným obdobím pro zjišťování příjmu je u přídatku na dítě kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, do kterého spadá počátek období od 1. října do 30. září následujícího kalendářního roku, ve kterém je před počátkem uvedeného období potřeba prokázat rozhodný příjem. U příspěvku na bydlení a porodného je tímto rozhodným obdobím období kalendářního čtvrtletí předcházejícího kalendářnímu čtvrtletí, na něž se nárok na dávky uplatňuje. Takový rozhodný příjem se nezjišťuje jen u oprávněné osoby, ale i u osob s touto osobou společně posuzovaných (rodina). Rozhodný příjem se stanoví jako průměrný měsíční příjem rodiny připadající na rozhodné období.

Nezaopatřeným dítětem se rozumí dítě do skočení povinné školní docházky, za podmínek stanovených zákonem o státní sociální podpoře pak osoba nejdéle do věku 26 let.²¹⁴

Se systémem státní sociální podpory jsou přímo spojeny instituty životního a existenčního minima, které jsou upraveny zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Životní minimum je charakterizováno jako minimální hranice peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Částka životního minima osoby, která je posuzována jako první v pořadí, činí měsíčně 3 410 Kč. U dalších osob je částka snižována a je uvedena v § 3 odst. 2 zákona. Existenční minimum je stanoveno jako minimální hranice příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Výše existenčního minima je 2 200 Kč měsíčně.²¹⁵

Dávkami poskytovanými ze systému státní sociální podpory je přídatvek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné, rodičovský příspěvek a pohřebné.

Přídatvek na dítě je dávkou, na kterou má nárok nezaopatřené dítě, je-li rozhodný příjem v rodině nižší nebo roven součinu částky životního minima rodiny a koeficientu 2,40. Výše přídatku na dítě je pak odstupňovaná podle věku dítěte a činí 500 Kč u dítěte do 6 let věku, 610 Kč u dítěte od 6 do 15 let a 700 Kč u osoby od 15 do 26 let. Jak bylo již uvedeno, jde o nárok nezaopatřeného dítěte. Do dosažení jeho zletilosti žádá o dávku jeho zákonný zástupce a dávka je vyplácena tomu, kdo má dítě v přímém zaopatření, tedy kdo o dítě osobně pečuje. Po dosažení zletilosti žádá o dávku toto dítě a jemu je také přímo vyplácena.²¹⁶

²¹⁴ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

²¹⁵ Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

²¹⁶ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

Příspěvek na bydlení je další z dávek testovaných. Jeho účelem je přispět rodinám s dětmi nebo bez nich nebo i jednotlivcům na náklady s bydlením spojenými. Tato dávka vychází z předpokladu, že každý může na své bydlení vynaložit pouze část svých nákladů, a to ve výši 30 nebo 35 %. Nárok na dávku nazvanou příspěvek na bydlení má totiž „*vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu*“²¹⁷, jestliže splní kumulativně dvě podmínky stanovené zákonem. První z podmínek je, že jeho náklady na bydlení přesahují částku rovnou součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území Prahy je tento koeficient 0,35). Druhou podmínkou je, že součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30, resp. 0,35 není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení. Náklady na bydlení i normativní náklady na bydlení jsou stanoveny přímo zákonem o státní sociální podpoře, přičemž normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jako horní hranice přiměřených nákladů, do které stát ještě občanům přispívá. Normativní náklady na bydlení jsou odlišné pro bydlení v bytech užívaných na základně nájemní smlouvy a v družstevních bytech a bytech vlastníků. Jejich výše je závislá na počet osob v rodině a na velikosti obce, ve které posuzovaná osoba žije, resp. kde má trvalý pobyt.²¹⁸ Výše příspěvku je počítána za kalendářní měsíc a činí rozdíl mezi normativními náklady na bydlení a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,30, resp. 0,35. Příspěvek na bydlení je dávkou časově omezenou a náleží nejdéle po dobu 84 kalendářních měsíců v období 10 kalendářních let.²¹⁹

Tato dávka státní sociální podpory v sobě skýtá několik omezení a nevýhod pro osoby s nedostatečnými příjmy.

První nevýhodou je, že je omezena jen na určité osoby s konkrétně zákonem o státní sociální podpoře stanoveným titulem k užívání bytu, tedy na vlastníka nebo nájemce bytu hlášeného v bytě k trvalému pobytu. Vyloučeny z příjmu dávky jsou tedy osoby užívající byt např. na základě podnájemní smlouvy dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Jde o situaci kdy „*nájemce může dát třetí osobě do podnájmu část bytu, pokud v bytě sám trvale bydlí*“²²⁰ nebo i v případě, kdy v bytě sám trvale nebydlí. Nejde tedy o vztah vlastníka bytu a nájemce, ale o následný vztah nájemce a podnájemce. Osoba v podnájemním vztahu tak nemůže být recipientem příspěvku na péči, za určitých podmínek však může žádat o doplatek na bydlení jako o dávku pomoci v hmotné nouzi na základě zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci

²¹⁷ § 24 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

²¹⁸ Blíže § 26 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

²¹⁹ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

²²⁰ § 2274 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

v hmotné nouzi. O schválení doplatku na bydlení, o němž je pojednáno níže, rozhoduje Úřad práce.

Jistou nevýhodou je i skutečnost, že shora uvedené normativní náklady na bydlení jsou stanoveny jen pro čtyři skupiny, tedy pro jednu, dvě, tři a čtyři a více osob v rodině. Za rodinu se podle § 7 odst. 5 zákona o státní sociální podpoře považují pro účely příspěvku na bydlení všechny osoby hlášené ve stejném bytě k trvalému pobytu, kromě nezaopatřeného dítěte „v plném přímém zaopatření ústavu (zařízení) pro péči o děti nebo mládež“²²¹. Má-li tedy rodina pět a více členů, její normativní náklady na bydlení se již nezvětšují a jsou totožné jako normativní náklady na bydlení pro čtyři osoby v rodině.

Další nevýhodu u příspěvku na bydlení představuje právě odstupňování částek odpovídajících normativním nákladům na bydlení uvedených přímo v zákoně o státní sociální podpoře. Je zcela reálné, že tyto náklady neodpovídají nákladům na bydlení zejména ve větších městech, kde obecně platí větší nákladovost bydlení. Rovněž koncepce normativních nákladů na bydlení nijak nereflektuje výši tržního nájemného, které se v různých regionech České republiky liší. Pro účely následujícího příkladu byly vybrány náhodně čtyři obce v různých krajích České republiky s obdobným počtem obyvatel. Z hlediska zákona o státní sociální podpoře se všechna vybraná města řadí dle počtu obyvatel do skupiny 10 000 – 49 999, kde normativní náklady na bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy činí při jedné osobě v rodině 4 996 Kč, v bytech družstevních a bytech vlastníků pak 4 484 Kč. Pro období od 1. ledna do 31. prosince 2018 jsou výše normativních nákladů na bydlení změněny v souladu s nařízením vlády č. 407/2017 Sb.²²², a to při jedné osobě v rodině na 5 036 Kč v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy a na 4 420 Kč v bytech družstevních a bytech vlastníků. Za pomoci tzv. cenové mapy²²³ byly v lednu 2016 zjištěny aktuální výše nájmu v těchto obcích a vzájemně porovnány.

²²¹ § 7 odst. 4 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

²²² Nařízení vlády č. 407/2017 Sb., kterým se pro účely příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory pro rok 2018 stanoví výše nákladů srovnatelných s nájemným, částek, které se započítávají za pevná paliva, a částek normativních nákladů na bydlení.

²²³ Cenová mapa – dostupná online na [<http://cenovamapa.gekonsro.cz/>] je určena pro realitní makléře a odbornou i laickou veřejnost k orientaci v cenových úrovních prodeje a nájmu nemovitostí (prodej a nájem bytů, prodej domů).

Tabulka 7: Výše tržního nájmu bytu u vybraných obcí ve čtyřech krajích

Název obce	Kraj	Počet obyvatel k 1. 1. 2015	Cena nájmu (v Kč za 1 m ²)
Chrudim	Pardubický kraj	23 002	78 - 92
Kopřivnice	Moravskoslezský kraj	22 417	48 - 62
Sokolov	Karlovarský kraj	23 762	54 - 60
Strakonice	Jihočeský kraj	23 020	64 - 74

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Počet obyvatel v obcích – k 1.1.2015. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015>], [cit. 25. 1. 2016] a dle GEKON s.r.o.: Cenová mapa. Dostupné online na [<http://cenovamapa.gekonsro.cz/>], [cit. 25. 1. 2016].

Dle údajů ministerstva pro místní rozvoj činila průměrná obytná plocha obydleného bytu v České republice v roce 2011 celkem 65,3 m², přičemž byly vztahy v úvahu rodinné i bytové domy.²²⁴ Budou-li vzaty nižší z uvedených cen, tak nájemné za takto velký byt by v Kopřivnici stál cca 3 134,40 Kč měsíčně (při vyšší ceně 4 048,60 Kč), přičemž v Chrudimi by cena nájmeného vycházela na 5 093,40 Kč (6 007,60 Kč). V důsledku tohoto může být koncepce tohoto příspěvku pro příjemce ohroženého sociálním vyloučením nevyhovující, resp. nezajišťující mu potřebnou pomoc, ke které má příspěvek sloužit. Na druhé straně může současný systém příspěvku na bydlení nepřímým způsobem vytvářet možný prostor pro zneužívání, kdy mohou být od pronajímatele vyžadovány ve vztahu k sociální dávce ve formě nájmeného hrazení nepřiměřených nákladů ve výši, která neodpovídá tržní situaci v obci nebo stavu bytu.

Porodné je poslední dávkou závislou na příjmu, a to dávkou, která nahradila dřívější podporu při narození dítěte poskytovanou ze systému nemocenského pojištění do konce měsíce září 1995. Jde o jednorázovou obligatorní peněžitou dávku, která má za cíl přispět na zvýšené náklady související s narozením dítěte, nikoliv na péči o dítě. Nárok na tuto dávku má žena, která porodila své první nebo druhé živé dítě, pokud rozhodný příjem v rodině nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70. Výše porodného je stanovena absolutní částkou přímo zákonem a činí 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě.²²⁵

Rodičovský příspěvek je peněžitou obligatorní opakující se dávkou poskytovanou ze systému státní sociální podpory, která není závislá na příjmu a jejímž cílem je zlepšit podmínky rodin pečujících o malé děti. Dle § 30 zákona o státní sociální podpoře náleží rodiči, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě nejmladší v rodině rodičovský příspěvek nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla

²²⁴ MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY: *Vybrané údaje o bydlení 2013*. Praha: MMR ČR, 2014, str. 59 a 60.

²²⁵ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

vyplacená celková částka 220 tisíc Kč. „Pro stanovení nároku a výše této dávky je rozhodující výše denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenského v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. Rodič může volit výši rodičovského příspěvku, jestliže lze alespoň jednomu z rodičů v rodině stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % třicetinásobku denního vyměřovacího základu v částce převyšující 7 600 Kč“²²⁶, a to „s tím, že zvolená výše rodičovského příspěvku nesmí přesáhnout 70 % třicetinásobku denního vyměřovacího základu. Výše denního vyměřovacího základu tedy určuje měsíční výši rodičovského příspěvku, kterou si rodič může zvolit.“²²⁷ Maximální výše této dávky již stanovena explicitně není.

Pohřebné představuje druhou z netestovaných dávek. Jde o dávku peněžitou obligatorní, jejímž cílem je přispět na náklady související s vypravením pohřbu. Nárok na pohřebné vzniká dnem pohřbení osobě, která vypravila pohřeb buďto dítěti, které bylo ke dni smrti nezaopatřeným dítětem, nebo vypravila pohřeb osobě, která byla ke dni smrti rodičem nezaopatřeného dítěte. Pohřebné je jednorázovou dávkou vyplácenou ve výši 5 000 Kč.²²⁸

3.4.3 Dávky pomoci v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi patří spolu se sociálními službami a dávkami poskytovanými osobám se zdravotním postižením do systému sociální pomoci. Pomoc v hmotné nouzi je upravena zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“) a rovněž shora uvedeným zákonem č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Účelem tohoto systému je finančně pomoci osobám s nedostatečnými příjmy zvýšit tyto příjmy nad hranici hmotné nouze. Tímto mohou zabránit vzniku sociálního vyloučení nebo jeho prohlubování. Osoba v hmotné nouzi je definována v rámci § 2 zákona o pomoci v hmotné nouzi, přičemž „základním kritériem je nedostatek příjmů na zabezpečení základních životních potřeb (částky na živobytí)“²²⁹. Za tuto osobu se považuje také osoba, jejíž příjmy sice částku na živobytí přesahují, hrozí jí ale kvůli nedostatečnému příjmu vážná újma na zdraví. Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat i takovou osobu, kterou postihne vážná mimořádná událost (např. živelní pohroma) a její celkové sociální a majetkové poměry

²²⁶ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 192.

²²⁷ Tamtéž, str. 192.

²²⁸ Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

²²⁹ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 208.

jí neumožňují překonat nepříznivou situaci vlastními silami. Částku na živobytí charakterizuje § 24 zákona o pomoci v hmotné nouzi a jedná se zejména u nezaopatřeného dítěte o částku životního minima a u uchazeče o zaměstnání za předpokladu splnění podmínek stanovených tímto zákonem částka existenčního minima.²³⁰

V rámci systému pomoci v hmotné nouzi, který s účinností od 1. ledna 2007 nahradil předchozí systém sociální potřeby, jsou poskytovány tři dávky, a to měsíčně se opakující příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení a jednorázová mimořádná okamžitá pomoc.

Příspěvek na živobytí, resp. podmínky nároku na jeho vznik jsou stanoveny poměrně složitě v § 21 až 29 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Zjednodušeně lze konstatovat, že nárok na příspěvek na živobytí má osoba v hmotné nouzi, pokud její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky živobytí posuzovaných osob. Výše dávky se pak stanoví jako doplatek rozdílu mezi skutečným příjmem a částkou na živobytí, kdy se příjem sníží o přiměřené náklady na bydlení.

Doplatek na bydlení má za cíl doplatit osobě v hmotné nouzi její příjem do částky na živobytí v případě, že po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení nedosahuje částky na živobytí. Výše doplatku na bydlení činí rozdíl mezi částkou těchto odůvodněných nákladů sníženou o příspěvek na bydlení a částkou, o kterou příjem převyšuje částku živobytí. Získání nároku na příspěvek na živobytí je podmínkou nároku na doplatek na bydlení. Nárok na tuto dávku nemá ale osoba, která bez vážného důvodu odmítne možnost levnějšího přiměřeného bydlení nabídnutou nebo zprostředkovanou obcí, ve které má trvalý pobyt.

Doplatek na bydlení není nijak vázán na vlastnický či nájemní vztah k určitému bytu či trvalý pobyt v něm, jak je to v případě příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Je závislý pouze na částce živobytí, tedy na posouzení zejména majetkových poměrů žadatele (příjemce) a dále částečně na posouzení majetkových a sociálních poměrů úředníkem Úřadu práce. Zákon o pomoci v hmotné nouzi totiž uvádí, že „*doplatek na bydlení lze přiznat s přihlédnutím k jejím celkovým sociálním a majetkovým poměrům také osobě, které příspěvek na živobytí nebyl přiznán z důvodu, že příjem osoby a společně posuzovaných osob přesáhl částku živobytí osoby a společně posuzovaných osob, ale nepřesáhl 1,3násobek částky živobytí osoby a společně posuzovaných osob*“²³¹, tedy zejména v případě určitého akutního ohrožení sociálním vyloučením. Ze shora uvedeného přímo vyplývá, že v současné době existuje určitá dvojkolejnost poskytování dávek týkajících se bydlení a plnění obdobný účel. Jde o příspěvek

²³⁰ Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

²³¹ § 33 odst. 2 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

na bydlení ze systému státní sociální podpory a doplatek na bydlení ze systému pomoci v hmotné nouzi. De lege ferenda by bylo vhodné sjednotit tyto dávky do jedné.

Mimořádná okamžitá pomoc náleží osobě, jíž hrozí vážná újma na zdraví a nesplnila podmínky hmotné nouze. Výše této dávky činí rozdíl mezi příjmem této osoby a existenčním minimem, resp. životním minimem v případě nezaopatřeného dítěte. Tuto dávku je možné poskytnout i osobě, kterou postihla mimořádná vážná událost a její majetkové a sociální poměry neumožňují takovou sociální situaci překonat. Další možností, kdy je možné tuto dávku poskytnout, jsou chybějící prostředky k uhrazení nezbytného jednorázového výdaje, který je spojený především se zaplacením správního poplatku při ztrátě dokladů, úhradou jízdného, úhradou noclehu atd. Osobou, které lze dávku vyplatit, může být i jedinec, který nemůže úspěšně řešit svou tíživou situaci nebo je ohrožen sociálním vyloučením vzhledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatečné finance. Takovým příkladem může být osoba propuštěná z výkonu trestu odnětí svobody. Mimořádná okamžitá pomoc bývá označována za poslední záchrannou síť celého systému, jde vlastně o tzv. sběrnou dávku, „jejímž účelem je zabezpečit, aby nikdo, kdo se ocitl v nepříznivé situaci, nebyl mimo dosah sociálního systému jen proto, že nesplňuje z určitých důvodů podmínky pro vznik nároku na některou z dávek sociálního zabezpečení“²³².

3.4.4 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče představují nástroj, který může sloužit k řešení sociálního vyloučení nebo ohrožení sociálním vyloučením u dětí v péči pěstounských rodin. Právním předpisem, který v současné době řeší dávky pěstounské péče je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“), kam byla právní úprava těchto dávek přesunuta s účinností od 1. ledna 2013²³³ ze zákona o státní sociální podpoře. Dávky pěstounské péče jsou taxativně vyjmenovány tímto zákonem. Jde o příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla, příspěvek při ukončení pěstounské péče.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se poskytuje nezletilému nezaopatřenému dítěti, které bylo svěřeno do pěstounské péče a vyplácí se osobě pečující o dítě do nabytí jeho zletilosti, poté přímo tomuto dítěti maximálně do jeho 26 let věku. Výše příspěvku je stanovena přímo

²³² TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 213.

²³³ Na základě zákona č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

v § 47f odst. 3 zákona o sociálně-právní ochraně dětí a je odstupňovaná podle věku dítěte (4 950 Kč pro dítě ve věku do 6 let, 6 105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let, 6 985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let a 7 260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let).²³⁴

Odměna pěstouna se poskytuje osobě pečující a dále osobě v evidenci, za kterou se podle § 4a písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí považuje fyzická osoba vedená krajským úřadem v evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Jsou-li osobou pečující nebo osobou v evidenci oba manželé nebo dva poručníci, náleží tato odměna pouze jednomu z nich. Výše odměny pěstouna činí 12 000 Kč při péči o jedno dítě, 18 000 Kč při péči o dvě děti, 30 000 Kč při péči alespoň o tři děti nebo minimálně o jedno dítě závislé na pomoci jiné fyzické osoby ve II., III. nebo IV. stupni. Odměna ve výši 20 000 Kč se vyplácí i osobě v evidenci, i když nepečuje o žádné dítě. Za podmínek stanovených uvedeným zákonem může být částka vyplácená jako odměna pěstouna zvýšena, a to za každé další dítě o 6 000 Kč.²³⁵

Příspěvek při převzetí dítěte je jednorázovou dávkou, na kterou má nárok pečující osoba, jež převzala dítě do pěstounské péče. Výše příspěvku je opět odstupňována podle věku dítěte a poskytuje se ve výši 8 000 Kč u dítěte do 6 let, 9 000 Kč u dítěte od 6 do 12 let a 10 000 Kč u dítěte od 12 do 18 let věku.²³⁶

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla je nárokem osoby pečující v pěstounské péči minimálně o 3 děti, a to při zakoupení osobního motorového vozidla nebo zajištění nezbytné celkové opravy motorového vozidla, které není používáno pro výdělečnou činnost. Výše příspěvku činí 70 % pořizovací ceny nebo výdajů na opravu, nejvýše však 100 000 Kč. Platí zároveň podmínka, že součet takových příspěvků, které byly poskytnuty pečující osobě v posledních 10 kalendářních letech přede dnem podání žádosti, nesmí přesáhnout celkovou částku 200 000 Kč.²³⁷

Příspěvek při ukončení pěstounské péče náleží osobě, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to k datu zániku nároku této fyzické osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jde o dávkou jednorázovou, která činí 25 000 Kč.²³⁸

²³⁴ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

3.4.5 Dávky poskytované osobám se zdravotním postižením

Dávky poskytované osobám se zdravotním postižením mají za cíl řešit nepříznivou sociální situaci a ohrožení sociálním vyloučením u osob fyzicky handicapovaných. Právní úprava této oblasti je obsažena v zákoně č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, který upravuje „*poskytování peněžitých dávek osobám se zdravotním postižením určených ke zmírnění sociálních důsledků jejich zdravotního postižení a k podpoře jejich sociálního začleňování a průkaz osoby se zdravotním postižením*“²³⁹. Tento zákon upravuje pouze dvě dávky, a to příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku.

Příspěvek na mobilitu může být poskytnut osobě starší jednoho roku. Nárok vzniká osobě, která „*má nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením označený symbolem „ZTP“ nebo „ZTP/P“ který byl přiznán podle předpisů účinných od 1. ledna 2014, opakovaně se v kalendářním měsíci za úhradu dopravuje nebo je dopravována a nejsou jí poskytovány pobytové sociální služby podle zákona o sociálních službách v domově pro osoby se zdravotním postižením, v domově pro seniory, v domově se zvláštním režimem nebo ve zdravotnickém zařízení ústavní péče*“²⁴⁰. Jedná se o osoby, které nejsou schopny zvládat své základní životní potřeby týkající se mobility či orientace a která se opakovaně v kalendářním měsíci tzv. dopravuje. Výše příspěvku činí 550 Kč měsíčně.²⁴¹

Příspěvek na zvláštní pomůcku označuje souhrnnou dávku, kterou lze čerpat na poměrně široký okruh pomůcek. Nárok má osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo těžké sluchové postižení anebo těžké zrakové postižení charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Příloha k zákonu o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením stanoví seznam zdravotních postižení odůvodňujících přiznání příspěvku na zvláštní pomůcku a seznam zdravotních stavů vylučujících jeho přiznání. Příspěvek se poskytuje na pomůcku v základním provedení. Je možné ji za podmínek stanovených tímto zákonem využít i opakovaně, a to např. i na pořízení motorového vozidla, svislé zdvihací plošiny nebo šikmé zdvihací plošiny, vodícího psa, úpravu bytu atd. Maximální výše příspěvku je 350 000 Kč, v případě svislé zdvihací plošiny nebo šikmé zdvihací plošiny činí až 400 000 Kč. Bližší podmínky stanoví zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.²⁴²

²³⁹ § 1 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

²⁴⁰ § 6 odst. 1 zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

²⁴¹ Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.

²⁴² Tamtéž.

3.4.6 Pracovněprávní aspekty a nezaměstnanost

Dávkami poskytovanými v souvislosti s nezaměstnaností jsou podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci. Obě tyto dávky jsou poskytované na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (dále jen „zákon o zaměstnanosti“), a o obou rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce. Nárok na podporu v nezaměstnanosti má fyzická osoba - uchazeč o zaměstnání, který v období posledních dvou let před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání získal zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění v délce alespoň 12 měsíců, požádal krajskou pobočku Úřadu práce o poskytnutí této podpory v nezaměstnanosti a ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, není poživitelem starobního důchodu. Nárok však nemá zejména uchazeč o zaměstnání, se kterým *„byl v době posledních 6 měsíců před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání zaměstnavatelem skončen pracovněprávní vztah z důvodu porušení povinnosti vyplývající z právních předpisů vztahujících se k jím vykonávané práci nebo k jiné povinnosti zaměstnance zvláště hrubým způsobem“*²⁴³ dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Nárok nemá rovněž osoba, které vznikl nárok na výsluhový příspěvek ve vyšší částce než je podpora v nezaměstnanosti nebo vykonává některou z činností stanovenou zákonem (pracovní poměr nebo služební poměr s měsíčním výdělkem do poloviny minimální mzdy nebo činnost na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr s měsíční odměnou do poloviny minimální mzdy).²⁴⁴ Podpůrní doba, tedy délka období, za které se podpora v nezaměstnanosti poskytuje, činí u osob do 50 let věku 5 měsíců, od 50 do 55 let věku 8 měsíců a nad 55 let věku 11 měsíců.²⁴⁵ *„Výše podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci se stanoví procentní sazbou z průměrného měsíčního čistého výdělku, který byl u uchazeče o zaměstnání zjištěn a naposledy používán pro pracovněprávní účely v jeho posledním ukončeném zaměstnání v rozhodném období podle pracovněprávních předpisů.“*²⁴⁶ Nárok na podporu při rekvalifikaci má takový uchazeč o zaměstnání, který se účastní rekvalifikace, jež je zabezpečovaná krajskou pobočkou Úřadu práce. Zároveň platí podmínka, že ke dni, k němuž má být podpora při rekvalifikaci přiznána, není poživitelem starobního důchodu.²⁴⁷

²⁴³ § 39 odst. 2 písm. a) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁴⁴ Viz § 25 odst. 3, § 39 a § 41 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁴⁵ § 43 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁴⁶ § 50 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁴⁷ § 40 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Zaměstnávání osob se zdravotním postižením je rovněž řešeno zákonem o zaměstnanosti a představuje další způsob minimálně předcházející sociálnímu vyloučení u těchto osob. Za osoby se zdravotním postižením se považují fyzické osoby invalidní ve třetím stupni („osoba s těžším zdravotním postižením“), osoby invalidní v prvním nebo druhém stupni nebo osoby zdravotně znevýhodněné.²⁴⁸ Osobou zdravotně znevýhodněnou je „fyzická osoba, která má zachovánu schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti být nebo zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu“²⁴⁹. Osoby se zdravotním postižením mají právo na pracovní rehabilitaci, kterou zabezpečuje a hradí krajská pobočka Úřadu práce. Jde o soustavnou činnost, která je přímo zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání zdravotně postižené osoby. Mezi obsahové součásti pracovní rehabilitace patří poradenská činnost zaměřená na volbu povolání, zprostředkování zaměstnání, změna zaměstnání atd.²⁵⁰ Dalším institutem sloužícím k zaměstnávání osob se zdravotním postižením je tzv. příspěvek na zřízení pracovního místa pro osobu se zdravotním postižením, tedy „pracovní místo, které zaměstnavatel zřídil pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody uzavřené s Úřadem práce“²⁵¹.

Aktivní politika zaměstnanosti je velmi důležitou součástí zajišťování zaměstnání a je rovněž primárně řešena zákonem o zaměstnanosti. Považuje se za ni souhrn veškerých opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Jejím cílem je nalézt fyzickým osobám vhodné zaměstnání a reagovat na potřeby trhu práce.²⁵² Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti jsou rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovací příspěvek, příspěvek na zapracování a příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.²⁵³ Aktivní politika zaměstnanosti je financována z prostředků státního rozpočtu.

Ve vztahu k zaměstnávání osob ohrožených sociálním vyloučením, zejména seniorů nebo osob zdravotně postižených, představuje jedinou ochranu, kterou upravují pracovněprávní předpisy, ochrana formou zákazu diskriminace. Koldinská dodává, že senioři „bývají často zaměstnáváni za horších platových podmínek, a to především proto, že lidé v důchodovém věku,

²⁴⁸ § 67 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁴⁹ § 67 odst. 3 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁵⁰ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁵¹ § 75 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

²⁵² BĚLINA, Miroslav: *Pracovní právo*. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 485.

²⁵³ § 104 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

kteří pobírají starobní důchod, mohou zároveň pracovat a zároveň pobírat starobní důchod.“²⁵⁴
Toto může zakládat diskriminační chování vůči seniorům, kteří následně pracují za jiných podmínek než ostatní zaměstnanci.

3.4.7 Migrace

Pojem migrace označuje „*přesun jednotlivce nebo skupin v zeměpisném prostoru*“²⁵⁵. Migrace je jednou z mála možností, které mohou řešit prostorovou exkluzi v sociálně vyloučených lokalitách. Může se jednat o migraci vnitrostátní (mezi obcemi nebo kraji) nebo i mezinárodní (zahraniční). Vnitrostátní migrace je spojena především se stěhováním se do větších měst, ať už z důvodu studia a následného setrvání v daném městě nebo z důvodů pracovních. Z časového hlediska lze tak migraci rozdělit na dočasnou, o kterou se jedná například při dojíždění za prací a trvalou, která znamená absolutní opuštění dosavadního bydliště a přesun do nového. Negativním důsledkem tohoto procesu je vylidňování a stárnutí venkova, a to z důvodu migrace z venkovských obcí do měst.

Druhé hledisko přímo související s migrací se týká sociálně vyloučených lokalit, kdy často neexistuje možnost vymanit se z dané lokality a odstěhovat se do prostor, lokalit a částí měst, kde by míra sociálního vyloučení nebo míra ohrožení sociálním vyloučením nebyla tak alarmující jako v sociálně vyloučené lokalitě samé. O sociálně vyloučených lokalitách bylo pojednáno již dříve.

3.4.8 Mezigenerační solidarita

Mezigenerační solidarita se vztahuje k plnění mezigeneračních závazků, tedy závazků vyplývajících z pocitu odpovědnosti dětí vůči svým rodičům, případně i prarodičům a naopak i rodičů vůči svým zletilým dětem. I s ohledem na proces demografického stárnutí dochází ke změnám i v podobě vztahů mezi jednotlivými generacemi, a to jak v rámci rodiny, tak i v rámci společnosti jako celku.

Tento princip, jehož primárním účelem je zabránit vzniku sociálního vyloučení, může ve svém důsledku zapříčinit formování mezigeneračního konfliktu přímo souvisejícího se stárnutím populace.

²⁵⁴ KOLDINSKÁ, Kristina: *Sociální právo*. Praha: C.H.Beck, 2007, str. 111.

²⁵⁵ TOMESŠ, Igor: *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014, str. 285.

Míra mezigenerační solidarity je vyšší u osob nábožensky orientovaných. Rabušic a Chromková Manea uvádějí výsledky statistiky z dat European Values Study (EVS), kde v roce 2008 označilo jen 31 % českých občanů za věřící, přičemž např. ve Slovenské republice to bylo 81 %.²⁵⁶ Možným vysvětlením zde je větší vedení věřících osob k úctě vůči rodičům. Ve vztahu k sociálně slabším osobám či zdravotně postiženým osobám se míra mezigenerační solidarity vysvětluje vyšším soucitem zbývající části populace.

Mezigenerační solidarita se projevuje nejen v rámci společnosti jako celku, ale i v rámci jednotlivých rodin. Rodinná péče především o staré a nesoběstačné členy rodiny je provázána jednak vlastní praktickou péčí jednotlivých členů rodiny o potřebného, jednak ale i láskou a starostí, která je často nejdůležitější motivací k této péči.²⁵⁷ Důsledkem stárnutí populace, díky kterému dochází v současné době k relativně dlouhé koexistenci dvou dospělých generací, je i proměna vztahů v rodině. Rodinná mezigenerační solidarita tak nemůže být a ani nebyla omezená jen na rodiče a nedospělé děti, ale stále více se rozšiřuje i ve vztahu dospělých dětí k stárnoucím rodičům.

Mezigenerační vztahy a jejich formování přímo souvisí se změnou postojů společnosti vůči seniorům a také s negativně pojímaným demografickým vývojem. Situaci ve společnosti lze zhodnotit tak, že existující stereotypní názory ve společnosti spoluutvářejí nebo napomáhají spoluutvářet především média, a to častým negativním zobrazováním seniorů jako ekonomické zátěže pro celou společnost. „*Pozitivní postoje k problematice stáří a stárnutí je nezbytné formovat od nejútlejšího věku výchovou v rodině a ve školském vzdělávacím systému.*“²⁵⁸ Společnost by měla podporovat aktivity vedoucí k pochopení potřeb seniorů a procesu stárnutí ze strany ostatní společnosti. Zároveň je vhodné a potřebné přiblížit mladé lidi seniorům a podporovat tak vzájemné oboustranné porozumění.

²⁵⁶ RABUŠIC, Ladislav a Beatrice CHROMKOVÁ MANEA: *Postoje, hodnoty a demografické chování v České a Slovenské republice v období transformace (1991–2008)*. DA Info 2012, Vol. 6, No. 1: 27-49. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2012, dostupné také online na [http://dav.soc.cas.cz/uploads/a34cf055e500cdb8f6989bcebb11780c066ac0b4_DaV12_1_p27_49.pdf], [cit. 9. 4. 2014], str. 38.

²⁵⁷ JERÁBEK, Hynek: *Rodinná péče o seniory jako „práce z lásky“: nové argumenty*. In: Sociologický časopis, 2009 - Vol. 45, No. 2, Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2009, str. 244.

²⁵⁸ *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* (aktualizovaná verze ke dni 31. prosince 2014), schválený usnesením Vlády České republiky ze dne 30. března 2015 č. 218. Dostupný také online na [http://www.mpsv.cz/cs/14540], [cit. 21. 5. 2015], str. 25.

4. Možnosti řešení chudoby a sociálního vyloučení na venkově

Možností řešení chudoby a sociálního vyloučení je celá řada, ne všechny jsou však v potřebné míře realizovány, případně podporovány. V rámci předchozí kapitoly byly zmíněny obecné způsoby řešení sociálního vyloučení, které se věnovaly především ekonomické stránce, a to v podobě sociálních dávek (dávky státní sociální podpory, dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky pěstounské péče a dávky poskytované osobám se zdravotním postižením) a podpory v nezaměstnanosti, dále sociálních služeb a příspěvku na péči, migrace a mezigenerační solidarity.

Venkov je specifickou oblastí, ve které se oba zmíněné fenomény, tj. chudoba a sociální vyloučení, projevují zejména v podobě prostorového vyloučení a ve které není možné některé metody řešící nebo zmírňující sociální vyloučení použít. Takovou metodou hůře použitelnou v oblasti venkova je například posílení systému veřejně prospěšných prací, na jejichž vykonávání by mohlo být vázáno poskytování některých sociálních dávek nebo alespoň jejich výše. V souvislosti se zaměstnáváním je na venkově oproti velkým městům obtížnější řešit nezaměstnanost rozšířením nabídky rekvalifikačních kurzů. Řešením chudoby a sociálního vyloučení na venkově by mohla být např. i motivace žáků prospěchovými stipendii, ve svém důsledku by to ale znamenalo migraci do měst za pracovními příležitostmi a vylidňování venkovských oblastí.

Mezi možnosti řešení vlastního sociálního vyloučení a tím i chudoby ve venkovském prostoru může patřit podpora poradenství, podpora mimoškolních aktivit, zpřístupnění sociálních služeb, vyšší míra právního poradenství, ale např. i zapojení se do důchodového spoření, penzijního připojištění či úrazového pojištění. Důraz by měl být rovněž kladen na zachování rodinné solidarity. Ve vztahu k vyšší míře nezaměstnanosti na venkově související s menší nabídkou práce a sezónními zemědělskými činnostmi je za způsob řešení zejména důsledků sociálního vyloučení nebo vlastní chudoby považováno i poskytování dávek v nezaměstnanosti, resp. podpory v nezaměstnanosti.

Některé možnosti řešení chudoby stanoví i Program rozvoje venkova na období 2014-2020 (dále jen „Program“ nebo „Program rozvoje venkova“), zpracovaný v souladu s nařízením Evropského parlamentu (EP) a Rady č. 1305/2013 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova. *„Řídí se rovněž ustanoveními nařízení Evropského parlamentu a Rady o společných ustanoveních ohledně Evropského fondu pro regionální rozvoj, Evropského sociálního fondu, Fondu soudržnosti, Evropského zemědělského fondu*

pro rozvoj venkova a Evropského námořního a rybářského fondu, jichž se týká společný strategický rámec, o obecných ustanoveních ohledně Evropského fondu pro regionální rozvoj, Evropského sociálního fondu a Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006²⁵⁹. Tento program byl schválen vládou dne 9. července 2014 a řeší priority Evropské unie pro rozvoj venkova, kterými jsou mj. podpora předávání poznatků a inovací ve venkovských oblastech; zvýšení životaschopnosti zemědělských podniků a konkurenceschopnosti všech druhů zemědělské činnosti; podpory organizace potravinového řetězce; obnova, zachování a zlepšení zemědělských, lesnických a souvisejících ekosystémů; podpora účinného využívání zdrojů; podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech.²⁶⁰ Program řeší rovněž stabilizaci venkovského obyvatelstva prostřednictvím zajištění pracovních příležitostí.

Program rozvoje venkova stanoví v rámci priority 6 nazvané „Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech“ se zaměřením na tyto oblasti dvě opatření, a to

- usnadnění diverzifikace, vytváření a rozvoje malých podniků a pracovních míst,
- posílení místního rozvoje ve venkovských oblastech.²⁶¹

Cílem těchto opatření je „*usnadnit diverzifikaci do nezemědělských činností a stimulovat tak vytváření pracovních míst*“²⁶². Je počítáno s podporou stavebních a technologických investic v zemědělských podnicích, které by měly vést k rozdělení aktivit do dalších oblastí za účelem zajištění nového zdroje příjmů z činností nezemědělského charakteru. Mezi zmiňované možnosti diverzifikace patří venkovská turistika, obnova řemeslné výroby, zpracování obnovitelných zdrojů energie a nepotravinářské využití zemědělské produkce. Podpora má kromě ekonomických přínosů pro příjemce dotace umožnit udržení pracovních míst, pomáhat vytvářet nové pracovní příležitosti pro kvalifikované i nekvalifikované pracovní síly, posílit ekonomický potenciál v regionu. Rovněž má pozitivně přispět i k zachování služeb na venkově a jejich rozvoji a tím i k celkové stabilizaci venkovských oblastí.²⁶³

Řešením chudoby i sociálního vyloučení může být rovněž pomoc prostřednictvím mezinárodní spolupráce, tedy nadnárodní pomoc. Příkladem realizování takové pomoci

²⁵⁹ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Program rozvoje venkova na období 2014-2020*. Verze schválená vládou ČR dne 9. 7. 2014, str. 10.

²⁶⁰ Tamtéž, str. 10.

²⁶¹ Tamtéž, str. 82.

²⁶² Tamtéž, str. 141.

²⁶³ Tamtéž, str. 141.

je činnost Evropského sociálního fondu (dále jen „ESF“), který je jedním ze tří strukturálních fondů²⁶⁴ Evropské unie. Mezi oblasti působnosti patří podpora zaměstnanosti a mobility, investice do vzdělání, příležitosti pro všechny, kvalitní veřejné služby. ESF se rovněž zaměřuje na podpory projektů pomáhající lidem ze znevýhodněných skupin.

Dalším hlediskem řešícím sociální komplikace může být zajišťování uspokojování prioritních potřeb, a to zejména prostřednictvím poskytování adekvátních sociálních služeb potřebným osobám, a zároveň kontrola nestátních aktérů v oblasti poskytování těchto služeb.

4.1 Sociální zemědělství

Chudobu a sociální vyloučení lze řešit rovněž prostřednictvím tzv. sociálního zemědělství. Sociální zemědělství²⁶⁵ představuje relativně nový pojem, který vychází primárně z pojmu „Green care“, jenž označuje „široké spektrum téměř jakýchkoli činností, které jsou strukturovány, plánovány a popřípadě dokumentovány, založených na vzájemné interakci člověka a přírody za účelem dosažení lidského blaha“²⁶⁶. Green care v sobě např. činnosti pedagogické, vzdělávací, sociálně inkluzivní, pracovní, terapeutické a další, jejichž hlavní podstatou je přímý „lidský kontakt s přírodními prvky a jejich pozitivní účinky na kvalitu lidského života“²⁶⁷. Pokud je někdo poskytovatelem služeb Green Care, znamená to, že rozšiřuje svoji zemědělskou činnost o roli tvůrce terapeutického prostředí, ztotožňuje se s idejemi Green Care a k zemědělství volí inovativní a kreativní přístup.²⁶⁸

Neopominutelnou úlohou sociálního zemědělství je možnost sociálního začlenění zdravotně a sociálně znevýhodněných osob v oblasti venkova.

Z hlediska práva neexistuje v České republice legální definice sociálního zemědělství. Lze jej vnímat jako soubor primárně zemědělských činností, které jsou orientovány na podporu sociálně i zdravotně znevýhodněných osob. Evropský hospodářský a sociální výbor (EESC) ve svém stanovisku ze dne 12. prosince 2012 uvádí, že „sociální zemědělství je inovativní přístup sdružující dva koncepty: multifunkční zemědělství a sociální služby / zdravotní péči na místní úrovni. Přispívá v rámci produkce zemědělského zboží k blahobytu a sociální integraci osob,

²⁶⁴ Vedle Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) a Evropské námořního a rybářského fondu (EMFF).

²⁶⁵ Označované také pojmy Green Care Farming, Social Farming, Farming Therapy aj.

²⁶⁶ CHOVANEC, Tomáš, a kol.: *Sociální zemědělství – představení konceptu*. Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015, str. 4.

²⁶⁷ Tamtéž, str. 4.

²⁶⁸ LUND, Inger Elisabeth, Arild GRANERUD a Bengt G. ERIKSSON: *Green Care From the Provider's Perspective: An Insecure Position Facing Different Social Worlds*. SAGE Open – 2015, číslo 5/1.

jež mají specifické potřeby.²⁶⁹ V článku 3.3 tohoto stanoviska je uvedeno, že sociálního zemědělství „by tedy mohlo být definováno v první řadě jako souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem vytváření sociálních služeb ve venkovských nebo příměstských oblastech (např. rekvalifikace, terapie, chráněná zaměstnání, celoživotní učení a další činnosti přispívající k sociální integraci (podle definice Cost Action 866 – Green Care – iniciativa Evropská spolupráce v oblasti vědy a technologií). V tomto smyslu se jedná mimo jiné o to, aby byly v rámci zemědělského podniku vytvořeny podmínky, jež umožní zapojení osob se specifickými potřebami do každodenních činností podniku s cílem zajistit rozvoj a podporu těchto osob a zlepšit jejich blahobyt.“²⁷⁰

V následující tabulce jsou uvedeny hlavní přínosy sociálního zemědělství, které představují přínosy nejen pro jednotlivce, ale i pro společnost, oblast zemědělství a venkov.

Tabulka 8: Přínosy sociálního zemědělství

Dostupnost sociálních služeb na venkově	Větší efektivita sociální péče a sociální pomoci
Tvorba a udržení pracovních míst na venkově	Konkrétní přínosy pro jednotlivce
Posílení společné odpovědnosti a zlepšení vztahů	Zlepšení životního prostředí
Možnost nového zdroje příjmů pro malé firmy	Vznik vazeb mezi venkovem a vzdělávacími institucemi

Zdroj: Vlastní zpracování dle CHOVANEC, Tomáš, a kol.: *Sociální zemědělství – představení konceptu*. Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015

Sociální zemědělství je zaměřené na tři hlavní oblasti, a to na produkci, služby a vzdělávání. Produkce přímo souvisí se zaměstnáváním, služby mají za cíl integrovat osoby do běžného života společnosti a vzdělávání se týká aktivit navázaných na venkovské prostředí a zemědělskou činnost. Sociální zemědělství tedy představuje rozvíjející se oblast charakteristickou zapojením do pracovního života, sociálním začleněním, rekvalifikačními aktivitami, sociálními službami a službami osobní asistence. Ve vztahu k seniorům by bylo vhodné zajistit větší informovanost, a to tedy především ve vztahu k osobám sociálně vyloučeným či sociálním vyloučením ohroženým. Nespornou výhodou sociálního zemědělství je propojení jednotlivých aspektů a funkcí zemědělství s tzv. osobami potřebnými. V České republice je sociální zemědělství teprve na svém počátku.

²⁶⁹ EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE: *Opinion of the European Economic and Social Committee on Social farming: green care and social and health policies*. Dostupné také online na [http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.nat-opinions.25458], [cit. 29. 4. 2016].

²⁷⁰ Tamtéž.

EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ

5. Metodologický aparát empirické části práce

Empirická část této práce je rozdělena do několika samostatných částí, které na sebe ale zároveň přímo navazují. Pro každou z těchto částí je stanoven jeden nebo více dílčích cílů.

První fáze empirického šetření spočívá v provedení charakteristiky Jihočeského kraje, a to ze socioekonomického a právního hlediska. Výběr Jihočeského kraje je proveden po zhodnocení několika dílčích kritérií. Jihočeský kraj se označuje za převážně venkovský region, stejně jako dalších šest krajů České republiky. Druhým důležitým hlediskem je skutečnost, že jde o kraj s nejvyšším podílem na tvorbě hrubé přidané hodnoty v převážně venkovských regionech.²⁷¹

Zároveň jsou blíže charakterizovány zejména vybrané okresy Strakonice a Český Krumlov, které jsou vybrány s ohledem na jejich polohu v Jihočeském kraji, kdy okres Strakonice představuje tzv. vnitrozemský okres nepostižený vysídlováním obyvatelstva a okres Český Krumlov je naopak okresem umístěným na hranicích České republiky zasažený vysídlováním Sudet. Druhý důvod pro výběr okresů Strakonice a Český Krumlov se kromě jejich polohy týká odlišnosti obou okresů, a to ve smyslu okresu s nejvyšším a nejnižším počtem obcí v kraji. Pro oblast obou vybraných okresů jsou vytvořeny základní popisné informace související s polohou, počtem obyvatel, zaměstnaností atd.

Druhá fáze empirického šetření si klade za cíl zhodnotit analytické podklady týkající se charakteristiky životních podmínek osob v uvedených dvou lokalitách Jihočeského kraje (okres Strakonice a okres Český Krumlov).

Jsou shromážděny, analyzovány a zhodnoceny údaje ze zpráv, šetření a provedených výzkumů v Jihočeském kraji a dále shromážděny dostupné informace z úřadů územních samosprávných celků. Výsledkem této fáze je SWOT analýza okresu Strakonice a okresu Český Krumlov.

²⁷¹ Blíže úvodní část kapitoly 6 této práce.

Třetí fáze se týká konkretizování výběrového souboru respondentů a provedení hlubších vícedenních sond ve vybraných oblastech ve vztahu k subjektivním názorům seniorů a mladistvých primárně na skupinu seniorů v oblasti venkova ve vybraných okresech Jihočeského kraje. Vícedenní sondy byly realizovány prostřednictvím techniky focus group. Jednotlivé focus groups se po použití metody trsování orientovaly na čtyři základní témata, a to bydlení, trávení volného času, sociální vyloučení a chudobu, vždy ve vztahu k seniorům, případně ke skupině mladistvých. Pro vymezení venkova je použita tzv. nová metodika Evropské unie a zároveň i původní typologie OECD založená na podílu obyvatelstva žijícího na území s hustotou zalidnění menší než 150 obyvatel/km² a na úrovni obcí jsou pak do venkovských zahrnuty obce do 2 000 obyvatel. Hodnocení výstupů z této fáze je provedeno ve dvou dílčích krocích, kdy prvním krokem je vyhodnocení dat získaných ze záznamového archu osobních údajů. Druhým, přímo následujícím krokem je vyhodnocení výpovědí respondentů získaných z jednotlivých focus groups individuálně a v souvislostech.

Čtvrtá fáze představuje fázi závěrečnou, která má za cíl zhodnotit závěry předchozích fází a navrhnout možná řešení.

Základní technika použitá pro účely empirického šetření je tedy vědecká technika nazvaná „focus group“, označovaná také jako skupinové rozhovory či ohniskové skupiny. Jde o dotazovací techniku, která je založena „na principu pokládání otázek a vyhodnocování odpovědí na ně“²⁷² s tím, že otázky se pokládají celé skupině respondentů najednou a zároveň jsou i najednou získávány odpovědi. Dle Miovského jde o jednu z progresivních zejména kvalitativních technik pro získávání dat.²⁷³ Prostřednictvím této výzkumné techniky dochází k deskripci a následné explanaci zkoumaných společenských jevů, zejména socio-ekonomických. Jak uvádí Majerová, „*prvotním účelem skupinových interview je shromáždění dat pro objasnění zkoumaných problémů.*“²⁷⁴ Tato technika byla zvolena jako nejučinnější s ohledem na zkoumanou problematiku a s ohledem na výběr respondentů. Focus group je charakteristické sociální interakcí mezi více osobami. Jde o dotazování tazatele zaznamenávajícího odpovědi respondenta.²⁷⁵ Mezi základní výhody interview patří flexibilita

²⁷² MAJEROVÁ, Věra, a Emerich MAJER: *Empirický výzkum v sociologii venkova a zemědělství*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2007, str. 33.

²⁷³ MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, str. 175.

²⁷⁴ MAJEROVÁ, Věra, a Emerich MAJER: *Empirický výzkum v sociologii venkova a zemědělství*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2007, str. 151.

²⁷⁵ Tamtéž, str. 93.

výzkumné techniky, kdy je možné při neurčitých odpovědích doplnit dodatečné otázky, a dále skutečnost, že „*proporce úspěšně dokončených rozhovorů je podstatně větší než návratnost dotazníků*“²⁷⁶. Nespornou výhodou je možnost pozorování nonverbálního chování a častá spontaneita respondentů. Hendl uvádí, že „*při dobře vedené skupinové diskuzi se uvolňují racionalizační témata a psychické zábrany a diskutující snadněji odhalují své postoje a způsoby jednání, své myšlení a pocity v běžném životě*“²⁷⁷. Na rozdíl od skupinové diskuze, která je charakteristická pozorováním jednání a zaznamenáváním výpovědí jednotlivých účastníků, je skupinové interview více zaměřené na dotazování než na pozorování. Na druhou stranu Morgan dodává, že právě focus groups nabízejí určitou formu kompromisu mezi výhodami přímého pozorování a individuálními rozhovory.²⁷⁸ Zásadní nevýhodou skupinových interview je signifikantně vyšší časová náročnost. Zodpovídání jednotlivých otázek zabírá hodně času zejména z důvodu nezbytnosti uvážít názory všech respondentů. V případě focus group jde o kombinovaný kvalitativně-kvantitativní přístup k výzkumu. V rámci kvalitativního šetření „*jsou obvykle pokládány otevřené otázky, neprodukují kvantitativní nebo numerická data. Lidé odpovídají na otevřené otázky celými větami a výzkumníci často přistupují k analýze těchto vět, aniž by je transformovali do čísel*“²⁷⁹. Kvantitativní šetření je pak „*navrženo tak, aby přineslo numerická data měřením proměnných*“²⁸⁰. Skupinové interview je vedené osobou moderátora, zde autora disertační práce. Výzkum probíhá dle předem stanovených postupů, kdy je vyhledán námět, připraven projekt spolu se seznamem otázek, vytvořeny konkrétní výzkumné otázky, vybrán vzorek respondentů a vytvořeny nástroje pro sběr dat.²⁸¹ Pro účely výzkumu k této disertační práci byly použity otázky různého formátu, a to uzavřené, polootevřené i otevřené. Uzavřené otázky byly použity k možnosti standardizování odpovědí. Výhodou otevřených otázek je, že umožňují respondentovi přesně odpovídat. V rámci dotazování nebyly s ohledem na výzkumnou techniku využity filtrační otázky. Zároveň ale bylo využito tzv. sond, tj. otázek doplňujících, jejichž hlavním účelem je „*přimět respondenta k úplnějšímu a přesnějšímu vyjádření odpovědi, nebo alespoň odpovědi, která je pro výzkumný úkol použitelnější*“²⁸².

²⁷⁶ DISMAN, Miroslav: *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002, str. 141.

²⁷⁷ HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, str. 182.

²⁷⁸ MORGAN, David L.: *Focus groups as qualitative research*, Calif.: Sage Publications, 1997, str. 16.

²⁷⁹ PUNCH, Keith: *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008, str. 12.

²⁸⁰ Tamtéž, str. 13.

²⁸¹ MAJEROVÁ, Věra, a Emerich MAJER: *Empirický výzkum v sociologii venkova a zemědělství*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2007, str. 35

²⁸² Tamtéž, str. 104.

6. Charakteristika a socioekonomická studie zkoumané lokality

V rámci této kapitoly je uveden popis zkoumané lokality, tj. primárně Jihočeského kraje jako celku a dále dvou jeho vybraných okresů, a to okresu Strakonice a okresu Český Krumlov. Jsou uvedeny základní ukazatele vztahující se k obyvatelstvu, politické situaci, službám, dopravě a životnímu prostředí. Zároveň jsou pro oba vybrané okresy uvedeny SWOT analýzy, ve kterých budou hodnoceny silné stránky (Strengths), slabé stránky (Weaknesses), příležitosti (Opportunities) a ohrožení (Threats). Silné a slabé stránky jsou tvořeny vnitřními faktory působícími na rozvoj okresů, zatímco příležitosti a ohrožení jsou tvořeny vnějšími faktory, které jsou velmi slabě ovlivnitelné. Silné stránky zobrazují přednosti, charakteristiky a dovednosti, které jsou přínosné pro daný okres. Slabé stránky reflektují existující negativní skutečnosti v okrese, které mohou snižovat nebo dokonce eliminovat progresivitu okresu. Příležitosti zaznamenávají vnější podmínky, poptávky a příležitosti, které mohou napomoci rozvoji okresu. Ohrožení pak reflektují vnější podmínky, které mohou negativně ohrozit budoucí rozvoj okresu.

Výběr Jihočeského kraje byl proveden na základě několika výběrových kritérií. Jihočeský kraj patří mezi šest českých převážně venkovských regionů, a to vedle kraje Olomouckého, Pardubického, Plzeňského, Vysočiny a Zlínského.²⁸³ Jedním z důvodů výběru tohoto kraje je skutečnost, že za rok 2013 dosáhl Jihočeský kraj v převážně venkovských regionech nejvyššího podílu na tvorbě hrubé přidané hodnoty (dále též „HPH“), a to celkem 188,8 mld. Kč z celkových republikových 3 664,7 mld. Kč.²⁸⁴ Důvodem pro zvolení HPH jako ukazatele domácí ekonomiky namísto např. HDP je, že HPH zahrnuje pouze přidanou hodnotu poptávaných produktů a nezahrnuje tedy tzv. mezispotřebu, tedy hodnotu vstupů produktů. Přidaná hodnota se považuje za důchod z produkce. Hrubá přidaná hodnota je „*důchodem pocházejícím z produktivní činnosti na úrovni jednotlivých výrobců i na úrovni národního hospodářství*“²⁸⁵.

²⁸³ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016], str. 59.

²⁸⁴ Tamtéž, str. 62.

²⁸⁵ HRONOVÁ, Stanislava, a kol.: *Národní účetnictví: nástroj popisu globální ekonomiky*. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 25.

Ve vztahu k údajům z roku 2014 zaznamenal Jihočeský kraj spolu s Ústeckým krajem nárůst kvality půdy.²⁸⁶ Jihočeský kraj zaujal druhé místo v oblasti nejvyššího podílu osob na celkové zaměstnanosti v sektoru zemědělství, a to s 11,7 %. Tento podíl je nejvyšší v Kraji Vysočina (12,2 %), nejnižší v Hl. m. Praze (0,9 %).²⁸⁷

Podíl nezaměstnaných osob činil v Jihočeském kraji k 31. prosinci 2015 celkem 5,07 %, což představuje kraj s hodnotou blízkou průměrným stavům. Nejnižší podíl nezaměstnaných osob zaznamenalo Hl. m. Praha (4,20 %), největší pak Ústecký kraj (8,91 %).²⁸⁸

Kraje, jak je uvedeno v kapitole 1 této disertační práce, jsou územně samosprávnými celky, a to vedle obcí.²⁸⁹ Obce a kraje tak představují oficiální územní členění České republiky. Okresy představují další členění státu, přičemž jsou vnímány spíše než správní jako statistická jednotka. Historie okresů sahá do poloviny 19. století, kdy do roku 1848 fungovala na území dnešní České republiky tzv. patrimoniální správa, kdy tzv. patrimonium (panství) bylo základní správní jednotkou. V rámci jednotlivých zemí se nacházelo celkem 32 krajů (24 v Čechách, 6 na Moravě a 2 ve Slezsku), v jejichž čele stál hejtman.²⁹⁰ „Dále se v Čechách nacházelo 1 421 samostatných panství, statků a měst a 6 066 katastrálních (berních) obcí.“²⁹¹ Na základě reformy z roku 1848 došlo ke sloučení moravské a slezské země. Okresy, jako správní jednotky spravující okresní hejtmanství a náhrada za původní panství, vznikly v roce 1850. Vedle celkem 112 těchto správních okresů existovalo ještě celkem 310 soudních okresů. Reforma v roce 1855 vedla ke sloučení správních a soudních okresů, základní administrativní jednotkou byly místní obce v počtu celkem 11 925. Tyto obce byly vymezeny dle katastrálního území. Reforma z roku 1867 způsobila opětovné rozdělení moravské země na zemi moravskou a slezskou, kraje byly zrušeny a počet okresů se zvyšoval.²⁹² Celkem „328 soudních okresů zůstalo tedy jen územní jednotkou moci soudní, území spravovalo 126 samosprávně politických okresů v čele s okresním hejtmanstvím“²⁹³. Při vzniku Československa v roce 1918 došlo k převzetí rakouského systému

²⁸⁶ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016], str. 184.

²⁸⁷ Tamtéž, str. 163.

²⁸⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Podíl nezaměstnaných osob v krajích ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/animovana_mapa_podil_nezam_kraje], [cit. 25. 1. 2016]

²⁸⁹ Čl. 99 Ústavy: „Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.“

²⁹⁰ SVOBODOVÁ, Hana, Antonín VĚŽNÍK a Eduard HOFMANN: *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2013.

²⁹¹ Tamtéž, str. 12.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž, str. 12.

veřejné správy, „*tedy tři země, 141 politických okresů, 328 soudních okresů a 11 435 obcí*“²⁹⁴. Změnu do situace měl přinést župní zákon z roku 1920, kdy politická správa měla být přenesena do soudních okresů a měl vzniknout model „*obce – soudní a politické okresy – župy*“²⁹⁵. Župní zákon byl však v roce 1927 zrušen, sloučila se opět Morava a Slezsko do moravskoslezské země a zůstal tak zachován model „*obec – politický okres – země – stát*“²⁹⁶. Změny provedené v předválečných a válečných letech 1938 až 1945 byly následně prohlášeny za právně neplatné. V roce 1949 byly zrušeny země a soudní okresy, kdy soudní okresy byly sjednoceny s politickými. Až do 31. prosince 1948 tak existovaly dvojí okresy. Zároveň byly na místní, okresní a krajské úrovni zřízeny národní výbory. Reformou z roku 1960, konkrétně na základě zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, docházelo ke slučování obcí a krajů a bylo stanoveno celkem 76 okresů.²⁹⁷ Tento zákon stanovil, že „*území Republiky československé se dělí na kraje, kraje se dělí na okresy a okresy se dělí na obce a vojenské újezdy*“²⁹⁸. Vyjmenovával celkem 7 krajů a v každém kraji taxativně stanovil okresy. V roce 1990 byly nabytím platnosti a účinnosti zákona č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících, národní výbory zrušeny a základní správní jednotkou se staly obce, a to v modelu obec – okres – kraj. Okresní národní výbory se přetransformovaly²⁹⁹ na okresní úřady, byla stanovena působnost okresních úřadů. Byly rovněž vymezeny vztahy ústředních orgánů státní správy k okresním úřadům. V roce 2002 byly okresní úřady zrušeny³⁰⁰, kompetence původních okresních úřadů převzaly krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností. K tomu došlo zejména přijetím trojice zákonů, a to zákona č. 312/2002 Sb., o úřednicích územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, zákona č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností a zákona č. 320/2002 Sb. o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů.

V současné době je správní území České republiky členěno dle modelu kraj – obec. Okresy jako správní jednotky (tedy správní okresy) zanikly, jako územní, statistické, orientační³⁰¹ či soudní jednotky však zůstaly zachovány.

²⁹⁴ SVOBODOVÁ, Hana, Antonín VĚŽNÍK a Eduard HOFMANN: *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, str. 12.

²⁹⁵ Tamtéž, str. 13.

²⁹⁶ Tamtéž, str. 13.

²⁹⁷ Tamtéž, str. 13.

²⁹⁸ § 1 zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu.

²⁹⁹ Na základě zákona České národní rady č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících.

³⁰⁰ Činnost okresních úřadů byla ukončena k 31. prosinci 2002.

³⁰¹ Orientační funkci plní okresy v podobě rozlišovacího údaje k názvu některých obcí, u kterých je název v rámci České republiky častější.

Důvody pro následný výběr okresů Český Krumlov a okresu Strakonice pro provedení výzkumu spočívaly ve dvou předem stanovených kritériích. Prvním kritériem byl počet obcí v daném okresu, kdy okres Český Krumlov je okresem s nejnižším počtem obcí (46 obcí) a okres Strakonice s nejvyšším počtem obcí v kraji (112 obcí).³⁰² Druhým výběrovým kritériem byla poloha okresů v kraji a v České republice, kdy s ohledem na předpokládanou rozdílnost byl stanoven požadavek na jeden tzv. „vnitrostátní“, jinak též centrální a jeden „hraničící“ okres, tj. periferní. V rámci Jihočeského kraje jsou tři okresy vnitrostátní (okres Písek, Strakonice a Tábor) a tři okresy periferní (okres Český Krumlov, Jindřichův Hradec a Prachatice). Poslední okres České Budějovice zaujímá specifické postavení z důvodu krajského, resp. statutárního města České Budějovice. Svou polohou v rámci Jihočeského kraje a České republiky se však jedná o okres hraničící, tedy periferní, neboť má společnou hranici s Rakouskou republikou.

Okres Strakonice sousedí s okresem Písek, České Budějovice a Prachatice z Jihočeského kraje a dále s Plzeňským krajem (okres Plzeň-jih, Klatovy) a se Středočeským krajem (okres Příbram). Jedná se tedy o klasický příklad vnitrostátního neboli centrálního okresu, který nemá společnou hranici s jiným státem. Okres Český Krumlov sousedí z České republiky pouze s jihočeskými okresy České Budějovice a Prachatice, dále je pak jeho hranicí již státní hranice sousedící s Rakouskou republikou (spolkové země Dolní Rakousy a Horní Rakousy), je tedy jedním z periferních okresů.

6.1 Základní údaje o Jihočeském kraji a vybraných lokalitách

Jihočeský kraj se správním centrem v Českých Budějovicích je jedním ze 14 vyšších územních samosprávných celků (uváděno včetně hlavního města Prahy), které jsou vymezeny ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Geograficky jde o poměrně uzavřený celek, „jehož jádro tvoří jihočeská kotlina s Českobudějovickou a Třeboňskou pánví. Na jihozápadě je obklopena Šumavou, na severozápadě výběžky Brd, na severu Středočeskou žulovou vrchovinou, na východě

³⁰² REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: Okresy Jihočeského kraje. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

Českomoravskou vrchovinou a na jihovýchodě Novohradskými horami“³⁰³. Jihočeský kraj se svou rozlohou 10 056 km² tvoří celkem 12,8 % rozlohy České republiky. Většina kraje leží v nadmořské výšce 400 až 600 m, nejvyšším místem je s 1 378 m šumavská hora Plechý, nejnižším místem pak hladina Orlické přehrady s nadmořskou výškou 330 m.³⁰⁴ Více než třetina území je pokryta lesy, které tvoří významné přírodní bohatství kraje. Na následujícím obrázku je zobrazeno všech 14 krajů, a to včetně Jihočeského kraje.

Obrázek 9: Území České republiky s umístěním jednotlivých krajů

Zdroj: JIHOČESKÝ KRAJ: *Server Jihočeského kraje pro územní plánování*. Dostupné online na [http://up.kraj-jihocesky.cz/?odkazy-na-zasady-uzemniho-rozvoje-ostatnich-kraju,209], [cit. 3. 5. 2015].

Svou rozlohou je Jihočeský kraj druhým největším krajem České republiky, a to po Středočeském kraji. Významná část hranic Jihočeského kraje je tvořena státní hranicí, a to se Spolkovou republikou Německo a Rakouskou republikou. Správním centrem kraje je statutární město České Budějovice. Jihočeský kraj je tvořen sedmi okresy, a to České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor. Následující tabulka zobrazuje rozlohu Jihočeského kraje a jeho jednotlivých okresů. Dále je uvedena hustota osídlení a počet obcí.

³⁰³ JIHOČESKÝ KRAJ: *Koncepce ochrany přírody Jihočeského kraje. Kapitola B*. 2008. Dostupné online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/1437/koncepce_ochrany_prirody_jihoceskeho_kraje.htm], [cit. 3. 5. 2015].

³⁰⁴ Tamtéž.

Tabulka 9: Rozloha a hustota osídlení Jihočeského kraje a jeho okresů k 1. 1. 2014

		Rozloha v km ²	Hustota osídlení v obyv./km ²	Počet obcí
Jihočeský kraj		10 057	63	623
O K R E S Y	České Budějovice	1 639	115	109
	Český Krumlov	1 615	38	46
	Jindřichův Hradec	1 944	47	106
	Písek	1 127	63	75
	Prachatice	1 375	37	65
	Strakonice	1 032	68	112
	Tábor	1 326	77	110

Zdroj: Vlastní zpracování dle REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: Okresy Jihočeského kraje. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015]

Kraj je charakteristický dobrou kvalitou životního prostředí, představuje významnou rekreační i turistickou oblast. Na území Jihočeského kraje se nachází Chráněná krajinná oblast Šumava, Třeboňsko, Novohradské hory, Blanský les a Národní park Šumava. V kraji je zastoupen především zpracovatelský průmysl, a to v podobě výroby potravin, strojů, textilu. Kraj není moc bohatý na nerostné suroviny. Jihočeský kraj patří mezi nejméně průmyslové oblasti České republiky. Zemědělství se orientuje na rostlinnou výrobu, tradiční je pak chov ryb.³⁰⁵

V rámci kraje se vyskytuje jedna jaderná elektrárna, a to Jaderná elektrárna Temelín, která je vzdálená od Českých Budějovic 24 km a 5 km od Týna nad Vltavou. Jedná se o elektrárnu, u které byl investiční záměr stavby vydán v únoru 1979, palivo do reaktoru bylo zavedeno v červenci 2000. První blok vyrobil první elektřinu 21. prosince 2000.³⁰⁶

Z dostupných údajů vyplývá, že k 31. prosinci 2014 měl Jihočeský kraj celkem 637 300 obyvatel³⁰⁷. Pro účely této disertační práce byly vybrány, jak už bylo uvedeno, dva okresy, a to okres Strakonice, ve kterém žije přes 11 % obyvatel celého kraje a okres Český Krumlov se zastoupením obyvatelstva ve výši necelých 9,6 %. Jde o okresy se vzájemně nejbližším počtem obyvatel. Dalším rozlišovacím aspektem u těchto okresů je jejich poloha, kdy okres Strakonice patří k severním okresům Jihočeského kraje a okres Český Krumlov k jižním

³⁰⁵ JIHOČESKÝ KRAJ: *Koncepce ochrany přírody Jihočeského kraje. Kapitola B.* 2008. Dostupné online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/1437/koncepce_ochrany_prirody_jihoceskeho_kraje.htm], [cit. 3. 5. 2015].

³⁰⁶ ČEZ: *Historie a současnost Elektrárny Temelín.* Dostupné online na [http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/jaderna-energetika/jaderna-elektrarny-cez/ete/historie-a-soucasnost.html], [cit. 1. 5. 2015].

³⁰⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obyvatelstvo Jihočeského kraje v roce 2014.* Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/obyvatelstvo-jihoceskeho-kraje-v-roce-2014], [cit. 4. 5. 2015].

okresům. Rovněž oba okresy od sebe odlišuje rozdílný historický vývoj, kdy okres Český Krumlov byl zásadním způsobem zasažen vysídlováním Sudet, okres Strakonice s ohledem na svou polohu však nikoliv.

Tabulka 10: Počet obyvatel Jihočeského kraje a jeho okresů k 31. 12. 2014

		Celkem	Muži	Ženy
Jihočeský kraj		637 300	314 047	323 253
O K R E S Y	České Budějovice	189 861	92 798	97 063
	Český Krumlov	61 110	30 674	30 436
	Jindřichův Hradec	91 778	45 236	46 542
	Písek	72 634	34 767	37 867
	Prachatice	50 800	25 372	25 428
	Strakonice	70 653	34 917	35 736
	Tábor	102 464	50 283	52 181

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obyvatelstvo Jihočeského kraje v roce 2014*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/x/obyvatelstvo-jihoceskeho-kraje-v-roce-2014>], [cit. 4. 5. 2015].

Z hlediska věkového složení obyvatelstva je potřeba zmínit, že k 31. prosinci 2013 bylo v rámci Jihočeského kraje celkem 15,06 % obyvatel ve věku 0 až 14 let, 67,47 % ve věku 15 až 64 let a 17,47 % obyvatel ve věku 65 a více let.³⁰⁸ Počet osob ve věku 65+ v rámci Jihočeského kraje odpovídá celorepublikovému průměru. Věkové složení obyvatelstva jednotlivých krajů je zobrazeno v následující tabulce, údaje týkající se Jihočeského kraje a celkově České republiky jsou zvýrazněny.

³⁰⁸ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014, str. 13.

Tabulka 11: Věkové složení obyvatelstva České republiky podle věkových skupin a krajů

Název kraje	Stav k 31. 12. 2013			
	0-14 let	15-64 let	65 a více let	zastoupení osob ve věku 65+ na území kraje v %
Hlavní město Praha	175 353	842 806	225 042	18,10
Středočeský kraj	214 652	875 654	212 030	16,28
Jihočeský kraj	95 890	429 563	111 254	17,47
Plzeňský kraj	84 101	386 964	102 404	17,86
Karlovarský kraj	44 480	205 387	50 442	16,80
Ústecký kraj	128 800	560 986	135 334	16,40
Liberecký kraj	68 196	296 026	74 387	16,96
Královehradecký kraj	82 276	367 934	101 699	18,43
Pardubický kraj	77 936	347 586	90 463	17,53
Kraj Vysočina	75 488	344 450	90 271	17,69
Jihomoravský kraj	172 886	789 416	207 776	17,76
Olomoucký kraj	94 054	429 863	112 439	17,67
Zlínský kraj	84 554	397 208	104 537	17,83
Moravskoslezský kraj	178 789	835 577	207 466	16,98
ČR celkem	1 577 455	7 109 420	1 825 544	17,37

Zdroj: Vlastní zpracování dle MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014, str. 13.

Vývoj věkového složení obyvatelstva Jihočeského kraje v letech 2005 až 2014 je uveden v následující tabulce, přičemž ve věkové skupině 65+ je více žen než mužů.

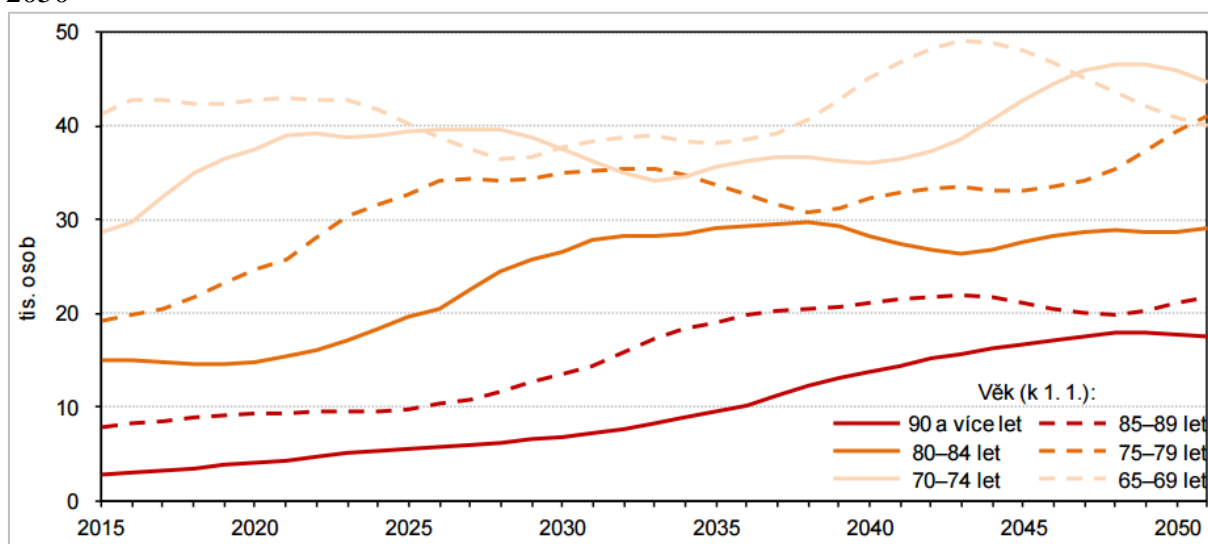
Tabulka 12: Věkové složení obyvatel Jihočeského kraje v letech 2005 až 2014

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Počet obyvatel									
Obyvatelstvo celkem	627 766	630 006	633 264	636 328	637 643	638 706	636 138	636 611	636 707	637 300
v tom ve věku										
0-14	93 438	91 943	91 545	91 361	91 668	92 715	93 935	94 968	95 890	96 875
15-64	446 006	448 209	449 999	450 719	449 281	446 990	439 059	434 132	429 563	425 694
65 a více	88 322	89 854	91 720	94 248	96 694	99 001	103 144	107 511	111 254	114 731
	v %									
0-14	14,9	14,6	14,5	14,4	14,4	14,5	14,8	14,9	15,1	15,2
15-64	71,0	71,1	71,1	70,8	70,5	70,0	69,0	68,2	67,5	66,8
65 a více	14,1	14,3	14,5	14,8	15,2	15,5	16,2	16,9	17,5	18,0

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

V rámci Jihočeského kraje roste průměrný věk, v roce 2005 činil 39,8 let, v roce 2014 již 41,9 let.³⁰⁹ Následující graf zobrazuje projekci počtu obyvatel Jihočeského kraje ve věku 65+ do roku 2050, a to dle jednotlivých věkových skupin, kdy se předpokládá, že se budou počty seniorů zvyšovat ve všech věkových skupinách, zejména ale pak těch nejstarších ve věku 80+. „Tuto situaci bude ovlivňovat posun silných a slabých ročníků v průběhu času.“³¹⁰ Věková pyramida zobrazující věkové složení obyvatelstva Jihočeského kraje k 31. prosinci 2014 a zároveň i předpokládané věkové složení k 1. lednu 2030 je uvedena v příloze č. 3 k této práci. Je z ní zřejmý nárůst podílu osob staršího věku, zejména pak věkové skupiny 70+.

Graf 5: Projekce počtu obyvatel Jihočeského kraje ve věku 65+ dle věkových kategorií do roku 2050

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

K 31. prosinci 2013 bylo v rámci Jihočeského kraje celkově 141 619 starobních důchodců, tj. 22,24 % obyvatel kraje. Celkový počet osob pobírajících starobní důchod v rámci České republiky činil 2 329 050 osob.³¹¹

Celkový počet domovů pro seniory byl ve stejném období, tj. k 31. prosinci 2013 v České republice 491 s celkovou kapacitou 38 091 osob.³¹² Většinou se jednalo o krajská zařízení, případně obecní. V rámci celé České republiky měly domovy pro seniory celkem 36 598 klientů, z toho 9 339 mužů a 27 259 žen. Ženy tak představovaly necelých 75 % klientů

³⁰⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

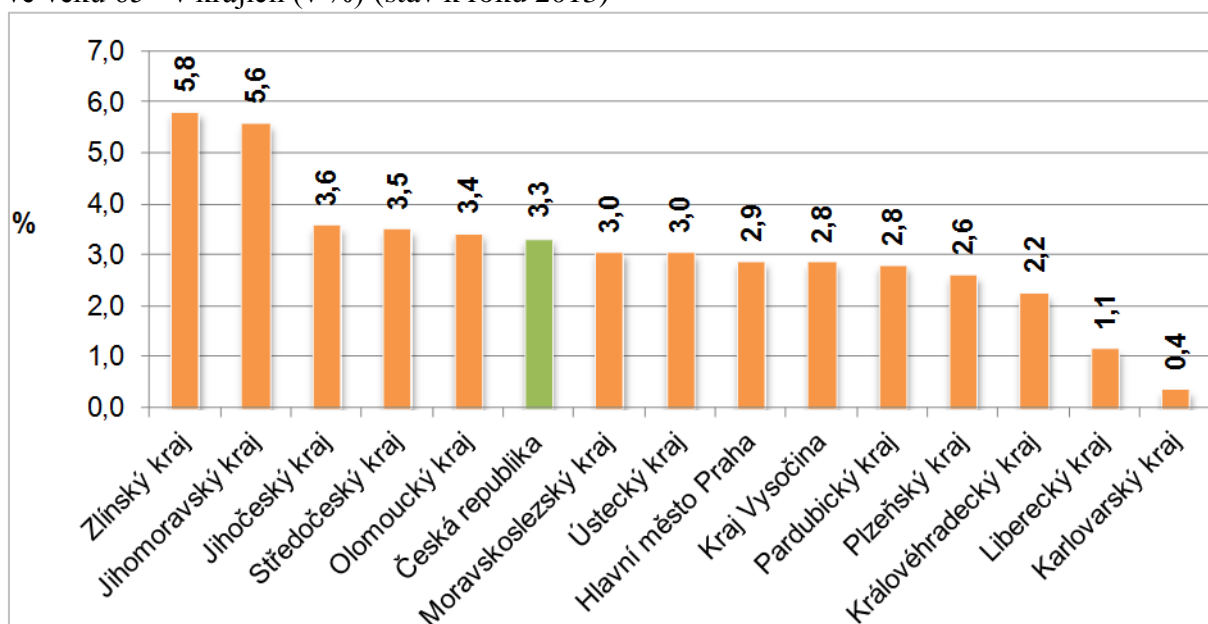
³¹⁰ Tamtéž.

³¹¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014, str. 56.

³¹² Tamtéž, str. 78.

těchto zařízení. V rámci Jihočeského kraje bylo těchto klientů 2 879, poměr mužů a žen odpovídal celorepublikovému průměru.³¹³ Tabulka s počtem klientů dalších sociálních služeb je uvedena v příloze č. 4 k této práci. Tabulka týkající se počtu neuspokojených žádostí o sociální služby je pak uvedena v příloze č. 5. V rámci České republiky byl v témže období podíl neuspokojených žádostí o místo v domově pro seniory vzhledem k počtu osob ve věku 65 a více 3,3 %. Tento podíl byl v Jihočeském kraji třetí nejvyšší a téměř odpovídal celorepublikové hodnotě. Podíly neuspokojených žádostí o místo v domově pro seniory v jednotlivých krajích a v České republice jsou uvedeny v následujícím grafu.

Graf 6: Podíl neuspokojených žádostí o místo v domově pro seniory vzhledem k počtu osob ve věku 65+ v krajích (v %) (stav k roku 2013)

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v ČR - 2014*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-cr-2014-2gala5x0fg], [cit. 6. 3. 2016].

Podle údajů ministerstva práce a sociálních věcí bylo k 31. prosinci 2015 v rámci Jihočeského kraje celkem 1 489 osob ohrožených sociálním vyloučením, což činí 5,33 % z celkového počtu osob ohrožených sociálním vyloučením v České republice. Nejvíce takových osob je počítáno v rámci hlavního města Prahy (4 691 osob) a v Olomouckém kraji (4 621 osob), nejméně v Pardubickém kraji (512 osob) a Karlovarském kraji (599 osob).³¹⁴

Národnostní složení obyvatelstva Jihočeského kraje, zjišťované v rámci Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 (dále jen „SLDB 2011“), je u věkové skupiny 65+ (100 tisíc obyvatel)

³¹³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014, str. 77.

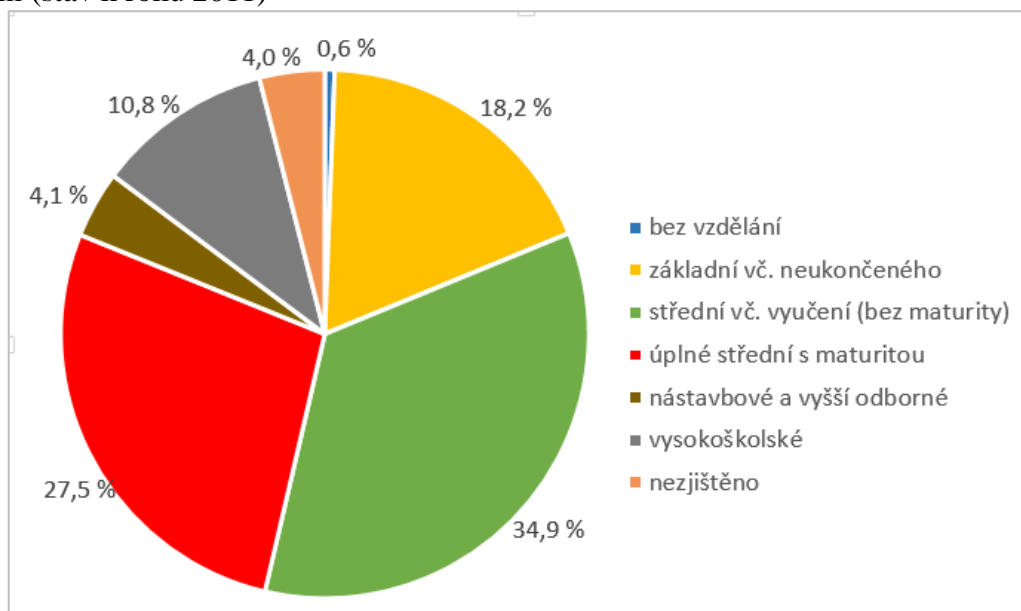
³¹⁴ Tamtéž, str. 107.

majoritně české (79,1 %), dalšími národnostmi byly zejména slovenská (1,6 %), moravská (0,3 %) a německá (0,3 %). Minimální zastoupení bylo u národnosti maďarské (0,1 %), ukrajinské (0,1 %) a polské a ruské (téměř 0,0 %). Národnost neuvedlo 17,8 % osob starších 64 let. Žádný muž neuvedl polskou nebo ruskou národnost, zastoupení žen se objevilo v každé z uvedených národností.³¹⁵

Stejným způsobem jako u národnosti byla zjišťována i víra, tedy dle SLDB 2011. Z celkového počtu 100 tisíc sčítaných obyvatel se 30,9 % osob označilo za „věřící - hlásící se k církvi“, 7,6 % za „věřící - nehlásící se k církvi“, 15,2 % osob bylo bez náboženské víry a celých 46,3 % dotázaných vztah k víře či církvi neuvedlo. Z tzv. věřících se 26,2 % hlásilo k Církvi římskokatolické. Ve vztahu k věku bylo nejvíce věřících hlásících i nehlásících se k církvi ve věkové skupině 80+ (celkem 42,3 %), s klesajícím věkem klesalo i zastoupení věřících (na 33,7 % ve věkové skupině 65 až 69 let).³¹⁶

Ve vztahu ke vzdělání osob ve věku 65+ bylo dle SLDB 2011 nejvíce osob se středním vzděláním bez maturity, a to 34,2 %. Vzdělanostní strukturu obyvatelstva Jihočeského kraje zobrazuje následující graf.

Graf 7: Struktura obyvatelstva ve věku 65+ v Jihočeském kraji dle nejvyššího ukončeného vzdělání (stav k roku 2011)

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

³¹⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

³¹⁶ Tamtéž.

„Jihočeský kraj se mírou zaměstnanosti seniorů (podíl zaměstnaných na počtu obyvatel se zjištěnou aktivitou) ve věku 60–64 let – 26,0 % a ve věku 65–69 let – 10,1 % zařadil k průměrným krajům (sedmé a osmé místo). Krajem s nejvyšší mírou zaměstnanosti seniorů bylo Hlavní město Praha (věk 60–64 let – 46,1 %, věk 65–69 let – 23,8 %) s velkým náskokem před Středočeským krajem (30,5 % a 12,9 %). Nejnižší míru zaměstnanosti seniorů měl Moravskoslezský kraj (věk 60–64 let – 20,5 %, věk 65–69 let – 7,6 %) a Kraj Vysočina (21,5 % a 7,9 %).“³¹⁷ Dle podílu zemědělců na celkové zaměstnanosti v kraji se Jihočeský kraj řadí s 5,5 % na druhé místo. Nejvíce zemědělců ve vztahu k celkové zaměstnanosti je v Kraji Vysočina (7,3 %), nejméně pak v Libereckém kraji (1,5 %) a Hlavním městě Praze (0,2%).³¹⁸ Činnost zaměstnanců bydlících v Jihočeském kraji dle odvětví je uvedena v následující tabulce, která vychází z dat získaných v rámci SLDB 2011. Nejvíce zaměstnaných osob ve věku 65+ pracovalo v průmyslu (11,8 %), nejméně v ubytovacích službách a pohostinství (2,3 %). Větší podíl zaměstnaných byl zaznamenán u mužů.

Tabulka 13: Zaměstnaní v Jihočeském kraji dle odvětví ekonomické činnosti, věku a pohlaví (stav k roku 2011)

	Zaměstnaní			v tom podle pohlaví					
	celkem	60–64	65 a více	muži			ženy		
				celkem	60–64	65 a více	celkem	60–64	65 a více
Počet obyvatel	280 844	11 462	4 958	154 226	8 115	3 152	126 618	3 347	1 806
z toho (%):									
zemědělství, lesnictví, rybníctví	5,0	9,3	8,1	6,6	11,1	10,2	3,1	4,8	4,4
průmysl celkem	26,7	20,5	11,8	31,0	25,6	15,7	21,4	8,1	4,8
stavebnictví	7,8	7,0	4,2	12,8	9,2	5,8	1,8	1,4	1,5
obchod; opravy motor. vozidel	10,0	6,9	6,8	8,2	5,5	5,8	12,1	10,3	8,6
doprava a skladování	5,3	4,8	2,5	7,1	6,1	3,1	3,0	1,6	1,4
ubytování, stravování a pohost.	3,3	2,0	2,3	2,4	1,3	1,6	4,4	3,7	3,4
profesní, vědecké a tech. činnosti	3,1	3,7	7,1	2,7	3,2	8,0	3,6	4,8	5,6
veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	6,1	5,1	2,5	5,9	5,4	2,6	6,3	4,5	2,3
vzdělávání	5,9	7,9	7,4	2,5	5,4	6,5	10,1	14,0	9,0
zdravotní a sociální péče	5,9	6,3	7,3	2,0	3,6	4,8	10,6	12,8	11,8
nezjištěno	11,2	16,2	27,9	10,8	14,3	24,7	11,8	21,0	33,6

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

³¹⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

³¹⁸ MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24.1.2016], str. 163.

6.1.1 Okres Strakonice

Okres Strakonice je jedním ze sedmi okresů Jihočeského kraje a se svou celkovou rozlohou 1 032 km² jde o okres nejmenší. Hustota osídlení k 1. lednu 2014 je 68 obyv./km². V tomto okrese je celkem 112 obcí, z toho 6 je se statutem města. Situace je stejná i k 1. lednu 2016.³¹⁹ Výčet obcí okresu Strakonice včetně počtu jejich obyvatel a průměrného věku je uveden v příloze č. 6 této práce.

Obrázek 10: Poloha okresu Strakonice v Jihočeském kraji

Zdroj: Spolek pro vojenská pietní místa: *Jihočeský kraj*. Dostupné online na [http://www.vets.cz/vpm/mista/kraj/1-jihocesky/], [cit. 3. 5. 2015].

Okres Strakonice lze označit za tzv. vnitrostátní neboli centrální okres, který není okresem hraničícím s některou ze zemí sousedících s Českou republikou. Správním střediskem okresu a centrem regionu je město Strakonice, které je obcí s pověřeným obecním úřadem pro dalších 49 obcí a obcí s rozšířenou působností (68 obcí). Město Strakonice má katastrální výměru 3 468 ha a člení se na 8 městských částí (Strakonice I, Strakonice II, Přední Ptákovice, Modlešovice, Virt, Hajská, Střela, Dražejov). Městem Strakonice protéká řeka Otava, do které se poblíž jeho centra vlévá řeka Volyňka.³²⁰

Historie

První Slované přišli do oblasti současných Strakonic přibližně v průběhu 8. století. První písemná zmínka o Strakonicích se datuje do roku 1243, manželka Bavora I. Bolemila darovala

³¹⁹ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015; 25. 2. 2018].

³²⁰ Strakonice – oficiální portál města. Dostupné online na [http://www.strakonice.eu/], [cit. 8. 12. 2015]

vsi v okolí Strakonice řádu Johanitů. Město vzniklo sloučením osad Strakonice, Bezděkov, Lom a Žabokrty. Dominantu města tvoří dodnes hrad, jehož výlučným vlastníkem byl právě do roku 1243 rod Bavorů ze Strakonice. Johanité pak vlastnili hrad až do roku 1925, kdy ho koupil poslanec Rudolf Beran. V 19. století byla pro Strakonice charakteristická průmyslová textilní výroba tzv. fezů určených na vývoz do zahraničí. S rozvojem průmyslu souvisel i vývoj dopravy, zejména pak stavba železnice v 60. letech 19. století na spojení z Českých Budějovic do Plzně. Vznik Československa ukončil téměř 700 let trvající správu města prostřednictvím maltézského řádu. Stalo se tak v souvislosti s pozemkovou reformou ve 20. letech 20. století, kdy po odebrání majetku řád město opustil. Následně začala ve Strakonici výroba motocyklů ČZ. Dlouho se zde vyráběly zbraně, a to i za II. světové války, kdy tyto zbraně byly určeny pro Německo. V 70. letech 20. století proběhla rozsáhlá přestavba města.³²¹

Mezi významné strakonické rodáky se řadí spisovatel a básník František Ladislav Čelakovský, loutkář Josef Skupa, či experimentální historik a technik Ing. Pavel Pavel.

Mezi místní akční skupiny nacházející se v okrese Strakonice patří např. MAS STRAKONICKO, z.s. se sídlem ve Strakonici či MAS Vodňanská ryba, z.s. se sídelní obcí Vodňany.

Obyvatelstvo, pohyb obyvatelstva

Jak je uvedeno výše, celkový počet obyvatel v okrese k 31. prosinci 2014 činil 70 653. K 31. prosinci 2013 to bylo 70 514, došlo tedy k velice mírnému nárůstu počtu obyvatel. K témuž datu činila míra celkového přírůstu obyvatel³²² -2,03³²³, přičemž v rámci kraje tato hodnota činila 0,15³²⁴. K 1. lednu 2016 činil počet obyvatel okresu 70 683, opět byl zaznamenán velmi mírný nárůst počtu obyvatel.³²⁵ V roce 2013 se do okresu přistěhovalo 887 lidí, odstěhovalo se celkem 931.³²⁶ V roce 2014 činil celkový přírůstek na 1 000 obyvatel 2,0 %, z toho přirozený přírůstek byl 0,1 % a přírůstek v důsledku stěhování 1,9 %. Poprvé od roku 2009 byl v tomto roce zaznamenán kladný celkový přírůstek.³²⁷ Níže uvedená tabulka zobrazuje vývoj přirozeného přírůstu, migračního přírůstu a celkového přírůstu za období let 2000 až 2014.

³²¹ Strakonice – oficiální portál města. Dostupné online na [<http://www.strakonice.eu/>], [cit. 6. 4. 2015].

³²² Jde o podíl přírůstu obyvatelstva a průměrného stavu obyvatelstva okresu v daném okrese a roce.

³²³ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015].

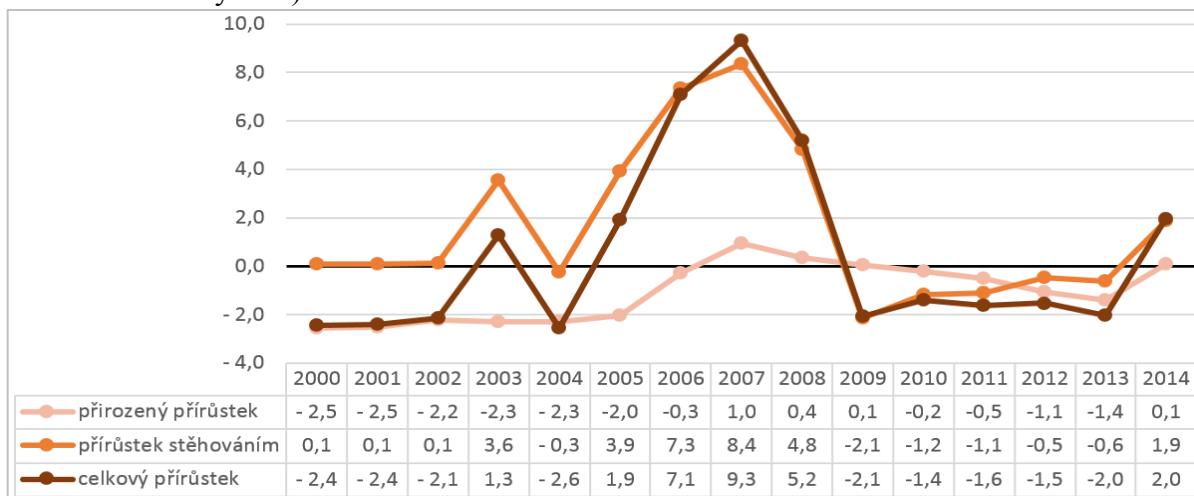
³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Tamtéž, [cit. 25. 2. 2015].

³²⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

³²⁷ Tamtéž, [cit. 25.1.2016].

Graf 8: Přírůstek obyvatelstva okresu Strakonice za období let 2000 až 2014 (hodnoty uvedeny v ‰ na 1 000 obyvatel)

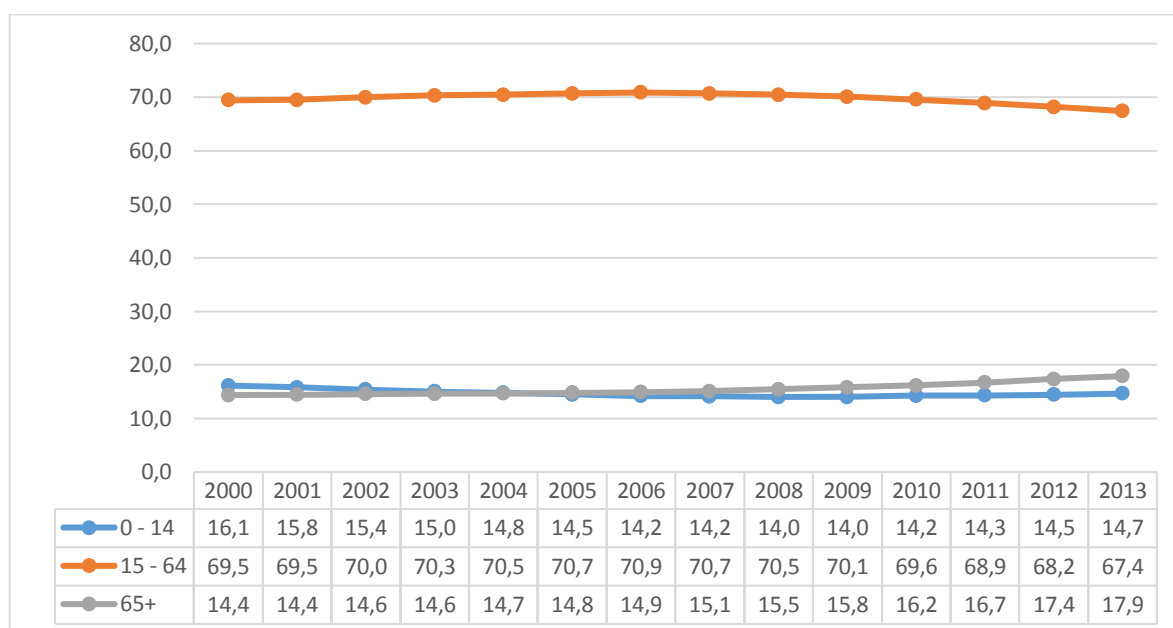
Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 14. 12. 2015].

Průměrný věk obyvatel okresu v průběhu času stoupá. Tento průměrný věk činil v roce k 31. prosinci 2000 39 let, k 31. prosinci 2013 již 42 let.³²⁸ Průměrný věk je k 31. prosinci 2014 ve výši 42,2 let.³²⁹ Ve vztahu k věkovému složení obyvatelstva je potřebné uvést, že počet osob ve věku 65+ se zvyšuje. Od roku 2010 stoupá ale i procentuální zastoupení osob do 15 let věku. Následující graf znázorňuje procentuální zastoupení jednotlivých věkových skupin obyvatelstva. V roce 2014 lze sledovat větší procentuální zastoupení osob ve věku 65+ než osob ve věku 0 až 14 let.

³²⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

³²⁹ Tamtéž, [cit. 25.1.2016].

Graf 9: Zastoupení jednotlivých věkových skupin v letech 2000 až 2013 (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

Počet narozených živých dětí od roku 2008 klesá. V roce 2008 se v okrese narodilo 812 dětí, v roce 2013 jen 677. Je to však více než např. v roce 2000, kdy bylo zaznamenáno jen 586 narozených dětí.³³⁰

Následující tabulka zobrazuje vzdělanostní strukturu obyvatelstva ve věku 15 let a více, a to dle Sčítání lidu provedeného v roce 2011.

Tabulka 14: Struktura vzdělání u osob ve věku 15 let a více v okrese Strakonice (stav k 2011)

	Nejvyšší ukončené vzdělání					
	Bez vzdělání	Základní	Střední		Vysokoškolské	Nezjištěno
			bez maturity	s maturitou		
Absolutní počet	389	11 012	21 857	18 752	5 344	2 740
Zastoupení v %	0,65	18,32	36,37	31,20	8,89	4,56

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/sldb/domov], [cit. 26. 1. 2016].

Z uvedené tabulky vyplývá, že největší zastoupení má skupina s nejvyšším dosaženým vzděláním středním bez maturity a dále střední s maturitou. Tento fakt do jisté míry zkresluje skutečnost, že jsou vzati v úvahu občané okresu ve věku 15+, tj. včetně osob ještě studujících.

³³⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

Vysokoškolské vzdělání bylo zaznamenáno u necelých 9 % osob, z nichž 18 % při sčítání lidu uvedlo bakalářský stupeň vzdělání, 79 % magisterské a 2 % doktorské vzdělání.

Z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že k 31. prosinci 2014 bylo na území okresu evidováno 1 773 cizinců s povolením k trvalému a dlouhodobému pobytu či potvrzením o přechodném pobytu a vízum nad 90 dní, tj. bez cizinců s platným azylem na území ČR. Z nich bylo nejvíce z Ukrajiny (671), Slovenské republiky (431) a Vietnamské socialistické republiky (196).³³¹

Počet zjištěných trestných činů v roce 2014 je 1 362. Oproti předchozímu roku 2013, kdy bylo zjištěno 1 638 trestných činů, došlo k poklesu o více než 16,8 %.³³² Celkový počet objasněných trestných činů v roce 2014 byl 965, z toho bylo 489 činů obecné kriminality, 9 loupeží, 5 znásilnění a žádná vražda.³³³

Dle Evropského sociálního fondu byly ke květnu 2015 v okrese Strakonice celkem 4 sociálně vyloučené lokality s 200 až 300 obyvateli.³³⁴ Přímo ve městě Strakonice jsou celkem čtyři lokality ohrožené sociálním vyloučením. Jde o lokalitu V Ráji, Komenského ulice, Budovatelská ulice a Havlíčkova ulice.

Lokalita V Ráji je představována jedním starším bytovým domem a dalším menším domkem ve vlastnictví města, „*keré se nacházejí na periférii města Strakonice v blízkosti zahrádkářské kolonie*“³³⁵. Žije zde přibližně 40 osob výhradně romské národnosti, z nichž většina je dlouhodobě nezaměstnaná a evidovaná na Úřadu práce a pobírající sociální dávky, především dávky pomoci v hmotné nouzi. Tato lokalita je z důvodu své polohy částečně prostorově vyloučená. Poblíž je zastávka MHD, která byla využívána zejména v době, kdy zde fungovala mateřská školka následně přestavená na nájemní byty pronajímané rodinám se sociálními problémy. Problematickým sociálním jevem je zde kromě nezaměstnanosti, závislosti na sociálních dávkách, vysoké míře zadlužení i užívání návykových látek.³³⁶

³³¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

³³² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 25.1.2016].

³³³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

³³⁴ EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND V ČR: *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Dostupné online na [http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/analyza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr-1], [cit. 21. 1. 2016].

³³⁵ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016], str. 89.

³³⁶ Blíže AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

V Komenského ulici se nacházejí dva zděné bytové domy v řadové zástavbě, kde žije přibližně 50 osob výhradně romské národnosti. Opět se jedná o osoby dlouhodobě nezaměstnané pobírající sociální dávky, a to včetně dávek pomoci v hmotné nouzi. Domy jsou ve vlastnictví soukromého majitele, jsou v zachovalém stavu, společné prostory a dvůr za domy jsou však neudržované a znečištěné. I dříve se jednalo o domy s nájemními byty, vzhledem ke stavu bytů a společných prostor bez provedené rekonstrukce jsou v současnosti byty pronajímány sociálně slabým rodinám. Lokalita se nachází v širším centru města, není zde tedy žádné prostorové vyloučení. V těsné blízkosti je silnice vedoucí do centra města, ale i teplárna. Charakteristickým negativním sociálním jevem je zde vysoká zadluženost obyvatel lokality.³³⁷

Lokalita v Budovatelské ulici je prezentována dvěma zděnými bytovými domy ve vlastnictví města, z nichž jeden plní částečně funkci azylového domu. Původně se jednalo o nájemní byty, do kterých byli postupně stěhováni sociálně slabí občané převážně romské národnosti. Následně se z těchto domů stalo tzv. sociální bydlení. Tato oblast se nachází ve velmi dobré docházkové vzdálenosti do centra města, v blízkosti nemocnice a řady obchodů. Žije zde přibližně 70 lidí i s dětmi hlásících se k romské národnosti. Tyto osoby jsou ve většině případů dlouhodobě nezaměstnané, evidované na Úřadu práce a pobírající sociální dávky. Tato lokalita se nachází v klidné části v blízkosti převážně rodinných domů a zahrad.³³⁸

Havlíčková ulice je poslední z lokalit, kde se nachází dům s osobami ohroženými sociálním vyloučením. Jde o starý bytový dům ve špatném technickém stavu ve vlastnictví soukromého majitele, který se nachází v centru města přímo v městské zástavbě. Lokalita není nijak prostorově vyloučena, kromě rodinných domů a zděných bytových domů jsou zde i panelové domy. V této lokalitě žije cca 50 osob výhradně romské národnosti. Společné prostory domu i rozlehlější dvůr jsou neudržované, poničené a silně znečištěné nejen způsobem života obyvatel domu, ale i velkým množstvím chovaných zvířat, převážně psů. Kromě negativních sociálních jevů v podobě dlouhodobé nezaměstnanosti, závislosti na sociálních dávkách a vysoké zadluženosti je zde charakteristický výskyt závislosti na omamných látkách a hracích automatech.³³⁹

³³⁷ Blíže AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský Kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

³³⁸ Tamtéž.

³³⁹ Tamtéž.

S účinností od 1. ledna 2014 byla v rámci města Strakonice zřízena funkce preventisty sociálně patologických jevů.³⁴⁰

Ekonomická charakteristika a zaměstnanost

Jednou ze základních ekonomických charakteristik určitého území je zaměstnanost. Podíl nezaměstnaných osob činil v roce 2013 8,2 %. Jednalo se o druhou nejvyšší hodnotu v kraji, a to po okrese Český Krumlov. Krajský průměr byl 7,10 %.³⁴¹ Míra nezaměstnanosti³⁴² činila v tomtéž období 7,7 %, jihočeská hodnota byla na úrovni 6,5 %, celková za Českou republiku 7,7 %. Počet uchazečů o zaměstnání byl v okrese Strakonice 3 740 osob z celkového krajského počtu 29 015 a celkového českého počtu 564 448 osob.³⁴³ Podíl nezaměstnaných osob na počtu obyvatel v jednotlivých krajích a okresech České republiky k 31. prosinci 2013 je uveden v příloze č. 7 této práce. K 31. prosinci 2015 činil podíl nezaměstnaných osob v okrese Strakonice 5,84 %, což byla ze sedmi jihočeských okresů třetí nejvyšší hodnota po okrese Český Krumlov (7,40 %) a po okrese Tábor se 6,20 %.³⁴⁴

Dle údajů ministerstva práce a sociálních věcí tvořilo pracovní sílu celkem 37 689 osob v roce 2012. V témže roce bylo evidováno 3 682 uchazečů o zaměstnání, v roce 2013 jich bylo 3 967. Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvu ve věku 15 až 64 let) v roce 2013 byl 8,2 %, v roce 2012 to odpovídalo 7,49 %. Na jedno volné pracovní místo bylo v roce 2013 celkem 19,2 uchazeče, v roce 2012 to bylo 17,6 a v roce 2011 celkem 10,3 uchazeče. Volných pracovních míst bylo v roce 2013 evidováno 207, v roce 2012 celkem 207 a 330 v roce 2011.³⁴⁵ V roce 2014 bylo evidováno celkem 247 volných pracovních míst, celkový počet uchazečů na jedno volné místo byl 13,6.³⁴⁶ „V celorepublikovém srovnání podílu nezaměstnaných k 31. 12. 2014 zaujímal okres Strakonice 41. místo (řazeno sestupně) a v počtu uchazečů na 1 volné místo 24. místo (řazeno sestupně).“³⁴⁷ Poptávka po pracovní síle převládala na trhu

³⁴⁰ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský Kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016], str. 81.

³⁴¹ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

³⁴² Viz kapitola 3.3 této práce.

³⁴³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014. ISBN 978-80-7421-075-4, str. 33.

³⁴⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Podíl nezaměstnaných osob v krajích ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/x/animovana_mapa_podil_nezam_kraje], [cit. 25. 1. 2016].

³⁴⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/x/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

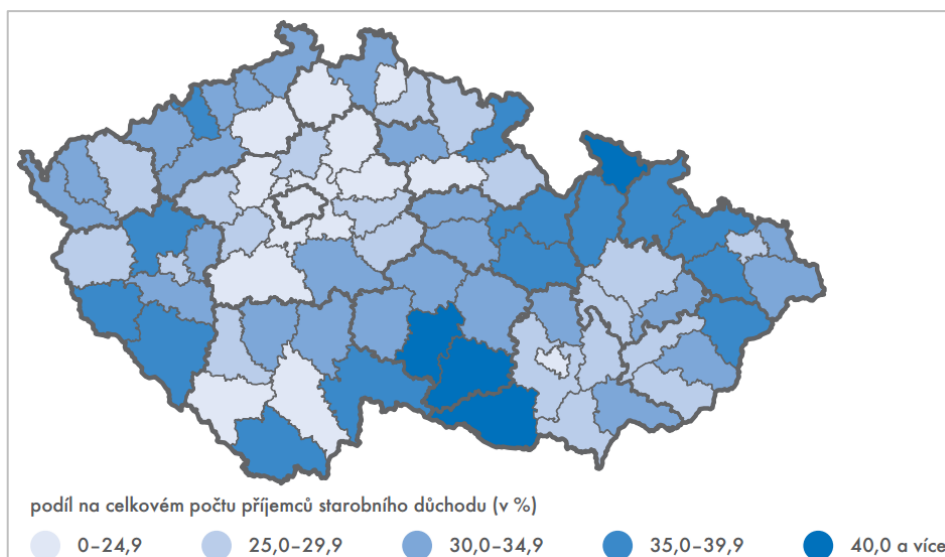
³⁴⁶ Tamtéž, [cit. 25.1.2016].

³⁴⁷ KRAJSKÁ POBOČKA ÚP ČR V ČB: *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Jihočeském kraji za rok 2014*. Dostupné také online na [https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/statistiky/cbkraj2013.doc], [cit. 26. 1. 2016], str. 18.

práce „v profesi prodavač, číšník-servírka, kuchař, řidič nákladních automobilů, montážní dělník, pracovník ostrahy. V období sezónních prací byla navíc poptávka rozšířena o odborné profese ve stavební výrobě. Struktura poptávky po pracovní síle se oproti předcházejícímu roku výrazněji neměnila.“³⁴⁸. Mezi uchazeči o zaměstnání patřili jako osoby znevýhodněné na trhu práce zejména uchazeči ve věku 50+, osoby zdravotně postižené, dlouhodobě evidovaní uchazeči o zaměstnání, absolventi škol a ženy vracující se do práce po mateřské či rodičovské dovolené.³⁴⁹

Osob odcházejících z ekonomicky aktivního života do předčasného starobního důchodu je v okrese Strakonice v rozmezí od 25 do 30 %. Odlišná je situace u Českého Krumlova, kde se příjemci předčasných starobních důchodů řadí do 35 až 40 %, jak uvádí další obrázek.

Obrázek 11: Příjemci předčasných starobních důchodů (bez souběhu) dle okresů k prosinci 2014

Zdroj: Statistika&My, měsíčník Českého statistického úřadu, č. 01/2016. ISSN 1804-7149, str. 28.

Nad rámec shora uvedených údajů, týkajících se zejména demografické situace v okrese, obsahuje následující tabulka srovnání dvou let v počtu dávek hmotné nouze a celkové částky, která na tento druh dávek byla vyplacena. Jak bylo uvedeno v teoretické části této práce, je dávka hmotné nouze přímo dávkou určenou chudým.

³⁴⁸ KRAJSKÁ POBOČKA ÚP ČR V ČB: *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Jihočeském kraji za rok 2014*. Dostupné také online na [<https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/statistiky/cbkraj2013.doc>], [cit. 26. 1. 2016], str. 18.

³⁴⁹ Tamtéž, str. 19.

Tabulka 15: Dávky hmotné nouze za roky 2012 a 2013 ve městě Strakonice

Rok	Počet obyvatel města Strakonice (ORP)	Počet dávek hmotné nouze	Celková částka (v Kč)	Počet dávek na 10 000 obyvatel
2012	45 154	6 397	24 052 821	1 416,7
2013	45 082	8 223	31 455 873	1 824,0

Zdroj: AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016], str. 81.

Z uvedené tabulky zcela zřetelně vyplývá, že meziročně došlo k velkému nárůstu počtu vyplácených dávek hmotné nouze a s tím zároveň i částky, a to o více než 30 %.

Podle dostupných údajů k 31. prosinci 2014 bylo v okrese Strakonice registrováno celkem 16 142 ekonomických subjektů, což v prostředí celé republiky činí 0,6 %. Z tohoto počtu bylo celkem 11 061 soukromých podnikatelů podnikajících podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), 591 zemědělských podnikatelů – fyzických osob, 1 074 obchodních společností, 55 družstev a žádný státní podnik.³⁵⁰ Mezi největší a nejdůležitější podnikatelské subjekty v okrese Strakonice patří DUDÁK - Měšťanský pivovar Strakonice a.s., ČZ a.s, TONAK a.s., DURA Automotive CZ, k.s., Vodňanská drůbež, a.s.

Politická situace

Poslední volby do obecních zastupitelstev proběhly ve dnech 10. až 11. října 2014. Celorepubliková volební účast byla 44,5 %, za Jihočeský kraj pak 48,2 %. Volební účast ve Strakonici byla 51,5 % při celkovém počtu zapsaných voličů 56 836.³⁵¹ Přímou ve městě Strakonice byl celkový počet voličů 18 573, volební účast zde byla 43,00 %. Vítěznou stranou se stala Strakonická Veřejnost, která získala 28,94 % hlasů a 7 z 21 mandátů. Druhou zvolenou stranou byla JIHOČEŠI 2012 se získanými 13,42 % hlasů a 3 mandáty. Po dvou mandátech získaly strany ČSSD, hnutí ANO 2011, ODS, TOP 09, KSČM. Jeden mandát obsadila strana Volba pro město.³⁵² Po volbách vznikla koalice stran Strakonická Veřejnost, hnutí ANO 2011, Volba pro město a ODS. V průběhu roku 2015 však byla koaliční smlouva z důvodu neshod s politickou stranou ODS vypovězena. Starostou města je Mgr. Břetislav Hrdlička zvolený za stranu Strakonická Veřejnost. Průměrný věk kandidátů v rámci Jihočeského kraje byl

³⁵⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistická ročenka České republiky – 2015*. Praha: Český statistický úřad, 2015, str. 372.

³⁵¹ Tamtéž, str. 769.

³⁵² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 11. 10. 2015].

46,2 roku, přičemž „počtem kandidátů seniorského věku na 1 000 seniorů se Jihočeský kraj v mezikrajském srovnání řadí na první místo“³⁵³. Ve vztahu k velikosti obcí se kandidáti ve věku 65+ „častěji vyskytovali ve větších obcích. Ve velikostních skupinách obcí od 2 tis. obyvatel tvořili z celkového počtu kandidátů více než 12 %, nejvyšší podíl byl zaznamenán ve městech s 5 až 20 tis. obyvateli (15 %). Naopak nejnižší podíl – do 6 % měli na kandidátních listinách v obcích s 200 až 999 obyvateli.“³⁵⁴. Platní kandidáti v těchto volbách dle pohlaví a věku jsou uvedeni v následující tabulce, přičemž největší zastoupení seniorů z jihočeských okresů měl okres Český Krumlov, nejmenší pak okres Prachatice.

Tabulka 16: Platní kandidáti ve volbách do obecních zastupitelstev dle okresů v Jihočeském kraji (rok 2014)

	Platní kandidáti			z toho ve věku 65 a více let			Podíl kandidátů ve věku 65 a více let (%)		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Jihočeský kraj	18 487	12 950	5 537	1 782	1 350	432	9,6	10,4	7,8
v tom okres:									
České Budějovice	4 074	2 783	1 291	410	302	108	10,1	10,9	8,4
Český Krumlov	2 034	1 431	603	214	168	46	10,5	11,7	7,6
Jindřichův Hradec	3 221	2 306	915	314	234	80	9,7	10,1	8,7
Písek	2 232	1 544	688	223	159	64	10,0	10,3	9,3
Prachatice	2 018	1 378	640	180	135	45	8,9	9,8	7,0
Strakonice	2 242	1 603	639	201	165	36	9,0	10,3	5,6
Tábor	2 666	1 905	761	240	187	53	9,0	9,8	7,0

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

Ve volbách do krajských zastupitelstev, které proběhly ve dnech 12. a 13. října 2012, byla volební účast 37,40 %, v rámci celé České republiky volební účast dosáhla 36,89 %. Jako tzv. vítězná strana z voleb vzešla Česká strana sociálně demokratická (28,05 %), následovala ji Komunistická strana Čech a Moravy (20,06 %) a na třetím místě byla strana Jihočeši 2012 (15,24 %).³⁵⁵ Voleb do zastupitelstev krajů konaných ve dnech 7. a 8. října 2016 se v rámci České republiky zúčastnilo 34,57 % voličů, v okrese Strakonice pak 34,06 %. V tomto okrese získala nejvíce hlasů Česká strana sociálně demokratická (22,76 %), dále pak hnutí ANO 2011 (16,66 %), Občanská demokratická strana (10,71 %) a Komunistická strana Čech a Moravy (10,24 %). Ostatní strany získaly méně než 10 % platných hlasů.³⁵⁶

³⁵³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

³⁵⁴ Tamtéž.

³⁵⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz], [cit. 11. 10. 2015].

³⁵⁶ Tamtéž, [cit. 25. 2. 2018].

Ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, které se konaly ve dnech 25. a 26. října 2013, byla volební účast 60,01 %. Nejvíce hlasů v procentuálním vyjádření získala Česká strana sociálně demokratická (21,37 %), následovalo ji hnutí ANO 2011 (17,82 %), Komunistická strana Čech a Moravy (16,73 %), TOP 09 (11,64 %), Občanská demokratická strana (7,64 %), Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (7,20 %), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (6,71 %). Další strany měly méně než 3 % platných hlasů. Celková volební účast v České republice byla 59,48 %.³⁵⁷ V rámci posledních voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných ve dnech 20. a 21. října 2017 byla volební účast v okrese Strakonice 61,20 %. Nejvíce hlasů získalo hnutí ANO 2011 (30,82 %), dále následovala Občanská demokratická strana (10,64 %), Česká pirátská strana (10,61 %) a SPD (10,46 %). Následovala Komunistická strana Čech a Moravy (9,20 %), Česká strana sociálně demokratická (7,46 %). Ostatní strany měly méně než 6 % hlasů.³⁵⁸

Volby do Senátu Parlamentu České republiky v roce 2014 proběhly v okrese Strakonice, v okrese Český Krumlov nikoliv. Těchto voleb se v prvním kole zúčastnilo 39,5 % oprávněných voličů, kterých bylo 111 564. Druhého kola se při celkovém počtu 111 570 zapsaných voličů zúčastnilo jen 14,9 %. Celorepubliková volební účast byla v případě prvního kola 38,6 %, u druhého kola 16,7 %. Účast voličů ve Strakonici se tak zásadně neodlišovala od účasti ve všech volebních obvodech, ve kterých volby do Senátu Parlamentu ČR probíhaly.³⁵⁹ V těchto volbách bych zvolen za senátora Ing. Karel Kratochvíle přihlášený stranou ČSSD.

Voleb prezidenta republiky, konaných ve dnech 11. až 12. ledna 2013, se v celkem 198 volebních okrscích okresu Strakonice zúčastnilo v prvním kole 64,45 % voličů z celkového počtu 56 900 zapsaných voličů. Z prvního kola postoupili do druhého kola Ing. Miloš Zeman (SPOZ) a Karel Schwarzenberg (TOP 09). Ve druhém kole byla volební účast 60,30 % a s 55,15 % hlasů zvítězil kandidát Ing. Miloš Zeman.³⁶⁰ Následujících a zároveň posledních voleb prezidenta republiky, ke kterým došlo ve dnech 12. až 13. ledna 2018, se zúčastnilo v rámci České republiky v prvním kole 61,92 % voličů, ve druhém kole 66,60 % voličů. V rámci Jihočeského kraje byla volební účast v prvním kole 63,25 %, ve druhém kole pak 67,95 %. V okrese Strakonice byla situace obdobná, volební účast byla 62,44 % v prvním kole,

³⁵⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 11. 10. 2015].

³⁵⁸ Tamtéž, [cit. 25. 2. 2018].

³⁵⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistická ročenka České republiky – 2015*. Praha: Český statistický úřad, 2015, str. 774.

³⁶⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 11. 10. 2015].

67,39 % ve druhém kole. Postupujícími kandidáty z prvního kola byli v tomto okrese Ing. Miloš Zeman (40,66 % hlasů v okrese, v celé ČR 38,56 %) a prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc., dr.h.c. (24,59 % hlasů v okrese, v celé ČR pak 26,60 % hlasů). Vítězem voleb se stal Ing. Miloš Zeman s 51,36 % hlasů v České republice, v okrese Strakonice získal 54,88 % hlasů.³⁶¹

Doprava

Dálnice se v rámci okresu nevyskytují.³⁶² V roce 2014 byla délka silnic I. třídy na 100 km² celkem 9,4 km, což je druhá nejvyšší hodnota v kraji, a to vedle okresu Písek, kde tato hodnota byla na úrovni 10,0. Krajský průměr je 6,5. Silnic II. třídy je v okrese 16,19 km, což odpovídá krajskému průměru. Naopak silnic III. třídy je v okrese nejvíce v rámci Jihočeského kraje, a to 52,63 km na 100 km². Krajský průměr je 37,95 km na 100 km².³⁶³

K 31. prosinci 2011 bylo v okrese evidováno celkem 61 221 vozidel, z toho 33 062 osobních automobilů, 3 928 nákladních automobilů a 80 autobusů. V roce 2000 byl celkový počet evidovaných vozidel 48 632.³⁶⁴

Počet hlášených dopravních nehod byl v roce 2013 celkem 288.³⁶⁵ I v předchozích letech se tento počet pohyboval okolo 300 ročně.

Ve stádiu plánování je prodloužení současné rychlostní silnice R4, která je plánovaná jako hlavní rychlostní automobilové spojení hlavního města Prahy a města Písek. Prodloužení se má týkat trasy Nová Hospoda až Vimperk a následné prodloužení na hraniční přechod Strážný až do německého Pasova.

Bytová situace

V roce 2013 bylo v okrese dokončeno celkem 123 bytů, průměrná obytná plocha dokončených bytů byla 96,7 m². Průměr Jihočeského kraje činil 89,4 m².³⁶⁶ Následující graf znázorňuje vývoj počtu nově vybudovaných bytů v okrese Strakonice. Pro účely komparace je doplněna i situace okresu Český Krumlov, a to včetně souhrnného počtu dostavěných bytů jak v bytových tak i v rodinných domech.

³⁶¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 25. 2. 2018].

³⁶² Dálnice se vyskytují v rámci Jihočeského kraje pouze v okrese Tábor, a to v pouhém zastoupení 3,02 km dálnic na 100 km².

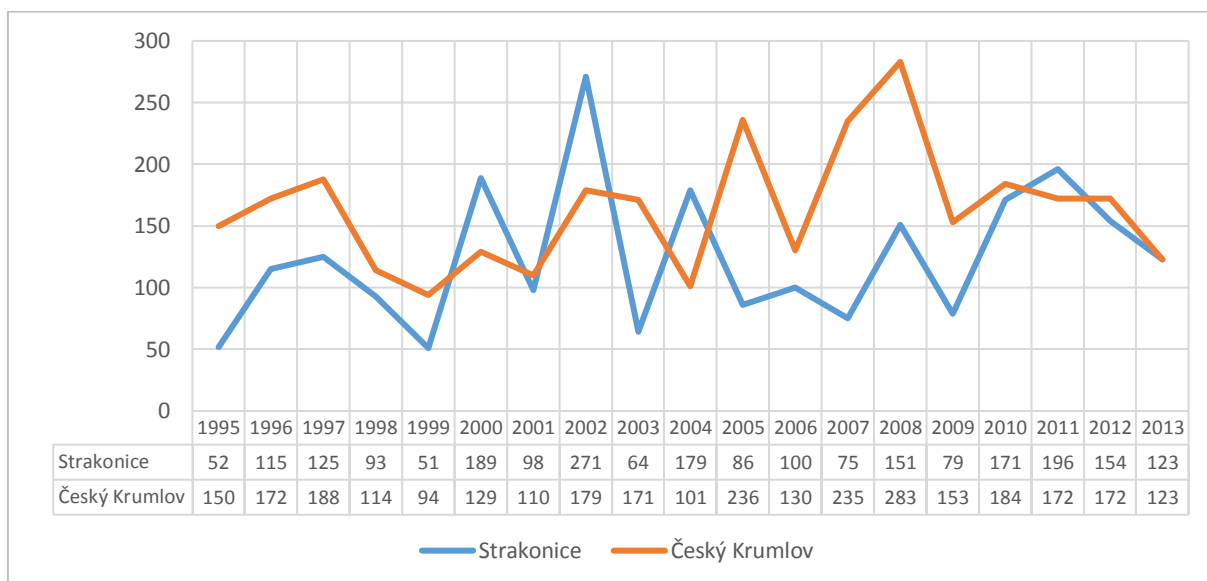
³⁶³ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 19. 1. 2016].

³⁶⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/x/okres_strakonice/], [cit. 20. 5. 2015].

³⁶⁵ Tamtéž.

³⁶⁶ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

Graf 10: Dokončené byty v okresech Strakonice a Český Krumlov v letech 1995 až 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015].

V následujícím roce 2014 byla v okrese Strakonice zahájena výstavba 120 bytů, dokončeno bylo 96.³⁶⁷

Školství a zdravotnictví

V okrese Strakonice bylo v roce 2013 celkem 27 základních škol, 9 středních odborných škol a 4 střední odborná učiliště.³⁶⁸ V roce 2005 zde bylo celkem 33 mateřských škol a 2 gymnázia.³⁶⁹ Přímo ve městě Strakonice je celkem 5 mateřských škol, 4 základní školy, 2 speciální školy, 3 střední školy, 1 vyšší odborná škola.³⁷⁰

Děti v mateřských školách bylo v okrese v roce 2000 celkem 1973, v roce 2006 pak 1939, v roce 2013 činil tento počet 2460 dětí, stejně jako v roce 2014. V roce 2000 bylo v tomto okrese celkem 7638 žáků základních škol, v roce 2006 to bylo 5975 žáků, v roce 2013 pak 5740, v roce 2014 byl počet žáků 5864.³⁷¹ Obecně lze zhodnotit, že od roku 2000 dochází

³⁶⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/x/okres_strakonice], [cit. 25.1.2016].

³⁶⁸ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015].

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0], [cit. 27. 1. 2016], str. 82.

³⁷¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/x/okres_strakonice], [cit. 25.1.2016].

v případě počtu dětí v mateřských školách k mírnému nárůstu, zatímco u žáků základních škol k poklesu.

Na území okresu se nachází jedna nemocnice.³⁷² Jde o Nemocnici Strakonice a.s. přímo ve městě Strakonice, kde je rovněž i jedna poliklinika. Dále je zde jedno z 5 ambulantních zařízení v Jihočeském kraji (stav v roce 2009).³⁷³ Počet léčeben dlouhodobě nemocných je rovněž 1 (stav v roce 2012). V okrese bylo v roce 2013 celkem 3,5 lékaře na 1 000 obyvatel. Tento počet je mírně rostoucí od roku 2000, kdy zde na stejný počet obyvatel připadalo 2,8 lékaře.³⁷⁴ Stejný počet lékařů na 1 000 obyvatel byl zaznamenán i v roce 2014, tj. 3,5 lékaře na 1 000 obyvatel.³⁷⁵ „Zdravotní péči poskytovalo k 31. 12. 2013 (poslední dostupné údaje) na území Jihočeského kraje 2 613 lékařů a 5 783 zdravotnických pracovníků nelékařů.“³⁷⁶ V roce 2013 „bylo z celkového počtu hospitalizovaných osob v Jihočeském kraji 35,4 % seniorů. Zatímco se celkové počty hospitalizovaných během let postupně snižují, u věkové kategorie 65 a více let (zejména u mužů) se tyto počty lehce zvyšují.“³⁷⁷

Průměrná dočasná pracovní neschopnost v roce 2013 byla 4,673 %, nejvyšší byla od roku 2000 ve výši 7,472 %, a to v roce 2003.³⁷⁸ V roce 2014 činila tato hodnota 4,855 %³⁷⁹, došlo tedy k mírnému meziročnímu nárůstu.

Sociální péče

V roce 2013 činil počet zařízení sociální péče celkem 26 z celkového počtu 217 v Jihočeském kraji.³⁸⁰ Tato hodnota se blíží krajskému průměru 31 zařízení sociální péče, nejvíce zařízení je přirozeně v okrese České Budějovice, nejméně v Českém Krumlově.

Celkový počet osob pobírajících důchod v roce 2013 byl 20 544, přičemž průměrná výše důchodu byla 10 464 Kč. Z celkového počtu pobíralo starobní důchod 11 701 osob, a to v průměrné výši 10 846 Kč.³⁸¹ V roce 2014 došlo k nárůstu počtu osob pobírajících důchod

³⁷² REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

³⁷³ Tamtéž.

³⁷⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

³⁷⁵ Tamtéž, [cit. 25.1.2016].

³⁷⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

³⁷⁷ Tamtéž.

³⁷⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

³⁷⁹ Tamtéž, [cit. 25. 1. 2016].

³⁸⁰ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

³⁸¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015].

na 20 665, z toho 11 882 osob byli pobírateli starobního důchodu. Průměrný měsíční starobní důchod činil 10 966 Kč.³⁸²

Podle Registru poskytovatelů sociálních služeb je v okrese Strakonice registrováno celkem 16 druhů sociálních služeb a 42 poskytovatelů. V tomto okrese je celkem 5 domovů pro seniory, a to ve Vodňanech, Blatné, dva ve Strakonících a jeden v Sousedovicích. Domov pro seniory ve Vodňanech je provozován Centrem sociální pomoci Vodňany a nachází se v těsné blízkosti centra města.³⁸³ „*Samotný objekt domova pro seniory je komplexem dvou budov navzájem propojených schodištěm. Jeho starší budova slouží sociální péči již od středověku, prošla celkovou rekonstrukcí v letech 1994-95 a další opravy a úpravy jsou prováděny pravidelně. Nová budova byla vystavěna v 80tých letech a její přestavba proběhla v letech 2006 a 2007.*“³⁸⁴ Cílovou skupinou jsou zde senioři a osoby se zdravotním postižením ve věku 55+ potřebující sociální péči a závislí na pomoci jiné osoby. Domov pro seniory v Blatné je příspěvkovou organizací města Blatná a je určen pro seniory ve věku od 60 let „*se sníženou soběstačností, které pro svůj věk, zdravotní stav nebo sociální situaci potřebují pravidelnou pomoc druhé osoby a nemohou dále žít ve svém přirozeném prostředí*“³⁸⁵. Ve Strakonících jsou v rámci Městského ústavu sociálních služeb zastoupeny dva domovy pro seniory, a to Domov pro seniory v ulici Rybniční a Domov pro seniory v ulici Lidická. Oba domovy pro seniory jsou určeny primárně seniorům ve věku 50 let a více a nabízejí jak základní, tak i fakultativní služby. V obci Sousedovice se nachází domov pro seniory nazvaný Dům klidného stáří sv. Anny, který je určen pro věkovou kategorii klientů 60+, a to pro seniory, osoby se zdravotním postižením a osoby s chronickým onemocněním. Dále je v okrese mimo jiné celkem 5 poskytovatelů odborného sociálního poradenství a 9 poskytovatelů pečovatelské služby. Dva domovy pro osoby se zdravotním postižením jsou v Blatné a v Oseku. V okrese Strakonice není registrován poskytovatel sociálních služeb v centru denních ani týdenních služeb či sociálně aktivizačních služeb pro seniory a osoby se zdravotním postižením.³⁸⁶ Tabulka registrovaných poskytovatelů sociálních služeb v okrese Strakonice a okrese Český Krumlov je obsažena v příloze č. 8 této práce.

³⁸² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 25. 1. 2016].

³⁸³ Zřízen na základě zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách, a to s účinností od 1. 1. 2007.

³⁸⁴ *Centrum sociální pomoci Vodňany*. Dostupné online na [http://www.cspvodnany.cz/csp], [cit. 29. 1. 2016].

³⁸⁵ *Domov pro seniory Blatná*. Dostupné online na [http://www.domovblatna.cz/], [cit. 29. 1. 2016].

³⁸⁶ *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. Dostupné online na [http://iregistr.mpsv.cz/], [cit. 26. 1. 2016].

Sport, volný čas

Na území okresu Strakonice se v roce 2006 nacházelo celkem 196 sportovních zařízení, a to z celkového krajského počtu 1940. Počet koupališť a bazénů byl 8 (145 v Jihočeském kraji), otevřených stadionů 7 (57 v Jihočeském kraji), krytý stadion jeden (8 v Jihočeském kraji).³⁸⁷

Z celkového jihočeského počtu 53 kin jich bylo v roce 2006 v okrese Strakonice celkem 8. Dále zde bylo 95 veřejných knihoven (644 v Jihočeském kraji), 10 muzeí (75 v Jihočeském kraji), 6 galerií (120 v Jihočeském kraji), 2 divadla (14 v Jihočeském kraji) a 5 středisek pro volný čas dětí a mládeže (22 v Jihočeském kraji).³⁸⁸

Cestovní ruch

Město Strakonice je orientováno více než na cestovní ruch na strojírenský a potravinářský průmysl. Přesto předpoklady a možnosti ekonomického přínosu z cestovního ruchu existuje. Z historických památek je pro město Strakonice zcela zásadní Strakonický hrad a v jeho prostorách fungující Muzeum středního Pootaví. Součástí areálu hradu je kostel sv. Prokopa. Kromě této budovy jsou ve městě Strakonice a jeho okolí i další sakrální stavby. Kromě hradu ve Strakonících se v okrese Strakonice nacházejí např. zřícenina Helfenburk, památník bitvy u Sudoměře či zámek v Blatné s rozsáhlým zámeckým parkem.

Pěší turistika a cykloturistika je provozována zejména v přírodní lokalitě Podskalí, kde je umístěn i autokemp využívaný zejména vodáky. Ve městě je několik naučných stezek, například naučná stezka Švandy dudáka.

Mezi kulturní a společenské akce konané ve městě a okolí patří Mezinárodní dudácký festival konaný vždy jednou za dva roky, Hudební festival Jamboree, Rumpálování, tradiční svatováclavská pouť.³⁸⁹

V okrese Strakonice se nachází celkem 65 hromadných ubytovacích zařízení. Vývoj kapacity hromadných ubytovacích zařízení je uveden v následující tabulce.

³⁸⁷ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ Tamtéž.

Tabulka 17: Vývoj kapacity hromadných ubytovacích zařízení v okrese Strakonice

Rok	Počet			
	Hromadná ubytovací zařízení	Pokoje	Lůžka	Místa pro stany a karavany
2012	69	1 229	3 857	867
2013	72	1 283	3 992	811
2014	64	1 138	3 613	780

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Veřejná databáze. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

Z uvedené tabulky je patrné, že počet hromadných ubytovacích zařízení je poměrně stabilní. Situaci vývoje počtu hostů v hromadných ubytovacích zařízeních je uvedena v níže uvedené tabulce.

Tabulka 18: Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních

Rok	Hosté celkem	v tom		Přenocování celkem	v tom		Průměrný počet přenocování (noci)
		rezidenti	nerезidenti		rezidenti	nerезidenti	
2012	43 119	39 988	3 131	130 684	122 653	8 031	3,0
2013	42 748	40 386	2 362	132 011	126 405	5 606	3,1
2014	41 626	39 124	2 502	136 028	129 444	6 584	3,3

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Veřejná databáze. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

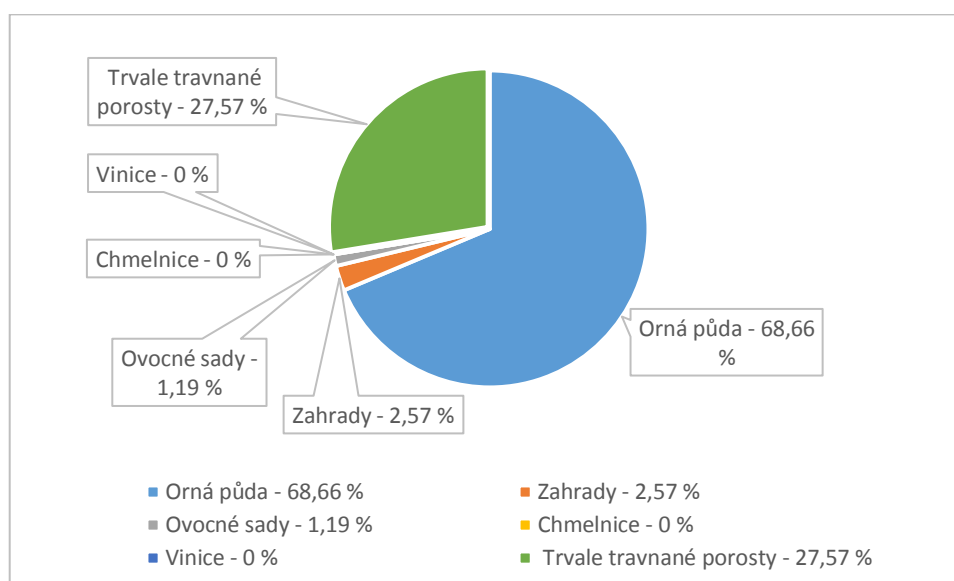
Počet hostů ve sledovaných letech zaznamenal v okrese klesající tendenci. Vlivem zvyšujícího se počtu nocí strávených v hromadných ubytovacích zařízeních došlo k zvýšení celkového počtu přenocování.

Životní prostředí

Z celkové plochy území 103 185 ha činí 64,3 % zemědělská půda, a to s 66 381 ha. Tento poměr zemědělské a nezemědělské půdy je v rámci kraje nejvyšší. Krajský průměr je 48,7 %.³⁹⁰ Zastoupení jednotlivých druhů zemědělské půdy je uvedeno v následujícím grafu, ze kterého zřetelně vyplývá, že nejvíce je zastoupena orná půda.

³⁹⁰ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

Graf 11: Druhy zemědělské půdy v okrese Strakonice v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: Okresy Jihočeského kraje. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015].

Na území okresu se nenachází žádný národní park ani chráněné krajinné oblasti. Do roku 2011 zde bylo celkem 27 maloplošných chráněných území s celkovou plochou 390 ha, v roce 2011 se tento počet zvýšil o jedno o velikosti 1 ha a v roce 2014 o další 4 maloplošná chráněná území na celkovou rozlohu 537 ha. Z těchto maloplošných území tvoří k 31. prosinci 2014 celkem 17 přírodních památek, 14 přírodních rezervací a 1 národní přírodní památka.³⁹¹

SWOT analýza

SWOT analýza, jak bylo uvedeno již výše, představuje celkovou analýzu za použití čtyř předem stanovených kritérií, a to silných stránek, slabých stránek, příležitostí a ohrožení. SWOT analýza okresu Strakonice vyplývá z informací použitých v této kapitole disertační práce.

³⁹¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [<https://vdb.czso.cz/>], [cit. 26. 1. 2016].

Tabulka 19: SWOT analýza okresu Strakonice

S – silné stránky (Strengths)	W - slabé stránky (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - centrální poloha okresu v Jihočeském kraji - mírně rostoucí počet obyvatel - rostoucí zastoupení osob ve věku do 15 let - snižující se podíl nezaměstnaných osob - příznivý podíl orné půdy na zemědělské půdě - dobrá dopravní obslužnost - nabídka sociálních služeb - větší počet obcí v kraji 	<ul style="list-style-type: none"> - stárnutí populace - úbytek obyvatelstva migrací - pokles bytové výstavby - nízká atraktivita okresního města - bytový fond tvořen velkou měrou panelovými domy - nedostatečná informovanost o sociálních službách ze strany místní samosprávy - pokles tzv. produktivního obyvatelstva - zvyšování průměrného věku obyvatelstva - kontinuální početní nárůst věkové skupiny 65+ - absence dálničního spojení s okresem
O - příležitosti (Opportunities)	T - ohrožení (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - prohlubování spolupráce se zahraničními partnerskými městy - zlepšení obytných zón (vnitřní i vnější) - právní úprava týkající se sociálních služeb, zejména pro seniory - geografická poloha - plánovaná dostavba rychlostní silnice R4 na hranice se Spolkovou republikou Německo (hraniční přechod Strážný) - orientace na malé místní politické strany 	<ul style="list-style-type: none"> - možnost vzniku sociálně vyloučené lokality - zhoršení technického stavu panelových domů - úbytek obyvatelstva vlivem stěhování - nízká nabídka malometrážních bytů určených pro individuální bydlení seniorů nad rámec domova s pečovatelskou službou - další úbytek počtu hromadných ubytovacích zařízení a počtu hostů

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pro progresivní rozvoj okresu je nezbytné, aby docházelo k podpoře silných stránek za současného potlačování stránek slabých, a to v rámci sociálního, ekonomického i právního přístupu k rozvoji okresu.

Shrnutí a závěry

Hlavní výhoda okresu Strakonice spočívá v jeho centrální poloze v Jihočeském kraji, což umožňuje větší možnosti v zaměstnanosti, podnikatelských aktivitách, zastoupení sociálních služeb, dopravní obslužnosti atd. Kladným jevem je zde mírně rostoucí počet obyvatel, hlavně osob ve věkové skupině do 15 let. Současně však dochází ke stárnutí populace a zvyšování zastoupení osob ve věku 65+ v rámci celé populace. Okres Strakonice

je charakteristický dobrou dopravní dostupností, i když zde absentuje zastoupení dálniční soustavy. Příležitostí pro okres by byla realizace prodloužení rychlostní silnice R4 z Nové Hospody přes Vimperk na hraniční přechod Strážný se Spolkovou republikou Německo.

Stav životního prostředí v okrese Strakonice lze hodnotit jako uspokojivý, a to i přes spíše průmyslový charakter okresu, zastoupený ve městě Strakonice především textilním, strojírenským a pivovarnickým průmyslem. Mezi největší znečišťovatele patří dle sdružení Arnika³⁹² teplárna ve Strakonicích, a to vedle teplárny v Českých Budějovicích a teplárny v Táboře či společnosti C-Energy Bohemia s.r.o. Teplárna Strakonice, a.s. je zmiňována v žebříčcích největších znečišťovatelů v Jihočeském kraji ve skupině plynů způsobujících kyselé srážky a skleníkových plynů.³⁹³ Nevýhodné ve vztahu k životnímu prostředí je zde zejména umístění teplárny v centru města Strakonice.

V okrese Strakonice se nevyskytují rozsáhlé sociálně vyloučené lokality, je zde několik menších lokalit ohrožených sociálním vyloučením, a to přímo v okresním městě Strakonice. Vlivem ohrožení vznikem sociálně vyloučené lokality může dojít ke zhoršení sociální struktury obyvatelstva. Okres Strakonice, zejména pak město Strakonice, je charakteristické hojným zastoupením panelových domů, které jsou postupně revitalizovány a jen minimum z nich není rekonstruováno a zatepleno. Přesto právě tato forma obytných domů v sobě skýtá riziko zhoršení technického stavu těchto domů.

Ve vztahu k demografickým údajům je i okres Strakonice zmiňován jako okres s nárůstem počtu seniorů, tj. osob ve věku 65+. Současně je nutné podotknout, že roste i zastoupení nejmladší věkové skupiny (do 15 let). Negativním jevem je migrace z okresu Strakonice, zejména z venkova, nejčastěji z profesního, resp. kariérního důvodu.

Okres Strakonice nepředstavuje turisticky atraktivní lokalitu, v uplynulých letech došlo ke snížení počtu lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních a zároveň i k počtu hostů v těchto zařízeních. Příležitost pro okres je v budoucím zatraktivněním lokality zejména pro cestovní ruch, případně pro turistické a sportovní aktivity.

Kladným jevem je v případě okresu Strakonice vyšší počet zařízení poskytující sociální služby, a to v porovnání s okresem Český Krumlov.

³⁹² Spolek Arnika, dříve občanské sdružení, je českou neziskovou organizací, která usiluje o lepší stav životního prostředí.

³⁹³ ARNIKA: *Znečišťovatelé pod lupou*. Dostupné na [http://www.znecistovatele.cz/], [cit. 31. 1. 2016].

6.1.2 Okres Český Krumlov

Okres Český Krumlov je třetím největším okresem Jihočeského kraje, a to se svou rozlohou 1 615 km². Hustota osídlení je však velmi nízká, a to na úrovni 38 obyv./km². V tomto ohledu je Český Krumlov na obdobné úrovni jako nejméně osídlený okres Prachatice (37 obyv./km²). V okrese Český Krumlov je celkem 46 obcí, z toho 6 se statutem města. Situace k 1. lednu 2016 se změnila toliko v rozloze okresu Český Krumlov, který nyní čítá 1 616 km². Ostatní uvedené údaje zůstaly nezměněny.³⁹⁴ Výčet obcí okresu Český Krumlov včetně počtu jejich obyvatel a průměrného věku je uveden v příloze č. 9 této práce.

Obrázek 12: Poloha okresu Český Krumlov v Jihočeském kraji

Zdroj: Spolek pro vojenská pietní místa: *Jihočeský kraj*. Dostupné online na [http://www.vets.cz/vpm/mista/kraj/1-jihocesky/], [cit. 3. 5. 2015].

Okres Český Krumlov lze označit za tzv. hraničící neboli periferní, který sousedí s dalšími okresy Jihočeského kraje a zároveň je částí její hranice státní hranicí České republiky s Rakouskou republikou, konkrétně s rakouskými spolkovými zeměmi Dolní Rakousy a Horní Rakousy. Správním střediskem okresu a centrálním městem je město Český Krumlov, které je obcí s pověřeným obecním úřadem a obcí s rozšířenou působností. Katastrální výměra města Český Krumlov je 2 216 ha. Městem Český Krumlov protéká řeka Vltava.³⁹⁵

³⁹⁴ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015; 25. 2. 2018].

³⁹⁵ Tamtéž.

Historie

Název Českého Krumlova, tedy centrálního města okresu Český Krumlov, je odvozován z německého jazyka, konkrétně z výrazu „Krumme Aue“, který se překládá jako „křivý luh“, a to kvůli přírodním podmínkám města, které se rozkládá v „*esovitě zakřivených meandrech řeky Vltavy*“³⁹⁶. Nejstarší osídlení se datuje „*do starší doby kamenné (paleolitu 70 000 - 50 000 let před naším letopočtem)*“. Masovější osídlení lokality je zaznamenáno v době bronzové (1 500 let před naším letopočtem)³⁹⁷. Za raného středověku vedly podél řeky Vltavy důležité obchodní trasy. „*V 9. století území patřilo patrně českému knížecímu rodu Slavníkovců. Ti byli roku 995 vyvražděni konkurenčním knížecím rodem Přemyslovců. Přemyslovci tak získali i tuto oblast. V souladu s uplatňováním principů vnitřní kolonizace a udělováním panovnických držav v léno členům panovnické družiny získávají pak od vládnoucích Přemyslovců tyto državy jejich družiníci - Vítkovci.*“³⁹⁸. První dochovaná zmínka o Krumlovu pochází z roku 1253, a to na listině budoucího českého krále Přemysla Otakara II. Historicky vznikalo město ve dvou hlavních vlnách – první v podhradí, druhá pak tzv. na zelené louce. Po vymření krumlovské větve Vítkovců v roce 1302 měly dle práva odúmrti připadnout jejich majetky králi. Jindřich z Rožmberka, člen jedné z větví rodu Vítkovců, si však vymohl převedení krumlovských panství do držení rodu Rožmberků, za jejichž vlastnictví zaznamenal zejména hrad, ale i celé město největší rozkvět. V roce 1376 je zde evidováno 96 domů. Poslední člen rodu Rožmberků, Petr Vok z Rožmberka, musel kvůli svým dluhům postoupit v roce 1601 Krumlov císaři Rudolfovi II. Habsburskému.³⁹⁹ Za třicetileté války bylo město „*obsazeno císařskými vojsky a roku 1648 došlo ke vpádu Švédů*“⁴⁰⁰. V průběhu této války přešlo vlastnictví města rodu Eggenberků, kteří jej vlastnili až do svého vymření. Poté nastupují do Krumlova jejich dědicové – Schwarzenberkové. „*V polovině 19. století čítalo město na 5 000 obyvatel*“⁴⁰¹.

Národnostní neshody mezi českým a německým obyvatelstvem byly zaznamenány již v 19. století. „*Po vyhlášení Československé republiky roku 1918 reagovala německá část obyvatelstva vyhlášením samostatné šumavské župy Böhmerwaldgau, která měla být součástí nového rakouského státu. Toto hnutí bylo vojensky potlačeno a Krumlov byl 28. 11. 1918 obsazen českou brannou mocí. Výnosem ministerstva vnitra z 30. 4. 1920 byl dosavadní název*

³⁹⁶ Český Krumlov – oficiální informační systém. Dostupné online na [http://www.ckrumlov.info/php/], [cit. 28. 12. 2015].

³⁹⁷ Tamtéž.

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ Tamtéž.

města Krumlov nahrazen názvem Český Krumlov, který byl uváděn již v roce 1439. Za druhé světové války neprobíhaly v Krumlově žádné výrazné boje, nedošlo ani k bombardování. Krumlov byl v roce 1945 osvobozen americkými vojsky a po osvobození došlo k odsunu obyvatelstva německé národnosti.⁴⁰² Od roku 1992 je Český Krumlov zařazen do Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

Hlavní dominantou Českého Krumlova je zámek, který byl jako gotický hrad založen pány z Krumlova (Vítkovci) před rokem 1250. Největší rozkvět však zaznamenal za vlastnictví jejich příbuzných Rožmberků, kteří jej zdědili v roce 1302. Podobu mohutné renesanční residence získal hrad v polovině 16. století. K velké přestavbě pak došlo za Schwarzenberků.⁴⁰³ „V roce 1947 byl schwarzenberský majetek včetně Českého Krumlova převeden do českého zemského vlastnictví a po zrušení zemského zřízení se od roku 1950 stal majetkem Československého státu.“⁴⁰⁴

Mezi významné rodáky města Český Krumlov patří Závaš z Falkenštejna, Petr Vok z Rožmberka, architekt Josef František Fortín, spisovatel Anton Riedel, zpěvák Petr Muk atd.

V okrese Český Krumlov se vyskytuje nebo alespoň do území okresu zasahuje několik místních akčních skupin, např. Místní akční skupina Sdružení Růže se sídelní obcí Borovany či Místní akční skupina Pomalší o.p.s. se sídelní obcí Velešín.

Obyvatelstvo, pohyb obyvatelstva

Počet obyvatel okresu Český Krumlov k 31. prosinci 2014 je 61 110⁴⁰⁵. O rok dříve, tedy k 31. prosinci 2013 činil počet obyvatel celkem 61 173⁴⁰⁶, došlo tedy oproti okresu Strakonice k velice malému úbytku. K 1. lednu 2016 byl počet obyvatel v okrese 61 126.⁴⁰⁷ Míra celkového přírůstku obyvatel byla v roce 2013 záporná, a to -0,95 ‰⁴⁰⁸. V roce 2013 se do okresu přistěhovalo celkem 850 osob, odstěhovalo se 958.⁴⁰⁹ V roce 2014

⁴⁰² Český Krumlov – oficiální informační systém. Dostupné online na [http://www.ckrumlov.info/php/], [cit. 28. 12. 2015].

⁴⁰³ Tamtéž.

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ Viz tabulka 7 této práce.

⁴⁰⁶ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

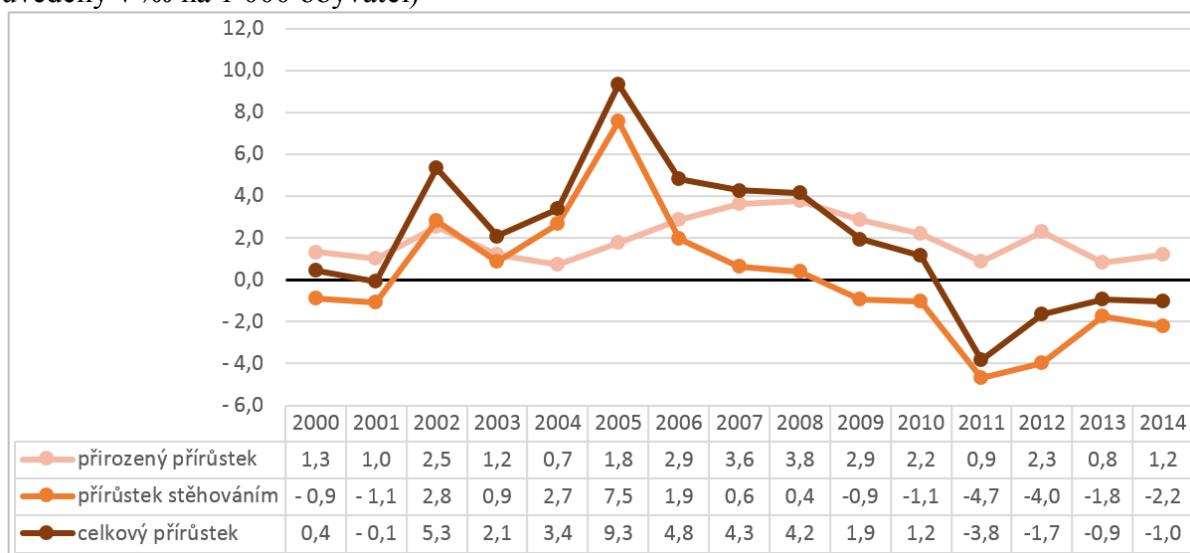
⁴⁰⁷ Tamtéž, [cit. 25. 2. 2015].

⁴⁰⁸ Tamtéž, [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁰⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

je zaznamenáno 877 přistěhovalých a 1 013 vystěhovalých osob.⁴¹⁰ V roce 2014 činil celkový přírůstek -1,0 %, přičemž přirozený přírůstek činil 1,2 % a přírůstek stěhováním -2,2 %.⁴¹¹

Graf 12: Přírůstek obyvatelstva okresu Český Krumlov za období let 2000 až 2014 (hodnoty uvedeny v % na 1 000 obyvatel)

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 14. 12. 2015].

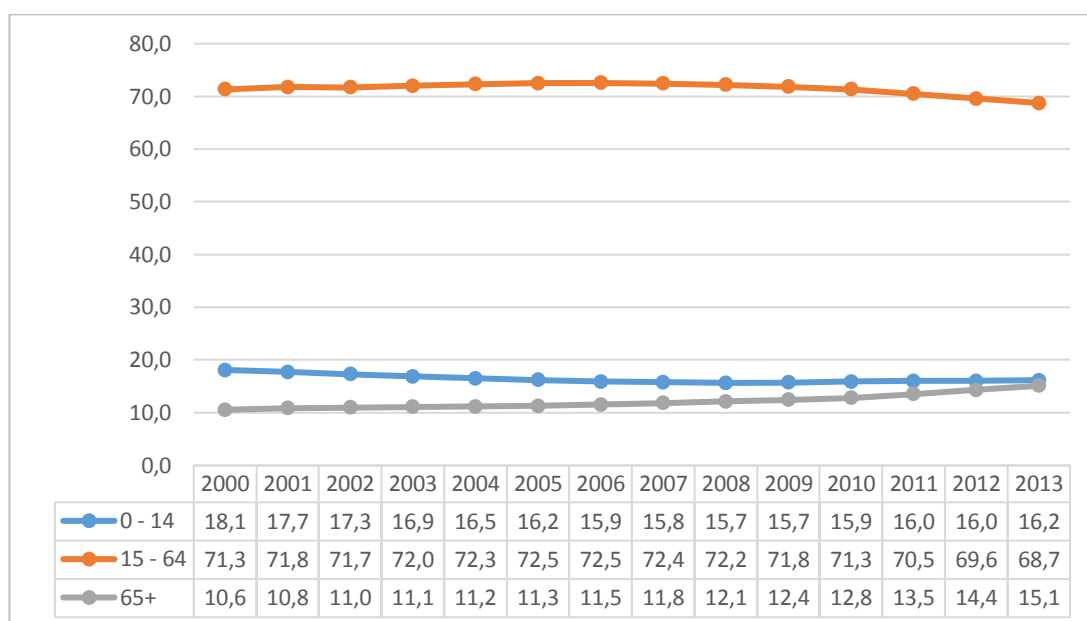
Průměrný věk obyvatel od roku 2000 neustále roste. Tento věk v roce 2000 činil 36,4, v roce 2005 pak 38,0 a v roce 2014 40,5.⁴¹² Co se věkového složení obyvatelstva týká, tak i v tomto okrese procentuální zastoupení seniorů roste. Stejně jako v okrese Strakonice stoupá i zastoupení osob do 15 let věku. Procentuální zastoupení jednotlivých věkových skupin obyvatelstva je uvedeno v následujícím grafu. Oproti druhému z porovnávaných okresů je však v roce 2013 zaznamenáno větší zastoupení osob ve věku 0 až 14 let než osob ve věku 65+.

⁴¹⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Okres Český Krumlov. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25.1.2016].

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Tamtéž.

Graf 13: Zastoupení jednotlivých věkových skupin v letech 2000 až 2013 (v %)

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

V roce 2014 bylo věkové zastoupení obyvatel podobné roku 2013. Ve věkové skupině 0 až 14 let nedošlo ke změně, v ostatních dvou skupinách ano – u skupiny 15 až 64 let došlo k poklesu o 0,7 procentního bodu na 68,0 %, u skupiny ve věku 65+ pak došlo k nárůstu na 15,8 %.⁴¹³ V roce 2013 se narodilo 625 živých dětí, stejně jako v roce 2011.⁴¹⁴ V roce 2014 to bylo 663 dětí.⁴¹⁵

Vzdělanostní struktura občanů okresu Český Krumlov je uvedena v následující tabulce.

Tabulka 20: Struktura vzdělání u osob ve věku 15 let a více v okrese Český Krumlov (v roce 2011)

	Nejvyšší ukončené vzdělání					
	Bez vzdělání	Základní	Střední		Vysokoškolské	Nezjištěno
			bez maturity	s maturitou		
Absolutní počet	328	11 205	18 374	14 047	4 035	2 923
Zastoupení v %	0,64	22,01	36,09	27,59	7,93	5,74

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/sldb/domov], [cit. 26. 1. 2016].

⁴¹³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25.1.2016].

⁴¹⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

⁴¹⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25.1.2016].

Stejně jako v případě okresu Strakonice je největší zastoupení u vzdělanostní skupiny střední bez maturity, a to přes 36 %. Rovněž je potřeba podotknout, že zkresení dosaženého vzdělání způsobuje zahrnutí studujících osob v porovnávané skupině osob. Vysokoškolské vzdělání bylo zaznamenáno u necelých 8 % osob, z nichž 19 % při sčítání lidu uvedlo bakalářský stupeň vzdělání, 78 % magisterské a 2 % doktorské vzdělání. Struktura tzv. vysokoškoláků je zde obdobná jako v případě okresu Strakonice.

Na území okresu bylo k 31. prosinci 2014 evidováno celkem 2 638 cizinců s povolením k trvalému a dlouhodobému pobytu či potvrzením o přechodném pobytu a vízum nad 90 dní, tj. bez cizinců s platným azylem na území ČR. Z nich bylo nejvíce z Ukrajiny (563), Vietnamské socialistické republiky (475) a Slovenské republiky (386).⁴¹⁶

Počet zjištěných trestných činů byl v roce 2014 celkem 1 615, v roce 2013 to bylo 1 390.⁴¹⁷ Objasněných bylo 1 028 trestných činů, z toho bylo 559 činů obecné kriminality, 11 loupeží, 3 znásilnění a 2 vraždy.⁴¹⁸

Podle údajů Evropského sociálního fondu bylo ke květnu 2015 v okrese Český Krumlov celkem 8 sociálně vyloučených lokalit s 400 až 700 obyvateli.⁴¹⁹ Mezi lokality ohrožené sociálním vyloučením, resp. sociálně vyloučené patří Horní brána (Za Tavírnou 108, Český Krumlov), Lipová ulice (Český Krumlov), Nádražní předměstí (Český Krumlov), Plešivec (Český Krumlov), Skláře (Hořice na Šumavě), Mirkovice, Větrní, Benešov nad Černou a Kaplice.⁴²⁰

Horní brána je lokalita v ulici Za Tavírnou v širším centru Českého Krumlova. Jde o jeden starší zděný bytový dům ve vlastnictví města obývaný přibližně 50 osobami, který se nachází v zástavbě starších i novějších rodinných domů. V blízkosti domu je větší množství obchodů, dále školy, zdravotnické zařízení, zastávka MHD. Dříve se jednalo o běžný nájemní dům, kam byli postupně umísťováni sociálně slabší občané. Technický stav domu je poměrně dobrý, u společných prostor a dvorku je často silné znečištění. Dochází zde k častému střídání obyvatel domu, a to v důsledku krátkých nájemních smluv. Běžným jevem je

⁴¹⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

⁴¹⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25. 1. 2016].

⁴¹⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

⁴¹⁹ EVROPSKÝ SOCIÁLNÍ FOND V ČR: *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Dostupné online na [http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/analyza-socialne-vyloucenych-lokalit-v-cr-1], [cit. 21. 1. 2016].

⁴²⁰ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

zde zadlužení, závislost na sociálních dávkách a vyšší výskyt přestupků zejména proti občanskému soužití.⁴²¹

Lokalita Lipová ulice se nachází přímo v Českém Krumlově na tamním sídlišti Mír. Jde o jeden panelový dům ve vlastnictví města o sedmi nadzemních podlažích na kraji města ve směru na České Budějovice, ve které žije přibližně 100 až 140 lidí převážně romské národnosti. V okolí se nacházejí další panelové domy, zastávka MHD, řada obchodů, zdravotnické zařízení, pošta atd. Na rozdíl od ostatních domů v tomto případě nedošlo k zateplení domu, společné prostory nejsou udržovány a je zde silné znečištění nejen v domě, ale i v jeho přímém okolí. Fluktuace obyvatel domu je zde velmi vysoká, a to z důvodu uzavírání především krátkodobých nájemních smluv. Kromě vysoké nezaměstnanosti, závislosti na sociálních dávkách a nadměrné zadluženosti je tato lokalita charakteristická i nelegálním zaměstnáváním a zejména častými přestupky zejména proti občanskému soužití.⁴²²

Lokalita Nádražní předměstí se nachází na předměstí poblíž vlakového nádraží. Jde o starší panelový dům o sedmi patrech ve vlastnictví města Český Krumlov, který obývá 80 až 100 osob hlásících se především k romské národnosti. V okolí jsou rodinné i bytové domy, velmi dobrá je i dostupnost do centra města. Původně byl dům běžným nájemním domem, město jej následně určilo jako dům pro sociální bydlení. Technický stav domu odpovídá jeho stáří, společné prostory jsou zde znečištěné a poničené. Časté jsou zde sociálně patologické jevy v podobě nelegálního zaměstnávání, závislosti na omamných látkách a zvýšeném počtu přestupků zejména proti občanskému soužití.⁴²³

Plešivec je lokalita v ulici 5. května na okraji Českého Krumlova, která je reprezentována jedním starým bytovým domem ve vlastnictví města. Tento dům je obýván jednou rodinou o sedmi členech závislou na poskytování sociálních dávek, zejména dávek pomoci v hmotné nouzi. Jde o osoby romské národnosti převážně bez zaměstnání. Často v domě v nevhodných podmínkách přenocují i další osoby. Technický stav domu je velmi špatný, zdevastovaný, rodina se však odmítá odstěhovat. Lokalita je vzhledem ke své poloze částečně prostorově vyloučená.⁴²⁴

⁴²¹ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0], [cit. 27. 1. 2016].

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ Tamtéž.

Skláře je malá sídelní oblast tvořící součást obce Hořice na Šumavě. Jde o sídelní oblast se 42 obyvateli. Obec Hořice na Šumavě měla k 31. prosinci 2014 celkem 828⁴²⁵ obyvatel. V lokalitě Skláře se nachází starý bytový dům o třech nadzemních podlažích, ve kterém je celkem 9 bytů. Dům je ve vlastnictví soukromého majitele a žije zde přibližně 16 osob převážně romské národnosti. Technický stav domu je zcela nevyhovující, odpady a vodovod jsou funkční jen v některých bytech. V domě i jeho okolí je znečištění, společné části domu jsou poničené. Z devíti bytů je obydleno jen 6. Vzhledem k umístění lze lokalitu označit za prostorově vyloučenou. V obci není obchod, pošta, ani zdravotní péče. Dopravní obslužnost je špatná.⁴²⁶

Mirkovice je obec nacházející se 6 km východně od města Český Krumlov. K trvalému pobytu je zde hlášeno dle stavu k 31. prosinci 2014 celkem 441 osob.⁴²⁷ „*Je to návesní osada s 9 typickými hospodářskými staveními, které jsou v současné době využívány zejména k bydlení. Obecní úřad Mirkovice se nachází v budově bývalé školy postavené v roce 1901. V dolní části obce se nachází sportovní hřiště na malou kopanou a volejbal s příjemným posezením u ohniště. Obec má vypracovaný Územní plán, který zahrnuje další možnou zástavbu rodinných domů.*“⁴²⁸. Sociálním vyloučením je zde ohrožena lokalita reprezentovaná jedním starým bytovým domem o třech nadzemních podlažích ve vlastnictví soukromého majitele. V domě žije 7 osob romské národnosti, je zde časté střídání nájemníků. Vždy se jedná o osoby hlásící se k romské národnosti. Jde o osoby dlouhodobě nezaměstnané, hlášené v evidenci Úřadu práce a pobírající sociální dávky, zejména dávky pomoci v hmotné nouzi. Technický stav domu je nevyhovující, vodovod a kanalizace jsou částečně nefunkční. Dům i jeho okolí jsou vlivem hromadění odpadků silně znečištěné. Lokalitu je vzhledem k její poloze možné označit za sociálně vyloučenou, dopravní obslužnost je zde velmi špatná.⁴²⁹

Větrní je obec s 4 023 obyvateli.⁴³⁰ Obec se nachází cca 6 km od Českého Krumlova a 30 km od Českých Budějovic, a to na břehu řeky Vltavy. V obci se nachází zdravotní

⁴²⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Databáze demografických údajů za obce ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr], [cit. 28. 12. 2015].

⁴²⁶ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

⁴²⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Databáze demografických údajů za obce ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr], [cit. 28. 12. 2015].

⁴²⁸ *Mirkovice – oficiální stránky obce*. Dostupné online na [http://www.mirkovice.cz/], [cit. 27. 1. 2016].

⁴²⁹ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

⁴³⁰ Stav k 31. 12. 2014 dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Databáze demografických údajů za obce ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr], [cit. 28. 12. 2015].

středisko, prodejny potravin a domácích potřeb, mateřská školka, základní škola, restaurace, hotely, hasiči, policie, bankomat atd. Vzdálenost od Rakouské republiky je 32 km, hraničním přechodem je Dolní Dvořiště. Nachází se zde papírna JIP – Papírny Větrní, a.s.⁴³¹ V této obci se nacházejí celkem čtyři lokality sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené. Jde o lokalitu Rožmberská, Papírenská, Frymburská a Šumavská. Lokalita Rožmberská je tvořena třemi bytovými domy ve vlastnictví obce na okraji města, které obývá cca 160 lidí včetně přibližně 50 dětí. Většina osob se hlásí k romské národnosti a je dlouhodobě nezaměstnaná, závislá na příjmu jen ze sociálních dávek. Lokalita je částečně prostorově vyloučena, nachází se na okraji města přímo naproti společnosti JIP – Papírny Větrní, a.s. Domy jsou v technickém stavu odpovídajícím jejich stáří. Původním účelem domů bylo ubytování zaměstnanců místních papíren. V některých bytech dnes absentuje koupelna či teplá voda. Tato lokalita je velmi problémová, a to nejen kvůli nepořádku, hromadění odpadků, ale i velké fluktuaci obyvatel domu, častého přenocování většího množství návštěv příbuzných zejm. ze Slovenské republiky, dlouhodobé nezaměstnanosti, vysokému zadlužení, závislosti na omamných a psychotropních látkách, prostituce atd. Druhou lokalitu v obci Větrní představuje ubytovna v Papírenské ulici. Jedná se o stavbu z 30. let 20. století, která byla dříve reprezentativní budovou celé obce. V současné době je ve vlastnictví soukromé osoby a slouží jen jako ubytovna pro neplatiče z obce i jejího okolí, kterých zde žije 40 až 50, a to včetně dětí. Jde o osoby romské národnosti, které jsou dlouhodobě nezaměstnané a finančně závislé na sociálních dávkách. Technický stav domu je špatný. Z důvodu chybějících popelnic se v okolí hromadí nečistoty a odpadky. Tato lokalita je ze stejných důvodů, které byly uvedeny u lokality Rožmberská, považována za částečně prostorově vyloučenou. Problematickými sociálními jevy je zde mimo jiné drogová závislost a prostituce. Lokalita Šumavská je reprezentována panelovým domem, který dříve sloužil jako ubytovna pro zaměstnance místních papíren. V současné době je tento dům vlastněn soukromou osobou a žije zde cca 50 romských obyvatel, kteří se velmi často mění nejčastěji z důvodu neplacení nájemného. Jde o dlouhodobě nezaměstnané osoby závislé na poskytovaných sociálních dávkách. Objekt je v dobrém technickém stavu, na rozdíl od ostatních zmíněných lokalit v obci Větrní je ve společných částech domu i v jeho okolí udržován většinou pořádek. Nachází se v blízkosti centra obce. V ulici Frymburská se v obci Větrní nachází přízemní budova soukromého majitele sloužící jako ubytovna, kde žije cca 30 osob výlučně romské národnosti. Jde o ubytovnu poměrně dobrého technického stavu s malometrážními byty, která se nachází nedaleko centra obce. Bydlení zde je ale kvůli

⁴³¹ *Oficiální stránky obce Větrní*. Dostupné online na [<http://www.obcevetrni.cz/>], [cit. 27. 1. 2016].

hlodavcům, vlhkosti a plísním nevyhovující. V okolí obce je jen jeden bytový dům, dále pak restaurace a průmyslové budovy. I zde je typická závislost na omamných a psychotropních látkách a prostituce.⁴³² V rámci této lokality působí i Agentura pro sociální začleňování, která je jedním z odborů Sekce pro lidská práva při Úřadu vlády České republiky. Agentura pro sociální začleňování v rámci své činnosti „podporuje obce při začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit“⁴³³, a to tak, že „pomáhá obcím a městům při mapování a detailním poznávání problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel, při přípravě a nastavování dlouhodobějších procesů pro jejich řešení a při získávání financí na tyto postupy; propojuje přitom místní subjekty (města a obce a jejich úřady, ale také neziskové organizace, školy a školská zařízení, Úřad práce, zaměstnavatele, policii a veřejnost), aby při sociálním začleňování spolupracovaly); spolupracuje s ministerstvy, přenáší informace z komunální úrovně směrem ke státní správě, podílí se na formování státní politiky sociálního začleňování a její koordinaci“⁴³⁴.

Benešov nad Černou je obcí s 1 364 obyvateli⁴³⁵, která je vzdálena cca 11 km od města Kaplice a cca 30 km od Českých Budějovic. Jde o město, které je městskou památkovou rezervací. Je zde mateřská školka, základní škola, zdravotní středisko, obchody. Ve městě se nachází „problematická“ budova, která byla původně zemědělským objektem, konkrétně kravínem, následně ubytovnou společnosti Bentex, resp. Bentex Automotive a.s., nyní ubytovnou soukromého majitele. V tomto domě žije cca 100 osob různých národností, nejčastěji vietnamská, mongolská a ukrajinská. V okolí objektu není bytová zástavba ani rodinné domy, budova se nachází na okraji města. Dopravní dostupnost není dobrá. Velká část obyvatel domu je dlouhodobě nezaměstnaná, další pracuje v místní výrobní hale v dělnických profesích. Problematickým jevem jsou zde kromě dlouhodobé nezaměstnanosti i střety osob několika národností a znečištění způsobené zejména velkým množstvím chovaných koček.⁴³⁶

⁴³² AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

⁴³³ *Agentura pro sociální začleňování*. Dostupné online na [http://www.socialni-zaclenovani.cz/], [cit. 27. 1. 2016].

⁴³⁴ Tamtéž.

⁴³⁵ Stav k 31. 12. 2014 dle ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Databáze demografických údajů za obce ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr], [cit. 28. 12. 2015].

⁴³⁶ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

Poslední lokalitou je osada Kaplice – Nádraží nacházející se v obci Střítež ve vzdálenosti cca 5 km od města Kaplice. Město Kaplice mělo k 31. prosinci 2014 celkem 7 067⁴³⁷ obyvatel, obec Střítež 430⁴³⁸ obyvatel. Je zde situován zděný dům o dvou patrech doplněný technickými budovami. V tomto objektu žije cca 20 osob, nejedná se o osoby řadící se k romskému etniku. Jde však o sociálně slabší dlouhodobě nezaměstnané obyvatele, kteří jsou závislí na příjmu ze sociálních dávek. Technický stav domu je špatný, v domě se vyskytuje vlhkost a následné plísně.⁴³⁹

Ekonomická charakteristika a zaměstnanost

Podíl nezaměstnaných osob byl v roce 2013 9,69 %⁴⁴⁰, což byl v kraji v rámci všech okresů nejvyšší údaj. Míra nezaměstnanosti činila 8,9 %, oproti jihočeskému průměru, který byl na hodnotě 6,5 %.⁴⁴¹ Podíl nezaměstnaných osob klesl na konci roku 2014 na 8,59 %⁴⁴².

Pracovní sílu tvořilo v roce 2012 dle ministerstva práce a sociálních věcí celkem 35 038 osob. V témže roce bylo evidováno 3 859 uchazečů o zaměstnání, v roce 2013 jich bylo 4 156. Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvu ve věku 15 až 64 let) v roce 2013 byl 9,69 %, v roce 2012 to odpovídalo 8,75 %. Na jedno volné pracovní místo bylo v roce 2013 celkem 19,2 uchazeče, v roce 2012 to bylo 13,7 a v roce 2011 celkem 16,2 uchazeče. Volných pracovních míst bylo v roce 2013 evidováno 217, v roce 2012 celkem 281 a 215 v roce 2011.⁴⁴³ V 2015, konkrétně k 31. prosinci 2015, činil podíl nezaměstnaných osob 7,40 %.⁴⁴⁴ Došlo sice ke snížení této hodnoty oproti předchozím rokům, nadále však zůstává tento okres jihočeského kraje okresem s nejvyšším podílem nezaměstnaných osob. Nejmenší podíl nezaměstnaných osob je u okresu České Budějovice, a to 4,04 %.⁴⁴⁵

⁴³⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Databáze demografických údajů za obce ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demograficky-udaju-za-obce-cr], [cit. 28. 12. 2015].

⁴³⁸ Tamtéž.

⁴³⁹ AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský kraj, 2014. Dostupné také online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.], [cit. 27. 1. 2016].

⁴⁴⁰ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁴¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014, str. 33.

⁴⁴² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25.1.2016].

⁴⁴³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

⁴⁴⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Podíl nezaměstnaných osob v krajích ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/animovana_mapa_podil_nezam_kraje], [cit. 25. 1. 2016].

⁴⁴⁵ Tamtéž.

K 31. prosinci 2014 bylo zaznamenáno celkem 497 volných pracovních míst, což představuje oproti stejnému období v roce 2013, kdy činil tento počet 217 osob, nárůst o 129 %. Uchazečů o 1 volné pracovní místo bylo v roce 2013 19,2, v roce 2014 pak 7,4.⁴⁴⁶ „Mezi 77 okresy v republice byl okres Český Krumlov k 31. 12. 2014 v podílu nezaměstnaných na 20. místě (počítáno od nejvyšší nezaměstnanosti).“⁴⁴⁷ Ve vztahu k počtu uchazečů na jedno volné pracovní místo byl okres Český Krumlov na 54. místě. „Mezi zaměstnavateli nejčastěji žádané profese patřily pomocný pracovník, kuchař, číšník, recepční, svářeč. Naproti tomu mezi evidovanými uchazeči byl největší zájem o profese kuchař, zedník, číšník, pomocný pracovník a pracovník v administrativě.“⁴⁴⁸ Mezi ohrožené skupiny uchazečů o zaměstnání patřili dle Krajské pobočky Úřadu práce ČR v Českých Budějovicích uchazeči starší 50 let, dále osoby se zdravotním postižením, absolventi bez praxe a uchazeči vracející se po rodičovské dovolené.⁴⁴⁹ Na rozdíl od situace v okrese Strakonice se mezi ohroženou skupinou uchazečů neobjevili dlouhodobě evidovaní uchazeči o zaměstnání.

V rámci okresu Český Krumlov bylo dle údajů k 31. prosinci 2014 registrováno celkem 15 446 ekonomických subjektů, což v prostředí celé republiky činí 0,6 %. Tento údaj je procentuálně totožný u obou posuzovaných okresů. Z tohoto počtu bylo celkem 10 670 soukromých podnikatelů podnikajících podle živnostenského zákona, 393 zemědělských podnikatelů – fyzických osob, 1 375 obchodních společností, 29 družstev a 2 státní podniky.⁴⁵⁰ Výraznějšími společnostmi působícími v okrese Český Krumlov je např. Schwan Cosmetics CR, s.r.o.

Politická situace

Voleb do obecních zastupitelstev, které naposledy proběhly ve dnech 10. až 11. října 2014, se v okrese Český Krumlov zúčastnilo 49,2 %, a to při celkovém počtu 27 830 zapsaných voličů.⁴⁵¹ Do obecního zastupitelstva města Český Krumlov bylo voleno 23 členů zastupitelstva. Volební účast zde byla 36,42 % při celkovém počtu 10 643 voličů na seznamu. Vítěznou stranou se stala ČSSD, která získala 22,95 % hlasů a tím 5 mandátů.

⁴⁴⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25. 1. 2016].

⁴⁴⁷ KRAJSKÁ POBOČKA ÚP ČR V ČB: *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Jihočeském kraji za rok 2014*. Dostupné také online na [https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/statistiky/cbkraj2013.doc], [cit. 26. 1. 2016], str. 14.

⁴⁴⁸ Tamtéž, str. 14.

⁴⁴⁹ Tamtéž, str. 14.

⁴⁵⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistická ročenka České republiky – 2015*. Praha: Český statistický úřad, 2015, str. 372.

⁴⁵¹ Tamtéž, str. 769.

Druhou zvolenou stranou byla KSČM se získanými 13,98 % hlasů a 3 mandáty. Po třech mandátech získaly dále strany KDU-ČSL, ODS a hnutí ANO 2011. Dva mandáty v zastupitelstvu obsadily strany TOP 09, Sdružení nezávislých – Město pro všechny a Nezávislí a Zelení. Jeden mandát obsadila strana Volba pro město.⁴⁵² Starostou města je Mgr. Dalibor Carda, zastupitel a radní za ČSSD. Na rozdíl od města Strakonice, kde zvítězila malá nová místní strana a obecně byla dána větší podpora těmto stranám, volili voliči Českého Krumlova tzv. tradiční velké celorepublikové strany.

Předposlední volby do krajských zastupitelstev proběhly ve dnech 12. a 13. října 2012. Volební účast zde byla mírně nižší než v případě okresu Strakonice, a to 34,75 %. Zde jako tzv. vítězná strana z voleb vzešla rovněž Česká strana sociálně demokratická (27,77 % hlasů), následovala ji také Komunistická strana Čech a Moravy (21,11 %) a na třetím místě však byla Občanská demokratická strana (13,41 %). Do krajského zastupitelstva tak na základě voleb získala z celkových 55 mandátů strana ČSSD 18 mandátů, KSČM 13 mandátů, Jihočeši 2012 získali 9 mandátů, ODS 8 mandátů, KDU-ČSL 4 mandáty a TOP 09 a Starostové pro Jihočeský kraj 3 mandáty.⁴⁵³ Od voleb v roce 2012 došlo v rámci krajského zastupitelstva k celkem 10 změnám v jeho složení, kdy čtyřikrát rezignoval člen zastupitelstva na svou funkci člena, jedenkrát mandát člena zanikl a pět osob mandát člena zastupitelstva získalo. Hejtmanem kraje byl do voleb v roce 2016 Mgr. Jiří Zimola zvolený do zastupitelstva Jihočeského kraje za ČSSD.⁴⁵⁴

Voleb do zastupitelstev krajů konaných ve dnech 7. a 8. října 2016 se v okrese Český Krumlov zúčastnilo 34,57 % voličů. Pořadí stran na prvních čtyřech místech bylo stejné jako v okrese Strakonice. V tomto okrese tedy získala nejvíce hlasů Česká strana sociálně demokratická (22,62 %), dále pak hnutí ANO 2011 (16,15 %), ODS (12,55 %) a KSČM (10,83 %). Ostatní strany získaly méně než 10 % platných hlasů. V zastupitelstvu o 55 členech získala ČSSD 15 mandátů, hnutí ANO 2011 celkem 12 mandátů, ODS 8 mandátů, KSČM 7 mandátů, Jihočeši 2012 celkem 4 mandáty, koalice STAN, HOBP a TOP09 4 mandáty, KDU-ČSL 4 mandáty.⁴⁵⁵ Hejtmankou kraje je Mgr. Ivana Stráská (ČSSD).

Volební účast u voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, které se konaly ve dnech 25. a 26. října 2013, byla 56,06 %. Nejvíce hlasů v procentuálním vyjádření získala Česká strana sociálně demokratická (19,85 %), následovalo ji hnutí ANO 2011

⁴⁵² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 11. 10. 2015].

⁴⁵³ Tamtéž.

⁴⁵⁴ *Oficiální internetový portál Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/], [cit. 26. 1. 2016].

⁴⁵⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 25. 2. 2018].

(18,18 %), Komunistická strana Čech a Moravy (17,03 %), TOP 09 (12,18 %), Občanská demokratická strana (7,46 %), Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (7,34 %), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (6,65 %). Další strany měly méně než 3 % platných hlasů.⁴⁵⁶ Pořadí preferovaných politických stran a hnutí bylo v případě okresu Český Krumlov úplně stejné jako u okresu Strakonice. V rámci posledních voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných ve dnech 20. a 21. října 2017 byla volební účast v okrese Český Krumlov 57,75 %. Nejvíce hlasů získalo hnutí ANO 2011 (29,99 %), dále následovala ODS (12,21 %), SPD (11,02 %) a KSČM (10,00 %). Následovala Česká pirátská strana (9,28 %), ČSSD (6,38 %). Ostatní strany měly méně než 6 % hlasů.⁴⁵⁷

Volby do Senátu Parlamentu České republiky se v okrese Český Krumlov konaly v roce 2010, konkrétně ve dnech 15. a 16. října 2010, a v roce 2016, tedy ve dnech 7. a 8. října 2016. V roce 2010 se v prvním kole zúčastnilo 46,53 % voličů, kterých bylo zapsaných 115 879. Druhého kola se při celkovém počtu 115 451 zapsaných voličů zúčastnilo 24,01 %. Celorepubliková volební účast byla v případě prvního kola 44,59 %, u druhého kola 24,64 %.⁴⁵⁸ V těchto volbách bych zvolen za senátora Ing. Tomáš Jirsa přihlášený stranou ODS. Okres Český Krumlov tedy zvolil pravicově orientovaného kandidáta, v okrese Strakonice byl následně v roce 2014 zvolen levicově orientovaný kandidát navržený stranou ČSSD. V roce 2016 byla v prvním kole volební účast 32,61 % při celkovém počtu 117 782 voličů, v druhém pak 15,54 % při počtu 117 713 voličů. Toto odpovídalo celorepublikové účasti, která činila 33,54 % v případě prvního kola, ve druhém kole pak 15,38 %. Z prvního kola postoupil s 32,10 % Ing. Tomáš Jirsa, MBA (ODS) a s 23,72 % hlasů MUDr. Jindřich Florián (ČSSD). Zvolen byl v druhém kole opět Ing. Tomáš Jirsa, a to s 59,74 % hlasů.⁴⁵⁹

Voleb prezidenta republiky, konaných ve dnech 11. až 12. ledna 2013 se v celkem 79 volebních okrscích zúčastnilo v prvním kole 59,36 % voličů z celkového počtu 48 218 zapsaných voličů. Z prvního kola postoupili do druhého kola Karel Schwarzenberg (TOP 09) a Ing. Miloš Zeman (SPOZ). Oproti okresu Strakonice zde měl mírně silnější postavení po prvním kole voleb kandidát Karel Schwarzenberg. Ve druhém kole byla volební účast 57,10 % a s 52,17 % hlasů zvítězil kandidát Ing. Miloš Zeman. Vítězství tohoto kandidáta bylo mírně těsnější než v okrese Strakonice.⁴⁶⁰ Následujících voleb prezidenta republiky, ke kterým

⁴⁵⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 11. 10. 2015].

⁴⁵⁷ Tamtéž, [cit. 25. 2. 2018].

⁴⁵⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistická ročenka České republiky – 2015*. Praha: Český statistický úřad, 2015, str. 774.

⁴⁵⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 25. 2. 2018].

⁴⁶⁰ Tamtéž, [cit. 11. 10. 2015].

došlo ve dnech 12. až 13. ledna 2018, se zúčastnilo v okrese Český Krumlov 59,45 % v prvním kole (celorepubliková účast byla 61,92 %), 65,22 % ve druhém kole (celorepubliková účast byla 66,60 %). Postupujícími kandidáty z prvního kola byli i v tomto okrese Ing. Miloš Zeman (38,97 % hlasů v okrese, v celé ČR 38,56 %) a prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc., dr.h.c. (25,51 % hlasů v okrese, v celé ČR pak 26,60 % hlasů). Vítězem voleb se stal Ing. Miloš Zeman s 51,36 % hlasů v České republice, v okrese Český Krumlov získal 51,17 % hlasů.⁴⁶¹

Doprava

Dálnice se v rámci okresu nevyskytují. Délka silnic I. třídy na 100 km² byla v roce 2013 celkem 4,1 km. Jde o nejnižší hodnotu v rámci Jihočeského kraje. Obdobná situace je u silnic II. a III. třídy, kterých je v rámci okresu nejméně (silnic II. třídy jen 11,02 km/100 km², silnic III. třídy pouze 27,37 km/100 km²).⁴⁶²

V roce 2011 bylo v okrese evidováno celkem 45 585 vozidel, z toho 27 703 osobních, 2 762 nákladních a 29 autobusů. Tento počet je od roku 2000, kdy bylo evidováno 34 076 vozidel, stoupající.⁴⁶³

Dopravních nehod bylo v roce 2013 celkem hlášeno 371, stejně jako v roce předchozím.⁴⁶⁴

Bytová situace

V roce 2013 bylo dokončeno celkem 123 bytů, situace je tedy stejná jako v okrese Strakonice. Průměrná obytná plocha dokončených bytů činila 95,3 m², což je opět srovnatelné s druhým z porovnávaných okresů.⁴⁶⁵ Vývoj počtu dokončených bytů v letech 1995 až 2013 je uveden pro možnost srovnání u charakteristiky okresu Strakonice v grafu „Dokončené byty v okresech Strakonice a Český Krumlov v letech 1995 až 2013“. V roce 2014 byla zahájena výstavba 154 bytů, dokončeno jich bylo 86.⁴⁶⁶

⁴⁶¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.volby.cz/], [cit. 25. 2. 2018].

⁴⁶² REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 19. 1. 2016].

⁴⁶³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁶⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25. 1. 2016].

Školství a zdravotnictví

Na území okresu se nacházelo v roce 2013 celkem 33 základních škol, 6 středních odborných škol a 3 střední odborná učiliště.⁴⁶⁷ Dle dostupných údajů zde v roce 2005 bylo 35 mateřských škol a 2 gymnázia.

Počet dětí v mateřských školách v roce 2013 byl 2 406. Od roku 2000 byl tento počet nejvyšší v roce 2012, kdy mateřské školy navštěvovalo 2 438 dětí.⁴⁶⁸ V roce 2013 bylo v základních školách 5 342 školáků. Tento počet je nejvyšší od roku 2008.⁴⁶⁹ V roce 2014 činil počet dětí v mateřských školách celkem 2 343, došlo tedy k meziročnímu poklesu o 63 dětí. U žáků základních škol došlo k nárůstu na 5 507.⁴⁷⁰

Okres Český Krumlov disponuje jednou nemocnicí.⁴⁷¹ V roce 2009 zde nebylo ani jedno ambulantní zařízení a v roce 2012 žádná léčebna dlouhodobě nemocných.⁴⁷² Na 1 000 obyvatel bylo v roce 2013 v okrese celkem 3,3 lékaře, stejně jako v roce 2014. Od roku 2000 byl tento údaj nejvyšší v roce 2007, kdy zde bylo na 1 000 obyvatel 3,5 lékaře.⁴⁷³

Průměrná pracovní neschopnost v roce 2013 byla 4,643 %. Od roku 2000 byla nejvyšší v roce 2003, kdy odpovídala 6,768 %.⁴⁷⁴ V roce 2014 činila průměrná dočasná pracovní neschopnost 4,641 %.

Sociální péče

Na území okresu se vyskytovalo v roce 2013 celkem 13 zařízení sociální péče, což je nejnižší údaj v rámci Jihočeského kraje.⁴⁷⁵

V okrese se v roce 2013 evidovalo celkem 15 132 příjemců důchodu, průměrná výše důchodu byla 10 397 Kč. Z toho počtu bylo celkem 9 080 osob ve starobním důchodu, jehož

⁴⁶⁷ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁶⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

⁴⁶⁹ Tamtéž.

⁴⁷⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25. 1. 2016].

⁴⁷¹ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

⁴⁷⁴ Tamtéž.

⁴⁷⁵ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

průměrná výše činila 10 635 Kč.⁴⁷⁶ V roce 2014 bylo evidováno 15 161 příjemců důchodu, z toho 9 190 starobního. Průměrný měsíční starobní důchod činil 10 745 Kč.⁴⁷⁷

V Registru poskytovatelů sociálních služeb je v okrese Český Krumlov registrováno celkem 32 poskytovatelů u celkového počtu 13 druhů sociálních služeb. Největší počet zaujímají stejně jako v případě okresu Strakonice poskytovatelé pečovatelské služby, kterých je 8. V okrese jsou celkem 4 domovy pro seniory, a to dva v Českém Krumlově a po jednom v Horní Plané a v Kaplici. První domov pro seniory je Dům pro seniory Wágnerka registrovaný na poskytovatele Czech one Prague s.r.o. Klienty tohoto domova pro seniory mohou být senioři a osoby s jiným zdravotním postižením ve věku 45 let a více. Domov důchodců Horní Planá je určen pro seniory a osoby se zdravotním postižením s věkovou hranicí od 50 let výše. Posledním poskytovatelem pobytových sociálních služeb v tomto druhu zařízení pro seniory je Domov pro seniory Kaplice, který zajišťuje dvě zařízení, a to domov pro seniory přímo v Kaplici a dále detašované pracoviště v Českém Krumlově. V obou případech je dolní věková hranice klientů pro poskytnutí služeb na úrovni 55 let, klienty mohou být senioři a osoby se zdravotním postižením. Dále je v tomto okrese mimo jiné 5 nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, 3 poskytovatelé odborného sociálního poradenství. Není zde registrován poskytovatel denních stacionářů ani domov pro osoby se zdravotním postižením či noclehárna.⁴⁷⁸ Bližší počty poskytovatelů sociálních služeb v tomto okrese a v okrese Strakonice jsou obsaženy v příloze č. 8 této práce.

Sport, volný čas

Počet sportovních zařízení byl v roce 2006 celkem 287, tedy o 91 více než v okrese Strakonice. Koupališť a bazénů bylo zaznamenáno 34, otevřených stadionů 11, krytý stadion žádný.⁴⁷⁹

Okres Český Krumlov nabízí široké možnosti turistiky, a to pěší turistiky, cykloturistiky, vodní turistiky či hippoturistiky v rámci několika jezdeckých klubů. Poblíž Českého Krumlova se nachází rekreační oblast přehradní nádrže Lipno, Národní park Šumava či Chráněná krajinná oblast Blanský les. V těsné blízkosti města Český Krumlov se nachází golfové hřiště Golf Club Český Krumlov, ve městě je několik tenisových kurtů jak vnitřních,

⁴⁷⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].

⁴⁷⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25. 1. 2016].

⁴⁷⁸ *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. Dostupné online na [http://iregistr.mpsv.cz/], [cit. 26. 1. 2016].

⁴⁷⁹ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

tak i venkovních. Lze využít prostory pro bowling, squash, kuželky. V rámci téměř celoroční rybářské sezóny nabízí celé jižní Čechy příležitosti k rybaření. Je možné využít i wellness center, zejména pak wellness centrum hotelu Růže a navštívit solnou jeskyni.

Český Krumlov disponuje krytým plaveckým bazénem, zimním stadionem, fitness centry.

Dle údajů z roku 2006 byl celkový počet kin v okrese 4, dále 52 veřejných knihoven, 14 muzeí, 44 galerií, 2 divadla a 2 střediska pro volný čas dětí a mládeže.⁴⁸⁰ Zásadní rozdíl je zejména u galerií, kdy v okrese Český Krumlov bylo více než 7násobně větší zastoupení galerií než v případě okresu Strakonice.

Ve městě se nachází značné množství restaurací, vináren, barů, pizzerií, kaváren, cukráren atd.

Cestovní ruch

V období červen 2012 až květen 2013 bylo zaznamenáno celkem 1,326 milionu návštěvníků. Tuzemských návštěvníků bylo 45 %, zahraničních 55 %. „*Nejvíce zahraničních návštěvníků přijelo z ostatních zemí (201 758), z Ruska (136 788), Německa (81 508), Rakouska (59 487), Slovenska (52 259) a Maďarska (29 858).*“⁴⁸¹

Dle statistiky návštěvnosti města Český Krumlov došlo v roce 2013 k navýšení celkového počtu přenocování oproti roku 2012 o 2,4 % na celkových 240 393 přenocování. Nejvíce se zvýšil tento počet u hotelů (nárůst o 4,3 %), naopak nejvíce se snížil u ubytoven a hostelů (pokles o 17,6 %). Nejvíce byly využívány ubytovací kapacity v městské památkové zóně, kde se ubytovalo celkem 69,8 % osob.⁴⁸² Vývoj kapacity hromadných ubytovacích zařízení je uveden v následující tabulce.

⁴⁸⁰ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/], [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁸¹ Českokrumlovský rozvojový fond, spol. s.r.o.: *Statistika návštěvnosti města Český Krumlov za rok 2013*. Dostupné online na [http://data.ckrumlov.cz/files/5426-statistika-2013.pdf], [cit. 20. 1. 2016].

⁴⁸² Tamtéž.

Tabulka 21: Vývoj kapacity hromadných ubytovacích zařízení v okrese Český Krumlov

Rok	Počet			
	Hromadná ubytovací zařízení	Pokoje	Lůžka	Místa pro stany a karavany
2012	319	4 679	13 622	5 098
2013	320	4 677	13 677	4 848
2014	300	4 516	13 260	4 828

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

Počet hromadných ubytovacích zařízení, jak vyplývá z uvedené tabulky, je i v případě okresu Český Krumlov poměrně stabilní. Další tabulka reflektuje situaci vývoje počtu hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v tomto okrese.

Tabulka 22: Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních

Rok	Hosté celkem	v tom		Přenocování celkem	v tom		Průměrný počet přenocování (noci)
		rezidenti	nerezidenti		rezidenti	nerezidenti	
2012	375 755	201 959	173 796	961 229	563 196	398 033	2,6
2013	404 820	227 225	177 595	1 065 397	633 981	431 416	2,6
2014	423 288	234 870	188 418	1 033 031	599 403	433 628	2,4

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [https://vdb.czso.cz], [cit. 26. 1. 2016].

Počet hostů v okrese Český Krumlov se neustále zvyšuje, a to jak u rezidentů, tak i u tzv. nerezidentů.

Turisticky nejatraktivnější památkou byl v roce 2013 státní hrad a zámek Český Krumlov, k 31. říjnu 2013 bylo dosaženo celkové návštěvnosti 311 877 osob. Byl zaznamenán meziroční nárůst o 1,5 %. Z kulturních a společenských akcí navštívilo 49 236 osob otáčivé hlediště v Českém Krumlově, 22 224 návštěvníků se zúčastnilo Slavnosti pětিলisté růže. Český Krumlov pořádal rovněž 4 festivaly, a to Festival barokních umění, Festival komorní hudby, Mezinárodní hudební festival a Festival vína Český Krumlov.⁴⁸³

Kromě státního hradu a zámku Český Krumlov se v okrese nachází například hrad Rožmberk nad Vltavou, klášter Vyšší Brod, klášter Zlatá Koruna, tvrz Slavkov či hrad Dívčí Kámen.

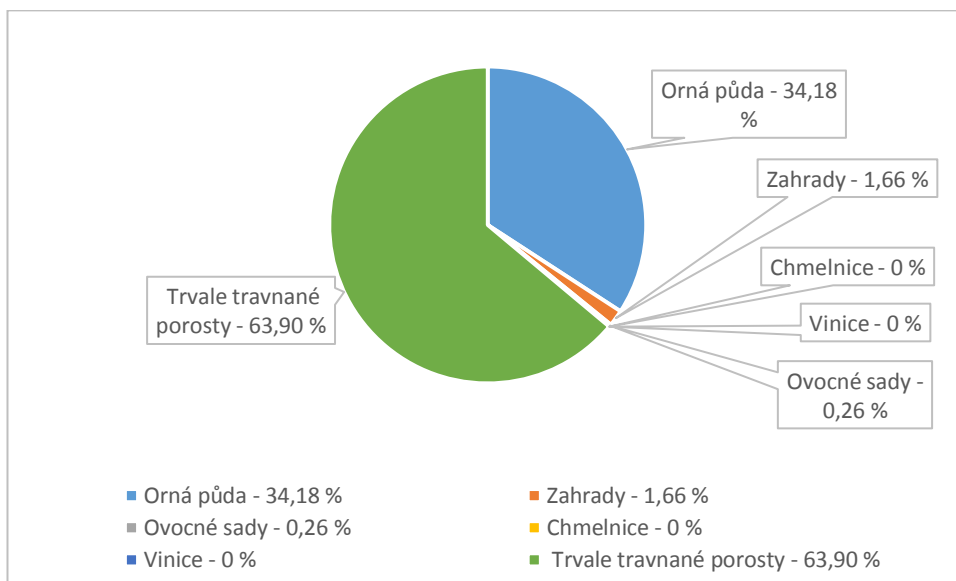
⁴⁸³ Českokrumlovský rozvojový fond, spol. s.r.o.: *Statistika návštěvnosti města Český Krumlov za rok 2013*. Dostupné online na [http://data.ckrumlov.cz/files/5426-statistika-2013.pdf], [cit. 20. 1. 2016].

Informační centrum v roce 2013 navštívilo celkem 238 094 hostů.⁴⁸⁴

Životní prostředí

Z celkové plochy území 161 479 ha je zastoupení zemědělské půdy celkem 56 978 ha, což je pouhých 35 %.⁴⁸⁵ Tento podíl je v kraji zcela nejmenší. Jednotlivé druhy zemědělské půdy, resp. jejich zastoupení, jsou uvedeny v následujícím grafu. Z něj vyplývá, že nejvíce jsou zastoupeny trvale travnaté porosty.

Graf 14: Druhy zemědělské půdy v okrese Český Krumlov v roce 2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015].

Na území okresu se nachází jeden národní park (Národní park Šumava) a dvě chráněné krajinné oblasti. Od roku 2005 stoupl počet maloplošných chráněných území z 59 na 69 k 31. prosinci 2014. Z těchto 69 maloplošných chráněných území byly 3 národní přírodní rezervace, 38 přírodních památek a 28 přírodních rezervací. Plocha národního parku je zde 1 513 ha, chráněné krajinné oblasti zaujímají 50 441 ha a maloplošná chráněná území celkem 4 829 ha.⁴⁸⁶ Plocha chráněných území je v okrese Český Krumlov (56 783 ha) více než 158krát větší než v okrese Strakonice (537 ha).

⁴⁸⁴ Českokrumlovský rozvojový fond, spol. s.r.o.: *Statistika návštěvnosti města Český Krumlov za rok 2013*. Dostupné online na [<http://data.ckrumlov.cz/files/5426-statistika-2013.pdf>], [cit. 20. 1. 2016].

⁴⁸⁵ REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015].

⁴⁸⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Veřejná databáze*. Dostupné online na [<https://vdb.czso.cz>], [cit. 26. 1. 2016].

SWOT analýza

Tabulka 23: SWOT analýza okresu Český Krumlov

S – silné stránky (Strengths)	W - slabé stránky (Weaknesses)
<ul style="list-style-type: none"> - rostoucí zastoupení osob ve věku do 15 let - snižující se podíl nezaměstnaných osob - vysoký rozvojový potenciál cestovního ruchu - atraktivita regionu pro zahraniční i české turisty - rostoucí počet turistů a hostů v hromadných ubytovacích zařízeních - dostatek ubytovacích kapacit - historická atraktivita - vyšší zastoupení velkoplošných i maloplošných chráněných území - zápis v UNESCO - okresní město Český Krumlov s historickým jádrem 	<ul style="list-style-type: none"> - periferní poloha v Jihočeském kraji - nízká hustota osídlení - vyšší míra kriminality - dojíždění za prací - rostoucí míra sociálně slabších skupin obyvatelstva - úbytek obyvatelstva migrací - zvyšování počtu osob ve věku 65+ - stoupá průměrný věk obyvatel - nevyvážená nabídka atraktivit pro cestovní ruch v jednotlivých ročních obdobích - sociopatologické jevy v sociálně slabších lokalitách - horší dopravní spojení - horší možnosti endogenního rozvoje (založeno na vzdělání a znalostech) - nejvyšší podíl nezaměstnaných osob v Jihočeském kraji - absence dálnic
O - příležitosti (Opportunities)	T - ohrožení (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - zlepšení obytných zón (vnitřní i vnější) - partnerství s příhraničními (zahraničními partnery (zejména blízkost Rakouské republiky), projekty přeshraniční spolupráce - přeshraniční migrace za prací - integrace Romů - výhodné ceny zejm. pro zahraniční turisty - větší důraz na místní tradice - atraktivita zejména vodních sportů 	<ul style="list-style-type: none"> - možnost vzniku nové sociálně vyloučené lokality nebo rozšíření již stávajících - úbytek obyvatelstva vlivem stěhování - zvýšené stárnutí populace z důvodu periferního charakteru okresu - snižování hustoty obyvatel - stárnutí populace - nárůst počtu obyvatel závislých na sociálních dávkách - zvyšování počtu tzv. nepřízpůsobivých občanů, a to včetně cizinců - další zvyšování počtu trestné činnosti

Zdroj: Vlastní zpracování.

Shrnutí a závěry

Okres Český Krumlov zaujímá specifické postavení v Jihočeském kraji, a to z několika důvodů. Především se jedná o charakter životního prostředí, kdy se na území okresu nachází

několik velkoplošných i maloplošných chráněných území a majoritní zastoupení trvale travnatých porostů v rámci zemědělské půdy. Dalším faktorem důležitým pro atraktivitu regionu je historický charakter především okresního města Český Krumlov a jeho důležitost pro další rozvoj cestovního ruchu města i celého okresu. Státní hrad a zámek Český Krumlov byl v roce 2013 celkem 17. nejnavštěvovanějším turistickým cílem v České republice s více než 321 tisíci návštěvníků.⁴⁸⁷ V uplynulých letech sice došlo k mírnému poklesu počtu lůžek v zařízeních hromadného ubytování, počet hostů však oproti tomu stoupl. Významné pro celý okres je i zapsání Českého Krumlova do Seznamu památek UNESCO, resp. přesněji do Seznamu světového dědictví (World Heritage List), díky kterému je proklamované zabezpečení a ochrana tohoto dědictví budoucím generacím.

Slabou stránkou a zároveň i ohrožením je v okrese Český Krumlov vyšší zastoupení sociálně vyloučených lokalit či lokalit sociálním vyloučením ohrožených a obyvatel, kteří zde žijí. Problematický je v této souvislosti negativní vývoj kriminality i střet národností, vyšší výskyt tzv. sociálně patologických jevů. Tuto situaci se snaží řešit město Český Krumlov především integrací romského etnika do tzv. normální společnosti. Na Českokrumlovsku je tzv. romská otázka dlouhodobě diskutovaná, Romové tvoří již po tři desetiletí nejpočetnější etnickou či národností minoritu v okrese. Zároveň je ale město Český Krumlov považováno „za město s nejpozitivnějšími výsledky v soužití Romů s ostatním obyvatelstvem, kde romská komunita žije již více než dvacet let bez jakýchkoli vnitřních i vnějších konfliktů, v dobrém sociálně - společenském postavení, jehož důsledkem je zde navíc i nejvyšší procento smíšených romsko - českých manželství“⁴⁸⁸. Charakteristické ve městě Český Krumlov je, že Romové se zde většinou svým způsobem života nijak neodlišují od ostatních lidí. Z části se však jedná o idealizovaný obraz českokrumlovské společnosti, kdy soužití Romů s ostatním obyvatelstvem mnohdy problematické bylo. Část Romů se s ostatními lidmi nesžila a z města odešla, část problematická zůstala, část se integrovala. Jiná situace je však ve zmíněných sociálně vyloučených lokalitách, kde k integraci nedochází.

Z hlediska demografického dochází i v okrese Český Krumlov ke stárnutí obyvatelstva a nárůstu procentuálního zastoupení věkové skupiny 65+ na celkovém počtu obyvatel kraje. Navíc je Českokrumlovsko charakteristické malým počtem sídelních útvarů, a to zejména z důvodu jeho polohy, kdy se jedná o příhraniční okres. Na druhou stranu může tato periferní

⁴⁸⁷ *Czech Tourism, příspěvková organizace Ministerstva pro místní rozvoj ČR.* Dostupné online na [http://www.czechtourism.cz/], [cit. 31. 1. 2016].

⁴⁸⁸ *Romové ve městě Český Krumlov.* Dostupné online na [http://www.ckrumlov.cz/cz1250/mesto/soucas/i_romove.htm], [31. 1. 2016].

poloha znamenat do budoucna výhodu především ve vztahu k přeshraniční spolupráci s rakouskou místní samosprávou. Dále je zde potenciál v zaměstnávání českých občanů v Rakouské republice, tj. tzv. přeshraniční zaměstnávání. Nezaměstnanost měřená podílem nezaměstnaných osob je na okrese Český Krumlov nejvyšší v Jihočeském kraji. Problematickým jevem je zde často i nutnost dojíždění za prací, nikoliv však na velké vzdálenosti. Kvůli vyšší nezaměstnanosti a migraci rezidentů z venkovských oblastí do měst nebo i jiných okresů či krajů je zde riziko zhoršování endogenního rozvoje založeno právě především na vzdělání a znalostech. Jde o okres, kde je zaznamenáno větší zastoupení osob odcházejících do tzv. předčasného starobního důchodu, tedy starobního důchodu před dosažením důchodového věku při splnění zákonem stanovených podmínek⁴⁸⁹.

Bohužel je v okrese Český Krumlov uváděna vyšší míra kriminality než např. v okrese Strakonice. Důvodem může být větší počet cizinců, větší zastoupení sociálně vyloučených lokalit, turistický ruch atd. Na druhou stranu je potřeba uvést, že např. procentuální zastoupení registrovaných ekonomických subjektů odpovídá situaci v okrese Strakonice. Obdobná je i vzdělanostní struktura obyvatelstva.

⁴⁸⁹ Zejména § 31 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění.

7. Výstupy výzkumu

Provedený výzkum byl primárně orientován na dvě skupiny osob, a to na skupinu seniorů a skupinu mladistvých. Prostorově byl výzkum zaměřen na venkovské obce ve dvou vybraných okresech Jihočeského kraje, a to v okrese Český Krumlov a okrese Strakonice.

7.1 Základní výzkumná otázka a dílčí výzkumné otázky

Před zpracováním vlastního výzkumu byla stanovena jedna základní výzkumná otázka a dále celkem 8 dílčích výzkumných otázek. Hypotetická východiska se opírají o skutečnost, že obě vybrané lokality se vyvíjely v různém historickém kontextu, který měl vliv na strukturu a počet jejich obyvatel. Základní exogenní faktor ovlivňující stanovení výzkumných otázek je tak historický vývoj obou lokalit, kdy okres Český Krumlov byl na rozdíl od okresu Strakonice zasažen odsunem Čechů na konci 30. let 20. století, resp. Němců po II. světové válce.⁴⁹⁰ Z tohoto pohledu se lokalita Českého Krumlova zdá být znevýhodněna oproti okresu Strakonice, který historicky odsunem obyvatelstva postížen nebyl.

Východiskovou, tedy základní výzkumnou otázkou je „Sociální vyloučení a chudoba na venkově jsou ovlivněny prostorovým odloučením venkovského prostoru od měst“. Z této základní výzkumné otázky byl odvozen následující soubor dílčích výzkumných otázek:

- O1: Seniorům žijícím na venkově život na venkově vyhovuje.
- O2: Mladiství upřednostňují život ve městech před životem na venkově.
- O3: Senioři na venkově mají dostatečné možnosti trávení volného času.
- O4: Sociální vyloučení se ve větší míře projevuje na venkově než ve městech.
- O5: Mezi osoby sociálně vyloučené patří senioři.
- O6: Senioři jsou diskriminováni.
- O7: Chudoba je vyšší u seniorů než u ostatních skupin obyvatel.
- O8: Mezigenerační solidarita je na venkově vyšší než ve městě.

Na základě stanovení jednotlivých otázek byly specifikovány jednotlivé operační definice. K operacionalizaci proměnných došlo v přípravné fázi výzkumu, kdy byly upřesněny pojmy, resp. představen způsob a popis měření proměnných. V tomto případě byly použity zejména neostré pojmy, které nelze měřit čistě matematickými prostředky, ale jde více o subjektivní názory jednotlivých respondentů. U každé z předem stanovených otázek byly dále

⁴⁹⁰ Blíže viz kapitola 1.3 této disertační práce.

uvedeny tzv. operační definice, které vyjadřují přímo způsob, jakými bude každá z otázek posuzována s tím, že budou kumulativně vnímány subjektivní postoje obou předem zvolených skupin respondentů, tj. seniorů i mladistvých.

Dílčí výzkumná otázka č. 1 „Seniorům žijícím na venkově život na venkově vyhovuje.“ vyjadřuje vztah mezi životem na venkově a skupinou seniorů, kdy se předpokládá, že osoby žijící dlouhodobě v produktivním věku na venkově nemají důvody a vůli měnit své bydlení a stěhovat se do měst. Tato výzkumná otázka je hodnocena podle postojů k otázkám:

- Vyhovuje vám druh bydlení, ve kterém žijete?
- Představuje pro vás bydlení na venkově výhodu nebo nevýhodu?

Dílčí výzkumná otázka č. 2 „Mladiství upřednostňují život ve městech před životem na venkově.“ navazuje na předchozí otázku č. 1, na základě které je analyzován vztah k bydlení na venkově, ale tentokrát z pohledu mladých lidí. Tato výzkumná otázka je hodnocena podle subjektivních postojů k otázkám:

- Vyhovuje vám druh bydlení, ve kterém žijete?
- Je pro vás bydlení na venkově výhodou nebo nevýhodou?
- Kde byste chtěli bydlet v budoucnu?

Dílčí výzkumná otázka č. 3 „Senioři na venkově mají dostatečné možnosti trávení volného času.“ se týká volnočasových aktivit a přístupu k nim u skupiny seniorů žijících na venkově. Tato výzkumná otázka je hodnocena podle postojů k otázkám:

- Jak nejčastěji trávíte tzv. volný čas?
- Jste informováni obcí o možnostech trávení volného času?
- Jste ekonomicky omezeni na způsobech trávení volného času?

Dílčí výzkumné otázky č. 4 a č. 5, tj. „Sociální vyloučení se ve větší míře projevuje na venkově než ve městech.“ a „Mezi osoby sociálně vyloučené patří senioři.“ jsou přímo cílené na vztah sociálního vyloučení a skupiny seniorů. Tyto výzkumné otázky se týkají více dílčích okruhů, hodnoceny budou primárně podle postojů k otázkám:

- S osobami jaké věkové kategorie se setkáváte nejčastěji?
- Setkali jste se s pojmem „sociální vyloučení“?

Dílčí výzkumná otázka č. 6 „Senioři jsou diskriminováni.“ identifikuje vztah mezi skupinou seniorů a pozitivní či negativní diskriminací, a to jak z pohledu seniorů, tak i dle názoru mladých lidí. Hodnocení této otázky je závislé na postojích k otázkám:

- Považujete se v některém ohledu jako senioři za diskriminovanou skupinu?
- Jaké skupiny považujete v současné české společnosti za diskriminované?

Dílčí výzkumná otázka č. 7 „Chudoba je vyšší u seniorů než u ostatních skupin obyvatel.“ řeší vztah mezi příjmovou chudobou a seniory, a to z pohledu seniorů samých a z pohledu mladistvých. Hodnocena bude podle postojů k otázkám:

- Jak vnímáte svou finanční situaci?
- Vnímáte se jako osoba chudá?
- Považujete skupinu seniorů za „chudou“?

Dílčí výzkumná otázka č. 8 „Mezigenerační solidarita je na venkově vyšší než ve městě.“ se dotýká vzájemného vztahu více generací, zejména osob mladších generací ke generaci seniorů. Vyhodnocována bude zejména na základě postojů a odpovědí na otázky:

- Máte-li děti, vypomáháte finančně vy jim nebo oni vám?
- Pokud máte prarodiče, jak vnímáte jejich situaci?
- Jak hodnotíte trávení volného času se staršími příbuznými?
- Jak byste si představovali trávení volného času ve věku 65+?

7.2 Výběrový soubor

Výzkum proběhl formou ohniskových skupin (focus groups), a to jen za přítomnosti moderátora, nebyla zde tedy obsazena role pomocného moderátora ani role pozorovatele ohniskové skupiny. Důvodem pro výběr focus group byla „lepší možnost moderátora průběžně udržet určitou základní úroveň diskuse o jednotlivých okruzích témat a přitom dávat účastníkům dostatečný prostor na individuální vyjádření i prostor pro práci se skupinovou interakcí. Tuto úroveň lze přitom kreativně přizpůsobovat aktuální situaci.“⁴⁹¹. Mezi hlavní nevýhody, které byly při výběru focus group vzaty v úvahu, patří zejména malá míra strukturace odpovědí, kdy jednotlivé odpovědi nelze ve většině případů striktně početně vyjádřit. Další nevýhodou

⁴⁹¹ MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, str. 180.

je velký podíl situačních proměnných, velká variabilita dat, obtížná porovnatelnost dat, omezenější prostor pro individuální vyjádření atd.

Výzkum se soustředil na dvě cílové skupiny. V první skupině byli soustředěni senioři, tedy osoby ve věku 65+ žijící na venkově. V rámci druhé skupiny byla pozornost věnována mladistvým osobám, tj. osobám ve věku 15 až 18 let, rovněž žijícím na venkově. Datová základna výzkumu plynula z kvalitativní techniky výzkumu formou hloubkových skupinových rozhovorů. Výzkumné otázky se zaměřovaly na názory, postoje a priority obou zmíněných skupin, konkrétně týkajících se pocitu sociálního vyloučení, diskriminace, chudoby, stárnutí, solidarity, ale i bydlení, dostupnosti služeb a současné české společnosti. Co se týče pojmů jako chudoba, diskriminace či sociální vyloučení, nebyly záměrně předem stanoveny žádné indikátory těchto ukazatelů, a to z důvodu kladení důrazu na subjektivní vnímání jednotlivých respondentů.

Byly vytvořeny celkem 4 skupiny, se kterými byly provedeny rozhovory. Jednalo se o menší skupiny, jejichž počet byl stanoven tak, aby byl umožněn všem vstup do diskuze a dán každému dostatečný prostor pro vyjádření vlastních postojů. Cílem každého skupinového interview bylo získat co nejsrozumitelnější informace o vybraných problémech. Každou ze zvolených skupin lze označit za poměrně homogenní, a to z důvodu své stejné charakteristiky.

Příprava moderátora na výzkum focus group je technicky poměrně náročnější než například příprava běžných rozhovorů. I v tomto případě se objevily komplikace zejména s organizačním zajištěním výzkumu, kdy bylo potřeba najít a zajistit opakovaně jeden prostor, kde by se ve stejnou dobu sešli vybraní respondenti. Rovněž bylo potřeba zajistit s ohledem na předpokládané trvání výzkumu alespoň minimální občerstvení pro aktéry a některým z nich nahradit cestovní výdaje. Focus groups probíhaly v Českém Krumlově a ve Strakoniciích. Zvolení dne v týdnu a času konání focus group bylo provedeno s ohledem na možnosti účastníků. Aktéři focus group byli vybráni dle předem stanovených kritérií.

Pro výběr vzorku populace (aktérů) byla předem stanovena kritéria, a to ve dvou podobách – kritéria pro skupinu seniorů a kritéria pro skupinu mladistvých s tím, že pro každou skupinu byl stanoven minimální počet 15 a maximální počet 18 osob. Větší počet by vyžadoval specifický přístup moderátora tak, aby byl zajištěn prostor pro každého z účastníků.

Aktéři focus group ve skupině senioři byli vybráni náhodně, museli však splňovat následující kritéria:

- věk 65 let a více,

- přímý vztah k venkovu (trvalý pobyt v obci s počtem obyvatel do 2 000),
- trvalý pobyt v okrese Český Krumlov nebo Strakonice (dle konkrétní skupiny),
- osoby bez omezení na svéprávnosti⁴⁹², a
- žádný příbuzenský nebo jemu obdobný vztah k jinému respondentovi této nebo jiné focus group týkající se tohoto výzkumu.

Pro účastníky focus group ve skupině „mladiství“, kteří byli rovněž vybráni náhodně, byla předem stanovena následující kritéria:

- věk 15 až 18 let,
- přímý vztah k venkovu (trvalý pobyt v obci s počtem obyvatel do 2 000),
- trvalý pobyt v okrese Český Krumlov nebo Strakonice (dle konkrétní skupiny), a
- žádný příbuzenský nebo jemu obdobný vztah k jinému respondentovi této nebo jiné focus group týkající se tohoto výzkumu.

Na základě těchto výběrových kritérií byly sestaveny čtyři skupiny, a to skupiny nazvané Senioři z okresu Strakonice, Mladiství z okresu Strakonice, Senioři z okresu Český Krumlov, Mladiství z okresu Český Krumlov. Ze skupiny seniorů byly vyloučeny osoby omezené na svéprávnosti, neboť omezit svéprávnost člověka může soud „*v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat*“⁴⁹³. Byl předpokládán komplikovanější přístup k těmto osobám s duševní poruchou.

Ve skupině Seniorů z okresu Strakonice bylo osloveno 34 seniorů, s účastí ve focus group souhlasilo 19 z nich. V den konání focus group se dva respondenti omluvili, focus group proběhla za účasti 17 aktérů. U skupiny Senioři z okresu Český Krumlov bylo osloveno 16 seniorů, 15 z nich souhlasilo se svou účastí ve skupině a všech 15 bylo následně aktéry focus group. U skupiny Mladiství z okresu Strakonice bylo osloveno 28 osob, účast přislíbilo 21 z nich, focus group se nakonec zúčastnilo jen 16 mladistvých. Pro poslední skupinu - Mladiství v Českém Krumlově bylo osloveno 20 osob, focus group se nakonec zúčastnilo 16 aktérů. Mezi respondenty nebyly zastoupeny osoby ze sociálně vyloučených lokalit.

Před vlastní realizací jednotlivých focus groups byla provedena tzv. pilotáž s cílem zjistit, jak respondenti reagují na předem stanovené otázky. Bylo náhodně vybráno 15 osob

⁴⁹² Dle § 15 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník je svéprávnost „*způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat)*“.

⁴⁹³ § 57 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

bez ohledu na věk či místo bydliště a s nimi bylo provedeno modelové skupinové dotazování. Tato pilotní focus group proběhla v přátelské atmosféře na začátku měsíce října 2015, a to v Praze. Na základě tohoto pilotního projektu byly přizpůsobeny formulované otázky tak, aby na sebe navazovaly, nebyly zavádějící či návodné a jejich počet byl snížen o dvě v každém dílčím tématu. Zároveň byly do závorek za jednotlivé otázky doplněny i body, kterých se můžou jednotlivé focus group také dotknout.

V procesu dotazování byly nejprve pořízeny základní údaje o respondentech, a to v podobě záznamového archu osobních údajů, který je uveden v příloze č. 10 k této práci. Tento záznamový arch byl vyplňován osobou výzkumníka s pomocí moderátora.

S ohledem na velikosti skupin a na cíle, které byly pro výzkum stanoveny, byla stanovena čtyři hlavní přesně ohraničená témata, u každého tématu pak tři základní otázky. Seznam témat a otázek určených jednotlivým skupinám je uveden v následujících tabulkách.

Tabulka 24: Témata a otázky určené pro focus group - senioři

Téma		Pokládání otázky
1.	Bydlení	a) Vyhovuje vám druh bydlení, ve kterém žijete? (příp. požadavek změny) b) Je pro vás bydlení na venkově výhodou nebo nevýhodou? (v čem, jak dlouho žijí na venkově) c) Jak vnímáte své náklady na bydlení? (vysoké, střední, nízké)
2.	Trávení volného času	a) Jak nejčastěji trávíte tzv. volný čas? (kontakt s příbuznými) b) Jste informováni obcí o možnostech trávení volného času? (dále o sociálních dávkách, sociálních službách) c) Jste ekonomicky omezeni na způsobech trávení volného času? (jak)
3.	Sociální vyloučení	a) S osobami jaké věkové kategorie se setkáváte nejčastěji? (vč. způsobu kontaktu) b) Setkali jste se s pojmem „sociální vyloučení“? (vnímání pojmu, vztah k němu?) c) Považujete se v některém ohledu jako senioři za diskriminovanou skupinu? (forma diskriminace, diskriminované skupiny).
4.	Chudoba	a) Na co jsou vaše největší měsíční výdaje? b) Jak vnímáte svou finanční situaci? (výborná, dobrá, uspokojivá, špatná; proč; chudoba) c) Máte-li děti, vypomáháte finančně vy jim nebo oni vám?

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tabulka 25: Témata a otázky určené pro focus group - mladiství

Téma		Pokládání otázky
1.	Bydlení	a) Vyhovuje vám druh bydlení, ve kterém žijete? (kvalita) b) Je pro vás bydlení na venkově výhodou nebo nevýhodou? (v čem) c) Kde byste chtěli bydlet v budoucnu? (druh bydlení, obecně místo bydlení)
2.	Trávení volného času	a) Jak nejčastěji trávíte tzv. volný čas? b) Jak hodnotíte trávení volného času se staršími příbuznými? (zejm. prarodiči, jak často) c) Jak byste si představovali trávení volného času ve věku 65+?
3.	Sociální vyloučení	a) S osobami jaké věkové kategorie se setkáváte nejčastěji? (vč. způsobu kontaktu) b) Setkali jste se s pojmem „sociální vyloučení“? (vnímání pojmu, vztah k němu)? c) Jaké skupiny považujete v současné české společnosti za diskriminované?
4.	Chudoba	a) Považujete skupinu seniorů za „chudou“? b) Jak vnímáte svou finanční situaci, případně finanční situaci rodiny? (výborná, dobrá, uspokojivá, špatná; proč; chudoba) c) Pokud máte prarodiče, jak vnímáte jejich situaci? (v rodině, ve společnosti, finančně)

Zdroj: Vlastní zpracování.

Hlavní výzkumná otázka i jednotlivé dílčí výzkumné otázky byly sestaveny a koncipovány tak, aby z nich bylo možné získat a ověřit současné postoje zkoumaného souboru seniorů a mladistvých.

Jednotlivá focus group interview probíhala v měsíci listopadu a prosinci 2015, každá skupina byla domluvena na jiný den. Výhodou této formy rozhovoru byla skutečnost, že bylo dotázáno najednou větší množství osob. Mezi výhody lze zařadit i vzájemné potvrzování názorů mezi členy skupiny a zdůraznění základních odpovědí zkoumaného vzorku. Zásadní nevýhodou byla velká časová náročnost na provedení rozhovorů, a to zejména u skupiny seniorů. Rovněž jistou komplikací bylo zdůrazňování a snaha o vysvětlování vlastních problémů.

Rozsazení jednotlivých aktérů proběhlo dle jejich vlastní volby s tím, že byly dopředu umístěny židle tak, aby všichni aktéři i moderátor seděli v kruhu. Před vlastním dotazováním ve skupině byl s každým aktérem vyplněn záznamový arch osobních údajů. Následně došlo k představení moderátora a stručnému vlastnímu představení každého z účastníků. Následovalo dotazování a diskuze na předem stanovená témata s tím, že v některých případech byla témata s ohledem na dění ve skupině a zájem aktérů rozšiřována. Moderátor vystupoval v rovném postavení s aktéry, ve všech případech se podařilo navodit příjemnou a přátelskou atmosféru, kdy aktéři projeví o problematiku zájem a byli velmi ochotni odpovídat na připravené otázky a zároveň zmínit i další souvislosti. Celkový čas strávený ve všech focus group byl 14 hodin

25 minut, průměrně trvala jedna focus group 3 hodiny a 36 minut s tím, že po dvou tématech byla dohodnuta přestávka o minimální délce 15 minut.

Jak již bylo zmíněno dříve, bylo pro hodnocení provedených focus groups aplikováno několik metod, a to zejm. metoda prostého výčtu, metoda trsování, metoda kontrastů a srovnávání a metodu faktorování. Dále byla využita rovněž tzv. narativní analýza.

7.3 Vyhodnocení focus groups

Zhodnocení je provedeno v základních údajích pro každou skupinu zvlášť a následně v souvislostech, zejména u skupin se stejnou věkovou kategorií.

První posuzovanou skupinou byla skupina Senioři z okresu Strakonice, kde focus group proběhla dne 29. listopadu 2015 ve Strakonících. Zúčastnilo se 16 seniorů ve věku 65+. Pracovně byli respondenti v této skupině označeni jako „I až XVI“. V této pracovní skupině byla již od počátku velice příjemná atmosféra, senioři vnímali dobu strávenou ve focus group jako společenskou událost s tím, že by mohli vzájemně mezi sebou zavést obdobné diskuzní kroužky. Celkový zde strávený čas činil 4 hodiny a 50 minut. Průměrný věk činil 69,31 let, 15 z osob se řadilo do skupiny „ranné stáří“⁴⁹⁴ a jeden ze seniorů byl tzv. pokročilého věku. Ani v této skupině nebyla zastoupena věková kategorie „dlouhověkost“. Tuto skupinu tvořilo 10 mužů a 6 žen.

Druhou skupinou respondentů byli Senioři z okresu Český Krumlov. Focus group proběhla dne 14. listopadu 2015, a to ve městě Český Krumlov. Zúčastnilo se jí celkem 15 seniorů, pracovně označených čísly „1 až 15“. Celkový čas strávený v rámci této skupiny byl 4 hodiny a 35 minut. Zpočátku byla tato skupina jako celek poněkud rozpačitá, následně byla atmosféra velmi přátelská. Většina seniorů zhodnotila tuto focus group jako „milé strávení času“. Průměrný věk respondentů byl 70,53 let, přičemž 14 z nich se řadí do věkové skupiny „ranné stáří“ (60 až 74 let) a pouze jedna osoba do skupiny „pokročilý věk“ (75 až 89 let). Žádná osoba nebyla tzv. dlouhověká, tj. ve věku 90 a více. V této skupině bylo 9 mužů a 6 žen.

Třetí skupina se nazývala Mladiství z okresu Strakonice, se kterými proběhla focus group dne 28. listopadu 2015. Zúčastnilo se 16 osob ve věku 15 až 18 let, pracovní označení respondentů bylo „A až P“. Prostředí v této skupině lze označit za veselé a přátelské. Doba

⁴⁹⁴ Obecně se jedná o skupinu 60 až 74 let, viz kapitola 3.2 této práce. Pro účely této práce jsou vždy za seniory pojímány osoby ve věku 65 let a více.

zde strávená činila 3 hodiny a 10 minut, mladistvým tato doba připadala dlouhá. Bylo zde možné zaznamenat největší interakci mezi respondenty, kdy vzájemně velmi často reagovali na své odpovědi a doplňovali se. Průměrný věk respondentů byl 16,25 let, mužů bylo zastoupeno 7, žen 9.

Poslední čtvrtou skupinu tvořili Mladiství z okresu Český Krumlov. Skupina se zde sešla dne 5. prosince 2015, a to v počtu 15 osob ve věku 15 až 18 let. Pracovní označení respondentů této skupiny bylo „a až o“. Zájem o účast a zejména o diskutovanou problematiku byl v této skupině velice malý, přesto i respondenti v této skupině poměrně ochotně odpovídali na položené otázky. Doba zde strávená byla 3 hodiny a 50 minut s tím, že zde byl větší zájem o přestávky a delší dobu zde trvalo vyplnění záznamového archu osobních údajů. Průměrný věk respondentů byl 16,53 roku, skupinu tvořilo 7 mužů a 8 žen.

7.3.1 Skupiny „Senioři z okresu Strakonice“ a „Senioři z okresu Český Krumlov“

Pokud jde o srovnání obou okresů, tak v případě seniorů nelze konstatovat, že by se od sebe obě skupiny zásadně odlišovaly. Ve vztahu k vzdělání bylo ve skupině seniorů z okresu Strakonice identifikováno nejvíce osob se střední školou bez maturity včetně vyučení (50 %), v okrese Český Krumlov to bylo obdobné (zde 40 %). Ve skupině „senioři z okresu Strakonice“ byli 3 osoby vysokoškolského vzdělání a jedna osoba se základním vzděláním. Ve druhé skupině (senioři z okresu Český Krumlov) byla situace obrácená, tj. jedna osoba vysokoškolského vzdělání a tři osoby se základním vzděláním.

Z hlediska dosaženého vzdělání lze obě skupiny označit za srovnatelné s tím, že mírně vyšší vzdělání bylo zaznamenáno u skupiny „senioři z okresu Strakonice“. V tomto okrese bylo zastoupeno více osob s vysokoškolským vzděláním a středoškolským vzděláním s maturitou. Oproti tomu v případě seniorů z okresu Český Krumlov se focus group zúčastnily osoby spíše se středoškolským vzděláním bez maturity a středoškolským vzděláním s maturitou.

Svůj zdravotní stav hůře hodnotí senioři z okresu Český Krumlov, senioři z okresu Strakonice jej hodnotí spíše průměrně. V případě skupiny „senioři z okresu Strakonice“ ani jeden z respondentů neoznačil svůj zdravotní stav za vynikající ani za velmi špatný (ze škály vynikající, velmi dobrý, dobrý, přijatelný, špatný, velmi špatný). Oproti tomu „senioři z okresu Český Krumlov“ hodnotili častěji svůj zdravotní stav jako špatný a velmi špatný. Ze skupiny „senioři z okresu Český Krumlov“ uvedlo pět respondentů, že pobírá příspěvek na péči, z okresu Strakonice to byly jen 3 osoby.

Na otázku, zda se vnímají respondenti jako osoby sociálně vyloučené, odpovědělo v obou okresech 11 dotazovaných, že ne, v okrese Strakonice pak 5 respondentů souhlasilo s daným tvrzením, v okrese Český Krumlov se za sociálně vyloučené považovali 4 senioři. Rozdíl mezi skupinami v tomto ohledu nebyl. Jiná situace byla v případě chudoby, kdy se výrazně více seniorů považovalo za chudé v okrese Český Krumlov.

7.3.1.1 Bydlení

První ze čtyř témat, které bylo v rámci focus groups projednáváno, se týkalo bydlení. Cílem otázek tohoto tématu bylo verifikovat nebo falzifikovat dílčí otázku č. 1. V obou porovnávaných skupinách bylo 10 respondentů bydlících ve vlastním domě. V okrese Strakonice bylo pak 5 seniorů bydlících v domě příbuzných a jedna osoba bydlící v soukromém bytě, který užívá na základě nájemní smlouvy uzavřené na dobu neurčitou. Uvedených 5 seniorů žijících v rodinném domě příbuzných převedlo rodinné domy původně ve svém vlastnictví na své přímé potomky. Jeden ze seniorů uvedl, že není spokojen s vlastním bydlením, a to z důvodu vlhkosti v rodinném domě a plísní, které se hojně objevují zejména v podzimním období. V okrese Český Krumlov bylo nad rámec 10 respondentů užívajících k bydlení vlastní dům celkem 2 osoby bydlící v bytě na základě nájemní smlouvy a dále 3 osoby bydlící v domě příbuzných. Ve všech případech, kdy senioři bydleli v domě příbuzných, se jednalo o situaci, kdy buď oni, nebo jejich přímí příbuzní chtěli dořešit své majetkové vztahy ještě za života seniora. V jednom případě (v okrese Český Krumlov) došlo k přepsání majetku na dceru a následnému zprerhání dříve velmi častých kontaktů, a to ze strany právě zmíněné dcery. V jednom případě žije senior se svou dcerou a její rodinou. Toto soužití však nepovažuje za ideální a raději by volil opět vlastní bydlení, např. i v garsoniéře, s tím, že by často svou dceru s rodinou navštěvoval. V každém z okresů uvedli tři senioři, že jsou umístěni v domově pro seniory nebo se tam právě chystají. Ani jeden z těchto seniorů neprojevil radost z přestěhování se do tohoto zařízení ústavní péče o seniory, právě naopak. Ti ze seniorů, kteří bydlí v rodinném domě, vypověděli, že jim druh jejich bydlení vyhovuje. Ve skupině seniorů v okrese Český Krumlov se v několika případech vyskytly problémy s topením, které senioři považují za drahé. V jednom případě bylo topení označeno za nevyhovující. Jednalo se o topení na pevná paliva, kdy je v chladných měsících nutné několikrát denně do kotle vložit uhlí nebo dříví. Kvůli zdravotním komplikacím byly v tomto případě vyřčeny obavy z budoucnosti a doslova strach ze změny bydlení, zejm. ve vztahu k domovu pro seniory. Jedním z nich

byl senior, který se do domova pro seniory dostal po smrti svého manžela/své manželky. Svůj pobyt v domově pro seniory hodnotí tak, že je tam do své smrti, ale už si zvykl/zvykla.

Senioři z okresu Strakonice zmiňovali spíše výhody života na venkově než jeho nevýhody. Mezi zásadní výhody dle nich patří větší prostor, blízkost lesu, možnost chovat zvířata, a to jak užitková, tak i tzv. domácí mazlíčky. Většina seniorů se shodla, že život na venkově má odlišný charakter, než měl dříve, když oni byli malými dětmi. Považují současný venkov za „pohodlnější“ a dřívější venkov za „pracovitější“. Tři senioři se shodli, že s dopravou vlastním automobilem je život na venkově mnohem příjemnější, dopravu autobusem nevyhledávají. Upřednostnění automobilové dopravy uvedlo i dalších 6 seniorů. I když jsou senioři ve většině případů spokojeni se životem na venkově, za velký klad zároveň považují blízkost právě města Strakonice, kam směřují veškeré jejich cesty za nákupy, lékaři, bankovními službami. Jeden ze seniorů uvedl, že žijí na venkově i se svou manželkou, které nechtěl půjčovat automobil pro její potřebu. Následně se dohodli, že koupí ještě jeden ojetý automobil pro osobní potřebu manželky. I nadále však manželka jezdí s dotazovaným seniorem v automobilu a toto nové auto vlastně nepoužívá, proto se rozhodli jej opět prodat. V okrese Český Krumlov vyzdvihli jako výhody bydlení na venkově zejména zdravější životní prostředí, i když to bylo menšinou seniorů následně negováno ve vztahu ke zhoršení kvality ovzduší v zimních měsících, když většina rodinných domů topí uhlím či dřevem. Jeden ze seniorů uvedl, že v jejich obci jedna osoba patrně záměrně pálí jiné materiály (gumy, plasty), které „zamořují“ celou obec. Jako výhody byly okrajově zmíněny i menší provoz, klid a bezpečnost. Senioři zde zmínili spíše nevýhody života na venkově, mezi kterými uvedli především velkou vzdálenost do obchodů a špatné spojení při dojíždění k doktoru (dlouhé čekání na autobusy). Jeden ze seniorů zmínil zásadní problémy s dojížděním k lékaři, kam jezdí několikrát týdně již po dobu delší než jeden rok. Jeden senior pochválil, že u nich v obci je jen jeden obchod se smíšeným zbožím, je však otevřený jen občas a ke všemu je v něm draho. Jezdí proto na nákupy do města Český Krumlov. Jako nevýhodné uvedli senioři bydlení na venkově v zimě, zejména napadne-li hodně sněhu. Zároveň se všichni shodli, že bydlení na venkově je výhodné, dokud nenastanou u jednotlivce problémy se zdravotním stavem. Jeden ze seniorů uvedl, že nevýhodou venkova je i věkové rozložení jeho obyvatel, kdy v jejich obci jsou „jen samí dědci a babky, už žádné děti ani ženy s kočárky“. Skupina seniorů ze Strakonicka se shodla, že bydlení na venkově je většinou výhodnější než bydlení ve městě, a to hlavně s poukazem na skutečnost, že okresní město Strakonice je nedaleko. Jako obavu zmínili, stejně jako senioři z okresu Český Krumlov, svůj budoucí zdravotní stav. V jednom případě bylo uvedeno, že se senior se svou manželkou chystají změnit bydlení, a to přestěhovat se do bytu

do panelového domu ve Strakonících, a to z důvodu výměny bydlení s jedním z dětí s jejich rodinou. Změny se neobávají, novou lokalitu znají a předpokládají, že budou i nadále jezdit na „svůj“ dům na venkově. Senior je aktivním řidičem a vzdálenosti se neobává. Následující tabulka reflektuje subjektivní názory seniorů na výhody života na venkově v obou posuzovaných okresech.

Tabulka 26: Subjektivní názory seniorů na výhody života na venkově dle okresů

Výhody venkova dle seniorů v okrese Strakonice	Výhody venkova dle seniorů v okrese Český Krumlov
větší prostor na venkově	životní prostředí
příroda	menší provoz, klid
možnost chovat zvířata	bezpečnost

Zdroj: Vlastní zpracování.

Skupina seniorů ze Strakonice uvedla, že náklady na bydlení považuje za střední a většina z nich uvádí, že dříve byly náklady nižší. Polovina těchto seniorů zmínila, že se snaží snižovat náklady využíváním akčních cen především ve strakonickém supermarketu (Kaufland). Jako nákupní možnost zvolili rovněž další prodejny ve Strakonících, jen jeden senior uvedl, že cca jedenkrát do měsíce jezdí nakupovat do cca 20 km vzdáleného města Písek. Výši svého starobního důchodu obecně nepovažují za dostatečnou, pět seniorů z této skupiny si určitým způsobem přivydělává (zemědělská činnost, práce doma, podnikání), jeden je dosud zaměstnán v rámci pracovního poměru uzavřeného na dobu neurčitou. Ve vztahu k nákladům na bydlení hodnotili zpočátku všichni senioři z okresu Český Krumlov tyto náklady jako poměrně nízké, neboť dle jejich názoru je bydlení ve městě mnohem dražší. Jeden ze seniorů však následně uvedl, že ho čeká v dohledné době (ještě v průběhu zimní sezóny 2015/2016) výměna kotle a tudíž náklady budou jednorázově mnohem vyšší. Následně se přidalo několik seniorů, mužů, dle kterých je poměrně drahé i většinou jednorázové zajišťování otopu na zimu. Častou reakcí bylo i zhodnocení vztahu mezi výší starobního důchodu a nákladů na bydlení, kdy se všichni senioři až na jednoho shodli, že starobní důchody se zvyšují jen zcela nepatrně, kdežto náklady na bydlení rostou každoročně, někdy i v řádu několika set korun českých. Senior, který si na náklady na bydlení nestěžoval, byl před několika měsíci umístěn do domova pro seniory. Chválil si teplo a teplou vodu, o které se nemusel starat, život v domově pro seniory však hodnotil negativně, protože dle jeho názoru došlo ke zhoršení kvality jeho života. Chybí mu prostor, zahrada, zvířata a sousedi. Rovněž návštěvy zejména dcery jsou nyní velmi omezené, přičemž dříve se viděli velmi často. Doufá ve zlepšení situace.

7.3.1.2 Trávení volného času

Druhé téma se týkalo trávení volného času a mělo sloužit k verifikaci nebo falzifikaci dílčí otázky č. 2. Seniori z okresu Strakonice se poměrně shodli ve způsobu trávení volného času, kdy muži často tráví svůj čas se sousedy a ženy na zahradách u rodinných domů. Senior žijící v nájmu v bytě uvedl, že tam žije několik desítek let, má k dispozici společnou zahradu, ale tu neužívá. Pěstuje rajčata a okurky, a to na balkoně svého bytu. Tři z této skupiny seniorů se chystají nebo jsou ubytováni v rámci domova pro seniory. Trávení volného času zde nepovažují za ideální, i když přiznávají, že pracovníci domova pro seniory se snaží připravovat různé programy pro trávení volného času. Upřednostňovali by ale zpátky vlastní zahradu a sousedy, které znají často několik desítek let. Lidi v domově pro seniory, tj. ostatní klienty zařízení, vnímají jako lidi cizí. Jedním z takových obyvatel domova pro seniory byl již zmíněný senior, který se do tohoto ústavního zařízení sociálních služeb dostal po smrti svého manžela/své manželky. Svůj pobyt v domově pro seniory nehodnotí moc pozitivně. Jako další způsob trávení volného času byl zmíněn čas doma u televize a návštěvy příbuzných, méně často již známých. Nadpoloviční většina uvedla, že se v rámci svého „aktivního“ života domnívala, že bude mít v důchodovém věku více času. Dva seniori se cítí dle svých slov často nepotřební, bez jakékoliv denní náplně programu. Nikdo ze seniorů nezmínil jako volnočasovou aktivitu kino či divadlo. Internet používá 6 seniorů, z toho 3 často a 3 zřídka. Dva seniori, oba vysokoškolského vzdělání, zmínili další vzdělávání, kterému se v rámci svého volného času věnují. Na rozdíl od seniorů z okresu Český Krumlov zde seniori zmiňovali více pozitivní přístup k životu na venkově, menší bylo i zmiňování doktorů v jakýchkoliv souvislostech. Ve vztahu ke způsobu trávení volného času všichni ze skupiny „seniori z okresu Český Krumlov“ uvedli, že tráví volný čas nejčastěji na zahradě nebo u televize. Čas trávený na zahradě se týkal práce na zahrádce, pěstování ovoce a zeleniny, chov domácích zvířat (zejména slepic a králíků, ve dvou případech byl zmíněn chov prasat, v jednom pak chov dvou ovcí). Ani v jednom případě nebylo zmíněno pěstování okrasných květin. Dva seniori bydlící v nájemném bytě uvedli, že mají přístup na zahradu, kde rovněž tráví hodně času. Senior bydlící v domově pro seniory uvedl, že přístup na zahradu má také, jen tam ale odpočívá, případně pije kávu (konkrétně cappuccino), obhospodařovat zahradu bohužel nemůže. Má alespoň květiny ve svém pokoji. Senior mající velké problémy s dojížděním, který byl zmíněn výše, sdělil, že většinu volného času tráví buď na cestě k lékaři, nebo čekáním v čekárnách. Jeden senior zmínil svou aktivitu na cvičebních pomůckách, které má doma (rotoped a pás na rychlou chůzi)

a na kterých se snaží několikrát do týdne cvičit. Nikdo ze seniorů nevedl jako způsob trávení volného času kino nebo divadlo. Internet používají tři senioři velmi často, dva občas a tři zřídka. V rámci tohoto tématu byl diskutován rovněž pojem „sociální zemědělství“, kdy byli senioři dotázáni, zda se s tímto pojmem již setkali či nikoliv. Překvapivě žádný ze seniorů tento pojem prý ani neslyšel. Následně byl pojem vysvětlen a proběhla v obou skupinách široká debata k sociálnímu zemědělství. V obou skupinách se myšlenka sociálního zemědělství seniorům líbila. Zajímavé zjištění bylo, že v rámci první skupiny se senioři postavili spíše do role jakýchsi organizátorů, kdy by rádi aktivně přispěli k realizaci projektů a pomoci potřebným osobám, alespoň v pozici dobrovolné činnosti, která by představovala způsob trávení jejich volného času. Oproti tomu ve druhé skupině se od počátku senioři označovali za osoby potřebné, pro které by tyto projekty byly vhodné, a to především z důvodu jejich osamění na venkově.

Senioři z okresu Strakonice uvedli, že ze strany obce, resp. obecního úřadu, o možnostech trávení volného času ani sociálních dávkách či sociálních službách informování nejsou. Menší polovina ví o existenci klubu seniorů ve Strakonících a jeho aktivitách, kterých se občas účastní. O volnočasových aktivitách pro seniory, stejně jako o sociálních službách a dávkách je většina seniorů informována od svých příbuzných, následně od svých vrstevníků a sousedů. Na otázku, zda jsou dotazovaní senioři z okresu Český Krumlov informováni o možnostech trávení volného času, případně o sociálních dávkách či sociálních službách ze strany obce, ani zde nikdo z přítomných seniorů neodpověděl, že ano. Doslova se podívovali, že by vůbec ze strany obecního úřadu takové informace mohli získat. O sociálních dávkách (vyjma starobního důchodu) se nejčastěji dověděli od příbuzných a známých. Konkrétně o příspěvku na péči se 3 z 15 seniorů dověděli od lékaře a 2 od souseda. Proběhlé sociální šetření označili všichni za méně příjemné, jeden ze seniorů uvedl, že „pocíťoval ponížení“. Někteří senioři, konkrétně 2 z 15, slyšeli o příspěvku na péči poprvé.

Poslední otázka tohoto koridoru se týkala skutečnosti, zda jsou senioři finančně omezeni na způsobech trávení volného času. Finanční omezení pro volnočasové aktivity senioři z okresu Strakonice nepocíťují. Jeden ze seniorů úsměvně uvedl, že jeho hlavní zálibou je nakupování, především potravin, přičemž se považuje v tomto ohledu za osobu finančně omezenou na trávení svého volného času. Ze skupiny Senioři z okresu Strakonice se v roce 2015 zúčastnili zahraniční dovolené celkem 3 senioři, přičemž jeden byl v Chorvatské republice, jeden v Řecké republice a jeden na ostrově Djerba náležící Tuniské republice. Rovněž ze skupiny „senioři z okresu Český Krumlov“ se všichni shodli, že moc finančních prostředků pro svůj volný čas nepotřebují. Senior mající problémy s dojížděním k lékaři uvedl, že čekání v čekárně lékaře „není ekonomicky nákladné“. Ve vztahu k cestování senioři uvedli, že tato spíše ideální

představa o západních seniorech není vzhledem ke zdravotnímu stavu a péči o hospodářská zvířata moc reálná. Jen dva z 15 seniorů se v roce 2015 účastnili zahraniční dovolené (jeden ve Slovenské republice, jeden v Chorvatské republice). Ostatní uvedli, že na dovolenou nejezdí, v létě preferují výlety zejména po okolí (vyzdvihovali krásy okresu Český Krumlov).

7.3.1.3 Sociální vyloučení

Třetím okruhem bylo sociální vyloučení. Tento okruh se týkal verifikace či falzifikace dílčích otázek č. 4, č. 5 a č. 6. První otázka tohoto okruhu se týkala skupiny osob, se kterou se senioři nejčastěji setkávají. Senioři z okresu Strakonice uvedli, že nejčastěji se setkávají se stejně starými osobami. Uvedli, že kromě osobního kontaktu často užívají i mobilní komunikace pro domluvení návštěv. Používání mobilů vyzdvihují a chválí zejména mobily s klávesnicí s velkými čísly, na které nepotřebují brýle. Jeden ze seniorů uvedl, že na základě rady svého vrstevníka a po konzultaci s lékařem podstoupil laserovou operaci očí, díky níž ani ve svém věku nepotřebuje brýle. Stejnou věkovou skupinu, se kterou se nejčastěji setkávají, uvedli i senioři z okresu Český Krumlov. Jako zásadně negativní hodnotili situaci, kdy jim země někdo známý, zejména soused nebo sousedka z obce. Na druhém místě uváděli rodinu, tj. děti a vnoučata. Senioři pečující o vnoučata uvedli, že se tím cítí důležití a potřební.

S pojmem „sociální vyloučení“ se přímo z okresu Strakonice nesetkal nikdo a tento pojem jim byl tedy vysvětlen. Celá skupina seniorů z okresu Strakonice uvedla, že se za sociálně vyloučené nepovažují. Dva respondenti uvedli, že by byli radši mladí, ale stárnutí je bohužel součástí života. Ani ze skupiny seniorů z okresu Český Krumlov nikdo neprojevil větší zájem o institut sociálního vyloučení. Tento pojem si senioři nechali vysvětlit. Poté začali senioři přiznávat, že tento pojem už slyšeli, a odhadovali, čeho se může týkat. Za sociálně vyloučené se již předem označili v rámci záznamového archu osobních údajů celkem 4 senioři. Tento pojem však vnímali spíše jako „osamění“. Ve vztahu k tomuto tématu celkem 7 seniorů z 15 uvedlo, že by rádi měli opět nějaké zaměstnání, a to alespoň na částečný úvazek. Na venkově je však toto dle jejich názoru problematické.

Na dotaz, zda se senioři považují za osoby diskriminované, odpověděli senioři z okresu Strakonice, že diskriminaci nepocítují a zároveň doufají, že se ani nikdy s diskriminací nesetkají. Senioři z okresu Český Krumlov uvedli, že spíše ne. Svoji finanční situaci však za dobrou nepovažují. Ve vztahu k diskriminaci se nadpoloviční většina vyjádřila, že se cítí negativně diskriminováni především na trhu práce. Jeden ze seniorů uvedl, že když se blížil důchodový věk, začínali mu spolupracovníci dávat stále častěji najevo, že je starý/stará a že by

měl/měla jít „do důchodu“. Všichni tito senioři chápou diskriminaci jako negativní jev, s pozitivní diskriminací se nesetkali. Tři ze seniorů vyjádřili obavy z budoucnosti, zejména ve vztahu k útokům na seniory. Rovněž byl zmíněn pocit nerovnosti seniorů, a to především v přístupu a chápání současné techniky, elektronických sociálních sítí.

7.3.1.4 Chudoba

Poslední koridor otázek se týkal chudoby. Jeho cílem bylo verifikovat nebo falzifikovat dílčí otázky č. 7 a č. 8. Na otázku, zda se senioři vnímají jako osoby „chudé“, v okrese Strakonice odpovědělo 13 lidí, že se chudí necítí, tři chudobu přiznali. Ze seniorů z okresu Český Krumlov odpovědělo 7 seniorů, že chudobu nepocítují, 8 seniorů však chudobu přiznalo, jak je uvedeno v grafu nazvaném „Subjektivně vnímaná chudoba - senioři (v %)“ (viz výše). Zmiňovali zejména vysoké doplatky na léky. Zároveň připomněli, že zrušení poplatků ve zdravotnictví mírně zlepšilo jejich finanční situaci.

Za nejvyšší měsíční náklady označili senioři z okresu Strakonice jídlo, léky a ještě náklady na automobil, především benzín nebo naftu a dále skutečnost, že si musejí měsíčně spořit, kdyby se naskytl vyšší výdaj spojený zejména s provozem nebo opravou jejich bydlení. Rovněž v této skupině uvedli, že se snaží uspořit na potravinách, přičemž se než ke kvalitě jídla přiklánějí při nakupování k jeho ceně. Zároveň uvedli, že starobní důchody jsou poněkud menší, než by mohly být a že považují za nespravedlivé, že někteří spoluobčané mohou zneužívat sociální dávky, i když je to sousedům i úředníkům známé. Senioři z okresu Český Krumlov označili za měsíčně nejvíce nákladné položky shodně jídlo a léky.

Další otázka se týkala subjektivního vnímání finanční situace, kterou senioři z okresu Strakonice označují za uspokojivou s tím, že řada z nich si nad rámec starobního důchodu snaží získat finanční prostředky i jinou činností, např. pronájemem zemědělských ploch nebo v jednom případě zaměstnáním v rámci pracovního poměru. Špatně hodnotí svou situaci zejména ti, kteří zůstali sami po smrti svého životního partnera. Senioři z okresu Český Krumlov považovali opět shodně svou finanční situaci za uspokojivou až špatnou, opět vlivem zejména vysokých doplatků na léky. Zde zmínili poprvé i zdravotnické pomůcky a doplatky za ně. Široká debata se pak týkala zrušených poplatků u lékaře. Jeden senior následně uvedl, že finanční situace je vlastně dobrá, neboť rodiče tohoto seniora si mohli dovolit maso jen občas, oni ho mají de facto kdykoliv – chovají zvířata, kupují si potraviny v akci a uchovávají je v mrazáku.

Poslední dotaz byl zaměřen na výpomoc dětí, případně výpomoc dětem. Ze skupiny „senioři z okresu Strakonice“ respondenti velmi často uvedli, že vypomáhají oni svým dětem a vnoučatům. Polovina respondentů uvedla, že by uvítala častější kontakt s dětmi, vnoučaty, ostatními příbuznými a známými mladší věkové kategorie. Senioři z okresu Český Krumlov považovali shodně tuto otázku za poněkud smutnou a hojně si stěžovali na menší zájem dětí. Nadpoloviční většina seniorů uvedla, že děti jsou daleko a moc se nevidají. Připadají si osamělí a chybí jim kontakt s mladší generací.

7.3.2 Skupiny „Mladiství z okresu Strakonice“ a „Mladiství z okresu Český Krumlov“

Pokud jde o srovnání obou okresů ve vztahu ke skupině mladistvých, tak ani zde se nevyskytly zásadní rozdíly. V případě vzdělání byli mladiství dotázáni na druh vzdělání, kterého by chtěli ve své budoucnosti dosáhnout. V okrese Strakonice zmínili mladiství jen dvě kategorie, a to středoškolské vzdělání s maturitou a vysokoškolské. Vysokou školu chce vystudovat 11 respondentů, střední škola s maturitou postačuje pěti mladistvým. V okrese Český Krumlov plánuje své studium ukončit na vysoké škole 7 osob, stejně jako na střední škole s maturitou. Střední škola bez maturity je dostačující pro jednoho respondenta.

Svůj zdravotní stav hodnotí obě skupiny mladistvých poměrně shodně. Žádný respondent ze skupiny mladistvých neoznačil svůj zdravotní stav za špatný nebo velmi špatný (ze škály vynikající, velmi dobrý, dobrý, přijatelný, špatný, velmi špatný). Subjektivní vnímání zdravotního stavu nejčastěji odpovídalo hodnocení „vynikající“ nebo „velmi dobrý“, což lze u těchto věkových skupin očekávat.

Na otázku, zda se vnímají respondenti jako osoby sociálně vyloučené, odpověděli v obou okresech všichni respondenti záporně, ani jeden z mladistvých se tedy nepovažuje za osobu sociálně vyloučenou. Jiná situace byla v případě chudoby, kdy se více mladistvých považovalo za chudé v okrese Český Krumlov.

7.3.2.1 Bydlení

Stejně jako u předchozí skupiny seniorů se první ze čtyř témat, které bylo v rámci focus groups projednáváno, týkalo bydlení. V případě mladistvých bylo cílem otázek tohoto tématu verifikovat nebo falzifikovat dílčí otázku č. 2. Ve vlastním domě, který vlastnila rodina mladistvých, bydlelo v případě mladistvých z okresu Strakonice celkem 13 respondentů, u okresu Český Krumlov 12 respondentů. Po dvou mladistvých žilo se svou rodinou v bytě

v osobním vlastnictví jednoho nebo obou rodičů, v každém okrese bydlel jeden respondent v bytě na základě nájemní smlouvy. Z mladistvých z okresu Strakonice vyhovuje bydlení na venkově polovině respondentů, druhá polovina by upřednostňovala v současnosti bydlení ve městě. Důvodem je zejména horší způsob návratu domů zejména večer, kdy je nezbytné použít autobus, auto, nechat se odvézt rodiči nebo využít služeb taxi. Mladiství v okrese Český Krumlov velmi často uvedli, že jim jejich stávající bydlení nevyhovuje, a to ze dvou nejčastějších důvodů, kterými byli stav jejich bydlení, který nepovažovali za moderní a dále absence jakýchkoliv služeb v obci a následná nezbytnost dojíždění do města Český Krumlov, případně Českých Budějovic. Do budoucna pak mají obavy z uplatnění se v zaměstnání na venkově, kde nespátříjí jakoukoliv možnost svého profesního rozvoje, a to nejen na venkově, ale obecně na celém Českokrumlovsku.

V okrese Strakonice zdůrazňovali výhody bydlení na venkově zejména ti, kteří tento druh upřednostňují. Mezi výhody zařadili větší prostor, tj. obytnou plochu rodinného domu oproti bytu. Další velmi často zmiňovaná výhoda spočívala v lepším vnímaném životním prostředí na venkově, zejména pokud jde o čistotu ovzduší. Kladně byla vnímána zvířata, zahrada, ale i sousedské vztahy. Jeden z mladistvých uvedl jako příklad výborných sousedských vztahů skutečnost, že mu soused půjčuje motorku, kdykoliv se chce projet. Jako hlavní negativum života na venkově je u této skupiny vnímána zejména doprava, kdy jsou odkázáni na jakékoliv dopravní prostředky. Ve městě (zde míněno město Strakonice) je dle nich vše blízko a je možné téměř všude dojít pěšky. Lidé tak nejsou odkázáni na autobusy v rámci pohybu po městě, za nákupy, službami a zábavou. Zábava byla vnímána jako další slabina venkova, protože ve městě je k dispozici kino, kulečnick, pizzerie, plavecký stadion. Jeden z respondentů, příznivců života na venkově, uvedl, že plavecký stadion nepovažuje za výhodu, neboť je lepší plavání v bazénu na vlastní zahradě než hromadné koupání v ne tak kvalitní vodě. Za pozitivní jsou u většiny respondentů vnímány i tzv. vesnické akce, jako např. pálení čarodějnic či hlídání májky. Zastánci života ve městě, především muži tvrdili, že naopak jezdí slavit pálení čarodějnic do blízkých Strakonic, protože v obci, kde žijí, nemají tolik kamarádů. Při této otázce se rozvinula širší debata. Mladiství z okresu Český Krumlov zastávali podobné názory ohledně nevýhod bydlení na venkově jako mladiství z okresu Strakonice. Na rozdíl od nich však mladiství z okresu Český Krumlov jako výhodu zmiňovali velmi hezké životní prostředí Českokrumlovska a jako hlavní nevýhodu trávení nadměry času dojížděním, přičemž by tento čas mohli věnovat jiným činnostem.

Na otázku, kde by chtěli v budoucnu bydlet, zda na venkově nebo ve městě, odpověděli v okrese Strakonice pouze 4 z 16 mladistvých, že by chtěli zůstat na venkově, ideálně v té samé

obci, kde žijí, případně poblíž. Další dva respondenti uvedli, že by chtěli mít v budoucnu svůj vlastní rodinný domek, a to opět na venkově, z hlediska umístění však místo, kde vyrostli, zcela nepreferují. Ostatních 10 respondentů by chtělo bydlet v nějakém hezkém bytě v dobré lokalitě, a to konkrétně 4 ve Strakonících, dva v Českých Budějovicích, dva v Praze a jeden v Plzni. Jeden mladistvý, který by preferoval bydlení v bytě ve městě, plánuje jet v rámci vysokoškolského studia minimálně na jeden rok do zahraničí, konkrétně do Ameriky. Uvedl, že by mu nevadilo tam zůstat. Mladiství z okresu Český Krumlov by ve 12 případech z 15 preferovali život ve městě nebo na okraji města. Bydlení v Českém Krumlově by upřednostňovala celá třetina respondentů, v Českých Budějovicích by rádi žili 3 mladiství a dále po dvou v hlavním městě Praze a v zahraničí.

7.3.2.2 Trávení volného času

Druhé téma se týkalo trávení volného času a mělo sloužit k verifikaci nebo falzifikaci dílčí otázky č. 8. U způsobu trávení volného času zmínila většina mladistvých sporty, a to jak indoorové, tak i outdoorové. Ke sportování alespoň jedenkrát týdně se přihlásili všichni dotazovaní, čtvrtina sportuje každý den. Mezi další oblíbené aktivity patřilo ve dvou případech docházení na cizí jazyky ve městě Strakonice. Dva respondenti přiznali kouření s kamarády buďto u autobusové zastávky nebo za hospodou v obci, což pokládali za aktivitu realizovanou ve volném čase. Většina dotazovaných má osobní zkušenosti s krátkodobými brigádami prováděnými nejčastěji na základě dohody o provedení práce, tuto aktivitu však nepovažují za způsob trávení volného času. Jako nejčastější odpověď zaznělo u mladistvých z okresu Český Krumlov trávení volného času s kamarády, aniž byla specifikována činnost. Následně bylo zmíněno, že jsou mladiství často ve městě Český Krumlov, okrajově České Budějovice, sport byl až na třetím místě. Rovněž byl zmíněn čas trávený u televize nebo u počítače, případně u herních konzol. Práce doma nebo na zahradě zmíněna nebyla.

Trávení volného času se staršími příbuznými nepovažují Mladiství z okresu Strakonice za dobře strávený volný čas. Průměrně jsou tito mladiství v kontaktu se svými prarodiči jednou až dvakrát v týdnu. V jednom případě mladistvý uvedl, že navštěvují babičku v domově pro seniory, ale že tamní prostředí na něj nepůsobí dobře, protože jsou v tomto zařízení jen staří lidé. Přiznal zároveň, že babička má z každé návštěvy velkou radost. Další mladistvý vypověděl, že prarodiče bydlí s nimi v rodinném domě, přičemž oni obývají první patro rodinného domu a prarodiče přízemí. Toto soužití nepovažuje za dobré, protože mezi prarodiči a rodiči nejsou dobré vztahy a on tak prarodiče moc často nevidá. V dalším případě mladistvý

uvedl, že má pouze jednoho dědečka, který je plně soběstačný, ještě si přivydělává a bydlí v nedalekém malém rodinném domku. Tento mladistvý jako jediný sdělil, že svůj volný čas tráví se svým dědečkem velmi rád, neboť mu dědeček vypráví o svém životě a učí jej práci se dřevem. V budoucnu chce tento mladistvý vystudovat vysokou školu, zpracování dřeva je jeho koníčkem. Trávení volného času se svými prarodiči nepovažují většinou mladiství z okresu Český Krumlov za žádoucí. Jako negativní bylo vnímáno tzv. poučování mladistvých ze strany seniorů a stěžování si na zdravotní stav. Mladiství - ženy projeví větší zájem o své prarodiče než mladiství - muži.

Poslední otázka v této kategorii se zabývala představami mladistvých o trávení jejich volného času ve věku 65 let a více. Nikdo z mladistvých z okresu Strakonice nemá představy, jak by trávili volný čas v případě, že by byli v seniorském věku. Pravděpodobné odhady odpovídaly způsobu trávení volného času prarodiči mladistvých. Jeden z mladistvých uvedl, že by rád cestoval, pokud by mu to jeho zdravotní stav dovolil, a to stejně jako jeho prarodiče, kteří jsou příjemci starobního důchodu a velmi často jezdí na hromadné výlety určené pro seniory. Rovněž mladiství z okresu Český Krumlov nemají představu o způsobu trávení volného času ve věku 65+. Shodli se jen, že by neradi byli ubytováni v domově pro seniory, který považují za prostor, kde má senior dožít. Čtyři mladiství by rádi cestovali, ale vzhledem k nedobrému zdravotnímu stavu vlastních prarodičů nepředpokládají, že by v takovém stavu mohli cestovat.

7.3.2.3 Sociální vyloučení

Třetím okruhem bylo, stejně jako u obou skupin seniorů sociální vyloučení. Tento okruh se týkal verifikace či falzifikace dílčích otázek č. 4, č. 5 a č. 6. První otázka se zde týkala věkové skupiny osob, se kterou se mladiství nejčastěji setkávají. Všichni ze skupiny Mladiství z okresu Strakonice uvedli, že se nejčastěji setkávají se svými vrstevníky, a to ve škole. Komunikace mezi nimi probíhá nejčastěji formou osobního kontaktu, dále po telefonu (častější SMS než volání) či používáním služeb Facebook, Skype nebo ICQ. Další skupinou osob, s nimiž jsou nejčastěji v kontaktu, jsou rodiče. Seniory nevyhledávají, dokonce se jich straní. Zásadní výjimkou je jeden z mladistvých trávících často čas s dědečkem (viz výše). Nejčastější skupinou osob, se kterými se setkávají mladiství z okresu Český Krumlov, jsou vrstevníci a vlastní rodiče. Se staršími osobami se většinou neseťkávají, většinou jen s prarodiči, příležitostně pak v prostředcích MHD nebo v obchodech. Skupinu seniorů nepovažují za příjemnou.

S pojmem „sociální vyloučení“ se přímo ze skupiny Mladiství z okresu Strakonice nesetkal nikdo z těchto mladistvých. Ani se o tento pojem nezajímají. O sociální vyloučení se nezajímají ani mladiství z okresu Český Krumlov, neví, o co se jedná. Poté, co jim byl pojem vysvětlen, uvedli, že se za sociálně vyloučené osoby nepovažují.

Na dotaz, jaké skupiny osob považují mladiství za osoby diskriminované, se Mladiství z okresu Strakonice shodli, že za obecně diskriminované se považují Romové a gayové. U skupiny Romů však vyjádřili nesouhlas, že tyto osoby skutečně diskriminované jsou. Zároveň uvedli, že se domnívají, že právě Romové mohou často svou situaci zneužívat a tím se sami znevýhodňovat. Spíše u Romů rozeznávají pozitivní diskriminaci. Pouze v jednom případě byl vysloven nesouhlas s postojem skupiny k Romům a popsána situace jedné romské rodiny se třemi dětmi, kdy oba rodiče pracují a všechny romské děti chodí do školy, přičemž nepobírají žádné sociální dávky, chovají se velmi slušně a i mezi sousedy jsou vnímáni velmi kladně. Rovněž bylo uvedeno, že mezi diskriminovanou skupinou jsou v současné době přistěhovalci, resp. uprchlíci v souvislosti s tzv. uprchlickou krizí. S obavami bylo třemi respondenty konstatováno, že jsou na tom tyto osoby špatně v důsledku dlouhého cestování a následných problémů v nové zemi. Většina mladistvých však uvedla, že jim je věnována až moc velká pozornost, a to jak mediální, tak politická. Více než polovina těchto mladistvých uvedla, že z uprchlíků strach nemají, ale s jejich příchodem nesouhlasí. Vnímají je jako skupinu pozitivně diskriminovanou. Jeden mladistvý, který plánuje zahraniční studium (viz výše) vyjádřil obavu, že kdyby on vycestoval takto například právě do Ameriky, nemyslí si, že by s ním bylo zacházeno tak dobře a tak vstřícně, jak se děje např. v sousední Spolkové republice Německo. Ostatní s tím souhlasili. Ve skupině mladistvých z okresu Český Krumlov respondenti uvedli, že nejčastěji je jako sociálně vyloučená skupina uváděno romské etnikum. Nikdo z mladistvých však s tímto tvrzením nesouhlasil a chování Romů, kterých je z jejich pohledu na Českokrumlovsku skutečně hodně, se jim ve většině případů nelíbí. Romové často vyvolávají konflikty, proto se jich raději straní. Jeden z mladistvých uvedl, že byl jedenkrát při návštěvě diskotéky bezdůvodně napaden občanem romské národnosti, a to kopnutím do zad přibližně stejně starým Romem. Dále mladiství uvedli, že senioři mohou být znevýhodňováni, a tedy negativně diskriminováni zejména tím, že se často neúčastní nebo jen okrajově běžných společenských akcí jak v rámci jednotlivých obcí, tak i ve městě Český Krumlov. Zároveň uvedli, že považují horší situaci seniorů na venkově než seniorů ve městech.

7.3.2.4 Chudoba

Poslední oblast otázek se týkala chudoby. Cílem této oblasti verifikovat nebo falzifikovat dílčí otázky č. 7 a č. 8. Na otázku, zda se mladiství vnímají jako osoby chudé, odpovědělo v okrese Strakonice 12 mladistvých, že chudobu nepocítují, 4 uvedli, že se jako chudí cítí, jak je uvedeno v grafu nazvaném „Subjektivně vnímaná chudoba - mladiství (v %)“ (viz výše). Ve dvou případech se jednalo o mladistvé z rodiny, kde jsou oba rodiče nezaměstnaní, v jednom z případů dokonce dlouhodobě. V dalším případě jde o rodinu s větším počtem dětí, kde dotazovaný mladistvý je nejstarším dítětem a kromě něj jsou v rodině další 3 o mnoho let mladší děti. Poslední z těchto mladistvých, kteří se považují za chudé, uvedl, že důvodem pro toto hodnocení je skutečnost, že žije jen s matkou a nemůže si koupit vše, co chce. V rámci mladistvých v okrese Český Krumlov se za chudé považuje 5 respondentů, 10 se s chudobou v rámci vlastní rodiny nesetkalo.

Na otázku, zda mladiství vnímají seniory jako chudé, odpověděli Mladiství v okrese Strakonice většinou, že záleží na daném případě. Jeden mladistvý uvedl, že seniory za chudé nepovažuje, a to analogicky ke své babičce, která mu dává velmi často kapesné. Dodal, že kdyby byla babička chudá, nic by od ní nedostával. Zároveň dodal, že se snaží babičce pomáhat, zejména s nákupy. Jiný respondent oponoval, že situace v jejich rodině je obrácená. Jeho babička na tom není zdravotně dobře, jeho rodiče se o ni starají a zajišťují jí péči. Od rodičů ví, že péče je nákladná a babičky příjem nepostačuje. Dva respondenti se vzájemně doplňovali, když uváděli, že čeští senioři podle nich chudí jsou, protože ve vztahu k jiným zemím EU, konkrétně Spolkové republice Německo, jsou jejich starobní důchody znatelně nižší. Většina mladistvých z okresu Český Krumlov se domnívá, že senioři, kteří po dobu svého života pracovali, nejsou chudí zejména kvůli uspořeným financím. Jeden mladistvý uvedl, že senioři jsou skupina lidí, kteří nepracují, a přesto pobírají pravidelný měsíční příjem. Z toho důvodu je nepovažuje za chudé. Tento mladistvý nemá ani jednoho prarodiče. Většina s tím vyslovila však nesouhlas s tím, že s ohledem na kvalitu bydlení, často špatné zdraví a horší postavení ve společnosti, by mohla skupina seniorů být velmi snadno chudá.

Další otázka se týkala subjektivního vnímání finanční situace mladistvých a jejich rodin, a to právě z pohledu mladistvých. Mladiství z okresu Strakonice vnímají rodinnou situaci jako dobrou. Jen dva respondenti ne moc dobrou, dva jako nepříznivou. Jeden mladistvý uvedl, že se mají dobře, minimálně dvakrát ročně jezdí na dovolenou. Jako negativní však vnímá, že jezdí s rodiči, raději by jezdil s kamarády. Mladiství z okresu Český Krumlov považují svou situaci za celkem příznivou, i když jedna třetina mladistvých má dle svého vyjádření spíše tíživější

rodinnou finanční situaci. U jednoho z mladistvých je situace nepříjemná z důvodu, že oba rodiče jsou dlouhodobě nezaměstnaní. Jeho mladší sestra by chtěla studovat vysokou školu, jemu by stačilo středoškolské vzdělání, po kterém plánuje nastoupit do práce za stálý měsíční plat nebo mzdu. Jeho matka by se ráda přestěhovala do většího města, ideálně do Českých Budějovic, kde by měla pravděpodobně větší šanci nalézt odpovídající zaměstnání. Kvůli finanční situaci a probíhajícímu exekučnímu řízení se však rodina do města v současné době přestěhovat nemůže. Brigády hodnotí jako špatně placené, stejně jako dalších 6 respondentů, kteří se občasným brigádám věnují.

Poslední dotaz měl za cíl reflektovat pohled mladistvých na skupinu seniorů, a to především na nejbližší seniory, tj. prarodiče. Skupina „mladiství z okresu Strakonice“ vnímá seniory jako často nemocné lidi. V jednom případě prarodič ještě pracuje a je velmi aktivní, včetně sportu. Jedna z babiček mladistvého má práci doma, stará se o celý dům, zvířata i zahradu. Následně se diskuze mezi mladistvými týkala komodit, které prarodiče chovají nebo pěstují. Mladiství v okrese Český Krumlov vnímají seniory jen ve vztahu ke svým prarodičům. Jejich postoj k této věkové skupině je neutrální.

8. Diskuse a doporučení

V této kapitole jsou uvedeny závěry vyplývající z dosavadních kapitol této disertační práce. Rovněž jsou verifikovány nebo falzifikovány všechny zmíněné výzkumné otázky, tj. hlavní výzkumná otázka i dílčí výzkumné otázky. Jsou zároveň uvedena doporučení vyplývající především z provedeného šetření metodou focus group.

Primárně bylo předpokládáno, že obě vybrané lokality, tj. venkovský prostor v okrese Strakonice a venkovský prostor v okrese Český Krumlov se vyvíjely v různém historickém kontextu, který měl vliv na strukturu a počet jejich obyvatel. Tento fakt, který historicky ovlivnil osídlování a dosídlování obou lokalit, má do současnosti dopad v podobě nízké hustoty osídlení v periferním okrese Český Krumlov, a to zejména pokud jde o počet sídelních osad. Ve vztahu k věkové struktuře a rozložení nejvyššího dosaženého vzdělání však nebyly mezi okresy zaznamenány zásadní rozdíly. Lze konstatovat, že tzv. historická oblast jižních Sudet nemá zásadní důsledky na současnou podobu okresu či vnímání tamních obyvatel, tj. seniorů a mladistvých.

Východisková, tedy základní výzkumnou otázkou zněla „Sociální vyloučení a chudoba na venkově jsou ovlivněny prostorovým odloučením venkovského prostoru od měst“. Tato výzkumná otázka byla verifikována, ve všech dotazovaných skupinách bylo zmíněno toliko prostorové sociální vyloučení. Ostatní podoby sociálního vyloučení, včetně té věkové, vůbec nebyly vnímány. Odloučení od měst, dopravní dostupnost a otázka vzdálenosti služeb byly hlavními vnímanými negativními faktory uváděnými ve vztahu k životu na venkově. Dílčí výzkumné otázky jsou hodnoceny následovně:

Dílčí výzkumná otázka č. 1 „Seniorům žijícím na venkově život na venkově vyhovuje.“ byla hodnocena podle postojů ke dvěma otázkám (Vyhovuje vám druh bydlení, ve kterém žijete? Představuje pro vás bydlení na venkově výhodu nebo nevýhodu?). Obě skupiny se shodly na několika výhodách i nevýhodách, přičemž výhody převažovaly. Tato dílčí výzkumná otázka byla verifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 2 „Mladiství upřednostňují život ve městech před životem na venkově.“ měla za cíl reflektovat postoje mladistvých a byla hodnocena na základě postojů mladistvých k třem otázkám (Vyhovuje vám druh bydlení, ve kterém žijete? Je pro vás bydlení na venkově výhodou nebo nevýhodou? Kde byste chtěli bydlet v budoucnu?). Ve většině

případů mají mladiství z obou okresů větší zájem o bydlení v hezkém bytě v dobré lokalitě ve městě. Dílčí výzkumná otázka č. 2 byla verifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 3 „Senioři na venkově mají dostatečné možnosti trávení volného času.“ kladla důraz na volnočasové aktivity seniorů, jejich dostupnost, informovanost seniorů o ní a ekonomické náročnosti těchto způsobů trávení volného času. Byla hodnocena dle odpovědí na tři dílčí otázky (Jak nejčastěji trávíte tzv. volný čas? Jste informováni obcí o možnostech trávení volného času? Jste ekonomicky omezeni na způsobech trávení volného času?). Senioři v obou skupinách potvrdili, že mají majoritně obdobné způsoby trávení volného času, které nejsou ale většinou variabilní. Rovněž bylo většinou seniorů tvrzeno, že nejsou informováni ze strany veřejné správy o možnostech trávení volného času. Opačná situace byla u klientů ústavního zařízení sociální péče o seniory, kde byla nabídka volnočasových aktivit hodnocena jako dostatečná. Dílčí výzkumná otázka č. 3 byla falzifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 4 „Sociální vyloučení se ve větší míře projevuje na venkově než ve městech.“ reflektovala subjektivní názory seniorů i mladistvých na sociální vyloučení ve vztahu k venkovu. Hodnocena byla na základě dvou primárních otázek (S osobami jaké věkové kategorie se setkáváte nejčastěji? Setkali jste se s pojmem „sociální vyloučení“?). Se sociálním vyloučením se přímo nesetkala ani skupina seniorů ani skupina mladistvých. Vnímáno u obou skupin bylo jen prostorové odloučení malých obcí od měst, a to z důvodů shora uvedených. Dílčí výzkumná otázka č. 4 byla částečně verifikována, částečně falzifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 5 „Mezi osoby sociálně vyloučené patří senioři.“ předpokládala, že se skupina seniorům bude považovat za sociálně vyloučené a zároveň, že mladiství budou seniory považovat za skupinu sociálně vyloučenou. Hodnocena byla na základě dílčích odpovědí na dvě otázky (S osobami jaké věkové kategorie se setkáváte nejčastěji? Setkali jste se s pojmem „sociální vyloučení“?). U skupiny mladistvých zazněla možnost, že senioři by mohli být sociálně vyloučení. U skupiny seniorů nebyl zaznamenán pocit sociálního vyloučení z důvodu věku, jen v případě života v zařízení sociální péče o seniory (zejména domovech pro seniory a domech s pečovatelskou službou) byla zmíněna obava ze sociálního vyloučení z důvodu tzv. „odložení“ seniorů a jejich koncentraci v takovém sociálním zařízení. Rovněž bylo zmíněno, že se senioři setkávají nejčastěji s osobami stejného věku, stejně jako uvedli mladiství. Dílčí výzkumná otázka č. 5 byla falzifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 6 „Senioři jsou diskriminováni.“ identifikovala vztah mezi seniory a diskriminací v pozitivním i negativním smyslu, a to z hlediska seniorů i mladistvých. Hodnocení proběhlo na základě odpovědí na dvě otázky (Považujete se v některém ohledu jako senioři za diskriminovanou skupinu? Jaké skupiny považujete v současné české společnosti za diskriminované?). Senioři se neposuzovali jako osoby diskriminované, stejně tak mladiství neposuzovali seniory za osoby primárně diskriminované, a to ani pozitivně ani negativně. Pouze byla zmíněna obava z možného negativního diskriminování seniorů. Dílčí výzkumná otázka č. 6 byla falzifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 7 „Chudoba je vyšší u seniorů než u ostatních skupin obyvatel.“ se týkala příjmové chudoby ve vztahu k seniorům, a to dle názoru seniorů i mladistvých. Hodnocena byla na základě odpovědí na tři otázky (Jak vnímáte svou finanční situaci? Vnímáte se jako osoba chudá? Považujete skupinu seniorů za „chudou“?). V přístupu posuzovaných respondentů shledávat zásadně odlišné názory na chudobu u skupiny seniorů a u skupiny mladistvých. Řešena spíše než ve vztahu k věku byla chudoba týkající se prostoru, kde respondenti žijí, tedy venkovského prostoru. Dílčí výzkumná otázka č. 7 byla falzifikována.

Dílčí výzkumná otázka č. 8 „Mezigenerační solidarita je na venkově vyšší než ve městě“ se dotýká vzájemného vztahu více generací a prostorového vymezení tohoto vztahu. Vyhodnocována byla na základě odpovědí na čtyři otázky (Máte-li děti, vypomáháte finančně vy jim nebo oni vám? Pokud máte prarodiče, jak vnímáte jejich situaci? Jak hodnotíte trávení volného času se staršími příbuznými? Jak byste si představovali trávení volného času ve věku 65+?). U všech dotazovaných skupin byla mezigenerační solidarita zmíněna a vysvětlena. Ani u jedné skupiny nebyl zpočátku zaznamenán názor na lepší mezigenerační vztahy na venkově. Zdůrazněny byly lepší sousedské vztahy oproti více anonymnímu prostředí ve městě. V této souvislosti byla nadpoloviční většinou v každé skupině potvrzena lepší mezigenerační solidarita na venkově s tím, že u obou skupin seniorů byl souhlas s tímto tvrzením výraznější než u mladistvých. Dílčí výzkumná otázka č. 8 byla verifikována.

Celkově lze dílčí výzkumné otázky zhodnotit tak, že čtyři byly potvrzeny (verifikovány), tři vyvráceny (falzifikovány) a jedna částečně verifikována a částečně falzifikována. Hlavní výzkumná otázka byla verifikována.

Dle autorky je překvapivý závěr u uvedených tří falzifikovaných dílčích výzkumných otázek, především pak falzifikace u výzkumné otázky č. 5 „Mezi osoby sociálně vyloučené patří senioři.“. Sociální exkluze, sociální vyloučení, sociální izolace je dle autorky pojem přímo patřící ke skupině seniorů, tedy osobám ve věku 65+ s tím, že se zvyšujícím se věkem je míra sociálního vyloučení vyšší. Opačný výsledek provedeného šetření může být způsoben dvěma hlavními faktory. Prvním z nich je skutečnost, že průměrný věk dotazovaných seniorů 69,93 let, jednalo se tedy primárně o seniory patřící do nejmladší věkové skupiny seniorů, tzv. ranné stáří (senescence) nejčastěji věkově ohraničené od 60 do 74 let⁴⁹⁵. Zároveň se v několika případech jednalo o osoby, které se ještě plně nebo částečně věnovaly některé z forem zaměstnání. Druhým faktorem je dle autorky skutečnost, že většina respondentů – seniorů v současné době žije ve svém vlastním prostředí, zejména v rodinném domě, kde prožila značnou část svého ekonomicky aktivního života. Sociální vyloučení seniorů je autorkou vnímáno převážně ve vztahu k životu v domovech pro seniory, kdy institucionální zařízení péče o seniory bylo jako rizikové pro sociální vyloučení seniorů zmíněno i seniory samotnými.

8.1 Srovnání výsledků provedeného výzkumu s jinými výzkumy

V rámci této subkapitoly disertační práce budou vzaty v úvahu různé výzkumy, které byly provedeny v rámci European Social Survey či v rámci dalšího níže stručně charakterizovaného výzkumu a které souvisí s tématem výzkumu provedeného technikou focus group. Výsledky těchto výzkumů budou komparovány s výzkumem popsáním a analyzovaným v této disertační práci.

8.1.1 Dílčí výzkumné otázky č. 1 a č. 2

Dílčí výzkumná otázka č. 1 „Seniorům žijícím na venkově život na venkově vyhovuje.“ byla v rámci provedeného výzkumu verifikována. Dílčí výzkumná otázka č. 2 „Mladiství upřednostňují život ve městech před životem na venkově.“ byla na základě výsledků provedeného výzkumu verifikována. V této souvislosti je zajímavé zmínit výzkum provedený v roce 2005 v rámci respondentů bydlících v českých obcích do 2 000 obyvatel, a to ve věku 18 až 64 let. Cílová skupina se vůbec neshoduje se skupinami, se kterými byly provedeny rozhovory technikou focus group. Srovnání je provedeno formou zjištění totožností a odlišností

⁴⁹⁵ Viz kapitola 3.2 této práce. Pro účely této práce jsou vždy za seniory pojímány osoby ve věku 65 let a více.

mezi věkovými skupinami 15 až 18 a 65+ na jedné straně a 18 až 64 let na druhé straně.⁴⁹⁶ Následující tabulka uvádí obraz a kvalitu života na venkově vnímanou osobami ve věkové skupině 18 až 64 let. Stejně jako respondenti ze všech focus group je pozitivně hodnoceno zejména životní prostředí v obci (vesnici) a vzhled obce. Nejhorší jsou hodnoceny možnosti zaměstnání, které jako problematické uvedli rovněž mladiství z okresu Strakonice i z okresu Český Krumlov. Z níže uvedené tabulky dále vyplývá, že pouhých 9 % respondentů hodnotí pracovní příležitost v posledních 5 letech jako zlepšující se.

Tabulka 27: Kvalita života v obci do 2 tisíc obyvatel vnímaná osobami ve věku 18 až 64 let (v %)

Oblast života	Současný stav dostatečný a lepší	V posledních 5 letech beze změny	V posledních 5 letech změna k lepšímu
Vzhled obce	94	39	58
Životní prostředí	94	54	38
Bezpečnostní situace v obci	88	67	21
Technická infrastruktura	85	47	48
Práce zastupitelstva	84	56	33
Sociální služby pro občany	65	63	21
Dopravní spojení	57	53	17
Kult., sport, a spol. život	54	59	20
Příležitosti k zaměstnání	27	47	9

Zdroj: MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006, str. 15.

Následující tabulky reflektují nejčastěji uváděné výrazy týkající se pojmu „město“ a „venkov“. Procentuálně má nejvíce osob venkov spojený s přírodou, klidem a zdravým životem, přičemž město je charakterizováno hlukem, kulturou a obchody. Zejména poslední zmíněný atribut spojovaný s městem, tedy nákupní možnosti, patřil k negativům života na venkově zmíněných seniory i mladistvými v rámci focus group.

⁴⁹⁶ MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006.

Tabulka 28: Vztah vybraných pojmů k "městu".

Pořadí	S čím si více spojíte následující výrazy?	Venkov v %	Město v %	Obojí stejně v %	Neví v %
1.	Hluk	2,7	88,3	8,6	0,4
2.	Kultura	3,3	87,6	8,8	0,3
3.	Obchod	2,9	82,1	14,2	0,8
4.	Vzdělání	1,6	79,8	17,6	0,9
5.	Anonymita	8,9	76,8	11,7	2,6
6.	Práce, zaměstnání	2,5	73,7	22,7	1,1
7.	Podnikání	1,5	73,5	23,9	1,1
8.	Nepořádek, špína	4,4	61,6	31,0	3,0
9.	Bohatství	4,0	61,1	31,7	3,3

Zdroj: MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006, str. 121.

S venkovem je kromě uvedených pojmů spojována i tradice a vzájemná pomoc, což zmiňovali i senioři v rámci focus group. Kultura, vzdělání a zaměstnání patřily podle mladistvých mezi základní atributy města. V tomto ohledu se odpovědi respondentů ve focus group ve věkové skupině „mladiství“ i „senioři“ shodují s údaji poskytnutými zbývající skupinou obyvatelstva.

Tabulka 29: Vztah vybraných pojmů k "venkovu".

Pořadí	S čím si více spojíte následující výrazy?	Venkov v %	Město v %	Obojí stejně v %	Neví v %
1.	Příroda	93,5	1,4	4,8	0,3
2.	Klid	91,0	2,5	5,9	0,6
3.	Zdravý život	76,2	3,6	19,0	1,3
4.	Sousedství, vzájemná pomoc	75,6	3,7	19,4	1,4
5.	Tradice	74,6	4,0	19,3	2,0
6.	Dřina, námaha	72,3	3,9	22,7	1,1
7.	Dojíždění, vzdálenost	68,6	15,9	14,5	1,0
8.	Prostor	66,7	11,3	19,3	2,7
9.	Místo pro trávení volného času	60,5	15,0	23,9	0,6
10.	Čistota	58,1	7,7	31,4	2,9
11.	Církev, náboženství	53,4	5,8	37,1	3,7

Zdroj: MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006, str. 120.

8.1.3 Dílčí výzkumná otázka č. 3

Dílčí výzkumná otázka č. 3 „Senioři na venkově mají dostatečné možnosti trávení volného času.“ byla na základě výzkumu technikou focus group falzifikována.

V rámci výzkumu provedeného v roce 2005, při kterém byla data shromažďována společnostmi STEM, byli respondenti dotazováni mimo jiné na způsob života. Nejčastější odpovědí osob ve věku 65+ byl venkov, zahrádka, malá zvířata, a to celých 56,6 %. K této odpovědi se přiklonila i nadpoloviční většina respondentů ve focus group ve stejné věkové skupině. „Z 290 lidí nad 65 let bylo také nejvíce těch (téměř 30 %), kteří prohlašují, že žijí tradičním venkovským životem, tj. většinu času věnují domácímu hospodářství, obdělávají pole nebo větší zahradu nad 5 arů.“⁴⁹⁷ Charakteristiku způsobu života dle jednotlivých věkových skupin obsahuje následující tabulka.

Tabulka 30: Vyjádření respondentů k jejich způsobu života

		věková kategorie respondenta				Celkem
		18 - 34 let	35 - 49 let	50 - 64 let	nad 65 let	
Venkovský život, většina času hospodářství	počet	107	101	148	86	442
	%	14,5	18,6	26,3	29,7	20,7
Venkov, zahrádka, malá zvířata	počet	334	260	293	164	1 051
	%	45,2	48,0	52,0	56,6	49,3
Většinu času tráví ve městě	počet	201	89	45	3	338
	%	27,2	16,4	8,0	1,0	15,8
Žít zdravě, v přírodě	počet	97	92	77	37	303
	%	13,1	17,0	13,7	12,8	14,2
Celkem	počet	739	542	563	290	2 134
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

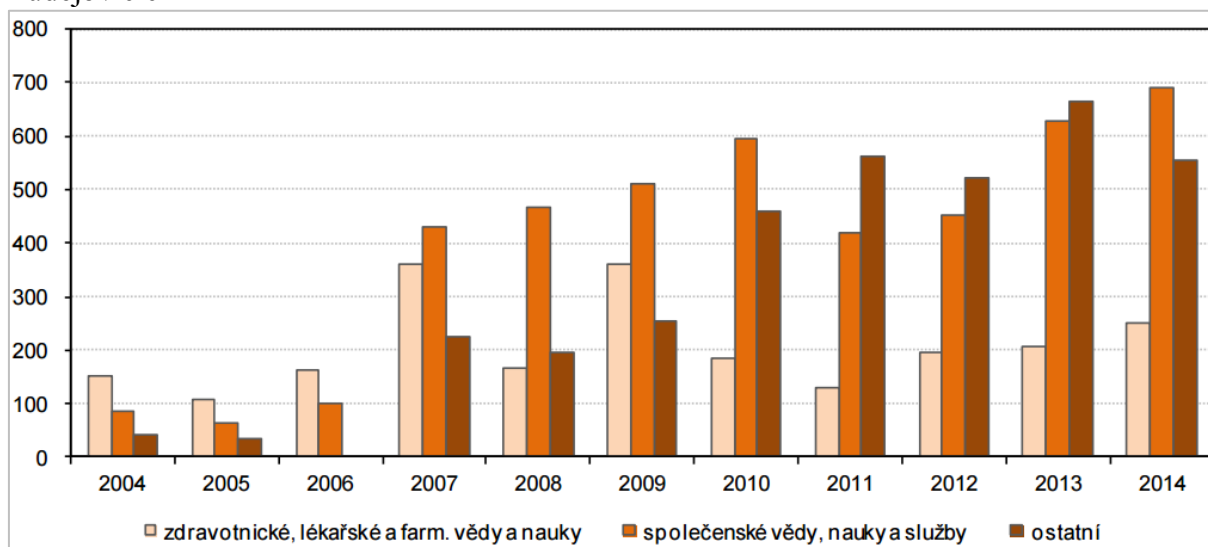
Zdroj: MAJEROVÁ, Věra, a kol.: Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006, str. 87.

Trávení volného času je možné rovněž formou celoživotního vzdělávání v podobě tzv. univerzity třetího věku, která nejen že umožňuje osobnostní rozvoj seniorů a slouží ke kvalitnímu naplnění volného času, zároveň podporuje aktivizaci starších osob a snižuje riziko sociálního vyloučení. Nejde o profesní přípravu jako v jiných podobách univerzitního vzdělávání a nezakládá nárok na vysokoškolský titul. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích realizuje univerzitu třetího věku od roku 1992, přičemž „posluchačem U3V se může stát uchazeč, který má vzdělání zakončené alespoň maturitou, je příjemcem starobního či invalidního důchodu a není nikde v zaměstnaneckém poměru“⁴⁹⁸. Počet účastníků U3V v rámci všech fakult Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v letech 2004 až 2014 je uveden v následujícím grafu.

⁴⁹⁷ MAJEROVÁ, V., a kol.: Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2006, str. 86

⁴⁹⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

Graf 15: Počet účastníků U3V dle zaměření v rámci Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

Z uvedeného grafu vyplývá, že došlo k nárůstu počtu účastníků U3V mezi lety 2006 a 2007, čemuž „*napomohlo využití prostředků z operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost, v jehož rámci bylo možné v programovacím období 2007–2013 čerpat prostředky z Evropského sociálního fondu.*“⁴⁹⁹.

8.1.4 Dílčí výzkumné otázky č. 4 a č. 5

Dílčí výzkumná otázka č. 4 „Sociální vyloučení se ve větší míře projevuje na venkově než ve městech.“ byla částečně verifikována, částečně falzifikována. Dílčí výzkumná otázka č. 5 „Mezi osoby sociálně vyloučené patří senioři.“ byla falzifikována. Sociální vyloučení, jak je již uvedeno dříve, je mimo jiné charakteristické ztíženým přístupem k institucím a službám. Níže uvedená tabulka uvádí část výsledků terénního šetření provedeného v roce 2004, který byl zaměřen na problémy seniorů v obcích do 2 000 obyvatel. Z této tabulky vyplývá, že v malých obcích do 500 obyvatel je procentuálně daleko menší zastoupení sociálních služeb než ve větších obcích, což je zcela logické a zároveň ale i omezující pro seniory ve vztahu k prostorovému vyloučení a poskytování sociálních služeb.

⁴⁹⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

Tabulka 31: Služby v místě bydliště dle velikosti obce

Kladné odpovědi v % Služba	Počet obyvatel v obci			Počet seniorů, kteří odpověděli, že služba v obci existuje
	do 499	500-999	1 000-2 000	
Zdravotník, který dochází do domu	29,2	28,9	41,9	332
Rozvoz obědů	26,5	32,3	41,2	381
Obědy za zvýhodněné ceny	15,8	35,3	49,0	292
Pečovatel, který dochází do domů	19,6	35,1	45,3	245
Klub důchodců	9,6	30,8	59,6	146
Možnost dovozu nákupu	29,5	27,9	42,6	61
Denní stacionář	8,6	37,1	54,3	35
Život 90 (telefonická služba)	34,5	31,0	34,5	29

Zdroj: MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2008: proměny venkova*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009, str. 100.

Seniory lze spíše než osoby sociálně vyloučené označit za osoby sociálním vyloučením ohrožené.

Otázkou sociálního vyloučení se ve svém výzkumu zabýval i třetí průzkum kvality života v Evropě (dále jen „EQLS“), který byl proveden od září 2011 do února 2012 v celkem 27 členských státech EU. Výzkum EQLS řeší životní podmínky a sociální situaci občanů členských zemí EU před tzv. ekonomickou krizí a po ní. Za hlavní skupinu, která je ohrožená chudobou a sociálním vyloučením považuje ve většině posuzovaných států děti.⁵⁰⁰ Rizikovou skupinou zejména ve vztahu k sociálnímu vyloučení jsou rodiče – samoživitelé.

Systémy řešící sociální ochranu a otázky týkající se chudoby a sociálního vyloučení ovlivňují aktivní stárnutí na trhu práce, aktivní stárnutí ve společnosti a tzv. zdravé stárnutí. Otevřená metoda koordinace v oblasti sociální ochrany a sociálního začleňování se týká definování společných cílů a procesu vzájemného učení v rámci EU, přičemž tato metoda zahrnuje starobní důchody, zdravotní péči, dlouhodobou péči a sociální začleňování. Členským státům EU tak poskytuje společné cíle, sdílené ukazatele pro měření úspěchu, rámec pro podávání zpráv a testování ke srovnání výkonnosti a identifikace tzv. nejlepší praxe. Otevřená metoda koordinace v oblasti sociální ochrany a sociálního začleňování poskytuje podporu členským státům EU v zajištění přístupu ke zdrojům, právům a službám, které jsou potřebné pro zapojení a účast v životě společnosti, boji proti vyloučení a jeho příčinám

⁵⁰⁰ SÁNDOR, Eszter, a kol. (Eurofound): *3rd European quality of life survey: quality of life in Europe: families in the economic crisis*. Luxembourg: Publications Office, 2014. ISBN 9789289711388, DOI:10.2806/49619; str. 7.

a zároveň v umožnění přístupu na trh práce, a to pro všechny.⁵⁰¹ Sociální vyloučení je problémem řešeným napříč EU.

8.1.6 Dílčí výzkumná otázka č. 6

Dílčí výzkumná otázka č. 6 „Senioři jsou diskriminováni.“ byla falzifikována. Trusinová zdůrazňuje nově rozpoznanou formu diskriminace – ageismus, který za pomoci definic jiných autorů charakterizuje jako fenomén související s pozitivní nebo negativní diskriminací nebo jako předsudek, kdy jsou od starších lidí očekávány „*nemohoucnost, špatné zdraví, senilita*“⁵⁰² a v důsledku těchto očekávání je se seniory jednáno nerovným způsobem. Rovněž uvádí, že „*početně silná starší generace bývá prezentována jako pasivní přítěž pro mladší generace*“⁵⁰³. Z analýzy dat z výzkumu European Social Survey (Round 4) z roku 2009 vyplývá, že zkušenosti s diskriminací kvůli věku má v České republice celkem 54 %, přičemž v rámci Evropy je tento údaj na úrovni 33 %.⁵⁰⁴ Česká republika je z 28 vybraných zemí na prvním místě v podílu osob se zkušeností s projevy diskriminace kvůli věku, a to se 62 % osob udávající nedostatek respektu kvůli věku. Přibližně polovina dotázaných pak pocítila špatné jednání z důvodu věku, zejména v podobě urážení nebo odmítnutí poskytnout službu. Graf podílu osob se zkušeností s projevy diskriminace kvůli věku je uveden níže.

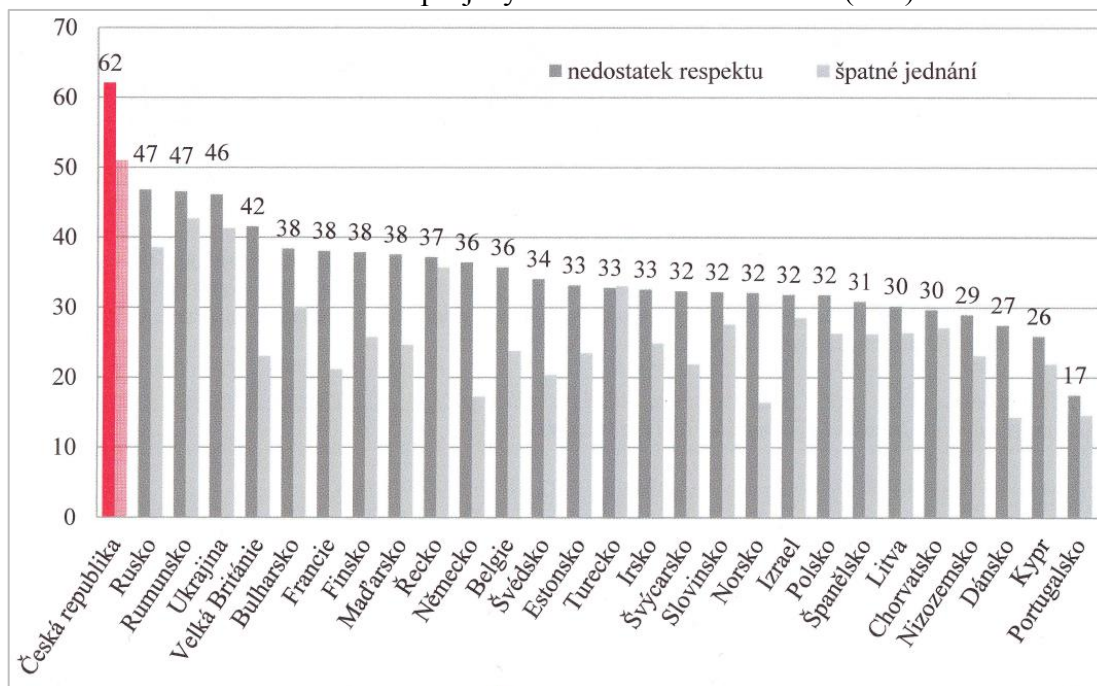
⁵⁰¹ EUROPEAN COMMISSION (Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion): *The EU Contribution to Active Ageing and Solidarity between Generations*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. ISBN 978-92-79-25123-8, DOI:10.2767/67267; str. 14.

⁵⁰² TRUSINOVÁ, Romana: *Ageismus a mezigenerační vztahy*. In: Vlachová, K., a kol.: *Hodnoty, postoje, chování: Česká republika 2002-2012: sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013, str. 27.

⁵⁰³ Tamtéž, str. 27.

⁵⁰⁴ Tamtéž, str. 31.

Graf 16: Podíl osob se zkušeností s projevy diskriminace kvůli věku (v %)

Zdroj: TRUSINOVÁ, Romana: *Ageismus a mezigenerační vztahy*. In: Vlachová, K., a kol.: *Hodnoty, postoje, chování: Česká republika 2002-2012: sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013, str. 32.

„Nejčastější zkušenosti s věkovou diskriminací mají nejmladší a nejstarší věkové skupiny. Češi ve věku 15 až 29 let zažili nedostatek respektu v 70 % případů, senioři starší 70 let v 67 %. Naopak nejméně zkušeností s nedostatkem respektu kvůli věku mají čtyřicátníci (50 %). Špatné jednání jako urážení nebo odmítnutí služeb zažili stejně často mladí lidé do 29 let jako senioři starší 70 let (zažilo 57 % z nich), nejméně těchto negativních zkušeností mají třicátníci (44 %).“⁵⁰⁵. Z uvedeného vyplývá, že v České republice je věková diskriminace poměrně dost rozšířená, přičemž mezi ohroženou skupinu patří právě senioři. Vždy však záleží na konkrétní situaci. Ve vztahu k této dílčí výzkumné otázce lze shrnout, že respondenti z focus group patřili majoritně mezi osoby, které se jako diskriminované subjektivně necítí.

V rámci Svazu důchodců ČR byly provedeny v roce 2004 orientační průzkumy, na kterých se podílelo necelých 1 000 respondentů - seniorů. V rámci těchto průzkumů bylo zjištěno, „že se s diskriminací setkalo jen 5,4 % dotázaných, o tomto jevu slyšelo od známých 4 % a 3,1% o tomto jevu četlo. Je potěšitelné, že se s tímto nevhodným jednáním neseťkalo 87,5 % dotazovaných.“⁵⁰⁶.

⁵⁰⁵ TRUSINOVÁ, Romana: *Ageismus a mezigenerační vztahy*. In: Vlachová, K., a kol.: *Hodnoty, postoje, chování: Česká republika 2002-2012: sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013, str. 32.

⁵⁰⁶ PERNES, Zdeněk a Jan SOLICH: *Diskriminace seniorů z pohledu Rady seniorů ČR*. In: *Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006, str. 45.

Otázka sociálního vyloučení a diskriminace ve vztahu k ostatní společnosti je spjata i s mnohdy zhoršeným přístupem seniorů k informačním technologiím, o kterém hovořili i senioři v obou skupinách provedeného výzkumu. Rovněž Evropská komise označila používání informačních a komunikačních technologií za stále významnější při podporování aktivního stárnutí. Dnešní společnost je v přístupu k informacím hodně odkázána na internet a další nové technologie. Akční plán Evropské komise nazvaný „Důstojné stáří v informační společnosti“ byl zahájen v roce 2007 a jeho cílem bylo využít veškeré možné příležitosti pro vytvoření nových, dostupnějších služeb a produktů souvisejících s informačními a komunikačními technologiemi, a to pro staré lidi. Tento akční plán je součástí iniciativy i2010⁵⁰⁷ organizované Evropskou unií. Iniciativa i2010 má za cíl zajistit pokrok uváděného odvětví, a to v podobě přístupnosti produktů a služeb znevýhodněným skupinám. Jednou z hlavních iniciativ strategie Evropa 2020 je „Digitální agenda 2020“, která usiluje o lepší využití potenciálu informačních a komunikačních technologií na podporu inovace, ekonomického růstu a pokroku. Ve vztahu ke stárnoucí populaci řeší především digitální gramotnost a dovednosti, elektronické zdravotnictví.⁵⁰⁸ Používání informačních technologií, zejména pak osobního počítače a internetu je stále více běžné u všech věkových skupin obyvatelstva České republiky. Senioři však stále patří mezi skupinu, ve které jejich používání tolik běžné není. Podle průzkumu Českého statistického úřadu ve vztahu k Jihočeskému kraji „počítač nikdy nepoužilo 63 % a internet 67 % seniorů“⁵⁰⁹. Podíl osob vyjadřující použití osobního počítače a internetu dle věku v rámci Jihočeského kraje uvádí následující tabulka, která vychází z výběrového šetření o využívání informačních a komunikačních technologií.

⁵⁰⁷ i2010 Initiative on e-Inclusion.

⁵⁰⁸ EUROPEAN COMMISSION (Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion): *The EU Contribution to Active Ageing and Solidarity between Generations*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. ISBN 978-92-79-25123-8, DOI:10.2767/67267; str. 18.

⁵⁰⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

Tabulka 32: Použití PC a internetu jednotlivci dle věku v Jihočeském kraji v letech 2010 až 2014

	Jednotlivci podle použití informačních technologií									
	použili v posledních 3 měsících					nikdy nepoužili				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
	osobní počítač									
Podíl z počtu osob ve věkové skupině (%):										
16–34 let	88,6	91,4	92,9	96,1	96,4	4,2	3,9	3,3	1,6	1,0
35–64 let	64,0	66,9	71,7	74,6	80,6	28,0	24,5	19,4	17,0	12,5
65 a více let	10,7	13,6	14,6	16,9	20,2	78,9	76,1	73,1	69,3	63,2
	internet									
Podíl z počtu osob ve věkové skupině (%):										
16–34 let	84,3	89,5	92,2	96,5	97,6	8,8	5,4	4,0	2,0	1,2
35–64 let	57,0	62,4	70,1	74,6	81,4	33,8	28,1	21,5	18,2	13,2
65 a více let	8,2	11,1	12,6	16,7	20,6	86,6	83,0	79,0	73,6	67,4

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

Při srovnání jihočeských seniorů „s průměrným seniorem České republiky je mezi jihočeskými seniory používání počítače i internetu méně rozšířené. V České republice již internet a počítač používala v posledních třech měsících čtvrtina seniorů. Z mezikrajského srovnání vyplývá, že použití počítače a internetu mezi seniory je nejběžnější v Hlavním městě Praze a v Pardubickém kraji a naopak nejméně časté v Kraji Vysočina a Olomouckém kraji.“⁵¹⁰.

8.1.7 Dílčí výzkumná otázka č. 7

Dílčí výzkumná otázka č. 7 „Chudoba je vyšší u seniorů než u ostatních skupin obyvatel.“ byla falzifikována. Na základě šetření Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí v roce 2012 byla vytvořena následující tabulka zobrazující příjmové hodnocení respondentů. „Respondenti zařazení do průzkumu byli starší 18 let s trvalým pobytem v ČR; terénní sběr dat se uskutečnil ve dnech 10. 8. 2012 - 25. 8. 2012 a účastnilo se ho 149 tazatelů společnosti ppm factum rozmístěných po celé ČR.“⁵¹¹ Téměř polovina tzv. důchodců považuje současnou příjmovou situaci jejich domácností za spíše špatnou.

⁵¹⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji], [cit. 5. 3. 2016].

⁵¹¹ VAVREČKOVÁ, Jana a Zdeněk JANATA: *Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014, str. 8.

Tabulka 33: Příjmové hodnocení a sociální statut respondenta (v %)

sociální skupina	současnou příjmovou situaci Vaší domácnosti pokládáte za			
	plně vyhovující	vyhovující	spíše špatnou	velmi špatnou
zaměstnanec	2,8	49,1	38,4	9,7
samostatně výdělečně činný	14,7	63,2	18,9	3,2
nezaměstnaný do 1 roku	3,7	25,9	48,1	22,2
nezaměstnaný déle než 1 rok	0,0	14,3	42,9	42,9
důchodce	2,5	33,1	48,3	16,1
ostatní	1,5	64,2	22,4	11,9
celkem	3,7	45,9	38,3	12,1

Zdroj: VAVREČKOVÁ, Jana a Zdeněk JANATA: *Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014, str. 26.

Z téhož výzkumu vyplynuly výsledky uvedené v následující tabulce, kde je uveden subjektivní pocit dotázaného ve vztahu k chudobě. Pocit chudoby se projevil zejména ve věkové skupině 60+, přičemž naopak nejmenší vnímání chudoby bylo zaznamenáno u věkové skupiny 18 až 29 let.

Tabulka 34: Pocit chudoby ve vztahu k věku dotázaného (v %)

věkové skupiny respondenta	Máte pocit, že jste chudá domácnost, resp. považujete svoji rodinu za chudou?			
	určitě ano	spíše ano	spíše ne	určitě ne
18 - 29	6,5	28,6	47,7	17,1
30 - 44	8,0	27,4	40,6	24,0
45 - 59	10,4	27,7	47,4	14,5
60 a více	14,9	41,3	37,2	6,7
celkem	10,1	31,4	42,8	15,6

Zdroj: VAVREČKOVÁ, Jana a Zdeněk JANATA: *Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014, str. 29.

Ve vztahu k pohledu na budoucí vývoj příjmů byla u skupiny seniorů (tedy zde osob 60+) zaznamenána spíše negativní prognóza, kdy nikdo neočekával výrazné zlepšení. Pouhá 3 % uvedla mírné zlepšení. Při tom u věkové skupiny 18 až 29 let uvedlo očekávané výrazné nebo mírné zlepšení více než 30 % respondentů. U osob 60+ byly nejčastější reakce na budoucí vývoj příjmů buďto „beze změny“ (44,5 %) nebo „určité zhoršení“ (40,0 %). Celkem 12,5 % těchto respondentů očekává výrazné zhoršení, přičemž 0,0 % očekává výrazné zlepšení.⁵¹²

⁵¹² VAVREČKOVÁ, Jana a Zdeněk JANATA: *Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014, str. 33.

8.1.8 Dílčí výzkumná otázka č. 8

Dílčí výzkumná otázka č. 8 „Mezigenerační solidarita je na venkově vyšší než ve městě.“ byla verifikována. Havlíková ve své studii pracuje s databází „*mezinárodního projektu SHARE – Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe, která obsahuje kvantitativní data reprezentativní pro populaci 50+ těch zemí, které se výzkumných šetření SHARE účastní. V roce 2006 až 2007 se ČR poprvé připojilo k tomuto mezinárodnímu dotazníkovému šetření.*“⁵¹³. Vzájemnou pomoc mezi generacemi rozděluje na praktickou a finanční. „*V oblasti praktické pomoci se z hlediska Rodičů jeví být poměrně vyrovnaná bilance, neboť 38 % rodičů v uplynulém roce obdrželo praktickou pomoc od někoho, kdo s nimi nežije ve společné domácnosti (tj. od rodinných příslušníků, přátel, sousedů), a v témže období 31 % rodičů někomu mimo jejich společnou domácnost praktickou pomoc poskytlo.*“⁵¹⁴ Dále uvádí, že „*co se týče intenzivní péče poskytované rodičům členy jejich domácnosti, tak pouze 3,3 % (60 osob) rodičů pomáhal někdo z domácnosti v uplynulém roce pravidelně (tj. denní, nebo téměř denní péče alespoň po 3 měsíce) při osobní péči (mytí, vstávání, oblékání apod.)*“⁵¹⁵. I když se tento výzkum netýkal přímo mezigenerační solidarity na venkově, reflektuje skutečnost, že mezigenerační solidarita obecně není příliš rozšířeným jevem zejména v případě, kdy je zapotřebí intenzivní péče o rodiče či prarodiče.

8.2 Doporučení ve vztahu k sociálnímu vyloučení seniorů

Právně je sociální vyloučení seniorů, jak je uvedeno v předchozích částech této práce, řešeno zejména prostřednictvím zákona č. 106/2008 Sb., o sociálních službách. Cílem je pomoci starším osobám v návratu do běžné společnosti. Jde-li však o seniora se špatným zdravotním stavem či život v prostorově vyloučeném domově pro seniory, je takové sociální začlenění problematické. Důvody existence prostorového vyloučení v případě života v domovech pro seniory jsou koncentrace seniorů v jednom zařízení a zároveň umístění domovů pro seniory často v prostorech mimo města odloučených od běžných sociálních kontaktů. Častým jevem je tzv. maladaptace, tedy špatná adaptace seniora na nové, zcela odlišné životní prostředí.

⁵¹³ HAVLÍKOVÁ, Jana: *Mezigenerační vzájemná výpomoc v českých rodinách vyššího věku a její srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. In: Sociální práce, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2012, č. 4/12, str. 106.

⁵¹⁴ Tamtéž, str. 108.

⁵¹⁵ Tamtéž, str. 108.

Základním doporučením je napomáhat seniorům žít v jejich přirozeném prostředí za současného řešení jejich potřeb, ideálně v podobě terénních sociálních služeb. V tomto smyslu se doporučuje, aby byly především finančně podporovány právě tyto terénní služby a ekonomicky tak preferovány před rezidenčními službami. Důraz je potřeba klást na individuální přístup ke každému seniorovi.

V případě, kdy není možné, aby senior žil ve svém přirozeném prostředí z důvodu své vysoké závislosti na péči třetí osoby, mělo by být trendem umístování nových rezidenčních zařízení do intravilánů obcí, tj. běžné zástavby před historickými a méně vhodnými budovami, určenými primárně ke zcela jinému použití.

Dalším řešením je zvýšení povědomí seniorů o možnostech aktivní účasti na dění ve společnosti zejména ze strany místní veřejné správy, a to např. organizováním pravidelných jednání členů obce se seniory, informování jich o právech a povinnostech, volnočasových aktivitách pro ně určených, sociálních dávkách, sociálních službách, změnách právního prostředí České republiky atd.

Ve vztahu k bydlení seniorů, ale i dalších sociálně ohrožených skupin, by bylo vhodným řešením i vyčlenění bytových jednotek k užívání právě seniory. Zde je prostor pro developery nebo obecní úřady, aby např. vyčlenili bytové jednotky umístěné zejména v přízemí pro užívání seniory, kterým by tak byl zajištěn život v běžném sociálním prostředí za současného eliminování problémů s dočasně nefunkčním výtahem, případně neexistencí výtahu v některých bytových domech.

8.3 Doporučení ve vztahu k chudobě

V případě řešení chudoby je základním krokem orientovat se v podporách a pomocích na ty osoby, které jsou součástí nejvíce ohrožených skupin obyvatelstva. Mezi chudobou ohrožené osoby patří bez pochyby senioři, ve vztahu ke kterým se doporučuje vytvořit pracovní místa, která by umožnila seniorům být v kontaktu s jinými osobami různého věku a zároveň by jim bylo umožněno získat finanční prostředky nad rámec svých starobních důchodů, případně jiných sociálních dávek. Primárně zde může jít o služby týkající se domácností, a to včetně péče o děti, tj. obdobu tzv. babysittingu. Rovněž se může jednat o společníky a společnice pro rodiny s dětmi, které nemají vlastní babičky či dědečky a jsou tak ochuzeni o přímý kontakt s pečujícími prarodiči. Bylo by tím umožněno vyšší zapojení zejména opuštěných seniorů do společnosti.

Napomoci v řešení chudoby či rizika chudoby by přispěla i vyšší míra sociální práce týkající se finanční gramotnosti různých skupin obyvatelstva. Orientována by měla být zejména na tzv. dluhové poradenství tak, aby nedocházelo k prohlubování chudoby především právě u chudých lidí. Ve vztahu k seniorům se doporučuje zavedení sociální práce týkající se upozorňování seniorů na nekalé praktiky některých podnikajících subjektů, sdělování aktuálního vývoje bankovního sektoru a informování o nových trendech v půjčování peněz a souvisejících běžných a lichvářských podmínkách. Tato sociální práce by měla vést zejména k prevenci zadlužení, případně k nástinu možností řešení již existujícího zadlužení.

8.4 Doporučení ve vztahu k sociálním dávkám

Zejména v kapitole č. 3 této práce, podkapitole 3.4 nazvané „Možnosti řešení sociálního vyloučení“, byly zmíněny nevýhody a jistá úskalí vybraných sociálních dávek, a to příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení. První z těchto příspěvků je poskytován ze systému státní sociální podpory, druhý pak ze systému pomoci v hmotné nouzi. Existuje tak dvojkolejnost poskytování dávek, které se přímo týkají bydlení. Doporučuje se tyto dávky sjednotit do jedné tak, aby byly pokryty aspekty týkající se obou sociálních systémů, tedy státní sociální podpory i pomoci v hmotné nouzi. Zároveň se doporučuje určit jeden správní orgán, který by zajišťoval výplatu této sociální dávky a kontroloval její užívání.

8.5 Doporučení realizované vůči konkrétním osobám

V rámci posuzovaných skupin seniorů se vyskytlo několik respondentů, kteří svůj zdravotní stav označili za špatný či velmi špatný s tím, že se neobejdou bez občasné pomoci třetí osoby. Tyto osoby nejčastěji využívaly ke zlepšení své situace pomoci členů rodiny nebo sousedské výpomoci s tím, že v obou případech kladně hodnotili přístup sousedů mladších o jednu nebo dvě generace. Tyto činnosti byly dosud vykonávány pro seniory jako společenská služba s tím, že ji oba senioři hodnotili jako přínosnou, ale bohužel i nedostatečnou.

Na základě zevrubného posouzení bylo ve dvou případech individuálním důsledkem diskuze ve focus group doporučení informovat se o existenci sociální dávky poskytované na základě zákona o sociálních službách, tedy o příspěvku na péči a požádat si o jeho poskytování. V obou případech řízení o příspěvku na péči v době dokončování této práce ještě probíhá.

9. Závěr

Chudoba a sociální vyloučení představují dva fenomény, které ztěžují běžný život jednotlivce, ale i společnosti jako celku, a to z hlediska sociologického i politického diskurzu. I když se jedná o dva různé pojmy, může být jeden důsledkem druhého, a to v jakémkoliv pořadí. Riziko chudoby stoupá s nižším vzděláním, které ale nepředstavuje jediný rizikový faktor pro vznik chudoby či její prohlubování.

Důležitým předpokladem pro předcházení chudobě a sociálnímu vyloučení je dostatečná informovanost ohrožených skupin obyvatelstva, mezi které patří nejvíce etnické menšiny, matky samoživitelky, osoby bez domova, osoby užívající návykové a psychotropní látky, osoby propuštěné z výkonu trestu, osoby opouštějící z důvodu věku zařízení ústavní výchovy (zejm. dětských domovů) a také senioři, a to z důvodu své reálné či hrozící závislosti na pomoci druhé osoby v důsledku poklesu svého funkčního potenciálu. Senioři tak patří mezi zranitelné skupiny současné společnosti.

Provedený výzkum technikou focus groups poukázal na názory vzorku občanů České republiky, konkrétně z okresu Strakonice a z okresu Český Krumlov, na své postavení ve společnosti a na obecně vnímané problematické jevy, jako je diskriminace, chudoba, zájem společnosti, mezigenerační solidarita a související sociální vyloučení. Celkově lze všechny dotazované skupiny zhodnotit tak, že nejvíce optimisticky působili senioři z okresu Strakonice. Zároveň projevíli radost, že se mohli zúčastnit takovéto skupiny, která se týká právě jich samých. Autorka byla velmi překvapena zájmem, který senioři v rámci diskuzních skupin o problematiku sociálního vyloučení projevíli. Zároveň ji určitým způsobem překvapil poněkud laxní přístup mladistvých ke stárnutí blízkých členů rodiny, obecně společnosti a ve většině případů i nezájem o podobu vlastního stáří.

Oba posuzované okresy, tj. okres Strakonice a okres Český Krumlov, zaznamenaly odlišný historický vývoj, a to především v rámci minulého století, kdy okres Český Krumlov patřil mezi oblasti postižené vysídlováním sudetských Němců a následného postupného dosídlování. Na základě zjištěných údajů lze však konstatovat, že do současnosti nemá tento historický kontext zásadní dopady. Okres Český Krumlov je orientován na cestovní ruch, ve kterém lze spatřovat i silný potenciál do budoucna. Za velkou výhodu tohoto okresu, zejména pak města Český Krumlov, je obecně považován učebnicový příklad zdařilé integrace jednoho etnika (Romů) do majoritní části společnosti. Potenciál okresu Strakonice je i nadále spatřován v jeho spíše průmyslovém charakteru, kdy právě průmysl byl jedním z důvodu

rozvoje především města Strakonice (zejména textilní průmysl v souvislosti s bývalou společností Fezko či strojírenský průmysl související s Českou zbrojovkou). Velkou příležitostí by pak pro celý okres byla výstavba rychlostní silnice spojující současnou R4 v lokalitě Nová Hospoda s česko-německým hraničním přechodem Strážný.

Jev stárnutí populace byl zaznamenán v obou okresech s tím, že byl zároveň v každém z těchto okresů zaznamenán zvyšující se podíl osob ve věku do 15 let na celkovém počtu obyvatelstva okresu. Z hlediska zemědělství a zejména zemědělské produkce je větší potenciál v okrese Strakonice, kde ze zemědělské půdy je více než ze dvou třetin zastoupena orná půda, přičemž v okrese Český Krumlov necelé dvě třetiny zemědělské půdy tvoří trvale travnatý porost.

Pro postavení seniorů a jejich zdravotní a psychický stav je velmi důležité jejich vnímání zejména ve vlastní rodině, kdy v době opuštění svých zaměstnání a starých sociálních skupin potřebují většinou překlenout pocit zbytečnosti a navodit vlastní důležitost. Je potřeba zdůraznit, že skupina seniorů není homogenní skupinou. Vyskytují se v ní jedinci vysokého věku, kteří jsou zcela soběstační, aktivní a společenší. Na druhou stranu jsou zde zastoupeny i osoby, u kterých došlo nebo dochází k takovému úbytku funkčního potenciálu, že při uspokojování svých i základních potřeb jsou přímo závislí na pomoci jiné osoby. Převážně této skupině by měla být věnována jak preventivní, tak i následná péče spočívající ve snaze řešit jejich sociální situaci. Takovou pomocí může být jak ekonomicky orientovaná pomoc charakterizovaná vyššími sociálními dávkami, které by umožnily potřebnému seniorovi tzv. co nejběžnější život, ale i sociálně terapeutické činnosti řešené např. trávením času se seniory, realizací různých náplní volného času atd. Mnoho seniorů zejména na venkově žije navíc v podmínkách, které nejsou zcela odpovídající jejich zdravotnímu stavu, kdy i ze skupiny dotazovaných seniorů někteří uvedli vlhkost v rodinném domě, plísně či problémy s fyzickým zvládnutím obsluhy kotle na teplou vodu nebo kotle pro vytápění.

Zvýšení informovanosti seniorů, a to zejména seniorů žijících na venkově, by jistě přispělo ke zlepšení minimálně jejich psychického stavu. Bylo by vhodné, aby zvýšení informovanosti bylo zajištěno nebo alespoň umožněno primárně ze strany veřejné správy, konkrétně místní správy. Rovněž by to pomohlo v jisté míře ke snížení kriminální činnosti páchané na seniorech.

Celá tato disertační práce se zabírala konceptem reflektujícím vztah mezi sociálním vyloučením a chudobou, tedy „proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby a nízkých příjmů“. Předmětem zájmu zde byly tyto dva instituty ve vztahu k venkovu a ve vztahu k seniorům. S uvedeným konceptem lze souhlasit, avšak za současného přijetí

obraceného přístupu, tedy že i chudoba a nízké příjmy mohou být důsledkem sociálního vyloučení, které vzniklo u jednotlivce z jiného nebo z jiných důvodů.

Sociální vyloučení ani chudobu nelze ve společnosti vymýtit, je možné ale činit kroky k jejich snížení za současné prosperity celé společnosti. Na druhou stranu je potřebné uvést, že zvyšování věkového průměru nejen českého obyvatelstva a souvisejícího stárnutí populace jistě přináší významný efekt v prodlužování délky lidského života při jeho současném zkvalitňování, dochází ale také ke zvyšování počtu obyvatel, přelidňování, zvyšujícím se nárokům na zdroje surovin, rozšiřování plochy pro lidské činnosti atd. I přes to však autorka považuje prodlužování lidského věku za velmi pozitivní jev, pokud jde o individuální vnímání jednotlivce. Život je nejcennější hodnotou, kterou každý živý tvor má. Bohužel je to však někdy opomíjeno.

Seznam použitých zkratk

CESES.....	Centrum pro sociální a ekonomické strategie
CLLD	Komunitně vedený místní rozvoj (Community-led Local Development)
ČB.....	České Budějovice
ČNR.....	Česká národní rada
ČR.....	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EESC.....	Evropský hospodářský a sociální výbor (European Economic and Social Committee)
EQLS	Průzkumy kvality života v Evropě (European Quality of Life Survey)
ESF	Evropský sociální fond
ESIF	Evropské strukturální a investiční fondy
EU.....	Evropská unie
EU-SILC	European Union - Statistics on Income and Living Conditions (výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností)
Eurofound.....	Evropská nadace pro zlepšování životních a pracovních podmínek
FSV UK.....	Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze
HOPB.....	Hnutí Občané pro Budějovice
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KSČM.....	Komunistická strana Čech a Moravy
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MAS.....	místí akční skupina
MHD	městská hromadná doprava
MMR.....	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MPSV.....	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NNO.....	nestátní nezisková organizace
OECD.....	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
ODS	Občanská demokratická strana

ORP.....	obec s rozšířenou působností
PC	stolní počítač
PGRLF a.s.	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s.
PPS.....	standard kupní síly (Purchasing power standard)
Program.....	Program rozvoje venkova na období 2014-2020
Program rozvoje venkova.....	Program rozvoje venkova na období 2014-2020
SLDB 2011.....	Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011
STAN	Hnutí Starostové a nezávislí
U3V.....	univerzita třetího věku
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
VÚPSV.....	Výzkumný ústav práce a sociálních věcí
zákon o pomoci v hmotné nouzi	zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
zákon o sociálně-právní ochraně dětí	zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
zákon o sociálních službách	zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
zákon o státní sociální podpoře.....	zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
zákon o zaměstnanosti	zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Seznam tabulek:

Tabulka 1:	Velikostní a polohová typologie obcí.....	18
Tabulka 2:	Počet venkovských obcí a jejich obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR ve vybraných letech.....	25
Tabulka 3:	Počet venkovských obcí a jejich obyvatel podle velikostních kategorií obcí v ČR v letech 2015 a 2016.....	25
Tabulka 4:	Celkový počet obcí a malých obcí v České republice v letech 2010 až 2014	27
Tabulka 5:	Osoby ohrožené chudobou v ČR v roce 2014 dle hranic chudoby	35
Tabulka 6:	Stupně závislosti ve vztahu k počtu úkonů, které osoba není schopna zvládnout a výši příspěvku na péči.....	71
Tabulka 7:	Výše tržního nájmu bytu u vybraných obcí ve čtyřech krajích.....	76
Tabulka 8:	Přínosy sociálního zemědělství	89
Tabulka 9:	Rozloha a hustota osídlení Jihočeského kraje a jeho okresů k 1. 1. 2014	98
Tabulka 10:	Počet obyvatel Jihočeského kraje a jeho okresů k 31. 12. 2014	99
Tabulka 11:	Věkové složení obyvatelstva České republiky podle věkových skupin a krajů	100
Tabulka 12:	Věkové složení obyvatel Jihočeského kraje v letech 2005 až 2014.....	100
Tabulka 13:	Zaměstnaní v Jihočeském kraji dle odvětví ekonomické činnosti, věku a pohlaví (stav k roku 2011).....	104
Tabulka 14:	Struktura vzdělání u osob ve věku 15 let a více v okrese Strakonice (stav k 2011)	108
Tabulka 15:	Dávky hmotné nouze za roky 2012 a 2013 ve městě Strakonice.....	113
Tabulka 16:	Platní kandidáti ve volbách do obecních zastupitelstev dle okresů v Jihočeském kraji (rok 2014)	114
Tabulka 17:	Vývoj kapacity hromadných ubytovacích zařízení v okrese Strakonice	121
Tabulka 18:	Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních	121
Tabulka 19:	SWOT analýza okresu Strakonice.....	123
Tabulka 20:	Struktura vzdělání u osob ve věku 15 let a více v okrese Český Krumlov (v roce 2011).....	129
Tabulka 21:	Vývoj kapacity hromadných ubytovacích zařízení v okrese Český Krumlov ..	143
Tabulka 22:	Hosté a přenocování v hromadných ubytovacích zařízeních.....	143
Tabulka 23:	SWOT analýza okresu Český Krumlov.....	145
Tabulka 24:	Témata a otázky určené pro focus group - senioři	153
Tabulka 25:	Témata a otázky určené pro focus group - mladiství	154
Tabulka 26:	Subjektivní názory seniorů na výhody života na venkově dle okresů	159
Tabulka 27:	Kvalita života v obci do 2 tisíc obyvatel vnímaná osobami ve věku 18 až 64 let (v %)	175
Tabulka 28:	Vztah vybraných pojmů k "městu"	176
Tabulka 29:	Vztah vybraných pojmů k "venkovu".	176
Tabulka 30:	Vyjádření respondentů k jejich způsobu života	177
Tabulka 31:	Služby v místě bydliště dle velikosti obce.....	179
Tabulka 32:	Použití PC a internetu jednotlivci dle věku v Jihočeském kraji v letech 2010 až 2014.....	183
Tabulka 33:	Příjmové hodnocení a sociální statut respondenta (v %).....	184
Tabulka 34:	Pocit chudoby ve vztahu k věku dotázaného (v %).....	184

Seznam grafů:

Graf 1:	Hranice chudoby v PPS (standard kupní síly) v roce 2013	34
Graf 2:	Vývoj počtu obyvatel na území České republiky a obyvatel ve věku 65+	53
Graf 3:	Zastoupení populace ve věku 65+ na celkovém obyvatelstvu v jednotlivých evropských státech v roce 2011	56
Graf 4:	Zastoupení populace ve věku 65+ na celkovém obyvatelstvu v jednotlivých evropských státech v roce 2014 (v %)	57
Graf 5:	Projekce počtu obyvatel Jihočeského kraje ve věku 65+ dle věkových kategorií do roku 2050.....	101
Graf 6:	Podíl neuspokojených žádostí o místo v domově pro seniory vzhledem k počtu osob ve věku 65+ v krajích (v %) (stav k roku 2013).....	102
Graf 7:	Struktura obyvatelstva ve věku 65+ v Jihočeském kraji dle nejvyššího ukončeného vzdělání (stav k roku 2011)	103
Graf 8:	Přírůstek obyvatelstva okresu Strakonice za období let 2000 až 2014 (hodnoty uvedeny v % na 1 000 obyvatel)	107
Graf 9:	Zastoupení jednotlivých věkových skupin v letech 2000 až 2013 (v %).....	108
Graf 10:	Dokončené byty v okresech Strakonice a Český Krumlov v letech 1995 až 2013	117
Graf 11:	Druhy zemědělské půdy v okrese Strakonice v roce 2013.....	122
Graf 12:	Přírůstek obyvatelstva okresu Český Krumlov za období let 2000 až 2004 (hodnoty uvedeny v % na 1 000 obyvatel)	128
Graf 13:	Zastoupení jednotlivých věkových skupin v letech 2000 až 2013 (v %).....	129
Graf 14:	Druhy zemědělské půdy v okrese Český Krumlov v roce 2013.....	144
Graf 21:	Počet účastníků U3V dle zaměření v rámci Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.....	178
Graf 22:	Podíl osob se zkušeností s projevy diskriminace kvůli věku (v %).....	181

Seznam obrázků:

Obrázek 1:	Osídlení v obcích v České republice dle počtu obyvatel.....	24
Obrázek 2:	Mapa sociálně vyloučených lokalit (2013)	47
Obrázek 3:	Obyvatelstvo České republiky dle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2013	54
Obrázek 4:	Prognóza vývoje složení obyvatel České republiky v letech 2002 až 2050 (v %)	54
Obrázek 5:	Věková pyramida obyvatel 25 členských států EU v roce 2004.....	55
Obrázek 6:	Věková pyramida obyvatel 25 členských států EU v roce 2050.....	55
Obrázek 7:	Míra registrované nezaměstnanosti – původní ukazatel.....	63
Obrázek 8:	Podíl nezaměstnaných osob – nový ukazatel.....	63
Obrázek 10:	Území České republiky s umístěním jednotlivých krajů	97
Obrázek 11:	Poloha okresu Strakonice v Jihočeském kraji.....	105
Obrázek 12:	Příjemci předčasných starobních důchodů (bez souběhu) dle okresů k prosinci 2014	112
Obrázek 13:	Poloha okresu Český Krumlov v Jihočeském kraji.....	125

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

1. AUGUSTINOVÁ, Hana a Petr VAČKÁŘ: *Monitoring lokalit ohrožených sociálním vyloučením v Jihočeském kraji*. Krajský úřad – Jihočeský Kraj, 2014. Dostupné také online na [\[http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.\]](http://www.kraj-jihocesky.cz/file.php?par%5Bid_r%5D=102201&par%5Bview%5D=0.), [cit. 27. 1. 2016]. Sine ISBN.
2. BATTHYÁNY, Karina, a kol.: *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010. ISBN 978-80-7007-321-6.
3. BECK, Ulrich: *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 80-86429-32-6.
4. BĚLINA, Miroslav: *Pracovní právo*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-672-5.
5. BINEK, Jan, a kol.: *Venkovský prostor a jeho oživení*. Brno: Georgetown, 2007, ISBN 978-80-86251-22-6.
6. BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ a Ladislav TOUŠEK: *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Praha: Člověk v tísní - společnost při České televizi, 2007. ISBN 978-80-86961-27-9.
7. ČERMÁK, Vladimír: *Otázka demokracie*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1997. ISBN 80-7182-041-5.
8. ČERNÝ, Jan: *Sociální diskriminace pod lupou: metodika identifikace diskriminačního jednání a doprovodných negativních jevů v bydlení a zaměstnávání*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-7-6.
9. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Statistická ročenka České republiky – 2015*. Praha: Český statistický úřad, 2015. ISBN 978-80-250-2638-0.
10. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky seniorů v Česku a v Evropě (SILC) – za období 2013 a 2014*. Praha: Český statistický úřad, 2015. Sine ISBN.
11. ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ: *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.
12. ČMEJREK, Jaroslav, Václav BUBENÍČEK a Jan ČOPÍK: *Demokracie v lokálním politickém prostoru: specifika politického života v obcích ČR*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3061-5.

13. DISMAN, Miroslav: *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7.
14. EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE: *Opinion of the European Economic and Social Committee on Social farming: green care and social and health policies*. Dostupné také online na [<http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.nat-opinions.25458>], [cit. 29. 4. 2016].
15. EUROPEAN COMMISSION (Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion): *The EU Contribution to Active Ageing and Solidarity between Generations*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. ISBN 978-92-79-25123-8, DOI:10.2767/67267.
16. EUROPEAN COMMISSION (Directorate-General for Economic and Financial Affairs): *The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 Member States on pensions, health care, longterm care, education and unemployment transfers (2004-2050)*. Dostupné také online na [http://europa.eu/epc/pdf/ageingreport_en.pdf], [cit. 6. 3. 2016].
17. EVROPSKÁ KOMISE: *Sociální rozměr strategie Evropa 2020 - Zpráva Výboru pro sociální ochranu (2011) - shrnutí*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. ISBN 978-92-79-2 0373-2, DOI:10.2767/36386.
18. HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
19. HENDRYCH, Dušan: *Správní právo: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-254-3.
20. HERMAN, Jaroslav, a kol.: *Sociální zajištění ve stáří: Studie o tendencích*. Praha: VÚPSV, 1995. Sine ISBN.
21. HOLMAN, Robert: *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-006-5.
22. HRONOVÁ, Stanislava, a kol.: *Národní účetnictví: nástroj popisu globální ekonomiky*. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-153-6.
23. CHOVANEC, Tomáš, a kol.: *Sociální zemědělství – představení konceptu*. Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. ISBN 978-80-7434-213-4.
24. JANDOUREK, Jan: *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

25. KAŠPAROVÁ, Ludmila a Milan PŮČEK: *Kohezní politika: osídlení v České republice: partnerství měst a venkova*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2009. ISBN 978-80-903928-7-8.
26. KELLER, Jan: *Sociologie středních vrstev*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. ISBN 978-80-7419-109-1.
27. KELLER, Jan: *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 978-80-7419-031-5.
28. KOLDINSKÁ, Kristina: *Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-343-1.
29. KOLDINSKÁ, Kristina: *Sociální právo*. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-620-6.
30. KOTÝNKOVÁ, Magdalena a Anna ČERVENKOVÁ: *Začlenění seniorů v sociální struktuře soudobé společnosti*. Praha: VÚPSV, 2001. Sine ISBN.
31. KOTÝNKOVÁ, Magdalena a Štěpán LAŇKA: *Národní akční plány boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení členských zemí Evropské unie*. Praha: VÚPSV, 2002. Sine ISBN.
32. KRAJ VYSOČINA: *Strategie integrace sociálně vyloučených lokalit v Kraji Vysočina na období 2012-17*. Sine data. Dostupné také online na [https://www.kr-vysocina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4054993], [cit. 27. 3. 2015]. Sine ISBN.
33. KRAJSKÁ POBOČKA ÚP ČR V ČB: *Analýza stavu a vývoje trhu práce v Jihočeském kraji za rok 2014*. Dostupné také online na [<https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/jhc/statistiky/cbkraj2013.doc>], [cit. 26. 1. 2016].
34. KRÁLOVÁ, Jarmila a Eva RÁŽOVÁ: *Sociální služby a příspěvek na péči*. Olomouc: ANAG, 2008. ISBN 9788072634620.
35. LINHART, Jiří, a kol.: *Velký sociologický slovník: 2. svazek P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 978-80-7184-311-5.
36. MAJEROVÁ, Věra, a Emerich MAJER: *Empirický výzkum v sociologii venkova a zemědělství*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2007. ISBN 978-80-213-1698-0.
37. MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2005: rozvoj venkovské společnosti*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005. ISBN 80-213-1274-2.

38. MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006. ISBN 978-80-213-1631-7.
39. MAJEROVÁ, Věra, a kol.: *Český venkov 2008: proměny venkova*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2009. ISBN 9788021319110.
40. MAREŠ, Petr: *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-15-8.
41. MAREŠ, Petr, a kol.: *Sociální vyloučení a sociální začleňování v České republice jako veřejně politická agenda*. Praha: CESES FSV UK, 2006. ISSN 1801-1640.
42. MATEŠ, Pavel, a kol.: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-086-4.
43. MATOUŠEK, Oldřich: *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
44. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014. ISBN 978-80-7421-075-4.
45. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY: *Zásady urbánní politiky*. Praha: MMR ČR. 2010. Schváleno usnesením Vlády České republiky ze dne 10. května 2010 č. 342.
46. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČESKÉ REPUBLIKY: *Vybrané údaje o bydlení 2013*. Praha: MMR ČR, 2014. ISBN: 978-80-87147-55-9.
47. MINISTERSTVO VNITRA ČR: *Identifikace zásadních problémů v oblasti sociálního vyloučení*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2014. Dostupné také online na [www.mvcr.cz/soubor/identifikace-zasadnich-problemu-pdf.aspx], [cit. 15. 6. 2017; 28. 2. 2018].
48. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Program rozvoje venkova na období 2014-2020*. Verze schválená Vládou ČR dne 9. 7. 2014.
49. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/191660/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2011.pdf], [cit. 12. 2. 2014].
50. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2014. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/291876/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_za_rok_2012.pdf], [cit. 3. 6. 2014].

51. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/418681/Zprava_o_stavu_zemedelstvi_CR_v_roce_2014.pdf], [cit. 24. 1. 2016].
52. MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ: *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2016*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2017. Dostupné také online na [http://eagri.cz/public/web/file/569334/ZZ16_V3.pdf], [cit. 25.2.2018].
53. MIOVSKÝ, Michal: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
54. MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ: *Strategie integrace romské komunity Moravskoslezského kraje na období 2015–2020*. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2015. ISBN 978-80-87503-77-5.
55. MORGAN, David L.: *Focus groups as qualitative research*, Calif.: Sage Publications, 1997. ISBN 0761903437.
56. *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017* (aktualizovaná verze ke dni 31. prosince 2014), schválený usnesením Vlády České republiky ze dne 30. března 2015 č. 218. Dostupný také online na [<http://www.mpsv.cz/cs/14540>], [cit. 21. 5. 2015].
57. OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS: *Human Rights and Poverty Reduction – a Conceptual Framework*. New York and Geneva: United Nations, 2004.
58. PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ, Alena ŠUBRTOVÁ: *Základy demografie*. Praha: Academia, 1986. Sine ISBN.
59. PERLÍN, Radim a Martina HUPKOVÁ: *Venkovy a venkované: doprovodná publikace k výstavě Venkovy a venkované*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010. ISBN 978-80-87147-27-6.
60. PETRUSEK, Miloslav a Jan BALON: *Společnost naší doby: populární sociologie (ne)populárních problémů*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1965-3.
61. POTŮČEK, Martin: *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2005. ISBN 80-86429-50-4.
62. PUNCH, Keith: *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

63. SÁNDOR, Eszter, a kol. (Eurofound): *3rd European quality of life survey: quality of life in Europe: families in the economic crisis*. Luxembourg: Publications Office, 2014. ISBN 9789289711388, DOI:10.2806/49619.
64. SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.
65. SAMUELSON, Paul Anthony a William D NORDHAUS: *Ekonomie*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0494-x.
66. SIROVÁTKA, T. a kol.: *Monitorování chudoby v České republice*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-238-9788-8.
67. SVOBODOVÁ, Hana, Antonín VĚŽNÍK a Eduard HOFMANN: *Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN: 978-80-210-6229-0.
68. SVOBODOVÁ, Hana, a kol.: *Synergie ve venkovském prostoru*. Brno: GaREP, 2011. ISBN 978-80-904308-8-4.
69. SÝKOROVÁ, Dana, Gabriela NYTRA a Iva TICHÁ: *Bydlení v kontextu chudoby a stáří*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-493-1.
70. TOMĚŠ, Igor: *Sociální právo České republiky*. Praha: Linde Praha, 2014. ISBN 978-80-7201-938-0.
71. TRÖSTER, Petr: *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-473-5.
72. VAVREČKOVÁ, Jana a Zdeněk JANATA: *Subjektivní vnímání životního minima, dostatečnosti příjmů, životní úrovně domácností a chudoby*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014. ISBN 978-80-7416-148-3.
73. VESELÁ, Michaela, a kol.: *Sociální vyloučení: dobrá praxe a řešení*. Praha: Společně k bezpečí o.s., 2009. Sine ISBN.
74. VLACHOVÁ, K., a kol.: *Hodnoty, postoje, chování: Česká republika 2002-2012: sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7330-224-5.

Odborné články:

1. BARKEN, Rachel: *'Independence' among older people receiving support at home: the meaning of daily care practices*. In: *Ageing & Society* - č. 2017(46): 1-23. DOI: 10.107/So144686X17001039.

2. DEDE Graciela: *O chudobě z hlediska hospodářských, sociálních a kulturních práv*. In: BATTHYÁNY, Karina, a kol.: *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010. ISBN 978-80-7007-321-6.
3. DZIAŁA, Beata: *Artistic activity among the elderly as a form of lifelong learning, based upon the opinions of the University of Wrocław's University of the Third Age handicraft group members*. In: *Journal of Education Culture and Society* - č. 2016(1): 144-151. DOI: 10.15503/jecs20161.144.151.
4. CHERUBINI, Antonio, GASPERINI, Beatrice: *How to increase the participation of older subjects in research: good practices and more evidence are needed!* In: *Age and Ageing* - č. 2017(46): 878-881. DOI: 10.1093/ageing/afx123.
5. HAVLÍKOVÁ, Jana: *Mezigenerační vzájemná výpomoc v českých rodinách vyššího věku a její srovnání s vybranými evropskými zeměmi*. In: *Sociální práce, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2012, č. 4/12*. Dostupné také online na [http://www.socialniprace.cz/soubory/cas_vol12_iss4-150122121121.pdf], [cit. 23. 2. 2016].
6. HOFF, Andreas: *Tackling Poverty and Social Exclusion of Older People – Lessons from Europe*. Oxford: Oxford Institute of Ageing, 2008. Dostupné také online na [<http://www.ageing.ox.ac.uk/files/Working%20Paper%20308.pdf>], [cit. 23. 12. 2014].
7. JEŘÁBEK, Hynek: *Rodinná péče o seniory jako „práce z lásky“: nové argumenty*. In: *Sociologický časopis, 2009 - Vol. 45, No. 2*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2009. ISSN 0038-0288.
8. KUČERA, Zdeněk a Silvie KULDOVÁ: *Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje?* In: *Venkov je náš svět – sborník příspěvků z mezinárodní konference, Český Krumlov*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2006. ISBN 80-213-1539-3.
9. LUND, Inger Elisabeth, Arild GRANERUD a Bengt G. ERIKSSON: *Green Care From the Provider's Perspective: An Insecure Position Facing Different Social Worlds*. *SAGE Open* – 2015, číslo 5/1. Dostupné také online na [<http://sgo.sagepub.com/lookup/doi/10.1177/2158244014568422>], [cit. 29. 4. 2016]. DOI: 10.1177/2158244014568422. ISSN 2158-2440.
10. MAREŠ, Petr a Ladislav RABUŠIC: *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. In: *Sociologický časopis, XXXII, (3/1996)*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 1996.

11. PERLÍN, Radim, Silvie KUČEROVÁ a Zdeněk KUČERA: *Typologie venkovského prostoru Česka*. In: Geografie: sborník České geografické společnosti. Praha: Česká geografická společnost, číslo 2, rok 2010. ISSN 1212-0014.
12. PERNES, Zdeněk a Jan SOLICH: *Diskriminace seniorů z pohledu Rady seniorů ČR*. In: Postavení a diskriminace seniorů v České republice. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-86878-52-X.
13. RABUŠIC, Ladislav a Beatrice CHROMKOVÁ MANEA: *Postoje, hodnoty a demografické chování v České a Slovenské republice v období transformace (1991–2008)*. DA Info 2012, Vol. 6. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2012, dostupné také online na [http://dav.soc.cas.cz/uploads/a34cf055e500cdb8f6989bcebb11780c066ac0b4_DaV12_1_p27_49.pdf], [cit. 9. 4. 2014].
14. RAWAL, Nabin: *Social Inclusion and Exclusion: A Review*. Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology, vol. 2. DOI: 10.3126/dsaj.v2i0.1362.
15. RODRÍGUEZ RAMÍREZ, Hector: *Propuesta metodológica para la medición de la pobreza en Nuevo León*. Mexico: ITESM, Campus Monterrey. Sine data. Dostupné online na [<http://www.mty.itesm.mx/egap/centros/caep/imagenes/PobrezaNuevoLeon.pdf>], [cit. 10. 12. 2014]
16. *Statistika&My*, měsíčník Českého statistického úřadu, č. 01/2016. ISSN 1804-7149.
17. TRUSINOVÁ, Romana: *Ageismus a mezigenerační vztahy*. In: Vlachová, K., a kol.: *Hodnoty, postoje, chování: Česká republika 2002-2012: sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7330-224-5.

Právní předpisy:

1. ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
3. ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
4. základ zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu
5. zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

6. zákon České národní rady č. 425/1990 Sb., o okresních úřadech, úpravě jejich působnosti a o některých dalších opatřeních s tím souvisejících
7. zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
8. zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
9. zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
10. zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů
11. zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
12. zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
13. zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)
14. zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
15. zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu)
16. zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů
17. zákon č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností
18. zákon č. 320/2002 Sb. o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů
19. zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti
20. zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
21. zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
22. zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
23. zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
24. zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
25. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
26. zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů
27. zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením
28. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
29. zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)
30. nařízení vlády č. 407/2017 Sb., kterým se pro účely příspěvku na bydlení ze státní sociální podpory pro rok 2018 stanoví výše nákladů srovnatelných s nájemným, částek, které se započítávají za pevná paliva, a částek normativních nákladů na bydlení

31. vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech
32. vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

1. *Agentura pro sociální začleňování*. Dostupné online na [<http://www.socialni-zaclenovani.cz/>], [cit. 27. 1. 2016].
2. ARNIKA: *Znečišťovatelé pod lupou*. Dostupné na [<http://www.znecistovatele.cz/>], [cit. 31. 1. 2016].
3. *Centrum sociální pomoci Vodňany*. Dostupné online na [<http://www.cspvodnany.cz/csp/>], [cit. 29. 1. 2016].
4. *Czech Tourism, příspěvková organizace Ministerstva pro místní rozvoj ČR*. Dostupné online na [<http://www.czechtourism.cz/>], [cit. 31. 1. 2016].
5. ČÁP Petr, Agentura pro sociální začleňování: *Sociální začleňování v CLLD s ohledem na synergie OP v ESIF 2014-2020*. Dostupné online na [http://nsmascr.cz/content/uploads/2014/10/prezentace_ASZ.pdf], [cit. 10. 1. 2015]
6. Českokrumlovský rozvojový fond, spol. s.r.o.: *Statistika návštěvnosti města Český Krumlov za rok 2013*. Dostupné online na [<http://data.ckrumlov.cz/files/5426-statistika-2013.pdf>], [cit. 20. 1. 2016].
7. *Český Krumlov – oficiální informační systém*. Dostupné online na [<http://www.ckrumlov.info/php/>], [cit. 28. 12. 2015].
8. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/>], [cit. 12. 2. 2015; 28. 12. 2015; 25. 2. 2018].
9. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 20. 5. 2015].
10. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Časová řada - vybrané ukazatele za okres Strakonice*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 20. 5. 2015; 25.1.2016].
11. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Databáze demografických údajů za obce ČR*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>], [cit. 28. 12. 2015].

12. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Malý lexikon obcí České republiky – 2014*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2014-n-gdc2kaznu1>], [cit. 27. 3. 2015].
13. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Malý lexikon obcí České republiky – 2017*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/maly-lexikon-obci-ceske-republiky-2017>], [cit. 20. 2. 2018].
14. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obecná míra nezaměstnanosti v regionech soudržnosti a krajích*. Dostupné online na [https://vdb2.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=statistiky&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~S~_null_null_&katalog=30853], [cit. 20. 1. 2016].
15. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obyvatelstvo Jihočeského kraje v roce 2014*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/xc/obytelstvo-jihoceskeho-kraje-v-roce-2014>], [cit. 4. 5. 2015].
16. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví. Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. Dostupné online na [<http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30715&th=&v=&vo=null&vseuzemi=null&void=>], [cit. 10. 3. 2015].
17. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Okres Český Krumlov*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_cesky_krumlov], [cit. 25. 1. 2016].
18. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2015*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015>], [cit. 25. 1. 2016; 28. 1. 2016].
19. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Podíl nezaměstnaných osob v krajích ČR*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/animovana_mapa_podil_nezam_kraje], [cit. 25. 1. 2016].
20. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/sldb/domov>], [cit. 26. 1. 2016].
21. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v ČR - 2014*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-2014-2gala5x0fg>], [cit. 16. 1. 2014; 6. 3. 2016].
22. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Senioři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-jihoceskem-kraji>], [cit. 5. 3. 2016].
23. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Volby.cz*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/xc/okres_strakonice], [cit. 11. 10. 2015].

24. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky 2016*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/], [cit. 25. 2. 2018].
25. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Životní podmínky seniorů v Česku a v Evropě (SILC) - 2015*. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2015], [cit. 6. 3. 2016].
26. ČEZ: *Historie a současnost Elektrárny Temelín*. Dostupné online na [http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/jaderna-energetika/jaderne-elektrarny-cez/ete/historie-a-soucasnost.html], [cit. 1. 5. 2015].
27. ČLOVĚK V TÍSNI. Dostupné online na [https://www.clovekvtisni.cz], [cit. 25. 2. 2018].
28. *Domov pro seniory Blatná*. Dostupné online na [http://www.domovblatna.cz/], [cit. 29. 1. 2016].
29. *Důvodová zpráva k návrhu zákona o sociálních službách*. Dostupné online na [http://socialnirevue.cz/media/docs/duvodova-zprava-zakon-o-socialnich-sluzbach-05-2005.doc], [cit. 15. 3. 2015].
30. EUROFOUND: *Overview: Work, care and inclusion of older people*. Dostupné online na [http://www.eurofound.europa.eu/cs/node/4268], [cit. 6. 3. 2016].
31. FIALA, Václav a Jan POLÍVKA: *Sociálně vyloučených lokalit je u nás více než čtyři sta, odhaduje šéf vládní agentury*. Článek publikovaný dne 29. 8. 2014. Dostupné online na [http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Socialne-vyloucenych-lokalit-je-u-nas-vice-nez-ctyri-sta-odhaduje-sef-vladni-agentury-332646], [cit. 12. 3. 2015].
32. Fakulta humanitních studií ZČU v Plzni: *Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit. Souhrnná zpráva*. Plzeň: Fakulta humanitních studií ZČU v Plzni (Katedra antropologie), 2014. Dostupné také online na [https://www.mpsv.cz/files/clanky/1727/zprava.pdf], [cit. 29. 11. 2016].
33. Gekon s.r.o.: *Cenová mapa*. Dostupné online na [http://cenovamapa.gekonsro.cz/], [cit. 25. 1. 2016].
34. JIHOČESKÝ KRAJ: *Koncepce ochrany přírody Jihočeského kraje. Kapitola B*. 2008. Dostupné online na [http://www.kraj-jihocesky.cz/1437/koncepce_ochrany_prirody_jihoceskeho_kraje.htm], [cit. 3. 5. 2015].
35. JIHOČESKÝ KRAJ: *Server Jihočeského kraje pro územní plánování*. Dostupné online na [http://up.kraj-jihocesky.cz/?odkazy-na-zasady-uzemniho-rozvoje-ostatnich-kraju,209], [cit. 3. 5. 2015].

36. *Mirkovice – oficiální stránky obce*. Dostupné online na [<http://www.mirkovice.cz/>], [cit. 27. 1. 2016].
37. *Nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR*, tisková konference 7. 11. 2012. Dostupné online na [http://www.mpsv.cz/files/clanky/13857/podil_nezamestnanych.pdf], [cit. 23. 7. 2013].
38. *Oficiální internetový portál Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.kraj-jihocesky.cz/>], [cit. 26. 1. 2016].
39. *Oficiální stránky obce Větřní*. Dostupné online na [<http://www.obecvetrni.cz/>], [cit. 27. 1. 2016].
40. PERLÍN, Radim: *Venkov, typologie venkovského prostoru*. Dostupné online na [www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf.aspx], [cit. 26. 3. 2015].
41. REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/>], [cit. 19. 1. 2016]
42. REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS: *Okresy Jihočeského kraje*. Dostupné online na [<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/jihocesky-kraj/okresy/>], [cit. 13. 5. 2015; 19. 1. 2016; 25. 2. 2018].
43. *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. Dostupné online na [<http://iregistr.mpsv.cz/>], [cit. 26. 1. 2016].
44. *Romové ve městě Český Krumlov*. Dostupné online na [http://www.ckrumlov.cz/cz1250/mesto/soucas/i_romove.htm], [31. 1. 2016].
45. Spolek pro vojenská pietní místa: *Jihočeský kraj*. Dostupné online na [<http://www.vets.cz/vpm/mista/kraj/1-jihocesky/>], [cit. 3. 5. 2015].
46. *Strakonice – oficiální portál města*. Dostupné online na [<http://www.strakonice.eu/>], [cit. 6. 4. 2015].
47. ŠERÁK, Michal: *Senioři jako specifická cílová skupina – výzva pro knihovny*. Praha: 2013. Dostupné online na [<http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/dokumenty/8.-valnahromada-skip-2013/serak.ppt>], [cit. 12. 4. 2015].
48. *Urban-rural typology*. Dostupné online na [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Urban-rural_typology], [cit. 21. 3. 2015].

Přílohy

Příloha 1: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1971

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	Mužů	žen s počtem vchovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64r+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r	65r	65r	65r	63r+8m	62r+2m
1967	65r	65r	65r	65r	64r+2m	62r+8m
1968	65r	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m
1969	65r	65r	65r	65r	65r	63+8m
1970	65r	65r	65r	65r	65r	64r+2m
1971	65r	65r	65r	65r	65r	64r+8m

Vysvětlivky: „r“ znamená rok; „m“ znamená kalendářní měsíc

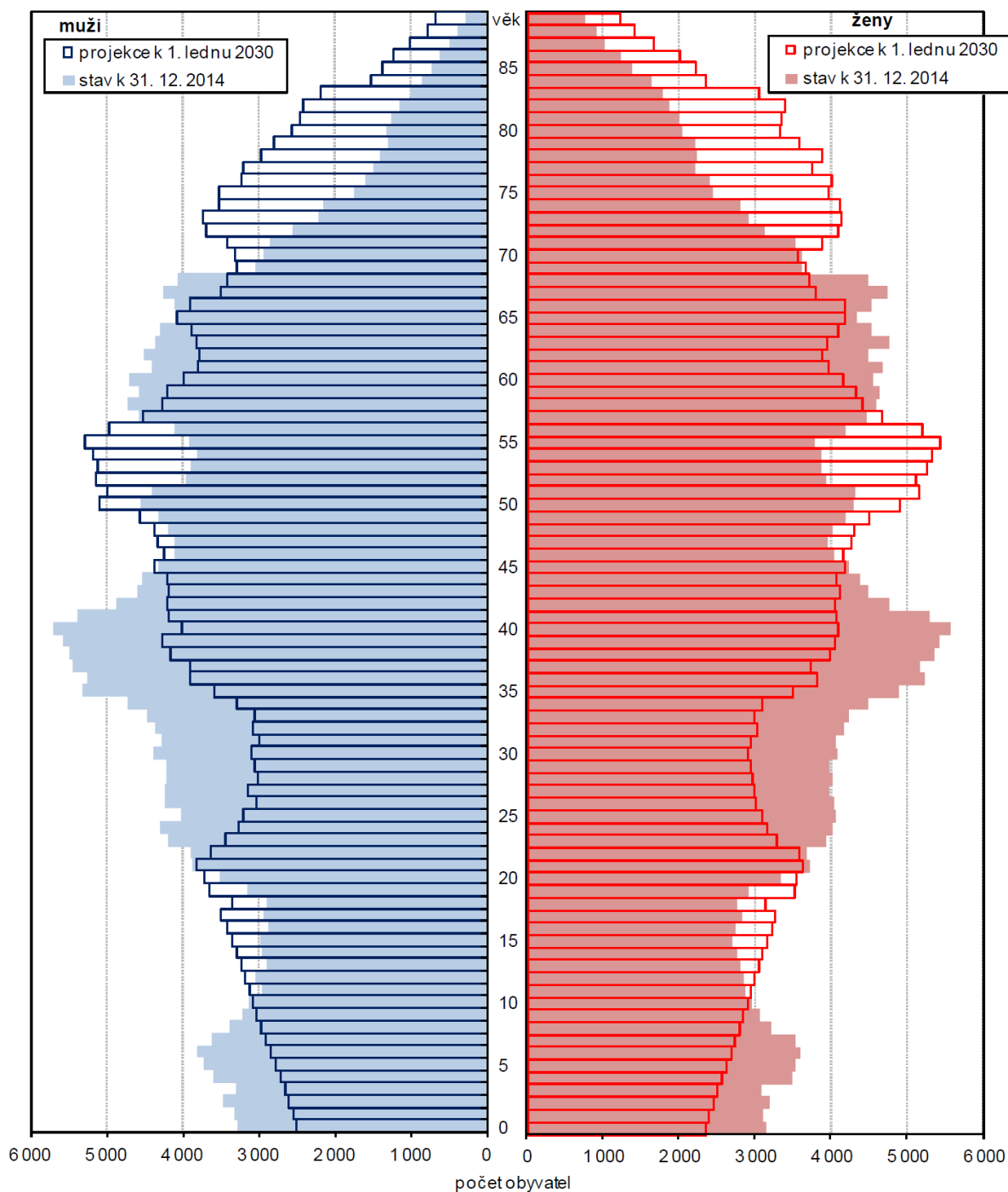
Zdroj: Příloha k zákonu č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Příloha 2: Faktory, které zvyšují riziko sociálního vyloučení seniorů v členských zemích Evropské unie

Rizikové faktory	Země EU
Život ve venkovských oblastech	Rakousko, Finsko, Irsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Slovensko
Přistěhovalectví	Rakousko, Francie, Německo, Slovinsko, Švédsko
Špatný přístup k sociálním službám, sociální péči	Česká republika, Irsko, Litva
Špatné podmínky bydlení a okolí	Maďarsko, Litva, Polsko
Předčasný odchod z trhu práce	Maďarsko, Nizozemí, Polsko
Žádný přístup k informačním technologiím	Česká republika, Finsko, Litva
Špatný přístup k veřejné dopravě	České republice, Irsko
Nedostatek politické reprezentace	Polsko, Švédsko
Nedostatek podpory pro rodinné pečovatele	Irsko, Španělsko
Status starého muže	Finsko, Francie
Žádné zkušenosti se systémem dávek	Irsko, Španělsko
Nízké dosažené vzdělání	Polsko
Nedostatek sociálních politik souvisejících se stářím	Polsko
Nevhodné bydlení	Irsko
Alkoholismus	Finsko

Zdroj: Vlastní zpracování dle HOFF, Andreas: *Tackling Poverty and Social Exclusion of Older People – Lessons from Europe*. Oxford: Oxford Institute of Ageing, 2008. Dostupné také online na [<http://www.ageing.ox.ac.uk/files/Working%20Paper%20308.pdf>], [cit. 23. 12. 2014], str. 24.

Příloha 3: Věkové složení obyvatelstva Jihočeského kraje k 31. 12. 2014 a projekce k 1. 1. 2030

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Seniři v Jihočeském kraji - 2015*. Dostupné online na [<https://www.czso.cz/csu/czso/seniři-v-jihoceskem-kraji>], [cit. 5. 3. 2016].

Příloha 4: Počet uživatelů (klientů) sociálních služeb k 31. 12. 2013

	Počet uživatelů (klientů) k 31. 12. 2013																							
	týdenní stacionáře				domov pro osoby se zdravotním postižením				domovy pro seniory				domovy se zvláštním režimem				chráněné bydlení				azy/lové domy			
	děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy		děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy		děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy		děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy		děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy					
Hlavní město Praha	2	42	28	23	192	258		0	490	1 859		0	82	307		0	102	89	289	274				
Středočeský kraj	16	89	77	73	770	629		0	1 262	3 639	2	395	1 030		2	274	290	116	83	180				
Jihočeský kraj	9	39	22	13	313	348		0	760	2 119		0	150	302		0	58	113	60	83				
Plzeňský kraj	0	5	20	81	495	471		0	506	1 224	0	249	481		0	79	39	70	50	134				
Karlovarský kraj	5	6	5	26	129	377		0	244	581	0	104	232		0	23	37	12	48	67				
Ústecký kraj	3	15	21	94	984	618		0	983	2 617	0	562	1 062		0	149	106	166	217	210				
Liberecký kraj	24	33	12	33	111	157		0	254	682	0	85	235		0	24	29	16	37	41				
Královéhradecký kraj	0	9	10	10	288	403		0	551	1 737	0	103	302		0	36	41	85	41	56				
Pardubický kraj	2	10	11	44	385	292		0	511	1 543	0	163	338		0	89	127	92	38	63				
Kraj Vysočina	10	16	11	53	421	141		0	591	1 580	1	172	342		1	54	17	32	72	42				
Jihomoravský kraj	24	56	36	40	671	542		0	679	2 315	0	686	1 706		0	87	72	189	189	208				
Olomoucký kraj	4	6	5	27	690	397		0	705	1 787	0	123	339		0	115	274	119	233	165				
Zlínský kraj	4	24	24	58	440	612		0	693	2 014	0	266	437		0	20	14	28	180	130				
Moravskoslezský kraj	0	20	18	71	705	471		0	1 110	3 562	1	439	868		0	240	205	311	455	254				
Česká republika	103	370	300	646	6 594	5 716		0	9 339	27 259	4	3 579	7 981		0	1 350	1 453	1 481	1 992	1 907				

	Počet uživatelů (klientů) k 31. 12. 2013									
	domy na půl cesty					terapeutické komunity				
	děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy	děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy	děti a mládež do 18 let	dospělí muži	dospělí ženy	
Hlavní město Praha	0	20	13	0	7	4	0	13	0	0
Středočeský kraj	1	19	12	0	13	6	0	0	0	0
Jihočeský kraj	0	1	3	10	28	21	0	0	0	0
Plzeňský kraj	0	6	0	0	15	4	0	0	0	0
Karlovarský kraj	0	14	7	0	0	0	0	0	0	0
Ústecký kraj	0	5	4	0	10	5	0	0	0	0
Liberecký kraj	0	12	3	0	11	4	0	0	0	0
Královéhradecký kraj	0	4	1	0	0	0	0	0	0	0
Pardubický kraj	3	11	7	0	0	0	0	0	0	0
Kraj Vysočina	3	3	2	0	9	5	0	0	0	0
Jihomoravský kraj	0	13	6	1	31	8	0	0	0	0
Olomoucký kraj	0	3	4	0	10	6	0	0	0	0
Zlínský kraj	0	26	14	0	0	0	0	0	0	0
Moravskoslezský kraj	2	41	20	0	11	3	0	0	0	0
Česká republika	9	178	96	11	145	66				

Zdroj: MPSV: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013. Praha: MPSV, 2014. ISBN 978-80-7421-075-4, str. 77.

Příloha 5: Počet neuspokojených žádostí o sociální služby k 31. 12. 2013

Poskytovaná sociální služba										
	domovy pro seniory	azylové domy	domy na půl cesty	noclehárny	terapeutické komunity	chráněné bydlení	domovy pro osoby se zdravotním postižením	domovy se zvláštním režimem	týdenní stacionáře	krizová pomoc
Hlavní město Praha	6 450	771	202	251	19	75	110	580	11	311
Středočeský kraj	7 418	674	9	51	0	138	179	1 491	33	0
Jihočeský kraj	3 961	172	0	12	0	49	212	576	2	0
Plzeňský kraj	2 661	124	4	0	0	11	158	1 352	0	0
Karlovarský kraj	178	181	5	0	0	5	28	93	0	0
Ústecký kraj	4 100	693	33	37	48	127	279	1 571	9	0
Liberecký kraj	855	130	0	0	48	25	49	232	1	0
Královéhradecký kraj	2 287	69	20	371	0	29	279	583	0	0
Pardubický kraj	2 530	287	1	37	0	191	160	473	1	0
Kraj Vysočina	2 566	225	0	0	32	15	102	704	11	0
Jihomoravský kraj	11 573	266	0	0	0	157	316	4 478	34	10
Olomoucký kraj	3 847	134	0	24	0	1 045	268	589	10	4
Zlínský kraj	6 058	287	0	2	0	21	257	1 409	18	0
Moravskoslezský kraj	6 325	652	42	473	7	175	318	1 357	4	38
Celkem ČR	60 809	4 665	316	1 258	154	2 063	2 715	15 488	134	363

Poskytovaná sociální služba										
	sociální poradenství	raná péče	nizkoprahová denní centra	nizkoprahová zařízení pro děti a mládež	denní stacionáře	centra denních služeb	služby následné péče	sociálně terapeutické dílny	sociální rehabilitace	interventní centra
Hlavní město Praha	644	31	0	17	32	1	1	23	1 288	0
Středočeský kraj	11	0	0	54	15	0	3	5	225	0
Jihočeský kraj	129	0	5	56	0	0	53	10	14	0
Plzeňský kraj	189	2	0	4	0	1	62	2	109	0
Karlovarský kraj	133	0	0	0	1	0	0	0	8	0
Ústecký kraj	85	0	0	57	2	4	28	11	71	0
Liberecký kraj	4	0	0	76	5	1	28	5	24	0
Královéhradecký kraj	91	0	0	28	0	0	0	10	8	0
Pardubický kraj	0	0	1	95	3	0	0	3	68	0
Kraj Vysočina	50	0	0	19	14	0	32	7	4	0
Jihomoravský kraj	915	34	0	227	44	18	27	27	13	0
Olomoucký kraj	24	0	12	6	6	3	65	0	71	0
Zlínský kraj	13	0	3	5	8	0	0	2	33	0
Moravskoslezský kraj	188	2	233	160	14	1	30	17	204	0
Celkem ČR	2 476	69	254	804	144	29	329	122	2 140	0

Zdroj: MPSV: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014. ISBN 978-80-7421-075-4, str. 80.

Příloha 6: Obce v okrese Strakonice k 1. 1. 2015

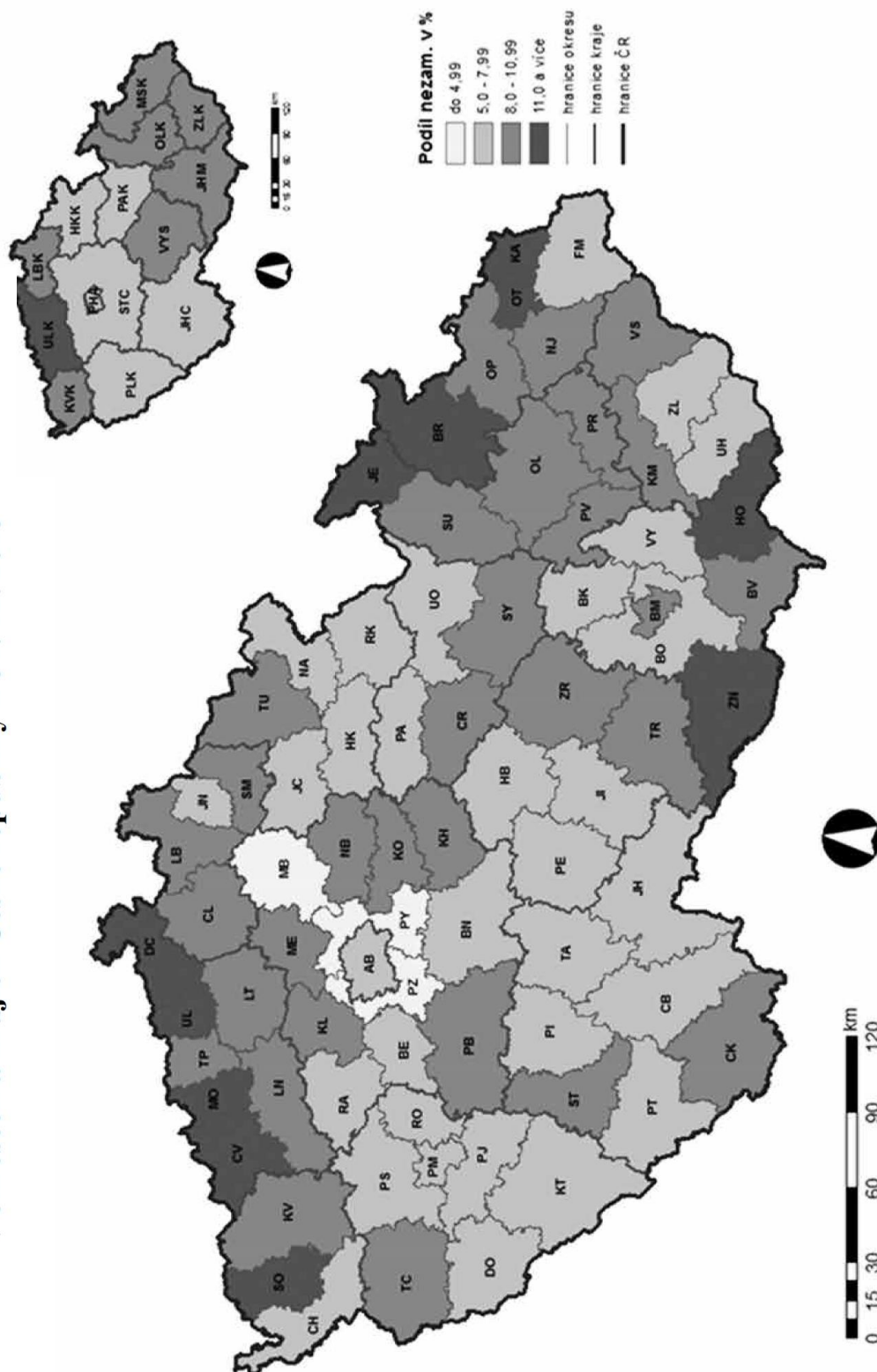
	Název obce	Počet obyvatel	Průměrný věk
1	Bavorov	1 588	41,9
2	Bělčice	1 012	44,1
3	Bezdědovice	332	43,2
4	Bílsko	200	41,6
5	Blatná	6 731	42,7
6	Bratronice	57	46,5
7	Březí	74	44,9
8	Budyně	44	34,8
9	Buzice	168	40,4
10	Cehnice	461	41,6
11	Čečelovice	199	43,5
12	Čejetice	901	39,9
13	Čepřovice	197	41,2
14	Čestice	890	42,2
15	Číčenice	474	40,6
16	Doubravice	281	41,9
17	Drahonice	365	43,8
18	Drachkov	178	39,3
19	Drážov	256	43,7
20	Droužetice	112	42,1
21	Dřešín	312	40,6
22	Hajany	124	38,0
23	Hájek	35	38,3
24	Hlupín	95	42,8
25	Horní Poříčí	300	42,3
26	Hornosín	68	43,8
27	Hoslovice	176	43,6
28	Hoštice	152	43,4
29	Chelčice	394	38,9
30	Chlum	194	40,9
31	Chobot	51	50,2
32	Chrástovice	247	41,7
33	Jinín	199	38,8
34	Kadov	361	44,3
35	Kalenice	90	45,6
36	Katovice	1 352	42,1
37	Kladruby	143	44,1
38	Kocelovice	154	51,1
39	Krajníčko	96	41,7
40	Kraselov	228	44,4
41	Krašovice	158	42,9
42	Krejnice	79	38,5
43	Krty-Hradec	141	42,2
44	Kuřimany	28	40,4
45	Kváskovice	117	36,7
46	Lažánky	104	38,4
47	Lažany	58	40,8
48	Libějovice	455	43,0
49	Libětice	83	40,0
50	Litochovice	283	40,8
51	Lnáře	719	42,5
52	Lom	117	44,2
53	Mačkov	291	40,0
54	Malenice	659	40,8
55	Mečichov	261	42,4
56	Měkyněc	40	33,9
57	Milejovice	76	40,7

	Název obce	Počet obyvatel	Průměrný věk
58	Miloňovice	290	39,8
59	Mnichov	242	42,2
60	Mutěnice	230	43,6
61	Myštice	270	45,2
62	Nebřehovice	142	41,7
63	Němčice	108	44,4
64	Němětice	109	43,4
65	Nihošovice	291	40,6
66	Nišovice	222	41,4
67	Nová Ves	105	45,9
68	Novosedly	361	41,5
69	Osek	650	44,0
70	Paračov	105	41,2
71	Pivkovice	79	44,4
72	Pohorovice	67	43,2
73	Pracejovice	328	39,9
74	Předmítí	335	41,2
75	Přední Zborovice	95	41,5
76	Předslavice	263	41,4
77	Přechovice	103	43,7
78	Přeštovice	421	43,9
79	Radějovice	39	39,1
80	Radomyšl	1 291	39,5
81	Radošovice	653	41,3
82	Rovná	241	43,1
83	Řepice	446	39,4
84	Sedlice	1 269	41,9
85	Skály	72	41,5
86	Skočice	234	39,6
87	Slaník	163	37,9
88	Sousedovice	292	40,5
89	Stožice	326	38,8
90	Strakonice	23 020	42,5
91	Strašice	175	46,0
92	Strunkovice nad Volyňkou	114	44,1
93	Střelské Hoštice	874	41,9
94	Škvořetice	316	43,4
95	Štěchovice	223	41,3
96	Štěkeň	838	42,4
97	Tchořovice	240	42,5
98	Truskovice	193	38,0
99	Třebohostice	304	40,8
100	Třešovice	77	43,0
101	Úlehle	96	51,3
102	Únice	55	47,1
103	Uzenice	115	49,4
104	Uzeničky	120	47,7
105	Vacovice	51	57,8
106	Velká Turná	158	43,2
107	Vodňany	6 853	41,8
108	Volenice	550	40,8
109	Volyně	3 039	42,7
110	Záboří	311	40,3
111	Zahorčice	62	48,9
112	Zvotoky	67	46,0

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2015. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015], [cit. 28. 1. 2016].

Příloha 7: Podíl nezaměstnaných osob na počtu obyvatel v jednotlivých krajích a okresech České republiky k 31. 12. 2013

PODÍL NEZAMĚSTNANÝCH OSOB NA POČTU OBYVATEL
v okresech a krajích České republiky k 31. 12. 2013

Zdroj: MPSV: *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2013*. Praha: MPSV, 2014. ISBN 978-80-7421-075-4, str. 45.

Příloha 8: Počet registrovaných poskytovatelů sociálních služeb v okrese Strakonice a okrese Český Krumlov k 26. 1. 2016

druh sociální služby	okres	
	Český Krumlov	Strakonice
azylové domy	1	1
centra denních služeb	0	0
denní stacionáře	0	2
domovy pro osoby se zdravotním postižením	0	2
domovy pro seniory	4	5
domovy se zvláštním režimem	0	3
domy na půl cesty	1	0
chráněné bydlení	0	1
intervenční centra	0	1
kontaktní centra	0	1
krizová pomoc	0	0
nízkoprahová denní centra	0	0
nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	5	2
noclehárny	0	1
odborné sociální poradenství	3	5
odhlečovací služby	1	1
osobní asistence	1	2
pečovatelská služba	8	9
podpora samostatného bydlení	0	0
průvodcovské a předčitatelské služby	0	0
raná péče	0	0
služby následné péče	0	0
sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	1	0
sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením	0	0
sociálně terapeutické dílny	1	3
sociální rehabilitace	2	3
telefonická krizová pomoc	0	0
terapeutické komunity	0	0
terénní programy	3	0
tísňová péče	1	0
tlumočnické služby	0	0
týdenní stacionáře	0	0
celkem	32	42

Zdroj: Vlastní zpracování dle *Registr poskytovatelů sociálních služeb*. Dostupné online na [<http://registr.mpsv.cz/>], [cit. 26. 1. 2016].

Příloha 9: Obce v okrese Český Krumlov k 1. 1. 2015

	Název obce	Počet obyvatel	Průměrný věk
1	Benešov nad Černou	1 364	41,0
2	Besednice	838	41,1
3	Bohdalovice	279	39,8
4	Boletice	293	34,7
5	Brlloh	1 065	40,6
6	Bujanov	557	38,0
7	Černá v Pošumaví	825	41,2
8	Český Krumlov	13 193	41,9
9	Dolní Dvořiště	1 269	39,3
10	Dolní Třebonín	1 316	37,9
11	Frymburk	1 279	41,4
12	Holubov	1 101	40,2
13	Horní Dvořiště	491	39,1
14	Horní Planá	2 153	44,3
15	Hořice na Šumavě	828	38,7
16	Chlumeč	100	36,1
17	Chvalšiny	1 254	40,1
18	Kájov	1 733	37,4
19	Kaplice	7 067	40,7
20	Křemže	2 829	39,9
21	Lipno nad Vltavou	662	41,3
22	Loučovice	1 677	42,1
23	Malonty	1 373	36,5
24	Malšín	148	43,8
25	Mirkovice	441	39,2
26	Mojné	232	38,6
27	Netřebice	478	41,0
28	Nová Ves	419	38,9
29	Omlenice	535	39,0
30	Pohorská Ves	267	35,1
31	Přední Výtoň	215	49,6
32	Přídolí	679	36,0
33	Přísečná	194	42,8
34	Rožmberk nad Vltavou	363	40,0
35	Rožmitál na Šumavě	413	39,1
36	Soběnov	361	40,5
37	Srnín	322	40,3
38	Střítež	430	41,6
39	Světlík	230	39,8
40	Velešín	3 890	41,2
41	Větřní	4 023	39,1
42	Věžovatá Pláně	137	39,8
43	Vyšší Brod	2 520	40,3
44	Zlatá Koruna	747	41,6
45	Zubčice	433	39,1
46	Zvíkov	87	38,1

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚRAD: Počet obyvatel v obcích – k 1. 1. 2015. Dostupné online na [https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112015], [cit. 28. 1. 2016].

Příloha 10: Formulář - záznamový arch osobních údajů

Záznamový arch osobních údajů

Focus group skupina:	
0a. Místo konání*:	
A Český Krumlov	B Strakonice
0b. Skupina respondentů*:	
A senioři	B mladiství
Respondent:	
1. Pohlaví*:	
A žena	B muž
2. Věk:	
3. Místo narození:	
4. Současné místo pobytu:	
5. Vzdělání* (u mladistvých vzdělání, kterého by chtěli dosáhnout):	
A neukončené základní	D středoškolské s maturitou
B základní	E vysokoškolské
C středoškolské bez maturity	F doktorské
6. Počet dětí (u mladistvých počet dětí v rodině):	
7. Zdravotní stav*:	
A vynikající	D přijatelný
B velmi dobrý	E špatný
C dobrý	F velmi špatný
8. Druh bydlení*:	
A vlastní dům	D byt v nájmu
B byt v OV ²	E dům/byt příbuzných
C byt v DV ³	F ostatní:.....
9. Hlavní zdroj příjmu (u mladistvých příjem rodičů):	
10. Pobírané sociální dávky (u mladistvých ve vztahu k rodině):	
A důchod – starobní	D pro osoby se ZP ⁴
B důchod – vdovský/vdovecký	E pomoc v hmotné nouzi
C příspěvek na péči	F jiné:.....
11. Vnímáte se jako osoba „sociálně vyloučená“?	
A ano	B ne
12. Vnímáte se jako osoba „chudá“?	
A ano	B ne

* Hodící se zakroužkuje.
² osobní vlastnictví
³ družstevní vlastnictví
⁴ zdravotní postižení

Zdroj: Vlastní zpracování.